

Національний університет фізичного виховання і спорту України
Міністерство освіти і науки України
Національний університет фізичного виховання і спорту України
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СУШКО РУСЛАНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК: 796.323.2:004.422.322

ДИСЕРТАЦІЯ

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ
РОЗВИТКУ СПОРТИВНИХ ІГОР В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
(НА МАТЕРІАЛІ БАСКЕТБОЛУ)**

24.00.01 – олімпійський і професійний спорт

Подається на здобуття наукового ступеня доктора наук
з фізичного виховання та спорту

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ Р. О. Сушко

Науковий консультант
Платонов Володимир Миколайович, доктор педагогічних наук,
професор

Київ – 2017

АНОТАЦІЯ

Сушко Р. О. Теоретико-методичні основи розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації (на матеріалі баскетболу). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання та спорту за спеціальністю 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт. Фізичне виховання і спорт. – Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2017.

В дисертації розглянуто та узагальнено особливості розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень. На основі власних досліджень обґрунтовано та викладено концепцію і теоретичну модель розвитку спортивних ігор, розроблено технологію підготовки в спортивних іграх (на матеріалі баскетболу) з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень. Показано сучасні тенденції формування програм багаторічної підготовки і технології підготовки баскетболістів високої кваліфікації до офіційних міжнародних змагань з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень та їх впливу на розвиток баскетболу в Україні. На основі проведених досліджень визначено шляхи подальшого вдосконалення підготовки спортсменів і перспективні напрями розвитку українського баскетболу. Проведено експертну оцінку низки проблемних питань стосовно розвитку спортивних ігор в Україні за допомогою анкетування впливових респондентів, які є визнаними вітчизняними фахівцями галузі фізичного виховання та спорту. Аналіз отриманих результатів дозволив узагальнити сучасні підходи до вирішення проблем розвитку спортивних ігор в Україні.

Мета дослідження – обґрунтувати і розробити оптимальну модель розвитку спортивних ігор (на матеріалі баскетболу) в умовах глобалізації спорту вищих досягнень, визначити шляхи її практичної реалізації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше:

- показано кардинальні зміни в розвитку спортивних ігор, які відбулися

за останні 20–25 років, що обумовлено як чинниками зовнішнього характеру, так і внутрішніми соціально-економічними умовами; обґрунтовано важливість урахування впливу цих глобальних змін при формуванні програм підготовки на основі світового досвіду та необхідності застосування принципово нових підходів;

- обґрунтовано та розроблено основи національної концепції розвитку спортивних ігор (на матеріалі баскетболу) в умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень;

- обґрунтовано та розроблено технологію реалізації теоретичної моделі стосовно оптимальної побудови системи підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень на основі диференціації складу команди на групи: основний склад, регулярна заміна, розширений склад, перспективний резерв;

- обґрунтовано передумови і шляхи подолання внутрішнього протиріччя системи підготовки висококваліфікованих баскетболістів, що ґрунтується на різниці між кількісними показниками і рівнем змагальної практики у провідних спортсменів (учасників національного чемпіонату та Кубку, європейських кубкових турнірів, офіційних міжнародних змагань) і спортсменів з найближчого резерву;

- представлено цілісну систему знань, яку сформовано на підставі теоретичного аналізу й узагальнення показників тренувальної і змагальної практики, що відображають процес розвитку спортивних ігор, відповідно до сучасних особливостей глобалізації спорту вищих досягнень (міграції спортсменів та їх концентрації в провідних світових центрах підготовки; професіоналізації спортсменів і комерціалізації змагань; соціалізації провідних спортсменів і політизації офіційних міжнародних змагань);

- обґрунтовано теоретичну модель розвитку спортивних ігор (на матеріалі баскетболу) в умовах глобалізації спорту вищих досягнень, яка ґрунтується на врахуванні наступних показників: визначенні мети і завдань

стосовно розвитку баскетболу; рівня фінансування та матеріально-технічного забезпечення багаторічної підготовки баскетболістів; економічних, демографічних, соціальних і політичних особливостей розвитку країни.

Практична значущість одержаних результатів полягає в розробці, обґрунтуванні і апробації технології підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань з урахуванням впливу чинників глобалізації.

Фактичний матеріал, який представлено в роботі, та зроблені на його основі узагальнення з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень є підґрунтям для вдосконалення програм підготовки. Це дозволило оптимізувати навчально-тренувальний процес гравців чоловічих і жіночих національних збірних команд України з баскетболу (кадетських, юніорських, молодіжних).

Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції, а також окремі результати дослідження, які є частиною навчально-методичних посібників, висвітлено на практичних і науково-методичних семінарах федерації баскетболу України з питань підвищення кваліфікації тренерів.

Основні положення та результати дослідження впроваджено в навчальний процес професійної підготовки здобувачів вищої освіти Національного університету фізичного виховання і спорту України при вивченні дисципліни «Теорія та методика тренерської діяльності в обраному виді спорту» (2016, 2017); Національного університету «Львівська політехніка» (2016); Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту (2016); Запорізького національного університету (2016); Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (2016); у практику роботи науково-дослідного інституту Національного університету фізичного виховання і спорту України (2017) та Федерації баскетболу України (2017).

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, визначені об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження, вказані етапи його організації, методологія та використані методи дослідження, дана характеристика наукової новизни і практичної значущості роботи, встановлено особистий внесок здобувача в спільно опублікованих наукових працях, наведені основні аспекти апробації результатів досліджень, вказана кількість публікацій.

У першому розділі «Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень: характеристика проблеми» висвітлено питання стосовно глобалізації в сучасному світі та її впливу на спорт; історичні аспекти розвитку спортивних ігор; представлено огляд традиційних підходів до побудови процесу підготовки в спортивних іграх з урахуванням впливу глобалізації на спорт вищих досягнень; загальні принципи і особливості побудови процесу підготовки висококваліфікованих спортсменів в умовах міграції та концентрації спортсменів у провідних міжнародних центрах підготовки; особливості підготовки висококваліфікованих спортсменів до офіційних міжнародних змагань з урахуванням чинників соціально-економічного впливу; еволюція правил міжнародних змагань зі спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень та ін.

У другому розділі «Методи і організація дослідження» розкрито методологію дослідження та конкретизовано використання сукупності методів дослідження, обґрунтовано доцільність їх застосування, подано відомості про контингент обстежених та етапи дослідження. Під час виконання дисертаційного дослідження використано наступні методи: аналіз та узагальнення даних науково-методичних літературних джерел і мережі Інтернет; історико-логічні методи дослідження; вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду практичної роботи з підготовки висококваліфікованих спортсменів у баскетболі; метод експертної оцінки; аналіз та інтерпретація показників змагальної діяльності; теоретичне моделювання; педагогічні спостереження; методи математичної статистики.

В третьому розділі «Концепція розвитку спортивних ігор на

національному та міжнародному рівнях в умовах глобалізації спорту вищих досягнень» охарактеризована концепція розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень, в основу якої покладено спеціальні методичні принципи підготовки спортсменів.

Складовими формування концепції розвитку українського баскетболу в умовах глобалізації спорту вищих досягнень виділено наступні чинники: аналіз внутрішніх протиріч процесу розвитку баскетболу в Україні; аналіз причин виникнення проблеми й обґрунтування шляхів її вирішення; створення наукових передумов для розвитку спортивної та інших видів інфраструктури, яка необхідна для забезпечення розвитку баскетболу в Україні; формулювання основ концепції розвитку баскетболу в сучасних умовах глобалізації спорту вищих досягнень з урахуванням закордонного і вітчизняного передового практичного досвіду; шляхи і способи практичної реалізації концепції розвитку баскетболу в Україні в умовах глобалізації спорту вищих досягнень.

У четвертому розділі «Обґрунтування та розробка теоретичної моделі розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень» зазначено, що теоретична модель розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень повинна ґрунтуватися на теоретико-методичних положеннях загальної теорії спорту та системи підготовки спортсменів. У розділі обґрунтовано позицію, що функціонування складної багаторівневої ієрархічної моделі розвитку баскетболу в Україні неможливе без наявності визначених критеріїв ефективності, які детермінують економічні, соціальні, демографічні, правові, організаційні, суто спортивні та інші чинники. Шляхи практичної реалізації теоретичної моделі розвитку баскетболу в Україні ґрунтуються на вивченні та узагальненні педагогічного досвіду розвитку баскетболу в найбільш успішних країнах світу. З цього переліку виділено країни (Литва, Сербія), чий досвід з огляду на особливості та традиції розвитку баскетболу має стати найбільш ефективним для подальшого розвитку спортивних ігор в Україні.

В п'ятому розділі «Технології підготовки в спортивних іграх з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень» сконцентровано увагу на сучасному стані проблеми оптимізації підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань і запропоновано застосування принципово відмінних підходів в представленій технології. Це стосується врахування чинників глобалізації спорту вищих досягнень, які значно ускладнили процеси підготовки до офіційних змагань внаслідок активного залучення до лав національних збірних команд натуралізованих спортсменів – «мігрантів» і гравців, які виступають в національних чемпіонатах інших країн («легіонерів»). Подолання існуючої проблеми можливе за рахунок використання принципово відмінних підходів до планування підготовки висококваліфікованих баскетболістів, які враховують ігрову спеціалізацію й універсалізацію гравців щодо їх можливого використання в суміжних амплуа і схожих тактичних взаємодіях. Важливими для оптимізації процесу планування підготовки до офіційних змагань є врахування кількісно-якісних показників змагальної практики відповідних рівнів і кваліфікована оперативна оцінка поточного рівня спортивної майстерності гравців.

В шостому розділі «Етапи становлення спортивної кар'єри як складові підготовки висококваліфікованих баскетболістів в умовах глобалізації» проаналізовано дані та узагальнено шляхи кар'єрного зростання баскетболістів-зірок світового рівня, розглянуті в аспекті впливу процесів глобалізації на спорт. Показано вплив чинників міграції баскетболістів та їх концентрації в провідних лігах і центрах підготовки на ефективність змагальної діяльності (на матеріалах Ігор Олімпіад 1988–2016 рр.), а також професіоналізації спортсменів і комерціалізації офіційних міжнародних змагань на показники розвитку баскетболу. Фактичним матеріалом підкреслено можливість побудови потужного інвестиційного бізнесу (на матеріалі інших країн), що може бути застосовано і позитивно вплинути на розвиток баскетболу в Україні.

У сьомому розділі «Узагальнення проблемних питань, обґрунтування програм підготовки і шляхів розвитку баскетболу в Україні в глобальних умовах» представлено аналіз програм підготовки національних збірних команд України з баскетболу, який дозволив виявити проблемні моменти або недоліки і запропонувати нові підходи до формування програм підготовки висококваліфікованих баскетболістів на рівні національних збірних команд з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень на розвиток баскетболу в Україні. Методом експертної оцінки визначено погляди впливових вітчизняних науковців на шляхи розвитку спортивних ігор в Україні.

У восьмому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» узагальнено результати дисертаційного дослідження, окреслено їх практичну і теоретичну значущість, висвітлено дискусійні питання. Зіставлено наукові дані, які отримала автор, із наявними в наукових і методичних джерелах. На підставі цього сформульовано наукові положення трьох рівнів новизни (підтверджено, доповнено, вперше).

Ключові слова: розвиток, спортивні ігри, баскетбол, глобалізація, міграція, концентрація, професіоналізація, комерціалізація, політизація, соціалізація, концепція, модель, технологія.

ABSTRACT

Sushko R. O. Theoretical and methodological foundations of sports games development in the globalization conditions (basketball material).– On the rights of manuscript.

Dissertation for the Doctor of Science scientific degree in physical education and sports, speciality 24.00.01 – olympic and professional sport. Physical education and sport. – National University of Physical Education and Sport of Ukraine, Kyiv, 2017.

Peculiarities of sport games development in the high performance sport globalization conditions are examined and summarized in the dissertation. Basing

on proper research, the concept and the theoretical model of sport games development is substantiated and presented, as well as the training technology in sport games is developed (basing on basketball material) taking into account the influence of high performance sport globalization factors. The modern tendencies of longterm training programs and technologies of highly skilled basketball players training for the official international competitions are shown, taking into account high performance sport globalization factors and their influence on the basketball development in Ukraine. Basing on the conducted researches the ways of further improvement of athletes training and perspective directions of Ukrainian basketball development are determined. An expert evaluation of various problematic issues related to the sport games development in Ukraine is conducted by questioning influential respondents who are well-known domestic experts in the field of physical education and sports. The analysis of the received results allows to generalize modern approaches to solving the problems of the sport games development in Ukraine.

Research objective is to substantiate and develop the optimal model of sport games development (basing on basketball material) in the conditions of high performance sport globalization and to determine the ways of its practical realization (basing on basketball material).

The scientific innovation of the results obtained is that:

- the dramatic changes in the sports games development which have taken place in the last 20–25 years are shown due to both external factors and internal social and economic conditions; the importance of global changes influence for the formation of training programs based on world experience and the necessity of applying fundamentally new approaches is substantiated;
- the basis of the national concept in the sport games development was substantiated and developed (basing on basketball material) in the conditions of high performance sport globalization factors influence;
- the technology of the theoretical model realization is substantiated and developed concerning the optimal construction of training system structure for

highly skilled basketball players for the official international competitions taking into account high performance sport globalization factors basing on the differentiation of team members into groups: the first team, regular players replacement, extended team, perspective reserve;

- the prerequisites and ways to overcome the internal contradiction in the system of highly skilled basketball players training system are substantiated, which are based on the difference between the quantitative indicators and the level of competitive practice among the leading athletes (participants in the national championship and the Cup, European cup tournaments, official international competitions) and athletes from the reserve;

- the system of knowledge is presented, which is formed basing on the theoretical analysis and generalization of training and competitive practice indicators that reflect the sport games development, in accordance with the modern peculiarities of high performance sport globalization factors (athletes migration and their concentration in the leading world training centers, athletes professionalization and competitions commercialization, leading athletes socialization and official international competitions politicization);

- the theoretical model of sports games development (basing on basketball material) is substantiated under the conditions of high performance sport globalization factors, which is based on the following indicators: goal definition and basketball development tasks; the level of funding and logistical support for longterm basketball players training; economic, demographic, social and political peculiarities of the country's development.

The practical significance of the obtained results of this dissertation work is to form an optimal model for the sport games development and its practical implementation. The technology of highly skilled basketball players training for official international competitions, taking into account the influence of globalization factors is developed, substantiated and tested.

The actual material presented in the paper and the generalizations made basing on it, taking into account the high performance sport globalization factors

are the basis for the improvement of training programs. This allows to optimize the training process of the men's and women's national basketball teams of Ukraine (cadet, juniors, youth), as evidenced by the relevant implementation acts.

The conclusions and suggestions formulated in the dissertation, as well as the individual results of the study, which are an integral part of the study guide are discussed at the practical and scientific methodological seminars of Ukraine basketball federation regarding trainers upgrade qualification.

The research main provisions and results were introduced into the educational process of future specialists professional training in the National University of Physical Education and Sports of Ukraine during the discipline study "Theory and methodology of coaching activity in the chosen sport" (2016, 2017); National University "Lviv Polytechnic" (2016); Dnipro State Institute of Physical Culture and Sports (2016); Zaporizhzhya National University (2016); Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda (2016); in the practice of the scientific research institute of the National University of Physical Education and Sports of Ukraine (2017) and the Basketball Federation of Ukraine (2017).

The introduction substantiates the relevance of the problem, identifies the object, subject, objective and the task of the study, describes the stages of its organization and the methods used, characterizes the scientific innovation and practical significance of the work, establishes personal contribution of the applicant in common published scientific works, shows the main aspects of research results, indicates the number of publications.

The first chapter «Development of sport games in high performance sport globalization conditions: the characteristic of the problem», highlights the questions concerning globalization in the modern world and its influence on sports as well as historical aspects of the sport games development; an overview of traditional approaches to a training process structure in sport games is presented, taking into account high performance sport globalization factors influence; general principles and peculiarities of training process for highly skilled athletes in the

conditions of migration and concentration of athletes in the leading international training centers; peculiarities of highly skilled athletes training for the official international competitions regarding social and economic factors; the evolution of the international sports games rules regarding high performance sport globalization conditions etc.

The second chapter «Research methods and organization» reveals the research methodology and specifies the use of the research methods combination, substantiates the necessity of their use, provides the information about the surveyed and the stages of the research. Conducting the dissertation research the following methods are used: analysis and generalization of scientific and methodical literary sources data and the Internet network; historical and logical research methods; studying and generalization of advanced pedagogical experience of practical work for highly skilled basketball athletes training; expert assessment method; analysis and interpretation of competitive activity indicators; theoretical modeling; pedagogical observations; methods of mathematical statistics.

The third chapter «Concept of the sports games development at the national and international levels in high performance sport globalization conditions», describes the concept of the sport games development in high performance sport globalization conditions, which is based on the special methodological principles of athletes training.

The components for the formation of Ukrainian basketball development concept in high performance sport globalization conditions the following factors are considered: analysis of internal contradictions in the basketball development in Ukraine; analysis of problem causes and the ground for its solution; creation of scientific prerequisites for the development of sport infrastructure and other types of infrastructure necessary for the basketball development in Ukraine; formulation of the concept basics of basketball development in the current high performance sport globalization conditions taking into account foreign and domestic advanced practical experience; ways and means of practical implementation of the basketball

development concept in Ukraine regarding the high performance sport globalization conditions.

The fourth chapter «Basis and development for the theoretical model development of sport games in the high performance sport globalization conditions» says that the sports games theoretical model development in the high performance sport globalization conditions should be based on theoretical and methodological provisions of the general sport theory and the athletes training system. The chapter substantiates the position that the functioning of a complex multilevel hierarchical model of basketball development in Ukraine is impossible without the existence of certain effectiveness criteria that determine economic, social, demographic, legal, organizational, sport and other factors. The ways of practical implementation of the theoretical model for basketball development in Ukraine are based on the study and generalization of the pedagogical experience of basketball development in the most successful countries of the world. They are the countries (Lithuania, Serbia), whose experience concerning the peculiarities and traditions of basketball development should become the most effective for the further development of sport games in Ukraine.

The fifth chapter «Training technologies in sports games taking into account high performance sport globalization factors influence» focuses on the current problem of optimizing the highly skilled basketball players training for the official international competitions and the proposition is to apply fundamentally different approaches in the current technology. This includes high performance sport globalization factors, which have greatly complicated the processes of preparation for official competitions due to the active involvement to the national teams of naturalized athletes – «migrants» and players of national championships of other countries («legionnaires»). The overcoming of the existing problem is possible due to the use of fundamentally different approaches to the planning of highly skilled basketball players training, which take into account game specialization and the universalization of players regarding their possible use in related roles and similar tactical interactions. It is important for optimization of the training planning

process for official competitions to include quantitative and qualitative indicators of competitive practices of the respective levels and a qualified assessment for the current level of athletes skills.

The sixth chapter «The stages of becoming of sports career as a training component of highly skilled basketball players training in the sport globalization conditions» analyzes and generalizes the data and the ways of career growth of world-class basketball players considering the aspect of globalization influence on sport. The influence of basketball players migration factors and their concentration in the leading leagues and training centers on the effectiveness of competitive activities are shown (basing on the Olympic Games materials 1988–2016) as well as the influence of athletes professionalization and the commercialization of official international competitions on the basketball development indicators. The actual material highlights the possibility of making a powerful investment business (basing on the material of other countries), which can be applied and positively affect the development of basketball in Ukraine.

The seventh chapter «Generalization of problem questions and justification of training programs and ways of basketball development in Ukraine in global conditions» analyses the training programs for the national basketball teams of Ukraine, which allows to show the problem points or shortcomings and to offer new approaches to the formation of training programs for highly skilled basketball players at the level of national teams, taking into account the influence of high performance sport globalization factors on the development of basketball in Ukraine. The expert estimation method defines the views of influential domestic scientists on the ways of sports games development in Ukraine.

The eighth chapter «Analysis and generalization of the research results» summarizes the results of the dissertation research, outlines their practical and theoretical significance, highlights the discussion issues. The scientific data, which was obtained by the author are compared with available scientific and methodological sources. Basing on this, the scientific positions of the three levels of innovation are formulated (confirmed, completed, initial).

Keywords: development, sport games, basketball, globalization, migration, concentration, professionalization, commercialization, politicization, socialization, concept, model, technology.

Список публікацій здобувача

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Сушко Р. О. Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації (на матеріалі баскетболу) : [монографія] / Р. О. Сушко. – Київ : Центр учбової літератури, 2017. – 360 с.

2. Волошин А. Баскетбол України : [монографія] / Анатолій Волошин, Руслана Сушко. – К. : ТОВ «СІК ГРУП УКРАЇНА», 2014. – 362 с.

3. Сушко Р. Історичні аспекти розвитку українського жіночого баскетболу / Руслана Сушко, Анатолій Волошин // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2012. – № 4. – С. 129–133. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

4. Сушко Р. О. Зародження та хронологія розвитку жіночого баскетболу на Україні в першій половині ХХ століття / Р. О. Сушко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2012. – № 2. – С. 207–209. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

5. Сушко Р. О. Передумови та аналіз виступу команди «Динамо» (Київ) у кубку ім. Л. Ронкетті (1988) / Р. О. Сушко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2012. – № 3. – С. 173–176. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

6. Сушко Р. О. Аналіз виступу жіночих збірних команд України по баскетболу у чемпіонаті Європи 2012 року / Р. О. Сушко, Л. І. Тещук // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-

педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2013. – № 1 (27) 13. – С. 69–74. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача складають збирання первинної інформації та її теоретичний аналіз, узагальнення та інтерпретація.*

7. Сушко Р. О. Історичні тенденції участі українських баскетболісток в Олімпійських Іграх / Р. О. Сушко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2013. – № 1. – С. 113–115. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

8. Сушко Р. О. Тенденції розвитку українського баскетболу за результатами виступу чоловічих збірних команд у чемпіонаті Європи 2012 року / Р. О. Сушко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – 2013. – Т. 1. – Вип. 107. – С. 327–330. Фахове видання України.

9. Сушко Р. А. Эффективность соревновательной деятельности высококвалифицированных баскетболистов / Р. А. Сушко, И. А. Никитин // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2013. – № 9 (36) 13. – С. 153–158. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети дослідження, педагогічному аналізі отриманих даних, формулюванні висновків.*

10. Сушко Р. О. Ефективність техніко-тактичних дій висококваліфікованих баскетболісток і шляхи їх удосконалення на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей / Р. О. Сушко, Е. Ю. Дорошенко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2015. – № 8. – С. 57–64. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає у збиранні первинної інформації, теоретичному аналізі, узагальненні та інтерпретації.*

11. Сушко Р. О. Аналіз ефективності змагальної діяльності висококваліфікованих баскетболістів на етапі максимальної реалізації

індивідуальних можливостей / Р. О. Сушко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2015. – № 4 (48). – С. 84–89. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

12. Сушко Р. О. Техніко-тактичні дії висококваліфікованих баскетболістів на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей / Р. О. Сушко, Е. Ю. Дорошенко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2015. – № 9 (64) 15. – С. 72–76. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає в організації експериментальних досліджень, аналізі отриманого матеріалу, формулюванні висновків.*

13. Сушко Р. О. Параметри техніко-тактичної діяльності висококваліфікованих баскетболісток на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей / Р. О. Сушко, Е. Ю. Дорошенко // Вісник Запорізького національного університету: Фізичне виховання та спорт. – 2015. – № 1. – С. 189–197. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети дослідження, визначенні проблеми, узагальненні фактичного матеріалу.*

14. Сушко Р. О. Інноваційні технології у початковій підготовці дітей на прикладі спортивних ігор / Р. О. Сушко, М. В. Ібраїмова // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2015. – № 2 (46). – С. 190–194. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

15. Дорошенко Э. Подготовка высококвалифицированных баскетболистов на этапе максимальной реализации индивидуальных возможностей: современное состояние проблемы и пути ее решения / Эдуард Дорошенко, Руслана Сушко, Раса Крейвите // Наука в Олимпийском спорте. – 2015. – № 4 – С. 33–38. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок*

здобувача полягає в узагальненні отриманих даних та формулюванні висновків.

16. Сушко Р. О. Рейтингова оцінка популярності видів спорту в країнах із високим рівнем розвитку баскетболу / Р. О. Сушко // Вісник Запорізького національного університету: Фізичне виховання та спорт. – 2015. – № 2. – С. 78–85. Фахове видання України.

17. Sushko R. Historical aspects of development of Ukrainian womanish basket-ball on example of description of basic starts of ВК «Dynamo» Kyiv in 1992 year / Ruslana Sushko // Harvard Educational and Scientific Review. – Harvard : Harvard University Press, 2015. – № 1(7). – Vol. VIII. – P. 346–351. Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави (США).

18. Сушко Р. Глобалізація в сучасному світі та її вплив на спорт вищих досягнень / Руслана Сушко, Едуард Дорошенко // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2016. – № 2. – С. 140–145. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача складають збирання первинної інформації та її узагальнення.*

19. Сушко Р. О. Рейтинги фінансової успішності провідних спортсменів світу / Р. О. Сушко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2016. – № 6 (76) 16. – С. 122–125. Фахове видання України.

20. Сушко Р. Тенденції розвитку баскетболу з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень (на матеріалі національної збірної Литви) / Руслана Сушко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2016. – № 4. – С. 11–15. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

21. Сушко Р. О. Сучасні підходи до вдосконалення підготовленості висококваліфікованих баскетболістів: огляд проблеми і шляхи вирішення / Р. О. Сушко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15:

Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2016. – № 2 (69) 16. – С. 76–80. Фахове видання України.

22. Сушко Р. О. Підвищення спортивної майстерності в процесі багаторічного вдосконалення висококваліфікованих баскетболістів в умовах глобалізації спорту / Р. О. Сушко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2016. – № 3 (72) 16. – С. 123–127. Фахове видання України.

23. Сушко Р. О. Ефективність і особливості розвитку клубної кар'єри висококваліфікованих баскетболістів з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень / Р. О. Сушко // Вісник Запорізького національного університету: Фізичне виховання та спорт. – 2016. – № 1. – С. 92–99. Фахове видання України.

24. Sushko R. Modern approaches to the integral plans formation for training of highly qualified basketball players taking into account the influence of sport globalization factors / Ruslana Sushko // Australian Journal of Education and Science. – Sydney : Sydney University Press, 2016. – № 1 (17). – Vol. IX. – P. 361–367. Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави (Австралії).

25. Sushko R. Analysis of training plans for head coach candidates of the national basketball teams of Ukraine / Ruslana Sushko // Asian Journal of Scientific and Educational Research. – Seoul, 2016. – №1 (19). – Vol. IX. – P. 447–452. Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави (Кореї).

26. Sushko R. Analysis of sports games development problems in Ukraine / Ruslana Sushko // Massachusetts Review of Science and Technologies. – Massachusetts : MIT Press, 2016. – № 1 (13). – Vol. VII. – P. 531–537. Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави (США).

27. Сушко Р. О. Особливості підготовки баскетболістів в умовах дії чинників глобалізації спорту вищих досягнень / Р. О. Сушко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні

проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2017. – № 2 (83) 17. – С. 103–105. Фахове видання України.

28. Сушко Р. Аналіз проблемних питань розвитку спортивних ігор з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень / Руслана Сушко // Фізична культура, спорт та здоров'я нації. – 2017. – Вип. 3 (22). – С. 441–445. Фахове видання України.

29. Сушко Р. Формирование теоретической модели развития баскетбола в Украине с учетом влияния факторов глобализации спорта высших достижений / Руслана Сушко // Наука в олимпийском спорте. – 2017. – № 1 – С. 48–55. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

30. Сушко Р. Миграция в системе подготовки баскетболистов высшей квалификации (на материалах турниров Игр Олимпиад 1988–2016 гг.) / Руслана Сушко // Наука в олимпийском спорте. – 2017. – № 2. – С. 11–16. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Сушко Р. А. Исторические аспекты участия украинских баскетболисток на Олимпийских Играх / Р. А. Сушко // Олимпийский спорт – составляющая часть физического и духовного развития человека. Философские аспекты современного олимпийского движения : матер. Междунар. олимп. конф., 8–9 октября 2012 г. – Баку, 2012. – С. 231–237.

2. Сушко Р. О. Аналіз виступу баскетболісток «Динамо» (Київ) у стартах 1992 року / Р. О. Сушко // Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях : сб. статей IX Междунар. науч. конф., 8–9 февраля 2013 г. – Белгород – Харьков – Красноярск – Москва, 2013. – С. 337–340.

3. Sushko R. Problems of Women Basketball Beginning and Development in Ukraine during the First Half of the Twentieth Century / Ruslana Sushko //

Olympic Sport and Sport for All : proceedings 17th International Scientific Congress, 2nd–6th, June, 2013. – China, 2013. – P. 241.

4. Sushko R. Improvement program of competitive activity / Ruslana Sushko // Fundamental and Applied Studies in Amerika, Europe, Asia and Africa : Humanitarian and Social Sciences : proceedings of the 2nd International Sciences Congress. International Agency for Development of Culture, Education and Science, 27 September 2014. – USA, New York, 2014. – Vol. II. – P. 204–208.

5. Сушко Р. О. Аналіз ефективності змагальної діяльності висококваліфікованих баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень / Р. О. Сушко, Е. Ю. Дорошенко // Фізична культура, спорт та здоров'я : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. [Електронний ресурс], 10–11 грудня 2015 р. – Харків, 2015. – С. 99–100. *Особистий внесок здобувача полягає у здійсненні статистичної обробки матеріалу та узагальненні отриманих даних.*

6. Sushko R. Efficiency analysis of competitive activity of highly skilled basketball players europe-2015 / Ruslana Sushko // History, Problems and Prospects of Development of Modern Civilization : proceedings of the XVII International Academic Congress, 25–27 January 2016. – Japan, Tokyo. – 2016. – P. 839–842.

7. Сушко Р. Еволюція правил змагань та її вплив на розвиток спорту вищих досягнень у глобальному вимірі (на матеріалі спортивних ігор) / Руслана Сушко // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації : зб. наук. праць XI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 20–21 лютого 2016 р. – П.-Хмельницький, 2016. – С. 305–307.

8. Сушко Р. А. Програмный материал для подготовки баскетболистов: тенденции и пути совершенствования / Р. А. Сушко, Э. Ю. Дорошенко // Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях : материалы XII Междунар. науч. конф., 2016 р. – Харьков, 2016. – С.41–44. *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні проблеми, теоретичному аналізі та формулюванні висновків.*

9. Сушко Р. Шляхи вдосконалення підготовленості висококваліфікованих баскетболістів в умовах глобалізації спорту вищих досягнень / Руслана Сушко // Актуальні проблеми фізичного виховання і спорту в сучасних умовах : матер. Регіональної наук.-практ. конф., 21 квітня 2016 р. – Дніпропетровськ, 2016. – С.138–140.

10. Sushko R. Problems of qualified athletes technical and tactical qualification (basing on sport games) / Ruslana Sushko, Eduard Doroshenko // Sport. Olympism. Health : proceedings of the International Scientific Congress, 5–8 oktober 2016. – Chisinau, Republic of Moldova, 2016. – Vol. II. – P. 377–381. *Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети дослідження, визначенні проблеми, узагальненні фактичного матеріалу.*

11. Сушко Р. О. Порівняльний аналіз міграції спортсменів (на прикладі олімпійських баскетбольних турнірів 1988–2016 рр.) / Р. О. Сушко // Баскетбол: історія, сучасність, перспективи : матеріали I Всеукраїнської з міжнар. участю наук.-практ. інтернет-конф. – [Електронний ресурс], 20–21 грудня 2016 р. – Дніпро : ДДІФКіС, 2016. – С. 50–53. – Доступ за посиланням: <http://infiz.dp.ua/misc-documents/conf-2016-01-basketball.pdf>

12. Сушко Р. А. Проблемы реализации технико-тактической подготовленности спортсменов при накоплении утомления в баскетболе / Р. А. Сушко // Сучасні проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту : матер. VII Міжнар. наук.-метод. конф. : Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2016. – ЗК 1 (70) 16. – С. 182–185.

13. Sushko R. Professionalization issues of concern as a factor of sports games globalization (basing on basketball) / Ruslana Sushko, Eduard Doroshenko // Fundamental and Applied Studies in EU and CIS Countries : proceedings of the VII International Academic Congress, 26–28 February 2017. – United Kingdom, Cambridge, England, 2017. – Vol. VII. – P. 128–132. *Особистий внесок*

здобувача полягає в організації дослідження і узагальненні отриманих даних.

14. Сушко Р. О. Проблемні питання розвитку спортивних ігор в Україні та шляхи їх подолання / Р. О. Сушко / Молодь та олімпійський рух : зб. тез доп. X Міжнар. наук. конф. молодих учених, 24–25 травня 2017 р. – К., 2017. – С. 178–179.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Сушко Р. О. Жіночий баскетбол України. Аналітичний погляд крізь призму БК «Динамо» Київ / Р. О. Сушко, А. П. Волошин // . – К. : «МП Леся», 2012. – 252 с. *Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження і узагальненні фактичного матеріалу.*

2. Сушко Р. О. Теорія і методика викладання обраного виду спорту (баскетбол) : програма навчальної дисципліни підготовки бакалаврів напряму підготовки 6.010202 «Спорт» / Р. О. Сушко, О. В. Маслова. – К. : Науковий світ, 2013. – 18 с. *Особистий внесок здобувача полягає у формуванні матеріалу.*

3. Сушко Р. Особенности оценки технико-тактической подготовленности квалифицированных баскетболистов при накоплении утомления / Руслана Сушко, Аль-Фартусси Мустафа Аассада // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2014. – № 1. – С. 15–18. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

4. Мустафа Аассада Аль-Фартуссі. Індивідуальні особливості реалізації техніко-тактичної майстерності і функціонального забезпечення кваліфікованих баскетболісток в умовах змагальної діяльності / Мустафа Аассада Аль-Фартуссі, Руслана Сушко // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2014. – № 1. – С. 111–117. *Особистий внесок здобувача складають збирання первинної інформації та її узагальнення.*

5. Ал Фартуси Мустафа Асаад Муншид. Функциональные резервы

повышения технико-тактического мастерства баскетболистов / Ал Фартуси Мустафа Асаад Муншид, Руслана Сушко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2015. – № 8 (63) 15. – С. 4–6. *Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети дослідження, педагогічному аналізі отриманих даних, формулюванні висновків.*

6. Ал-Фартуси Мустафа Ассад. Функціональне забезпечення ігрової діяльності кваліфікованих спортсменів в баскетболі / Ал-Фартуси Мустафа Ассад, Руслана Сушко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2015. – № 3. – С. 3–8. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, організації дослідження та формулюванні висновків.*

7. Сушко Р. Оценка эффективности технико-тактической деятельности баскетболисток с учетом различий периодов игровой деятельности / Руслана Сушко, Мустафа Асаад Муншид Ал-Фартуси / Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2015. – Вип. 18. – С. 234–240. *Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети дослідження, інтерпретації даних та формулюванні висновків.*

8. Сушко Р. Оценка эффективности функционального обеспечения специальной выносливости во взаимосвязи с технико-тактической подготовленностью баскетболистов / Руслана Сушко, Аль-Фартусси Мустафа Ассад // Фізична культура, спорт та здоров'я нації. – 2015. – Вип. 19. – Т. 2 – С. 391–398. *Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження та аналізі отриманих даних.*

9. Мітова О. О. Методи наукових досліджень у баскетболі : Навчальний посібник [для студентів та аспірантів спеціалізації «Баскетбол» вищих навчальних закладів фізичного виховання та спорту] / О. О. Мітова, Р. О. Сушко. – Дніпропетровськ : Інновація, 2015. – 216 с. *Особистий внесок здобувача полягає в обґрунтуванні та інтерпретації даних, формулюванні висновків*

10. Борисова О. В. Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації спорту : [методичні рекомендації] / О. В. Борисова, Р. О. Сушко. – К. : Науковий світ, 2016. – 35 с. *Особистий внесок здобувача полягає у теоретичному аналізі, узагальненні отриманих даних та формулюванні висновків.*

11. Мітова О. О. Тестування баскетболістів : [навч. посібник для тренерів з баскетболу, студентів та аспірантів] / О. О. Мітова, Р. О. Сушко. – Дніпропетровськ : Інновація, 2016. – 140 с. *Особистий внесок здобувача полягає у теоретичному аналізі даних та формулюванні висновків.*

ЗМІСТ

	Стор.
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	31
ВСТУП	32
РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК СПОРТИВНИХ ІГОР В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СПОРТУ ВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ: ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОБЛЕМИ	43
1.1. Глобалізація в сучасному світі та її вплив на спорт	43
1.2. Історичні аспекти розвитку спортивних ігор: національний і міжнародний досвід, становлення традицій	50
1.3. Огляд сучасних підходів до побудови процесу підготовки в спортивних іграх з урахуванням впливу глобалізації на спорт вищих досягнень	66
1.4. Загальні принципи і особливості побудови процесу підготовки висококваліфікованих спортсменів в умовах міграції та концентрації спортсменів у провідних міжнародних центрах підготовки	75
1.5. Особливості підготовки до офіційних міжнародних змагань і змагальної діяльності висококваліфікованих спортсменів з урахуванням чинників соціально-економічного впливу	82
1.6. Еволюція правил міжнародних змагань зі спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень	87
1.7. Вплив професіоналізації спорту вищих досягнень на розвиток спортивних ігор	90
1.8. Проблемні питання розвитку спортивних ігор з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень і напрямки їх практичного вирішення.....	94
Висновки до розділу 1	102
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ І ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	105
2.1. Методи дослідження	107

2.1.1. Аналіз та узагальнення даних науково-методичних літературних джерел і мережі Інтернет.....	108
2.1.2. Історико-логічні методи дослідження.....	109
2.1.3. Вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду практичної роботи з підготовки висококваліфікованих спортсменів у баскетболі.....	111
2.1.4. Метод експертної оцінки.....	113
2.1.5. Аналіз та інтерпретація показників змагальної діяльності.....	115
2.1.6. Теоретичне моделювання.....	116
2.1.7. Педагогічні спостереження.....	116
2.1.8. Методи математичної статистики	117
2.2. Організація дослідження.....	118
РОЗДІЛ 3. КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ СПОРТИВНИХ ІГОР НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ РІВНЯХ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СПОРТУ ВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ	121
3.1. Теоретичні передумови формування концепції розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень	121
3.2. Принципи спортивного тренування як основа формування концепції розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень	125
3.3. Концепція розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень	144
Висновки до розділу 3	150
РОЗДІЛ 4. ОБҐРУНТУВАННЯ ТА РОЗРОБКА ТЕОРЕТИЧНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ СПОРТИВНИХ ІГОР В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СПОРТУ ВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ	153
4.1. Обґрунтування теоретичної моделі розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень	153
4.2. Передумови розробки теоретичної моделі розвитку спортивних	

ігор з урахуванням міграції та концентрації перспективних і висококваліфікованих спортсменів у кращі світові центри спортивної підготовки	161
4.3. Урахування чинників професіоналізації спорту вищих досягнень при розробці теоретичної моделі розвитку спортивних ігор	167
4.4. Формування моделей розвитку спортивних ігор у глобальному вимірі (на матеріалі баскетболу): професійний, олімпійський, аматорський напрями	175
Висновки до розділу 4	185
РОЗДІЛ 5. ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ В СПОРТИВНИХ ІГРАХ З УРАХУВАННЯМ ВПЛИВУ ЧИННИКІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СПОРТУ ВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ	188
5.1. Врахування та облік кількісно-якісних показників і рівня змагальної практики як складова технології підготовки висококваліфікованих спортсменів (на матеріалі баскетболу)	188
5.2. Врахування та облік чинників ігрової спеціалізації як складова технології підготовки висококваліфікованих спортсменів в умовах глобалізації спорту вищих досягнень (на матеріалі баскетболу)	192
5.3. Раціональне поєднання принципів індивідуалізації та загальнокомандної підготовленості в технології підготовки висококваліфікованих спортсменів в умовах глобалізації спорту вищих досягнень (на матеріалі баскетболу).....	211
5.4. Технології підготовки висококваліфікованих спортсменів у світових або регіональних центрах підготовки і провідних національних чемпіонатах.....	216
Висновки до розділу 5.....	228
РОЗДІЛ 6. ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ СПОРТИВНОЇ КАР'ЄРИ ЯК СКЛАДОВІ ПІДГОТОВКИ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ БАСКЕТБОЛІСТІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	231

6.1. Аналіз спортивної кар’єри висококваліфікованих баскетболістів на початкових етапах багаторічного вдосконалення.....	231
6.2. Спільні риси розвитку спортивної кар’єри висококваліфікованих баскетболістів в умовах глобалізації спорту вищих досягнень	248
6.3. Вплив чинників міграції баскетболістів та їх концентрації в провідних лігах і центрах підготовки на результативність змагальної діяльності (на матеріалах турнірів Ігор Олімпіад 1988–2016 рр.)	262
6.4. Вплив професіоналізації спортсменів і комерціалізації офіційних міжнародних змагань на показники розвитку баскетболу	277
Висновки до розділу 6	284
РОЗДІЛ 7. УЗАГАЛЬНЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ, ОБГРУНТУВАННЯ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ І ШЛЯХІВ РОЗВИТКУ БАСКЕТБОЛУ В УКРАЇНІ В ГЛОБАЛЬНИХ УМОВАХ	287
7.1. Критичний аналіз програмного матеріалу підготовки баскетболістів у дитячо-юнацьких спортивних школах	287
7.2. Формування програм підготовки висококваліфікованих спортсменів з баскетболу на рівні національних збірних команд України в умовах дії глобальних чинників	289
7.3. Експертна оцінка проблемних питань підготовки і шляхів розвитку спортивних ігор в умовах дії глобальних чинників	301
7.4. Методичні особливості формування програм інтегральної підготовки висококваліфікованих баскетболістів в умовах дії глобальних чинників	335
Висновки до розділу 7.....	345
РОЗДІЛ 8. АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ	348
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	368
ВИСНОВКИ	371

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....	377
ДОДАТКИ	423

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- ФБУ – Федерація баскетболу України
- FIBA – Міжнародна федерація баскетбольних асоціацій
- FIVB – Міжнародна федерація волейболу
- ІНФ – Міжнародна федерація гандболу
- ІТФ – Міжнародна федерація тенісу
- ІТТФ – Міжнародна федерація настільного тенісу
- ІРВ – Міжнародна рада регбі
- ІННФ – Міжнародна хокейна федерація
- FIFA – Міжнародна федерація футбольних асоціацій
- WADA – Всесвітня антидопінгова агенція
- НБА – Національна баскетбольна асоціація
- ДЮСШ – дитячо-юнацька спортивна школа
- ТТД – техніко-тактична дія
- ЗД – змагальна діяльність
- СМ – спортивна майстерність
- БШ – блок-шот
- ФГ – фол гравця
- ФС – фол суперника при протидії гравцеві
- ПХ – перехоплення м'яча
- О – очки
- РП – результативні передачі
- ШТРФ – штрафні кидки
- 2-очк. – двохочкові кидки
- 3-очк. – трьохочкові кидки

ВСТУП

Актуальність. Глобальні трансформаційні процеси планетарного масштабу виявляють значний вплив на спорт вищих досягнень і підвищують його популярність у сучасному світі [207, 318, 352, 356]. Аналіз проблемних питань розвитку системи олімпійського та професійного спорту свідчить про потребу постійного вдосконалення його методичних основ з урахуванням впливу чинників глобалізації на спорт вищих досягнень [23, 194, 337]. Особливе місце в системі олімпійського та професійного спорту посідають спортивні ігри, для яких характерна низка суттєвих переваг порівняно з іншими видами спорту: значна зацікавленість суспільства до командних баталій на ігрових майданчиках, можливість побудови інвестиційного бізнесу з отриманням надприбутків, що доведено закордонним досвідом, наявність взаємопов'язаної вертикалі від дитячо-юнацького до олімпійського та професійного спорту.

Розвиток спортивних ігор як групи найбільш популярних і видовищних видів спорту має два основні напрямки, які пов'язані з удосконаленням підготовки спортсменів і змагальної діяльності. Вивчені вони досить детально, що знайшло відображення в працях авторитетних фахівців у галузі фізичної культури та спорту [161, 162, 206, 210-213]. У цих наукових працях на базі сучасної методології закладено основи для оптимальної побудови тренувального процесу в різних структурних утвореннях макроциклу та протягом багаторічної підготовки. Активно вивчається проблематика, що стосується впливу позатренувальних, позазмагальних чинників і складових навколишнього середовища на систему спортивної підготовки [44, 75]. Крім цього, сучасний етап розвитку цивілізації характеризується змінами, що пов'язані з глобальними процесами міграції спортсменів та їх концентрації в кращих світових центрах підготовки або лігах [196, 397, 419], професіоналізації висококваліфікованих спортсменів і комерціалізації офіційних міжнародних змагань (чемпіонатів Європи та світу, Олімпійських

ігор, міжнародних турнірів на рівні кращих клубних команд) [28, 113, 340, 355], соціалізації висококваліфікованих спортсменів і політизації спорту вищих досягнень [240, 315].

Крім цього, в сучасній системі спортивної підготовки накопичений значний обсяг об'єктивних знань, які стосуються питань розвитку спортивних ігор, що вимагає підвищення вимог до рівня спортивної майстерності, граничної мобілізації функціональних резервів, мотивації на досягнення високих спортивних результатів і максимального розвитку індивідуальних здібностей гравців. Такий стан речей обумовив проведення досліджень, у яких детально проаналізовано важливі аспекти системи багаторічного вдосконалення висококваліфікованих спортсменів: відбір методик удосконалення різних сторін підготовленості та змагальної діяльності [67, 123, 201]; спортивний відбір та орієнтацію спортсменів у процесі багаторічного вдосконалення [13, 309]; інтегральну підготовку на етапах спортивного вдосконалення [46, 148, 168]; нормування і контроль тренувальних і змагальних навантажень [160, 311]; шляхи реалізації принципу індивідуалізації в системі підготовки і змагальній діяльності [54, 108]; психологічне забезпечення спортивної підготовки [53, 241]; організаційно-методичне забезпечення розвитку виду спорту [25, 30, 197]; система управління підготовкою і змагальною діяльністю висококваліфікованих спортсменів [115, 118, 130, 180]; визначення оптимальної структури і змісту процесу багаторічного вдосконалення спортсменів [80, 162, 190, 191, 207, 327].

Незважаючи на детальну та ґрунтовну розробку даної проблематики, аналіз змагальної практики висококваліфікованих баскетболістів переконливо свідчить про те, що наявні теоретичні та методичні знання не трансформуються у високий спортивний результат. На нашу думку, головною причиною такого стану речей є наявність неадекватних кількісно-якісних показників змагальної практики у висококваліфікованих баскетболістів, які входять до складу національних збірних команд із

баскетболу: близькі до максимальних показники змагальної практики у провідних спортсменів на рівні клубних і збірних команд (чемпіонат і Кубок країни, європейські кубкові турніри, чемпіонати світу, Європи, Олімпійські ігри). Водночас висококваліфіковані спортсмени, які входять до розширеного складу команди або групи перспективного резерву, мають обмежені показники змагальної практики найвищого міжнародного і національного рівнів, що призводить до зниження показників спортивної майстерності гравців і дисбалансу інтегральної підготовленості команди.

У зв'язку з вищенаведеним актуальними є дослідження, які спрямовані на визначення найбільш раціональних підходів до розвитку спортивних ігор в умовах впливу чинників глобалізації: уніфікації та інтеграції національних систем підготовки і змагальної діяльності, концентрації перспективних і висококваліфікованих спортсменів у кращих світових центрах підготовки, зміни громадянства з метою отримання можливості виступів за національну збірну або професійну команду, підготовки і змагальної діяльності кращих спортсменів у закордонних професійних лігах з ігрових видів спорту.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дослідження виконано відповідно «Зведеного плану науково-дослідної роботи в сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр.» Міністерства України в справах сім'ї, молоді та спорту за темою 1.2. «Сучасний професійний спорт і шляхи його розвитку в Україні» (№ державної реєстрації – 0111U001715); плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання та спорту України на 2016–2020 рр. за темою 2.20. «Удосконалення змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у спортивних іграх» (№ державної реєстрації 0116U001628); тематичного плану наукових досліджень та розробок, які виконуються за рахунок коштів державного бюджету МОН України на 2016–2017 рр., за темою 2.38 «Сучасні системи розвитку спорту вищих досягнень і стратегія розвитку спорту і олімпійської підготовки спортсменів України на найближчу та віддалену перспективу» (№ державної реєстрації 0116U007019).

Мета дослідження – обґрунтувати і розробити оптимальну модель розвитку спортивних ігор (на матеріалі баскетболу) в умовах глобалізації спорту вищих досягнень, визначити шляхи її практичної реалізації.

У відповідності до мети сформульовано наступні **завдання дослідження**:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблем розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень на підставі вивчення та узагальнення даних науково-методичних літературних джерел і мережі Інтернет.
2. Обґрунтувати основні положення та сформулювати концепцію розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень.
3. Виявити тенденції міграційних процесів спортсменів у ретроспективі олімпійського руху та вплив чинників професіоналізації і комерціалізації на показники розвитку баскетболу в світі.
4. Розробити моделі розвитку спортивних ігор в Україні в умовах впливу процесів глобалізації на рівні дитячо-юнацького, аматорського, олімпійського та професійного спорту.
5. Обґрунтувати і розробити технологію підготовки висококваліфікованих баскетболістів з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень.
6. Проаналізувати програмний матеріал стосовно багаторічної підготовки баскетболістів і визначити шляхи підвищення його ефективності в умовах дії глобальних чинників.
7. Сформулювати цілісну систему знань стосовно розвитку спортивних ігор в Україні в умовах впливу чинників глобалізації на спорт вищих досягнень.

Об'єкт дослідження – розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації сучасного спорту.

Предмет дослідження – вплив глобальних чинників на особливості розвитку ігрових видів спорту в Україні.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження склали принципи діалектико-матеріалістичного аналізу соціальних явищ, які також стосуються розвитку баскетболу в умовах впливу чинників глобалізації на

спорт вищих досягнень, які наведені в роботах Т. Єсентаєва, В. Платонова [75, 205], де одним з провідних чинників є методологічне положення про системний підхід до аналізу процесів розвитку видів спорту [84, 86]. Проблематика нашого дослідження стосується кола актуальних питань розвитку спортивних ігор, тому логічним є те, що в якості методологічних засад дослідження використано системний підхід, основи якого ґрунтовно викладено в теорії функціональних систем П. Анохіна [2, 3], концептуальних положеннях теорії спорту та періодизації багаторічної підготовки спортсменів В. Платонова [207, 213], теорії змагальної діяльності Л. Матвєєва [162].

Діалектичний метод дослідження соціальних явищ, процесів і проблем вимагає їх відображення в історичному аспекті [245–249] : відповідно до цього положення в дисертації проаналізовано процеси впливу чинників глобалізації на показники змагальної діяльності висококваліфікованих баскетболістів протягом фінальних турнірів Ігор Олімпіад 1988–2016 рр., що забезпечило єдність історичного та логічного підходів.

Стосовно до наших досліджень також важливим є положення про єдність і суперечливість різних моделей розвитку виду спорту (баскетболу), їх внутрішньої логіки побудови і визначення оптимальних критеріїв ефективності розвитку та функціонування. В зв'язку з вищевикладеним нами використано дослідження провідних вітчизняних [22–28, 65–69, 119–123, 125–130, 304–306], і закордонних науковців [73, 74, 346, 388, 398] зі спортивних ігор, на підставі вивчення яких, проаналізовано науковий матеріал, обґрунтовано та розроблено теоретичні моделі, концепцію розвитку і технологію підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань, сформульовано загальні висновки і рекомендації.

Методологічні основи дослідження базуються на інтегративних наукових теоріях – концептуальних положеннях про системний підхід, який розглядає досліджувану систему як цілісну множину відносно незалежних компонентів з урахуванням внутрішніх взаємозв'язків між ними; діалектико-

матеріалістичному методі, що ґрунтується на вивченні закономірностей, і тенденцій розвитку; науковому методі, який розглянуто в якості синтезу основних способів отримання нових знань і вирішення завдань. Це дозволяє розглядати процес спортивного тренування з точки зору теорії управління, а спортсмена – в якості об'єкту управління в динаміці багаторічної підготовки.

Спрямованість наукових досліджень формувалася на положеннях теорії спорту і системи підготовки спортсменів [162, 209], теорії періодизації процесу спортивного тренування [186, 213], управлінні підготовкою, відбором та орієнтацією спортсменів [121, 126, 148, 309], індивідуалізації підготовки в спортивних іграх [104], основах багаторічної підготовки в командних спортивних іграх [158, 182].

В теорії спорту та системі підготовки висококваліфікованих спортсменів [204–213] і теорії змагальної діяльності [162], в якості загальної методології використовується методологія інтеграційних підходів, стрижнем яких є саме системний підхід, який інтегрує теорію функціональних систем [2, 3], інші загальнонаукові дисципліни, наукові напрями і теорії. Важливими складовими елементами загальної методології підготовки спортсменів є фундаментальні дослідження стосовно системи управління рухами [239]; теорії адаптації [312]; загальної теорії спорту [204–213]; теорії змагальної діяльності [162]; олімпійської освіти [32–37] і філософських проблем розвитку спорту [245–249].

У зв'язку з цим у даному дослідженні концепція розвитку баскетболу в Україні представляє собою визначений спосіб розуміння сукупності процесів, явищ, фактів, а її теоретична модель, яка розроблена на основі системного підходу є передумовою для визначення оптимальних шляхів розвитку баскетболу в Україні на різних ієрархічних рівнях його функціонування: дитячо-юнацького та резервного спорту; аматорського спорту; олімпійського та професійного спорту; адаптивного і ветеранського спорту.

Для вирішення поставлених завдань в роботі використовувались такі

методи дослідження:

1. Аналіз та узагальнення даних науково-методичних літературних джерел і мережі Інтернет.
2. Історико-логічні методи дослідження
3. Вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду практичної роботи з підготовки висококваліфікованих спортсменів у баскетболі.
4. Метод експертної оцінки.
5. Аналіз та інтерпретація показників змагальної діяльності.
6. Теоретичне моделювання.
7. Педагогічні спостереження.
8. Методи математичної статистики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що **вперше:**

- показано кардинальні зміни в розвитку спортивних ігор, які відбулися за останні 20–25 років, що обумовлено як чинниками зовнішнього характеру, так і внутрішніми соціально-економічними умовами; обґрунтовано важливість урахування впливу цих глобальних змін при формуванні програм підготовки на основі світового досвіду та необхідності застосування принципово нових підходів;
- обґрунтовано та розроблено основи національної концепції розвитку спортивних ігор (на матеріалі баскетболу) в умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень;
- обґрунтовано та розроблено технологію реалізації теоретичної моделі стосовно оптимальної побудови системи підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень на основі диференціації складу команди на групи: основний склад, регулярна заміна, розширений склад, перспективний резерв;
- обґрунтовано передумови і шляхи подолання внутрішнього протиріччя системи підготовки висококваліфікованих баскетболістів, що ґрунтується на

різниці між кількісними показниками і рівнем змагальної практики у провідних спортсменів (учасників національного чемпіонату та Кубку, європейських кубкових турнірів, офіційних міжнародних змагань) і спортсменів з найближчого резерву;

- представлено цілісну систему знань, яку сформовано на підставі теоретичного аналізу й узагальнення показників тренувальної і змагальної практики, що відображають процес розвитку спортивних ігор, відповідно до сучасних особливостей глобалізації спорту вищих досягнень (міграції спортсменів та їх концентрації в провідних світових центрах підготовки; професіоналізації спортсменів і комерціалізації змагань; соціалізації провідних спортсменів і політизації офіційних міжнародних змагань);

- обґрунтовано теоретичну модель розвитку спортивних ігор (на матеріалі баскетболу) в умовах глобалізації спорту вищих досягнень, яка ґрунтується на врахуванні наступних показників: визначенні мети і завдань стосовно розвитку баскетболу; рівня фінансування та матеріально-технічного забезпечення багаторічної підготовки баскетболістів; економічних, демографічних, соціальних і політичних особливостей розвитку країни.

Підтверджено:

- дані теорії спорту В. Платонова [210, 211] стосовно раціональної побудови структурних утворень (мікроциклів і мезоциклів) річного циклу підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань в умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень;

- дані стосовно особливостей розвитку ігрових видів спорту в сучасних умовах – О. Борисова [26], R. Poli [396], M. Taylor [414];

- дані стосовно значущості та впливу системи управління підготовкою та змагальною діяльністю кваліфікованих і висококваліфікованих спортсменів з ігрових видів спорту для їх ефективного розвитку – Е. Дорошенко [68], Ж. Козіна [107], В. Костюкевич [126], Г. Лісенчук [148], В. Ніколаєнко [182], L. Luo [374], S. Robson [400].

Доповнено дані стосовно:

- комплексного використання в технології підготовки до офіційних міжнародних змагань принципів індивідуалізації, методик удосконалення групових і командних взаємодій з їх подальшою інтеграцією в практику змагальної діяльності в умовах глобалізації спорту вищих досягнень;
- урахування різних рівнів підготовленості та спортивної майстерності висококваліфікованих баскетболістів у технології підготовки до офіційних міжнародних змагань в умовах глобалізації спорту вищих досягнень;
- необхідності впровадження програм підготовки, ліцензування та підвищення кваліфікації тренерів з баскетболу на дитячо-юнацькому, аматорському й професійному рівнях у вищих навчальних закладах і федерації баскетболу України.

Практична значущість одержаних результатів полягає в розробці, обґрунтуванні і апробації технології підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань з урахуванням впливу чинників глобалізації.

Фактичний матеріал, представлений у роботі, і зроблені на його основі узагальнення з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень стали підґрунтям для вдосконалення програм підготовки і дозволили оптимізувати навчально-тренувальний процес гравців чоловічих та жіночих національних збірних команд України з баскетболу (кадетських, юніорських, молодіжних), що засвідчено відповідними актами впровадження.

Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції, а також результати дослідження, подані у вигляді підрозділів навчально-методичних посібників висвітлено на практичних семінарах федерації баскетболу України з підвищення кваліфікації тренерів.

Основні положення та результати дослідження впроваджено в навчальний процес професійної підготовки здобувачів вищої освіти Національного університету фізичного виховання і спорту України при вивченні дисципліни «Теорія та методика тренерської діяльності в обраному

виді спорту» (акти впровадження від 01.09.2016, 01.09.2017); Національного університету «Львівська політехніка (акт впровадження від 01.09.2016); Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту (акт впровадження від 01.09.2016); Запорізького національного університету (акт впровадження від 19.10.2016); Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (акт впровадження від 28.09.2016); у практику роботи науково-дослідного інституту Національного університету фізичного виховання і спорту України та Федерації баскетболу України (акти впровадження від 01.09.2017).

Особистий вклад здобувача в спільно опубліковані наукові праці полягає у визначенні пріоритетів в організації, формуванні напрямів досліджень, аналізі, обговоренні фактичного матеріалу і теоретичному узагальненні. Внесок співавторів визначається участю в організації досліджень окремих наукових напрямів, допомогою в обробці матеріалів та їх частковому обговоренні.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дослідження викладено в доповідях на наукових конференціях, конгресах і семінарах: XV Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт та здоров'я» (Харків, 2015); XII Международная научная конференция «Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях» (Харків, 2016); Міжнародна науково-методична конференція «Сучасні проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту» (Київ, 2016); Proceedings of the XVII International Academic Congress «History, Problems and Prospects of Development of Modern Civilization» (Japan, Tokyo, 2016); Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми фізичного виховання і спорту в сучасних умовах» (Дніпропетровськ, 2016); XI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав-

Хмельницький, 2016); International Scientific Congress «Sport. Olympism. Health» (Chisinau, Republic of Moldova, 2016); I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Баскетбол: історія, сучасність, перспективи» (Дніпро, 2016); X Міжнародна конференція «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2017); Proceedings of the VII International Academic Congress «Fundamental and Applied Studies in EU and CIS Countries» (United Kingdom, Cambridge, England, 2017); Міжнародна конференція «Сталий розвиток і спадщина у спорті : проблеми та перспективи» (Київ, 2017), а також на щорічних науково-практичних конференціях кафедри спортивних ігор, кафедри історії та теорії олімпійського спорту НУФВСУ (Київ, 2015–2018).

Публікації. Матеріали дослідження знайшли відображення у 55 наукових працях, що опубліковані в 2012–2017 рр. З них 2 монографії, 24 публікації у фахових виданнях України, з яких 12 включено до міжнародної наукометричної бази, 4 праці у наукових періодичних виданнях інших держав; 14 публікацій апробаційного характеру; 11 публікацій додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, восьми розділів, практичних рекомендацій, висновків, списку використаних літературних джерел (441) та додатків (14). Дисертаційна робота викладена на 456 сторінках, вміщує 26 таблиць, 45 рисунків.

РОЗДІЛ 1

РОЗВИТОК СПОРТИВНИХ ІГОР В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СПОРТУ ВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ: ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОБЛЕМИ

1.1. Глобалізація в сучасному світі та її вплив на спорт

Глобалізація (англ. *globalization*), за визначенням науковців, є процесом всесвітньої економічної, політичної, культурної інтеграції та уніфікації [59, 204, 415, 353, 335]. Це об'єктивний процес, що має системний і планетарний характер, охоплює всі сфери життя суспільства. Його початком в історичному форматі були торгові зв'язки перших імперій. У подальшому економічний і культурний розвиток призупиняли масштабні світові війни та «холодна війна» [395], період, коли розвиток окремих суспільств планети відбувався розрізнено. Прихильники глобалізації звертають увагу на можливість вагомого прогресу за рахунок розповсюдження інформації, а представники протилежної думки підкреслюють небезпечність процесу для національних культурних традицій та соціальної нерівності [27, 34, 88, 244]. Важливо розуміти, що з одного боку поширення швидкими темпами інформаційних технологій, вільне пересування з можливістю освіти і роботи за кордоном, пошук партнерів у світі інколи нівелює посилення залежності від інших держав, веде до поступової втрати ідентичності та самобутності етносів [142, 150, 375, 383].

Інтерес до організації змагань характерний не тільки для нашого часу. Він постійно наростав в епоху індустріалізації та досяг апогею в процесі становлення інформаційного суспільства. Саме цьому періоду відповідає інтенсивне формування не тільки інститутів спорту, але й глобальної спеціалізованої спортивної інфраструктури – транснаціональної за своєю природою, невід'ємно пов'язаної з соціальною, інформаційною, культурною і комерційною інфраструктурною мережею [370, 346]. Проведення спортивних заходів стало особливою сферою політики (національної і міжнародної), яка

отримала широку підтримку та користується схваленням майже всіх етнокультурних, соціальних, професійних і вікових груп [7, 19, 20, 97–98].

Інтернет і телебачення дозволяють дивитись будь-які змагання, не зважаючи на час і країну трансляції. Переваги глобалізації в цьому сенсі очевидні. Багато людей у всьому світі скористались таким шансом, віддавши перевагу перегляду футбольних, баскетбольних матчів, гольфу, боксу, автоперегонів. На сьогодні є доведеним факт, що найшвидше втрачають популярність ті види спорту, які найменше транслюють по телебаченню (сумо, крикет). Сучасний етап глобалізації спорту має досить конкретну залежність: чим нижчий рейтинг спорту серед людей, тим менше його транслюють по телебаченню, тим менше заробіток і визнання зірок цього виду спорту, тим менше людей віддасть перевагу цьому виду спорту (рис. 1.1). В даному випадку, тільки футбол, у планетарному масштабі не входить до цього переліку [305], а інші види спорту перебувають в ньому на тому чи іншому ступені проблеми і не мають фактично можливості вийти з нього.

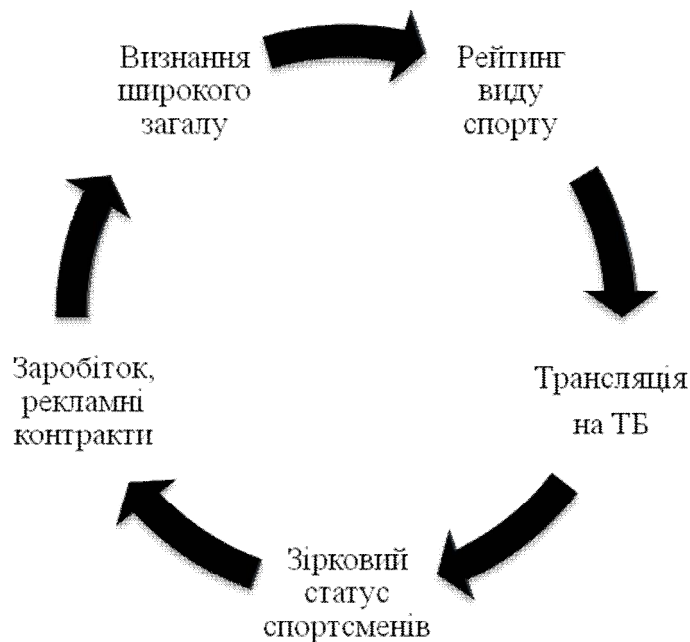

Рис. 1.1. Популярність виду спорту в зв'язку із впливом чинників глобалізації [271]

За результатами опитування [322, 323], в Австралії футбол посів місце найпопулярнішого виду спорту, але нещодавно там ним захоплювались лише іммігранти. Зараз він витісняє традиційні для жителів Австралії регбі та австралійський футбол. Сумо також втрачає свої позиції в Японії, хоча число прихильників цього виду спорту впродовж 2000 років у цьому регіоні переважало за чисельністю кількості шанувальників інших видів спорту [352]. Подібні проблеми зазнає боротьба в Туреччині, бейсбол в Америці, бокс у всьому світі. Таких прикладів безліч. Можна стверджувати, що названим видам спорту не загрожує вимирання і вони поширюються в світі. Завдяки глобалізації, чемпіонами сумо ставали американці та монголи, команда з Грузії взяла участь у Кубку світу з регбі, але варто визнати, що традиційні види спорту в різних країнах поступаються більш популярним на телевізійних каналах. Успішного розвитку зазнав хокей у зв'язку із появою Континентальної Хокейної Ліги. Ця організація має високі та перспективні шанси гідно конкурувати з Національною хокейною лігою (США) в майбутньому. Можливо, це дієвий вихід для інших видів спорту. Поєднання в регіональні або світові ліги без визначених державних кордонів є продуктивним кроком для розвитку видів спорту [360–362].

Суспільство досить спокійно дивиться на факт зміни громадянства фахівцями культури і мистецтва, майже не пам'ятає прізвищ науковців, які змінили не тільки місце роботи, але й країну задля проведення подальших досліджень, проте все ще хворобливо сприймає виступ під прапором іншої держави або клубу улюблених спортсменів [116, 100–103].

У пошуку кращих умов життя, заробітку та можливості виступати на міжнародних змаганнях багато гравців і тренерів змінили громадянство, тому не викликає сумніву твердження, що глобалізація давно суттєво впливає як на олімпійський, так і на професійний спорт. Можна підтримувати чи засуджувати спортсменів, але неможливо не визнати, сучасний професійний спорт процес глобалізації охопив повною мірою [42, 42, 77, 400].

Про ступінь впливу глобальних чинників на олімпійський спорт переконливо свідчить той факт, що перед початком Ігор XXIX Олімпіади в Пекіні (КНР) свою стурбованість висловив МОК (міжнародний олімпійський комітет), за даними якого близько ста спортсменів перед Олімпійськими іграми змінили громадянство [334].

Не відповідає дійсності думка, що це поодинокі випадки в окремих видах спорту, якщо знайти інформацію щодо складів олімпійських збірних країн-учасниць. Наприклад, Ігри Олімпіади 2008 рік (Пекін, КНР): Джон Холден і Беккі Хеммон, гравці професійних баскетбольних ліг США, що виступали за російські клуби, отримали шанс потрапити на змагання такого рівня, змінивши свої американські паспорти на російські. Враховуючи, наявність баскетбольного протистояння збірних РФ і США, яке розпочалось ще за часів неоднозначної перемоги збірної СРСР на Олімпіаді в Мюнхені в 1972 році, ця новина викликала складну реакцію, адже для багатьох американців поняття «патріотизм» все ще має особливе значення. Відомий кенійський бігун Бернар Лагат, срібний призер Олімпіади-2004 (Афіни, Греція), в Пекіні виступав під зірково-полосатим прапором. З 68 спортсменів, що представляли Туреччину, 11 – вихідці з СРСР, з яких троє українських плавців змінили навіть слав'янські прізвища на турецькі. На думку фахівців, це звичайна світова практика, якщо такі переходи відповідають вимогам і правилам міжнародного олімпійського комітету [441]. Вболівальники отримують більш якісне спортивне протистояння, коли Олімпійські ігри збирають кращих спортсменів, чим піднімають вище рівень протиборств. Якщо мова йде виключно про спорт, то важливо визнати, що спорт від таких переходів дійсно виграє. Якщо йдеться про досить нетривалий вік спортсмена-професіонала та реалізацію його амбіцій, то це єдиний шанс взяти участь у найпрестижніших змаганнях планети. Якщо ж йдеться про патріотизм і гордість за свою країну, тут виникають двозначні погляди, але спорт, як продукт, не може розвиватись осторонь процесів глобалізації, як і інші сфери суспільства [376, 377].

У процесі комплектації збірних команд багатьох країн з різних видів спорту проводяться заохочувальні бесіди, пропонуються кращі умови (кошти на проведення зборів у кращих центрах підготовки, сучасний інвентар, форма, науково-методичне, медичне та фармацевтичне забезпечення, достойний рівень заробітної платні за контрактом, призові гонорари) [238, 195, 299]. На клубному рівні офіційні переходи спортсменів давно стали звичним явищем, спортсмени шукають можливість отримання прибутку за рахунок економічної різниці, що існує між клубами і лігами. Яскравий приклад футболу дозволяє зрозуміти, на скільки важливу роль грають посередники (агенти) у формуванні та розвитку міграційних каналів [181, 144, 333, 372]. Щороку, в дозволені регламентом терміни, відповідно до виду спорту, значна кількість спортсменів змінюють клуби, а з ними і країни, намагаючись підписати фінансово успішний контракт [379]. Мета переходів здебільшого економічного характеру. Саме через бажання покращити фінансову складову контракту, але є досить багато причин, які обґрунтовані іншими чинниками: набуття змагального досвіду, який неможливо отримати через конкуренцію в своєму клубі; зміна країни для власної сім'ї; отримання кращих умов для професійного прогресу (обладнання та інвентар, довіра і знання нового тренера, відповідність партнерів по команді, сильніша за рівнем ліга та ін.).

Як і у будь-якій іншій сфері, процес глобалізації по-різному впливає і на спорт. Характерними особливостями позитивного впливу можна визначити такі:

- підвищення рівня підготовленості та спортивної майстерності гравців за рахунок посилення природної конкуренції при їх міграції в інші клуби, команди, країни;
- отримання можливості брати участь в офіційних міжнародних змаганнях (чемпіонати світу, Олімпійські ігри) через зміну громадянства висококваліфікованими спортсменами;

- в офіційних міжнародних змаганнях (чемпіонати континентів, чемпіонати світу та Олімпійські ігри) беруть участь спортсмени найвищої кваліфікації, а не, як раніше, представники виключно конкретної країни, де окремий вид спорту не культивується або перебуває на середньому рівні;

- отримання можливості за рахунок спорту підвищити рівень умов життя своєї родини, отримати достойну фінансову винагороду за власні вміння та досягнення за нетривалий час професійної кар'єри (приблизно 15 років);

- підвищення цікавості до тих видів спорту, в яких якісна конкуренція привертає увагу глядацької аудиторії та вболівальницького загалу, підвищує рейтинги телевізійних трансляцій і розповсюджує інформацію про вид спорту;

- заохочення до самостійних занять спортом, гармонійного розвитку, здорового способу життя широких верств населення за рахунок сформованих телебаченням кумирів – зірок світового спорту.

До негативних наслідків глобалізації спорту відносять такі чинники:

- зменшення значущості емоційно сильного, об'ємного і духовного поняття «патріотизм» та гордості за свою країну або спортивний клуб;

- вболівальник хоче радіти перемогам «своїх» і разом зі «своїми» спортсменами переживати невдачі. Часто спортивні клуби втрачають глядацьку аудиторію на місцевому рівні, а спортсменам високого рівня доводиться змагатись при напівпустих трибунах;

- керівництво і власники клубів, меценати отримують самовіддачу спортсмена, яка мотивована грошовим еквівалентом, хоча саме психологічний фактор є найбільш рушійним;

- неконтрольована селекція спортсменів (особливо в спортивних іграх) призводить до дисбалансу в складі команд. Внаслідок цього знижується рівень загальнокомандної підготовленості. Застосування нерациональних тактичних схем, зміни командної тактики під нових «зірок» призводять до зниження спортивних результатів та якості гри, до подальшої міграції;

- можливість придбання досвідченого і добре підготовленого спортсмена

виключає необхідність підготовки власного якісного резерву (гроші, витрачені на придбання спортсмена не отримують дитячо-юнацькі спортивні клуби). Це призводить до розладу окремих ланок підготовчого процесу, міграції талановитих тренерських кадрів у пошуку кращих умов роботи;

- концентрація висококваліфікованих спортсменів у провідних і фінансово спроможних клубах (країнах) призводить до штучного посилення ліг і, тим самим, провокує спортсменів до зміни клубів і громадянства задля отримання можливості якісної змагальної практики;

- концентрація висококваліфікованих гравців у провідних клубах, лігах і країнах знижує спортивний рівень інших. Це призводить до зниження рівня конкуренції та занепаду виду спорту в країні взагалі (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Вплив глобалізації на розвиток спорту вищих досягнень [30]

Отже, загальною тенденцією глобалізації спорту вищих досягнень можна назвати міжнародну міграцію, яка має, ситуативно, різні особливості та, в загальному сенсі, пояснюється бажанням покращення умов життя, тренування, можливістю участі в офіційних міжнародних змаганнях або набуття змагального досвіду відповідного рівня. Вищенаведене дозволяє констатувати, що спорт вищих досягнень у перспективі говоритиме однією мовою: теорії та методики підготовки, умовами регламентів змагань і трансферів провідних гравців, а його соціальний статус вимірюватиметься не тільки глядацькою зацікавленістю, а й відрахуваннями за телевізійні трансляції та гонорарами провідних спортсменів.

1.2. Історичні аспекти розвитку спортивних ігор: національний і міжнародний досвід, становлення традицій

Історія спорту надзвичайно багата на цікаві події. З давніх часів атлети брали участь у різних змаганнях і спорт завжди був для людства необхідною альтернативою, що сприяє мирному і здоровому співіснуванню. Історія розвитку спорту має давнє коріння. Перші підтвердження стосовно організації заходів з фізичної культури і спорту знайдено при археологічних дослідженнях IV–III тисячоліття до н. е. Ритуальні змагання на честь бога Мардука, покровителя Вавілону, більш ніж на тисячу років випередили Олімпіади древніх греків. В ці змагання входили стрільба з лука, боротьба на поясах, фехтування на мечях, кулачний бій, перегони на конях і на колісницях, метання зброї та полювання [35–37].

На клинописних табличках, на стінах єгипетських пірамід археологи виявили зображення понад 400 видів фізичних вправ та ігор. Найвищого розквіту фізичної культури і спорту досягли в Древній Греції, де відбулися перші Олімпійські ігри. Майже кожний вид спортивних ігор відшукав у надрах древньої історії заняття людей, які схожі або нагадують інвентар чи дії, що дозволяють припускати її належність до конкретного виду гри. Але коли аналізуються питання спортивних ігор у сучасному вимірі, прийнято

вважати винахідниками людей, які сформували перші правила гри незадовго до їх бурхливого поширення і визнання цих правил на національному та міжнародному рівнях у якості офіційних [36, 45, 50].

Спортивні ігри – це види змагань, основою яких є різні техніко-тактичні прийоми для ураження спортивним зняряддям (м'ячем, шайбою, воляном та ін.) в процесі протиборства визначеної цілі – воріт, кошика, майданчика суперників. Зміст та організація спортивних ігор регламентовані офіційними правилами змагань. Більшість видів спортивних ігор містять комплекси простих природних рухів, фізичних вправ (біг, стрибки, кидки, удари тощо), що виконуються гравцем або партнерами в боротьбі з суперником і спрямовані на створення ігрових ситуацій, які врешті-решт мають забезпечити перемогу. У багатьох видах спортивних ігор спортсмени вступають у безпосередню контактну боротьбу. Широке поширення спортивних ігор обумовлено їх доступністю, відносною простотою змісту та організації, силою емоційного впливу на учасників і глядачів. Існують командні спортивні ігри (наприклад, баскетбол, водне поло, волейбол, гандбол, регбі, футбол, усі види хокею); особисті (наприклад, боулінг, кьорлінг, шахи, шашки) та ігри, що існують як в особистому, так і командному заліку (наприклад, бадмінтон, гольф, настільний теніс, теніс). За дивним збігом обставин сучасні спортивні ігри зародилися у близькому історичному часі, тому передумови їх виникнення потребують уваги й ретельного дослідження, адже аналіз минулого, як зазначають учені, дозволяє правильним шляхом рухатись у майбутнє [45, 441].

Стосовно зародження баскетболу, з'ясовано, що взимку 1891 року, студентам коледжу Молодіжної християнської асоціації (Спрінгфілд, штат Масачусетс, США), які були вимушені виконувати гімнастичні вправи, які вважались єдиним засобом залучення молоді до спорту, було запропоновано гру. Правила гри підготував викладач коледжу Д. Нейсміт з метою уникнути одноманітності в заняттях фізичною культурою [220].

Нова гра, яка отримала назву «баскетбол», дуже віддалено нагадувала сучасний вид спорту. Ведення м'яча не існувало, гравці, стоячи на місці, передавали м'яч один одному, намагаючись закинути його в кошик для персиків. На меті у доктора Нейсмита було створення колективної гри, в якій можна одночасно задіяти велику кількість учнів, і цьому завданню винахід відповідав повною мірою.

Перші етапи розвитку баскетболу пов'язані з його поширенням у навчальних закладах США: школах і коледжах [60, 61]. Засновник баскетболу – коледж Молодіжної християнської асоціації – спочатку активно займався розробленням правил і поширенням гри, однак, десятиріччя потому керівництво дійшло висновку, що така діяльність заважає реалізації основної місії навчального закладу – вихованню християнської молоді, та вирішило поступово зменшувати увагу до нового виду спорту. Перші спроби створення професійного об'єднання гравців і команд – Національної баскетбольної ліги (США), яка існувала п'ять років, датовано 1898 р. [14]. Після закінчення Першої світової війни відповідальність за правила і керівництво взяли на себе дві аматорські організації – Національна асоціація студентського спорту США й Аматорський спортивний союз США [343].

У 1932 р., в Женеві (Швейцарія), на першій міжнародній конференції національних баскетбольних асоціацій, було засновано Міжнародну федерацію аматорського баскетболу. Засновниками виступили національні баскетбольні комітети восьми європейських країн: Аргентини, Греції, Чехословаччини, Італії, Латвії, Португалії, Швейцарії та Румунії. На момент створення федерації було визначено, що в сфері її діяльності буде знаходитись виключно аматорський баскетбол; згодом, у 1989 р., професіональні баскетболісти отримали допуск до міжнародних змагань, термін «аматорський» було вилучено з назви [432]. Слід зазначити, що в той же час франкомовна аббревіатура назви – FIBA – змін не зазнала.

Перше, пілотне, міжнародне змагання датується 1904 р. У програмі Ігор Олімпіад баскетбол заявлений з 1936 р. Тоді, в Берліні, чемпіоном стала

збірна США, яка перемогла в фіналі збірну Канади. З тих часів національна збірна команда США традиційно домінувала на олімпійських баскетбольних змаганнях до 1972 року, коли в Мюнхені під час фінального матчу вона зазнала першої поразки від збірної СРСР [169].

Жіночий баскетбол отримав місце в олімпійській програмі з 1976 р. в Монреалі (Канада). За чемпіонський титул тоді змагались національні збірні команди СРСР, США, Бразилії та Австралії.

FIBA відмовилась від розмежування між аматорським і професійним баскетболом у 1989 р., і вже через три роки професіональні гравці взяли участь в Олімпійських іграх. Американська збірна цього року отримала неофіційну назву «Команда мрії» (англ. *Dream Team*), що зміцнило провідні позиції США в даному виді спорту. З розвитком баскетболу в країнах світу, інші національні збірні команди почали поступово здобувати перемоги над американською командою. Так, на чемпіонаті світу 2002 р. в Індіанapolisі національна збірна команда США, в складі якої були виключно гравці NBA, посіла 6-е місце, пропустивши попереду в турнірній таблиці національні збірні команди Югославії, Аргентини, Німеччини, Нової Зеландії та Іспанії. У 2004 р. на Іграх XXVIII Олімпіади американці зазнали першу олімпійську поразку в складі з професійними гравцями. На груповому етапі вони програли національним збірним командам Пуерто-Ріко та Литви, а в півфіналі – аргентинській команді (зумівши, все-таки, виграти «бронзу» в матчі з Литвою за третє місце). Аналогічна ситуація склалась і на чемпіонаті світу в Японії 2006 р.: там збірна команда США також посіла третю сходинку турнірної таблиці, втім надалі знову домінувала в основних баскетбольних турнірах [51, 432].

Вплив глобалізації на розвиток баскетболу відобразився і на складах команд, і в індивідуальній статистиці NBA. Так, у змаганнях асоціації зараз беруть участь представники всіх континентів. Пік активності гравців з інших країн світу припав на 1990-і роки, коли до складу команд NBA прийшли відомі спортсмени з країн Європи.

Регулярні чемпіонати світу з баскетболу серед чоловіків проводяться з 1950 р., серед жінок – з 1953 р., а чемпіонати Європи – з 1935 і 1938 рр. відповідно [432].

Найбільшого розвитку баскетбол досяг у США: регулярний чемпіонат і матчі play-off Національної баскетбольної асоціації протягом понад 50 років є найсильнішим клубним турніром у світі [14, 169, 220].

Засновником сучасного волейболу вважають У. Моргана, викладача фізичного виховання коледжу Асоціації молодих християн (YMCA) у місті Геліок (штат Масачусетс, США). У 1895 р. в спортивному залі Морган повісив тенісну сітку на висоті 197 см, і його учні, число яких на майданчику не обмежувалося, перекидали через неї камеру від баскетбольного м'яча. Морган назвав нову гру «мінтонет». Пізніше ця гра демонструвалась на науково-практичній конференції коледжів асоціації молодих християн у Спрінгфілді, де професором Альфредом Т. Хальстедом було запропоновано нову назву – «волейбол» [45].

У 1897 р. в США було опубліковано перші правила волейболу. У процесі розвитку гри її правила, прийоми техніки і тактичні взаємодії постійно вдосконалювались. Основні правила, сформовані в 1915–1925 рр. застосовуються і сьогодні: з 1917 р. висота сітки становила 243 см (для чоловічих команд); у 1918 р. було визначено кількість гравців на майданчику – шість; з 1922 р. дозволено не більше трьох послідовних торкань м'яча однією командою; у 1925 р. затверджено сучасні розміри майданчика, розміри і вагу волейбольного м'яча. Ці правила застосовувались в країнах Америки, Африки й Європи, у той час як в Азії до початку 1960-х років грали за власними правилами: з дев'ятьма або дванадцятьма гравцями на майданчику розміром 11×22 м без зміни позицій гравцями під час матчу [45]. У 1922 р. проведено перші національні змагання – в Брукліні відбувся чемпіонат YMCA за участі 23 чоловічих команд.

Союз баскетболу та волейболу Чехословаччини було створено в 1924 р. – першу в Європі спортивну організацію з волейболу. У другій половині

1920-х років виникли національні федерації волейболу Болгарії, СРСР, США і Японії. У цей же період формуються основні технічні прийоми: подача, різновиди передач, атаквальні удари і блокування. На їх основі виникають групові техніко-тактичні дії та їх комбінаторні поєднання, вдосконалюється тактика командних дій. У 1930-х роках з'являються нові ефективні техніко-тактичні взаємодії: групове блокування та страховка. У 1936 році на Конгресі міжнародної федерації гандболу (Стокгольм, Швеція), делегація Польщі виступила з ініціативою організувати технічний комітет з волейболу в якості підрозділу федерації гандболу. Було створено комісію, до складу якої увійшли представники 13 країн Європи, 5 країн Америки і 4 країн Азії. Членами цієї комісії за основні було прийнято американські правила з незначними змінами: вимірювання проводили в метричних одиницях, м'яча можна торкатися всім тілом вище пояса, після торкання м'яча на блоці гравцю було заборонено повторне торкання, висота сітки для жіночих команд прийнята на рівні 224 см, зона подачі була точно визначена [433].

З 2006 р. Міжнародна федерація волейболу (FIVB) об'єднує понад 220 національних федерацій. Найпоширенішим волейбол є в РФ, Бразилії, КНР, Італії, США, Японії, Польщі [63].

Керівництво FIVB продовжує вдосконалювати волейбольні правила. Деякі зміни стосовно тлумачення помилок «торкання сітки» і «заступ» на ігрову половину суперника, уточнення визначення блокування, розширення заявки команди на офіційні міжнародні турніри до 14 гравців, 2 з яких – ліберо, було затверджено в 2009 р. на XXXI конгресі FIVB в Дубаї [138].

За новою редакцією правил, що вступила в дію в 2013 році, покарання гравця жовтою карткою не супроводжується програми очком. У квітні 2013 р. було прийнято рішення відтермінувати реалізацію правила про жорстку вимогу до прийому подачі зверху і водночас запропоновано розглянути питання про скорочення партії з 25 до 21 виграного очка і зменшення пауз між розіграшами м'яча. У тому ж році останнє нововведення було випробувано в турнірах Євроліги, чемпіонаті світу серед чоловічих

молодіжних команд, чемпіонатах Бразилії, але подальшого розповсюдження не зазнало.

Також з 2013 р. на міжнародних змаганнях під егідою FIVB і CEV активно застосовується система відеопереглядів. 1 листопада 2014 р. на XXXIV конгресі FIVB в Кальярі було відмінено прийняте в 2009 р. правило, яке допускало торкання сітки, якщо воно не заважало супернику. Як і раніше, торкання сітки вважається помилкою. Крім того, для міжнародних змагань конгрес прийняв рішення про зменшення вільної зони від лицьових ліній з 8 до 6,5 м [45].

Центральним органом волейболу як міжнародного виду спорту, що визначає правила, є Міжнародна федерація волейболу (FIVB). Волейбол входить до програми Ігор Олімпіад з 1964 року [443].

Волейбол – неконтактний, комбінаційний вид спорту, де кожний гравець має визначену спеціалізацію на майданчику. Важливими якостями для гравців у волейболі є стрибучість, реакція, координаційні здібності, фізична сила для ефективного виконання атаквальних ударів.

Для любителів волейболу поширені інші види, що сформувались на основі класичного: пляжний волейбол (олімпійський вид спорту з 1996 року), міні-волейбол, піонербол, парковий волейбол (затверджено конгресом FIVB у листопаді 1998 р. в Токіо) [62, 443].

Датою зародження спортивної гри з м'ячем, зареєстрованої в міжнародній спортивній класифікації під назвою «гандбол» (ручний м'яч), вважають 1898 р., коли викладач фізичного виховання училища датського міста Ордруп Х. Нільсен використав на уроках з фізичної культури для жіночих груп гру з м'ячем, яку назвали «хаандболд» («хаанд» – рука і «бол» – м'яч) [242]. На невеликому полі змагались команди з 7 гравців, передаючи м'яч один одному, намагаючись забити його у ворота суперників.

Дослідження, проведені за останні роки, дають підставу вважати датою зародження гандболу більш ранній період [243]. У 1890 р. в Чехії отримала розповсюдження гра з м'ячем під назвою «хазена» (від чеського «кидати»).

Гра зводилась до нерегламентованого перекидання та ловлі м'яча в змішаних групах без контактних єдиноборств [198]. У 1917 р. М. Хейзер (Німеччина) з двох ігор сформував нову гру для жінок під назвою «ручний м'яч». Ніхто тоді не уявляв, що гра знайде широке визнання в світі.

У 1918 р. на міжнародній спортивній карті чітко визначились дві тенденції розвитку гри: чеська «хазена» (на сході) і німецький гандбол (на півночі та заході). Вже в 1920 р. в Берліні відбулись перші ігри на Кубок і першість Німеччини з ручного м'яча. У 1923 р. було введено нові правила змагань, які торкнулися зменшення розмірів м'яча, введення правил «трьох кроків», що значно підвищило техніку гри. У 1925 р. відбулась перша міжнародна зустріч команди Німеччини з командою Австрії, яка завершилася з рахунком 5:6 [242].

Визнання гандболу в 1926 р. міжнародним видом спорту дало серйозний поштовх до розвитку гри в різних країнах. З'явилися спортивні клуби, які культивували гандбол у Люксембурзі, Швейцарії, Іспанії та інших країнах. У 1928 р. в Амстердамі було засновано Міжнародну аматорську федерацію гандболу (ІАГФ), яка діяла до 1944 р. [434]. До її складу входили 11 країн, які активно розвивали гандбол. У 1936 р. гандбол було вперше включено до програми Ігор XI Олімпіади в Берліні, де перемогла національна збірна команда Німеччини. Під час проведення Ігор відбувся IV конгрес ІАГФ, де було прийнято рішення про проведення чемпіонатів світу з гандболу в форматах 7×7 і 11×11 (за кількістю гравців).

Новий підйом у розвитку гандболу почався з моменту заснування в 1946 р. міжнародної федерації гандболу – ІНФ [434]. Вона затвердила програму дій, що спрямована на відродження світового гандболу, визначила терміни проведення чемпіонатів світу в форматі 11x11 за участю чоловічих і жіночих команд. У 1949 р. в Будапешті на жіночому чемпіонаті світу найсильнішою стала національна збірна команда Угорщини.

У подальшому першості світу проводили раз на чотири роки. Усього було проведено 7 чоловічих і 3 жіночих чемпіонати з гандболу в форматі

11x11. У 1966 р. відбувся сьомий і останній чемпіонат світу з гандболу 11×11, який закінчив своє існування в ранзі міжнародної гри, давши, тим самим, поштовх для ефективного розвитку гандболу 7×7.

У 1954 р. в Швеції відбувся чемпіонат світу з гандболу в цьому форматі серед чоловічих команд. Перемогу здобула національна збірна команда Швеції, а жінки провели перший чемпіонат з гандболу 7×7 у 1957 році в Югославії. Перше місце посіла національна збірна команда Чехословаччини.

Чоловічий і жіночий гандбол повернулись в олімпійську програму з 1972 і 1976 років відповідно. Сучасний гандбол є динамічною та атлетичною грою, однаково популярною серед чоловіків і жінок [163, 198, 434].

Досі достовірно невідомо, хто винайшов теніс, та найбільш поширена версія, що родоначальником гри був У. Уінгфілд. Він придумав гру для розваги гостей на прийомах в своєму маєтку в Уельсі та в 1873 р. опублікував перші правила гри, яка одночасно отримала дві назви: «сферистика» (англ. «гра в м'яч») і «лаун-теніс» (англ. теніс для галявин) [45]. Як основу він використав сучасний йому теніс (нині – «реал-теніс»). У гри, заснованій У. Уінгфілдом, також простежується вплив популярного на той час бадмінтону. Спочатку висота сітки між половинами корту становила, як і в бадмінтоні, понад 1,5 м, а рахунок йшов до 15 очок у кожному геймі.

Можливими засновниками сучасного тенісу називають британця Т. Гемта та іспанця А. Перера, які ще в 1858 р. адаптували гру «рекете» – різновид тенісу – для трав'яних газонів у передмістях Бірмінгему, а в 1872 р. заснували клуб любителів нової гри в Лімінгтон-Спа. Після появи варіанта гри У. Уінгфілда, Т. Гемт напрацював нові правила для своєї гри, яку назвав «пелотою». Улімінгтонський клуб дав цій гри ту саму назву, яку носила гра, яка була винайдена Уінгфілдом – «лаун-теніс». Передбачивши значний комерційний потенціал «лаун-тенісу», Уінгфілд запатентував його в 1874 р. та почав продаж комплектів обладнання і підручників гри, але досить швидко втратив контроль над розповсюдженням гри. Стрімкий розвиток поширив гру до Великої Британії та США в 1874 р. За перший рік продажів

патентоване лаун-тенісне обладнання також було продано в Канаду, Індію, Китай і Росію, але ринок швидко наповнювали товари конкурентів, тому в 1877 році Уінгфілд відмовився від подовження патенту [270, 319].

Вже у 1875 р. правила, що розробив Уінгфілд було змінено, а нові напрацьовано в Мериленбонському крикетному клубі. У липні 1877 р. в Уімблдоні було проведено перший турнір з лаун-тенісу, організатором якого був Всеанглійський клуб лаун-тенісу і крокету (англ. «*All England Lawn Tennis and Croquet Club*»). Турнір був відкритим для всіх бажаючих (всього взяло участь 22 спортсмени). У 1884 р. в рамках Уімблдонського турніру було вперше проведено жіночий турнір і чоловічий парний турнір, а з 1913 р. до них додалися змагання жіночих і змішаних пар (мікст). У 1888 р. було засновано Асоціацію лаун-тенісу (англ. «*Lawn Tennis Association*», *LTA*), яка в наступні роки встановила сорок три правила гри, більшість з яких дійсні й зараз, і затвердила проведення 73 турнірів протягом десяти років. Існують документи, які свідчать що гра в лаун-теніс з'явилась у США (Камп-Апачі, штат Арізона) незабаром після початку продажу наборів Уінгфілда в 1874 р. У 1881 р. було створено Національну асоціацію лаун-тенісу США (англ. «*United States National Lawn Tennis Association*», *USLTA*; зараз – Асоціація тенісу США, «англ. *United States Tennis Association*», *USTA*). Метою створення була стандартизація правил змагань і проведення турнірів. До складу асоціації увійшли 34 лаун-тенісних клуби, які до цього грали кожен за своїми правилами. Національний чемпіонат США серед чоловіків (англ. «*U.S. National Men's Singles Championship*»), який зараз називається Відкритий чемпіонат США, було вперше проведено в тому ж році в Ньюпорті, Род-Айленд. Відповідний жіночий турнір – Національний чемпіонат США серед жінок (англ. «*U.S. National Women's Singles Championships*») – стартував у 1887 році. До кінця століття лаун-теніс розповсюдився по всьому світу. Перші клуби створено: у 1875 р. – в Шотландії, Бразилії й Індії, у 1877 р. – в Ірландії та Франції; у 1878 р. – в Австралії, Австро-Угорщині, Італії, Перу та Швеції; в 1880 році – в Данії та Швейцарії; у 1881 р. – в Аргентині; у 1882 р.

– в Нідерландах; у 1883 р. – на Ямайці; у 1885 р. – в Греції та Туреччині; у 1889 р. – в Лівані; у 1890 р. – в Єгипті та Фінляндії; у 1892 р. – в Південній Африці [435].

Про популярність тенісу наприкінці ХІХ ст. свідчить той факт, що в 1896 р. його було включено до програми перших сучасних Ігор Олімпіад разом із вісьмома іншими видами спорту.

На першому олімпійському турнірі з тенісу було розіграно два комплекти нагород: у чоловічому особистому і парному розрядах. Чотири роки потому перший комплект олімпійських медалей серед жінок було розіграно саме в тенісному турнірі. В рамках цієї ж Олімпіади пройшов і перший олімпійський турнір змішаних пар. Тенісний турнір проводився в рамках Ігор Олімпіад до 1924 р., після чого його було відновлено тільки в 1988 р. в Сеулі [24].

Стосовно сучасного настільного тенісу, назва «Пінг-Понг» вперше почала зустрічатися з 1901 р., а до цього вживались аналогічні за інтонаціями назви: «Флім-Флам», «Віф-Ваф», а також «Госсіма». Понад 100 років тому назад американець Д. Джаквес зареєстрував придуману ним назву. Вона вийшла зі сполучення двох звуків: «пінг» – звук м'яча від удару в ракетку, і «понг» – звук, коли м'яч відскакує від столу.

Сьогодні назву «пінг-понг» має «аутентичний» різновид настільного тенісу, де всі гравці знаходяться в рівних умовах, оскільки застосовують однакові ракетки з наждачним покриттям (як це було в 1940–1950-х роках) [45].

Спочатку для гри застосовували ракетки з ігровою площиною, зробленою з гладкого дерева, тобто на ракетках не було покриття. Пізніше стали використовувати покриття, виготовлені з пробки або подібних до неї матеріалів. З такими ракетками неможливо було проводити значну частину ударів, відомих в сучасному настільному тенісі, та вести динамічну гру.

У 1903 р. Ч. Гуд вперше використав ракетку з прошарком пористого каучуку. У першій половині 1920-х років використання пористого каучуку

було так широко розповсюджено, що всі інші види ракеток повністю вийшли з потреби. Стало можливим надавати м'ячу обертання різними способами. Використання ракеток з пористим каучуком дозволяло краще контролювати м'яч, і техніка настільного тенісу зазнала суттєвих змін [333].

У 1952 р. на Чемпіонаті світу в Бомбеї (Індія) ракетку з губчатим покриттям застосував японський спортсмен Х. Сато, який став чемпіоном. Японська збірна тоді вперше взяла участь в Чемпіонаті світу і завдяки своїй стрімкій атакуючій тактиці завоювала багато медалей, серед яких була і золота медаль в індивідуальних змаганнях. З цього часу ракетки з губчатою гумою почали розповсюджуватися по всій Європі, яка стала всесвітнім центром розвитку настільного тенісу [436].

За оцінками спеціалістів, нове покриття ракетки не зробило настільний теніс більш привабливим видом спорту. Удар м'яча об товстий шар губчатої резини надавав йому більшу швидкість, і відбити такий удар було дуже складно. Таким чином, гра практично звелась до підрізок і завершальних ударів. Головним в змаганнях стала сила, а ігрова техніка відійшла на другий план, що призвело до падіння популярності настільного тенісу. У 1959 р. використання ракеток з губчатою резиною було заборонено [333].

Починаючи з 1959 р., губку почали застосовувати як підкладку для пухирчастої гуми, в результаті чого гра залишилась швидкою, але з'явилась можливість надавати м'ячу більше різноманітних обертів. За оцінками спеціалістів, це стало початком нової ери настільного тенісу, оскільки застосовані в грі матеріали привели до появи абсолютно нової техніки швидкої гри з раніше невідомими атакувальними ударами, що супроводжувались сильним обертанням м'яча.

Важливими в історії настільного тенісу спеціалісти вважають такі дати: у 1921 р. – створено першу національну федерацію настільного тенісу в Англії; у 1926 р. – засновано Міжнародну федерацію настільного тенісу та проведено перший Чемпіонат світу з настільного тенісу; у 1927 р. в СРСР організовано показові ігри делегації англійських робітників; у 1988 р. на

Іграх XXIV Олімпіади у Сеулі настільний теніс став олімпійським видом спорту [436].

Настільним тенісом сьогодні професійно займаються на всіх континентах: 218 країн входять до ІТТФ [436]. Особливою популярністю настільний теніс користується в Азії, де проживає близько 4 мільярдів людей [333]. Починаючи з 1970-х р. у жіночому настільному тенісі безапеляційно домінують китайські спортсменки. Так, з 1975 р. жіноча збірна КНР всього двічі програла чемпіонат світу в командному заліку (у 1991 р. Об'єднаній збірній Кореї і в 2010 р. – збірній Сингапура). У сучасному чоловічому настільному тенісі перевага китайських тенісистів також дуже вагома. За останні вісім чемпіонатів світу з 40 розіграних золотих медалей лише три дістались представникам інших країн. На Іграх Олімпіад з 1988 по 2012 р. з 28 розіграних золотих медалей китайські спортсмени виграли 24, ще три – представники Республіки Корея. Єдиним представником європейських країн – олімпійським чемпіоном став Я.-У. Вальднер (Швеція). На Іграх Олімпіади в Пекіні спортсмени з КНР зайняли весь п'єдестал в чоловічому і жіночому розрядах, а також перемогли в чоловічій і жіночій командній першості [441]. Після цього олімпійський регламент був змінений. В особистому турнірі з 2012 р. може грати не більше двох чоловіків і двох жінок від країни. Таке рішення призвело до розсередження китайських тенісистів по всьому світу з метою зміни громадянства і виступу за інші збірні. Настільний теніс популярний і в Європі: 57 країн-учасниць входять до складу Європейського союзу настільного тенісу (ЕТТУ). Сьогодні понад 40 мільйонів гравців щороку беруть участь в офіційних турнірах на всіх континентах. Чемпіонати світу з настільного тенісу перетворились в величезні форуми, де одночасно виступає близько 170 команд чоловіків і жінок.

Найважливіші міжнародні змагання: чемпіонат світу, Кубок світу, Олімпійські ігри і Світовий тур (ІТТФ «World Tour»). Найбільш значущими є континентальні змагання: чемпіонат Європи, Еуропа Top-12, чемпіонат Азії з настільного тенісу, Азіатські ігри [85].

Засновником регбі вважають У. Елліса, учня школи міста Регбі (Регбі, Велика Британія). Перші правила регбі були опубліковані учнями школи Регбі у 1845 р. [45]. Півстоліття потому, в 1895 р. конфлікт між англійським регбійним союзом і рядом клубів з північної частини країни привів до створення нового виду регбі – регбіліг. Причиною розбіжностей стала заборона союзу на фінансове стимулювання спортсменів, вимушених пропускати тиждень роботи заради участі в регбійних матчах. Протягом більшої частини ХХ ст. керівні регбійні органи підтримували аматорський статус гри, але в 1995 р. Міжнародна рада регбі відмінила обмеження на оплату гравців. Міжнародна рада регбі (IRB) є провідним керівним органом з моменту свого заснування в 1886 р. Зараз у регбі грають у більш ніж ста країнах світу, а в ряді країн даний вид спортивних ігор визнано національним [437].

Найпрестижнішим змаганням вважається чемпіонат світу з регбі, який проводиться з 1987 р. Даний турнір розігрується один раз на чотири роки, переможець першості нагороджується Кубком У. Елліса. Кращі європейські команди щороку беруть участь у Кубку шести націй, а найсильніша команда Південної півкулі визначається за підсумками розіграшу Чемпіонату регбі, також щороку. Міжнародна рада регбі в рамках своєї класифікації поділяє всі країни на три групи відповідно до рейтингу їх національних збірних команд [437]. Застосовується також інший варіант класифікації, в якому виділено чотири категорії. Сильнішими клубними турнірами вважають Кубок європейських чемпіонів з регбі, а також чемпіонати Англії та Франції. В країнах Південної півкулі (Австралія, Нова Зеландія, ПАР) розігрується Супер Регбі. В 1900, 1908, 1920–1924 рр. регбі входив до офіційної програми Ігор Олімпіад [437].

Ще до появи хокею в XVI ст. в Нідерландах існували ігри з м'ячем і ключками на льоду. Пізніше подібні ігри з'явилися в Англії та Скандинавії, де в XIX ст. перетворилися в хокей на льоду. Сучасний хокей з шайбою

виник у Канаді, країні, в якій клімат і природа (безліч водойм, що замерзають зимою, тривалі зими) створювали зручні умови для поширення гри [45].

У 1870 р. хокей з шайбою в Канаді став обов'язковою грою для всіх спортивних свят. Перші хокейні правила були сформовані студентами університету Мак-Гілла в Монреалі. Класичні хокейні ворота в той час ще не були винайдені, їх роль виконували дві стійки, які позначали простір, куди мала поцілити шайба.

У 1879 р. канадець У. Робертсон сформулював правила хокею, і тоді ж було запропоновано гумову шайбу. У 1885 р. в Монреалі було засновано Аматорську хокейну асоціацію. Перші офіційні правила гри в хокей з шайбою було видано в 1886 р., які максимально збережені і до сьогодні [45]. В них було внесено зміни чисельності команди: кількість польових гравців зменшили з дев'яти до семи; змінили умови знаходження гравців під час гри: на льоду могли бути воротар, передній і задній захисники, центральний і два крайніх нападники, а майданчик попереду воріт був ареною для дій сильнішого хокеїста – ровера. Команді було заборонено міняти гравців, через це весь матч проводив один склад. Виключення по заміні гравців було зроблено тільки для травмованих і при обов'язковому погодженні з боку суперників. Автором нового кодексу правил став канадець Р. Сміт. У 1886 р. було проведено першу міжнародну зустріч між канадською і англійською командами [45].

У 1899 р. в Монреалі було побудовано перший у світі критий стадіон для гри в хокей зі штучним льодовим майданчиком, розрахованим на небувалу на той час чисельність глядачів – 10 тис. осіб. У цьому ж році було засновано Канадську аматорську хокейну лігу.

Першу професійну хокейну команду було створено в Канаді в 1904 р. Наприкінці ХІХ ст. канадський хокей прийшов до Європи. У 1914 р. професійні клуби з хокею на льоду об'єднались в Національну хокейну лігу (НХЛ), а в 1908 р. Велика Британія, Богемія, Швейцарія, Франція і Бельгія заснували Міжнародну хокейну федерацію (ІІХ, після 1979 р. – ІХФ) [438].

Правила гри постійно зазнавали змін: наприклад, у 1900 р. з'явилася сітка для воріт, яка дозволяла точно визначити – чи була шайба у воротах команди суперників. Пізніше встановили розміри хокейних майданчиків, час гри (три періоди по 20 хв), скоротили кількість гравців у грі до шести, дозволили заміну гравців не тільки за станом здоров'я. Також свої нововведення залишили хокеїсти брати Петрик (Джеймс, Крейг і Лестер): вони запропонували систему присвоєння номера кожному гравцю, нову систему нарахування очок, лінії визначених зон на майданчику. У 1929 р. воротар К. Бенедікт вперше одягнув маску, а в 1945 р. за воротами встановили різнокольорові ліхтарі для більш точного підрахунку закинутих шайб («червоний» – гол, «зелений» – взяття воріт не зафіксовано). Останніми роками в хокеї з'явилися жіночі команди, змагання яких з 1998 р. було включено до програми Ігор Олімпіад [438].

Вид спорту №1 у світі – футбол вперше отримав сучасну назву не при офіційному визнанні гри, а при її забороні. У 1349 р. король Англії Едуард III в спеціальному наказі звернув увагу шерифів Лондона на те, що корисна для молоді стрільба з лука відійшла на другий план через різного роду некорисні заняття іграми, які є схожими на футбол [45].

У програмі Ігор Олімпіад футбол дебютував у 1900 р. в Парижі. Але найбільш популярними в футболі є чемпіонати світу, які збирають численну армію вболівальників біля екранів телевізійних приймачів і на стадіонах. Значущими є континентальні турніри на рівні національних збірних (чемпіонати Європи) і клубних команд (Ліга Європи, Ліга чемпіонів УЄФА).

Приємно відзначити, що саме в футболі досить вагомими є здобутки українських спортсменів і тренерів [148, 180, 305]. На чемпіонаті Європи 1988 р. збірна СРСР під керівництвом видатного українського тренера В. Лобановського виборола срібні медалі. У складі команди провідну роль відігравали футболісти українських футбольних клубів – «Динамо» (Київ) і «Дніпро» (Дніпропетровськ). Найбільш титулований український футбольний клуб «Динамо» (Київ) під керуванням В. Лобановського двічі

виборював Кубок кубків УЕФА (1975, 1986) і одного разу Суперкубок УЕФА (1975). Європейське визнання отримали і кращі українські футболісти у відповідних сезонах – О. Блохін, І. Беланов, А. Шевченко [45].

Враховуючи вагомі заслуги нашої країни стосовно розвитку та популяризації футболу, УЕФА надала спільне право проведення фінального турніру чемпіонату Європи 2012 р. Україні та Польщі. Фінальний матч пройшов на центральній спортивній арені України – НСК «Олімпійський».

Викладене в підрозділі, дозволяє констатувати, що розвиток сучасних спортивних ігор почався з періоду кінця ХІХ – початку ХХ ст. У цей час було опубліковано основні правила ігор, створено національні та міжнародні організації, створено перші клуби і проведено перші змагання.

1.3. Огляд сучасних підходів до побудови процесу підготовки в спортивних іграх з урахуванням впливу глобалізації на спорт вищих досягнень

Сучасні підходи до побудови тренувального процесу спортсменів у командних спортивних іграх ґрунтуються на фундаментальних дослідженнях В. Платонова [210, 211] і Л. Матвєєва [161]. Згідно із загальною теорією підготовки спортсменів сучасна структура тренувального процесу відповідає основам теорії періодизації В. Платонова (213) і містить такі складові:

- етап початкової підготовки (6–9 років);
- етап попередньої базової підготовки (10–13 років);
- етап спеціалізованої базової підготовки (14–16 років);
- етап підготовки до вищих спортивних досягнень (17–19 років);
- етап максимальної реалізації індивідуальних можливостей (20–27 років);
- етап збереження рівня спортивних досягнень (28–32 роки);
- етап поступового зменшення досягнень (33 роки і старше).

Кожен з етапів має свою мету, завдання та структуру тренувального процесу, які відповідають основним цільовим установкам етапу підготовки, враховують специфічні особливості розвитку організму (вікові, статеві,

індивідуальні) та підготовки в конкретному виді спорту (особливості відбору та орієнтації спортсменів, методик підготовки, застосування специфічних засобів і методів тренування).

Етап початкової підготовки характеризується спрямованістю навчально-тренувальної роботи на оздоровлення організму, створення позитивного емоційного фону занять і зацікавленості у юних спортсменів.

На етапі попередньої базової підготовки провідними чинниками є навчання ігровим техніко-тактичним діям на рівні вмінь та елементарних навичок. Продовжується робота, яка започаткована на етапі початкової підготовки. Починаються процеси визначення спеціалізації гравців і змагальна діяльність районного, міського та обласного рівнів.

Характеристика етапу спеціалізованої базової підготовки ґрунтується на продовженні навчання ігровим техніко-тактичним діям на рівні стабільних навичок. Продовжуються процеси спортивного відбору та визначення оптимальної ігрової спеціалізації. Розпочинається робота з розвитку фізичних якостей. Починається змагальна діяльність на національному рівні.

Особливістю етапу підготовки до вищих спортивних досягнень є вдосконалення ігрових техніко-тактичних дій [31, 69]. Продовжується робота, яка спрямована на розвиток фізичних якостей спортсменів. Завершуються процеси остаточного визначення оптимальної ігрової спеціалізації. Змагальна діяльність відповідає правилам для дорослих спортсменів (національні та міжнародні змагання).

Назва етапу максимальної реалізації індивідуальних можливостей говорить сама за себе: відбувається вдосконалення техніко-тактичних дій у поєднанні з розвитком спеціальних фізичних якостей. Побудова процесу підготовки повністю відповідає спеціальним принципам спортивного тренування В. Платонова [208]. Змагальна діяльність характеризується спрямованістю на досягнення найвищих спортивних результатів.

Підготовка спортсменів на етапі збереження рівня спортивних досягнень спрямована на стабілізацію техніко-тактичних умінь і навичок на

основі збереження відповідного рівня спеціальної фізичної підготовленості. Набувають більшої ваги психологічні чинники: мотивація, лідерські якості, дисципліна та самодисципліна. Зберігається спрямованість змагальної діяльності на досягнення найвищих спортивних результатів.

Етап поступового зменшення досягнень, за своєю суттю, є перехідним до змагань серед ветеранів, які на сьогоднішній час набули сталого розвитку в командних спортивних іграх.

Багаторічний тренувальний процес складається з відносно закінчених структурних одиниць, в рамках яких і відбувається побудова спортивного тренування в будь-якому виді спорту. Залежно від часових характеристик, протягом яких здійснюється підготовка кваліфікованих спортсменів, розрізняють три рівні структури тренування: мікроструктуру; мезоструктуру; макроструктуру [132, 304].

Мікроцикл – це сукупність декількох послідовних тренувальних занять, які складають відносно закінчений фрагмент тренувального процесу, що забезпечує оптимальне поєднання наслідків тренувальних ефектів для вирішення завдань даного етапу підготовки [207].

Тривалість мікроциклів може коливатися від 3 до 14 днів, проте в тренуванні спортсменів найпоширенішим є семиденний (тижневий) цикл, який збігається за тривалістю з календарним тижнем, добре узгоджується із загальним режимом життя. Мікроцикли іншої послідовності зазвичай планують лише в змагальному періоді, що пов'язано з необхідністю зміни режиму рухової діяльності, посиленням відновлювальних процесів відповідно до конкретних умов майбутніх відповідальних змагань [21, 332].

У теорії та методиці підготовки спортсменів виокремлюють такі типи тренувальних мікроциклів [209, 80]:

- втягуючий мікроцикл – характеризується невисоким сумарним навантаженням і спрямований на підведення організму спортсмена до напруженої тренувальної роботи. Застосовується на першому етапі підготовчого періоду після перехідного періоду (а також після хвороби), з

нього часто починається мезоцикл. Характеризується невисокою інтенсивністю роботи при зростаючому обсязі навантажень. Особливо важливо, щоб зміст даних мікроциклів забезпечував підготовку спортсменів до навантажень наступних ударних мікроциклів;

- розвиваючий мікроцикл – характеризується виконанням досить високого навантаження, що викликає ефект суперкомпенсації та приріст показників за окремими сторонами підготовленості, але напруженість тренувального процесу в них ще не наближається до граничного рівня;

- ударний мікроцикл – характеризується великим сумарним обсягом роботи і високими навантаженнями. В практиці спорту широко застосовується, особливо у випадках, коли час підготовки до змагання обмежений, а спортсмену необхідно швидко досягти певних адаптаційних перебудов. Ударним мікроциклом притаманні висока інтенсивність роботи при зростаючому обсязі навантажень, широке застосування вправ підвищеної технічної складності та психічної напруженості, проведення занять в екстремальних умовах зовнішнього середовища. Ударними можуть бути будь-які мікроцикли залежно від етапу річного циклу і його завдань. Широко застосовуються наприкінці підготовчого та в змагальному періодах;

- стабілізуючий мікроцикл – застосовується для утримання показників підготовленості на досягнутому рівні, причому тренувальні навантаження дещо знижуються (як правило, за рахунок обсягу при збереженні достатньо високої інтенсивності). Часто використовується після ударних мікроциклів і в змагальному періоді.

Окрему групу складають відновлювальні мікроцикли, спрямовані на забезпечення оптимальних умов для відновлювальних та адаптаційних процесів у спортсменів, планомірне зменшення тренувальних навантажень, що дозволяє повніше використовувати ефект попередніх високоінтенсивних мікроциклів, мають спрямованість на активний відпочинок за допомогою зміни рухових завдань, місць занять, особливо шляхом зниження тренувальних навантажень як за обсягом, так і за інтенсивністю.

У цих мікроциклах використовуються різні відновлювальні засоби: педагогічні, психологічні та медико-біологічні. Ефективність використання відновлювальних засобів залежить від послідовного або паралельного застосування декількох з них в єдиній комплексній процедурі.

Виділяють три основних напрямки використання відновлювальних засобів у процесі тренувальних занять [71]:

- для швидкого усунення явищ стомлення після значних фізичних навантажень;
- для вибіркового відновлення тих компонентів працездатності, які не піддавалися основному впливу в даній вправі, занятті;
- для попередньої стимуляції працездатності спортсменів перед початком тренувального навантаження.

Залежно від того, як відбувається управління працездатністю та відновлювальними процесами, науковці виділяють кілька типів відновлювальних мікроциклів [69, 146]:

- відновлювально-розвантажувальні;
- відновлювально-компенсуючі;
- відновлювально-підтримуючі;
- відновлювально-підготовчі;
- відновлювально-профілактичні та ін.

Серед змагальних мікроциклів виділяють такі [210, 211]:

- підготовчий мікроцикл – характеризується рішенням головних завдань техніко-тактичної, фізичної, вольової, спеціальної психологічної підготовки, становить основний зміст підготовчого періоду. При проведенні занять використовуються засоби спеціальної підготовки, спрямовані на досягнення необхідного рівня спеціальної працездатності, відшліфовування техніко-тактичних навичок, спеціальну психологічну підготовленість. Спрямовані на відточування та вдосконалення сторін підготовленості. Застосовується наприкінці підготовчого та на початку змагального періоду;
- підвідний мікроцикл – спрямований на безпосередню підготовку

спортсмена до змагань. Передує власне змагальному мікроциклу, будується у взаємозв'язку з ним, створює умови для відновлення та моделювання змагальної діяльності. Зміст його може бути різноманітним і залежати від системи підведення спортсмена до змагань, тривалості підготовки на заключному етапі тренування до відповідального змагання, віку, кваліфікації та індивідуальних особливостей спортсменів. Найчастіше моделює режим, програму та умови майбутніх змагань (розподіл навантажень і відпочинку відповідно до порядку чергування днів виступів та інтервалів між ними, відтворення порядку виступу протягом дня та ін.). За мірою наближення до основного змагання все повніше відтворює характер змагальної діяльності. В підвідних мікроциклах вирішується питання повноцінного відновлення та психологічного налаштування. В цілому характеризуються невисоким рівнем обсягу та сумарною інтенсивністю навантажень;

- змагальний мікроцикл – завершальна ланка підготовки, що включає саму участь у відповідальних змаганнях (слід мати на увазі, що далеко не до всіх змагань спортсмени підходять через «ланцюжок» підготовчих, підвідних і змагальних мікроциклів). Спрямований мікроцикл на забезпечення оптимальних умов для успішної змагальної діяльності та досягнення запланованого спортивного результату; будується відповідно до програми змагань. Структура і тривалість цих мікроциклів визначається специфікою змагань в різних видах спорту, загальним числом стартів і паузами між ними. Включає в себе участь в окремих змаганнях, крім того, в них використовуються додаткові тренувальні заняття, засоби відновлення, вивчення змагальної діяльності суперників, відновлювальні заходи. Пік навантаження припадає на дні змагань.

В теорії та методиці спортивного тренування розрізняють мезоцикли за характеристикою застосування [162, 205]. Мезоцикл (середній цикл) – це цілісний етап тренувального процесу, до складу якого входить закінчений ряд мікроциклів сумарною тривалістю близько місяця. Тривалість мікроциклів від 3 до 6 тижнів. Найбільш популярним є 4-тижневий мезоцикл.

Мезоцикли найчастіше складаються з 3–6 мікроциклів. Їх структура та зміст залежать від багатьох чинників: етапів і періоду річного циклу, виду спорту, віку, статі та підготовленості спортсменів, режиму навчання і відпочинку, зовнішніх умов тренування (кліматичних, географічних та ін.).

Передзмагальні мезоцикли передбачають відпрацювання схеми підведення спортсмена до змагання з максимальним обсягом спеціальної підготовки. Призначені для усунення незначних недоліків, виявлених у ході підготовки спортсмена. Передзмагальні (підвідні) мезоцикли призначені для остаточного становлення спортивної форми за рахунок усунення окремих недоліків, які виявлені в ході підготовки, вдосконалення техніко-тактичних можливостей. Особливе місце в передзмагальних мезоциклах займає цілеспрямоване вдосконалення техніко-тактичної та психічної підготовки. Важливе місце відводиться моделюванню змагальної діяльності.

Загальна тенденція динаміки навантажень у цих мезоциклах характеризується, як правило, поступовим зниженням сумарного обсягу і обсягу інтенсивних засобів тренування перед головними змаганнями. Це пов'язано з кумулятивним ефектом тренування, який полягає в тому, що пік спортивних досягнень наче відстає за часом від піків загального і локальних, найбільш інтенсивних, обсягів навантаження. Ці мезоцикли характерні для етапу безпосередньої підготовки до офіційних змагань і мають важливе значення при переїзді спортсменів у незвичні кліматичні умови.

Залежно від стану, в якому спортсмен підійшов до початку передзмагального мезоциклу, тренування може бути побудовано переважно на основі навантажувальних мікроциклів, які сприяють подальшому підвищенню рівня спеціальної підготовленості, або розвантажувальних, які сприяють прискоренню процесів відновлення, запобігання перевтоми, ефективному протіканню адаптаційних процесів.

Втягуючі мезоцикли сприяють поступовому підведенню спортсменів до ефективного виконання специфічної тренувальної роботи. Незалежно від кваліфікації спортсменів, велика увага приділяється засобам загальної

фізичної підготовки для підвищення можливостей систем дихання і кровообігу. Це робиться для того, щоб створити передумови для подальшої роботи, яка спрямована на підвищення рівня спеціальної підготовленості спортсмена. Ці мезоцикли застосовуються на початку сезону, після хвороби або травм, після інших вимушених або запланованих перерв у тренуванні.

Базові мезоцикли слугують підвищенню функціональних можливостей основних систем організму спортсмена, розвитку фізичних якостей, становленню технічної, тактичної та психічної підготовленості. Тренувальна програма характеризується різноманітністю засобів, великою за обсягом та інтенсивністю роботою, широким використанням занять з великими навантаженнями.

Базові мезоцикли складають основу підготовчого періоду, а в змагальний період включаються з метою відновлення фізичних якостей і навичок, які втрачені в змагальній діяльності.

У контрольно-підготовчих мезоциклах реалізуються можливості спортсмена (стосовно специфіки змагальної діяльності), що досягнуті в попередніх мезоциклах, тобто здійснюється інтегральна підготовка. Характеризуються мікроцикли широким застосуванням спеціально-підготовчих вправ, які максимально наближені до змагальних, а також власне змагальних вправ. Використовуються в другій половині підготовчого періоду і в змагальному періоді як проміжні мезоцикли між відповідальними іграми, якщо для цього є відповідний час.

Відновлювальні мезоцикли підрозділяються на відновлювально-підготовчі та відновлювально-підтримуючі. Перші планують між двома змагальними мезоциклами. Складаються вони з одного-двох відновлювальних та двох-трьох тренувальних. Їх основне завдання – відновлення спортсменів після серії відповідальних ігор, що вимагає не стільки фізичних, скільки нервових витрат, а також підготовка до наступних змагань. Відновлювальний мезоцикл становить основу перехідного періоду, спеціально організовується після напруженої серії вправ. В окремих

випадках, у процесі цього мезоциклу можливе використання вправ, спрямованих на усунення виявлених недоліків або вдосконалення фізичних здібностей, які не є головними для даного виду спорту. Обсяг змагальних і спеціально-підготовчих вправ значно знижується.

Також у теорії та методиці спортивного тренування виділяють макроцикли. Бувають річні та піврічні тренувальні цикли; олімпійський цикл підготовки – чотирирічний тренувальний цикл з метою підготовки до виступів на Олімпійських іграх [190, 191].

Сучасний стан розвитку командних спортивних ігор свідчить про значний вплив чинників глобалізації на систему багаторічної підготовки спортсменів. На етапах початкової та попередньої базової підготовки звичайними стають прямі екстраполяції системи підготовки висококваліфікованих спортсменів, застосування високоспеціалізованих засобів і методів спортивного тренування. Це призводить до негативних явищ у роботі з юними спортсменами. Інтенсифікація підготовки призводить до зростання кількості травм, передчасного виснаження функціональних систем організму та зниження спортивних результатів перспективних спортсменів. Отже, штучне підвищення рівня підготовленості молодих талановитих спортсменів з метою потрапляння до відомих дитячо-юнацьких спортивних шкіл досить часто стає негативним чинником, який лімітує рівень підготовленості спортсмена [64].

Етапи спеціалізованої базової підготовки та підготовки до вищих спортивних досягнень характерні достатньо швидким фізичним розвитком організму спортсменів. Акценти в системі підготовки тільки на перемогу штучно збільшують важливість рівня фізичної підготовленості. Це призводить до певних недоліків у інших видах підготовленості, особливо в техніко-тактичній і психологічній. Крім цього, важливу роль на даних етапах багаторічного вдосконалення відіграє індивідуалізація підготовки [106], яка спрямована на розвиток провідних і корекцію відстаючих сторін підготовленості.

Чинники глобалізації, що пов'язані з міграцією молодих талановитих спортсменів та їх концентрацією в провідних світових центрах підготовки, вимагають наявності певного рівня майстерності від молодих спортсменів, які за рівнем фізичного розвитку ще не здатні до цього. Внаслідок цього, часто втрачаються молоді талановиті спортсмени, які мають високі перспективи спортивного вдосконалення в майбутньому, але не витримують поточної конкуренції спортсменам, які вже знаходяться на максимумі своїх спортивних можливостей.

Найбільшого впливу чинників глобалізації зазнають спортсмени, які проходять підготовку на етапах максимальної реалізації індивідуальних можливостей і збереження рівня спортивних досягнень. Це природно, бо саме на цих етапах спортсмени беруть участь у головних змаганнях своєї кар'єри [174, 298, 301].

1.4. Загальні принципи і особливості побудови процесу підготовки висококваліфікованих спортсменів в умовах міграції та концентрації спортсменів у провідних міжнародних центрах підготовки

Проблемні питання побудови процесу підготовки висококваліфікованих спортсменів на сьогодні знайшли широке висвітлення у науковій і методичній літературі [29, 78, 185-187, 237, 316]. В основу теорії багаторічного тренування покладені спеціальні принципи, які сформульовані В. Платоновим [208]: 1) спрямованість підготовки до найвищих досягнень; 2) взаємозв'язок поглибленої спеціалізації та універсалізації; 3) єдність загальної (фундаментальної, базової) і спеціальної підготовки; 4) безперервність тренувального процесу; 5) єдність поступового збільшення навантажень і тенденції до максимальних навантажень; 6) хвилеподібність і варіативність навантажень; 7) циклічність процесу підготовки; 8) єдність і взаємозв'язок змагальної діяльності та підготовленості.

Характеризуючи структуру багаторічної підготовки, [1, 66, 124-127] науковці виділяють такі рівні в системі її управління на матеріалах

тренувальної діяльності спортсменів високого класу:

- перший рівень відображає цільову діяльність спортсмена в умовах змагань, яка спрямована на досягнення оптимального результату. Основні елементи змагальної діяльності: ефективність та інтервал атакуювальних дій, «надійність» захисту, різноманітність техніко-тактичних дій та ін.;

- другий рівень є проявом системи моделей змагальної діяльності основних сторін спортивної майстерності: технічної, тактичної, спеціальної фізичної, психологічної та ін.;

- третій рівень характеризує функціональну підготовленість спортсменів, яка є необхідною передумовою ефективної реалізації спортивної майстерності в змагальній діяльності. Ці погляди також поділяють деякі науковці [155, 186, 196].

Спортивним іграм притаманна певна специфіка підготовки, яка обумовлена складним ієрархічним характером змагальної діяльності. Дослідники зазначають, що змагальна діяльність в спортивних іграх є найбільш складною порівняно до інших видів спорту [121, 164-167, 304].

Дослідники виділяють такі ієрархічні рівні змагальної діяльності в спортивних іграх [70, 131]:

- рівень володіння індивідуальними техніко-тактичними навичками зі снарядом гри (м'яч, шайба, тощо);

- рівень комунікації з партнерами у грі (групові та командні тактичні взаємодії);

- рівень безпосередньої протидії суперників (індивідуальні, групові та командні протидії);

- рівень впливу позазмагальних чинників (суддівство, підтримка глядачів, кліматичні умови, тощо);

- рівень інтегрального оцінювання і комплексного контролю показників змагальної діяльності.

З метою вивчення ефективності техніко-тактичних дій висококваліфікованих спортсменів (на прикладі волейболу) проаналізовано

матеріали, що є підґрунтям програми підготовки збірної команди РФ до турніру Ігор XXX Олімпіади у Лондоні. Визначено критерії відбору висококваліфікованих волейболістів до складу збірної РФ і розроблено науково-обґрунтовані рекомендації щодо формування складу команди [69].

Основним завданням стосовно відбору висококваліфікованих волейболістів до складу національної збірної команди визначено її формування зі спортсменів, які налаштовані на досягнення найвищих спортивних результатів з урахуванням:

- принцип об'єктивності: при всебічному розгляді та аналізі результатів змагальної діяльності кандидатів до національної збірної команди в офіційних змаганнях з урахуванням показників функціональної підготовленості та рівня здоров'я;

- принцип специфічності: з урахуванням спеціального аналізу показників ефективності змагальної діяльності в атаці, в захисті, в перехідних режимах змагальної діяльності: «атака–захист», «захист–атака»;

- принципу рівних умов: спортсменам гарантовані рівні умови для всіх кандидатів до складу національної збірної команди;

- принципу відкритості: інформування тренерів і спортсменів про принципи і критерії відбору до складу національної збірної команди;

- принципу науково-методичного забезпечення: виконання плану тренувальних навантажень, контроль навчально-тренувальних і змагальних навантажень, контроль відновлення організму, тестування рівня фізичної підготовленості;

- принципу стабільності: позитивна динаміка індивідуальних показників техніко-тактичних дій, високі показники ефективності виконання техніко-тактичних дій;

- принципу мотивації та психологічної стійкості: високий рівень мотивації та психологічної стійкості, збереження концентрації уваги в процесі гри, високий рівень прояву морально-вольових якостей з урахуванням взаємовідносин у спортивному колективі.

Як модельні прийнято такі характеристики змагальної діяльності висококваліфікованих волейболістів. В річному макроциклі спортсмени повинні брати участь і мати наведені нижче характеристики змагальної практики різного рівня:

- в 14–16 турнірах міжнародного рівня (FIVB);
- в 5–6 турнірах європейського рівня(CEV);
- в 2–3 турнірах національного чемпіонату та Кубка країни, Кубка Ліги.
- загальна кількість офіційних змагань в річному макроциклі: 22–25;
- загальна кількість офіційних ігор – близько 90.

В таблиці 1.1 наведено плановане співвідношення виграних і програних ігор у річному циклі підготовки до турніру Ігор XXX Олімпіади у Лондоні 2012 р. [69].

Таблиця 1.1

Плановане співвідношення виграних та програних ігор в олімпійському циклі підготовки до турніру Ігор XXX Олімпіади для спортсменів-кандидатів до національної збірної команди з волейболу (за А. Абалян та співавт., 2011) [69]

Категорія турніру	Співвідношення виграних і програних ігор у сезонах, %			
	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік
FIVB	45*–55	55*–45	60*–40	65* –35
CEV	50* –50	60* –40	70*–30	75* –25
ФВУ	80* –20	80*–20	80* –20	80* –20

Примітка. * – виграні ігри

Такий варіант управління підготовкою висококваліфікованих спортсменів показав високу ефективність: за результатами турніру Ігор Олімпіади у Лондоні волейболісти збірної РФ посіли 1-е місце. За показниками індивідуальної результативності в «ТОР-10» кращих гравців турніру увійшли М. Михайлов (1-е місце в рейтингу) і Д. Мусерський (10-е місце в рейтингу) [441].

Отже, глобальні чинники впливу на спорт вищих досягнень вимагають суттєвої корекції традиційних систем підготовки висококваліфікованих

спортсменів до офіційних міжнародних змагань найвищого рівня: чемпіонатів Європи, світу, Олімпійський ігор, тощо [357]. На особливу увагу дослідників заслуговує побудова процесу підготовки висококваліфікованих спортсменів в умовах міграції та концентрації спортсменів у провідних міжнародних центрах підготовки.

По-перше, йдеться про інші підходи до комплектації команди. Фахівці зазначають [9, 11, 171-173], що успішний виступ національної чоловічої збірної України з баскетболу на чемпіонаті Європи 2013 року, багато в чому пов'язаний із запрошенням на посаду головного тренера відомого американського фахівця М. Фрателло та «натуралізацією» американського спортсмена Ю. Джетера, який прийняв українське громадянство для отримання можливості виступу на чемпіонаті Європи в складі національної збірної України. Крім вищезазначеного, слід уточнити, що Федерація баскетболу України змогла забезпечити високий фінансовий рівень підтримки підготовки до змагань (проведення навчально-тренувальних зборів) і матеріального стимулювання гравців. Комплекс цих чинників зіграв вирішальну роль у вдалому виступі чоловічої національної збірної України в фінальному турнірі чемпіонату Європи 2013 р. Наша команда посіла 6-е місце і отримала право виступати на чемпіонаті світу з баскетболу 2014 р. без проведення відбіркових ігор. Два гравці національної збірної України увійшли до когорти кращих спортсменів чемпіонату Європи: В. Кравцов – в «ТОР-5» за показниками підборів і Ю. Джетер – в «ТОР-5» за показниками результативних передач.

Другим чинником є можливість інтеграції навчально-тренувальної діяльності кандидатів до лав національної збірної команди на клубному рівні з метою подальшого форсування підготовки національної збірної команди. Як приклад, можна навести фінальний турнір чемпіонату Європи з футболу 1992 р. Збірна Югославії, що потрапила до фінальної частини чемпіонату, була знята з турніру перед самим початком через санкції проти цієї країни. Збірна Данії, що була включена замість Югославії, виграла чемпіонат,

обігравши в фіналі Німеччину з рахунком – 2:0. Науковці та фахівці зазначали [146, 181, 306], що чинниками успішного виступу футболістів збірної Данії були:

- відсутність психологічного тиску на гравців. Футболісти збірної Данії отримали право участі в фінальному турнірі практично в останній момент. Про тривалу якісну підготовку не було мови, тож спортсмени розуміли, що в разі невдалого виступу їх не піддадуть критиці;

- наявність високого рівня мотивації та фізичних кондицій. Футболісти збірної Данії розпочали підготовку до турніру значно пізніше за інші команди, що дозволило їм підійти до початку турніру менш стомленими фізично та психологічно. Це позитивно відзначилося на емоційному стані футболістів;

- інтеграція індивідуальної підготовки футболістів на клубному рівні в загальнокомандну підготовленість національної збірної команди Данії. Значна кількість футболістів представляла провідні датські клуби («Брондбю», «Копенгаген»), що значно полегшило проблеми налагодження ігрових зв'язків при організації атакуювальних і захисних взаємодій. Крім того, футболісти, що виступали в провідних європейських чемпіонатах (Поульсен – «Боруссія» Дортмунд, Німеччина; Ларсен – «Піза», Піза, Італія), були в своїх командах на провідних ролях, мали високі показники офіційної змагальної практики і високий рівень спортивної підготовленості.

Фахівці відмічають, що саме комплекс вищезазначених чинників зробив можливим успішний виступ футболістів збірної Данії в фінальному турнірі чемпіонату Європи 1992 р. [146, 181, 306].

На сучасному етапі розвитку спорту вищих досягнень значущим є поєднання матеріально-технічних, соціальних і суто спортивних чинників у єдиний комплекс для досягнення високих показників ефективності змагальної діяльності та максимальних спортивних результатів на офіційних міжнародних змаганнях. Для вирішення цих завдань найбільші світові центри спортивної науки проводять експериментальні дослідження і

формують, на цих засадах, нові системи науково-методичного забезпечення підготовки висококваліфікованих спортсменів [317, 331, 381, 416, 420].

Такий стан речей приводить до створення центрів спортивної підготовки міжнародного, регіонального або національного рівнів. Узагальнення закордонного досвіду роботи міжнародних центрів підготовки свідчить про високу їх ефективність, тому економічно високорозвинені країни віддавна вкладають значні кошти в розвиток спортивної науки [341, 365, 408]. Сучасні центри підготовки спортсменів високої кваліфікації застосовують мультидисциплінарні підходи до організації власної роботи, які дозволяють поєднувати високоефективні технології з новітніми науковими розробками, що охоплюють напрямки вдосконалення в таких областях: фізіологія, біомеханіка, фізіотерапія, психологія, загальна і спеціальна підготовка [336, 391, 394, 409]. Буденним є долучення провідних практичних експертів світу з метою впровадження якісних послуг для висококваліфікованих спортсменів, а також талановитої та перспективної молоді [339, 358, 406]. В центрах працюють фахівці міжнародного рівня і з їх допомогою вирішуються три основні задачі: супровід тренувального і змагального процесу; впровадження нових знань і технологій в практичну діяльність національних федерацій, тренерів, спортсменів; проведення наукових і проектно-конструкторських робіт [90, 186]. Під час перебування в центрах підготовки спортсмени проходять сучасні педагогічні, біомеханічні, фізіологічні тестування та регулярне медичне обстеження з метою отримання нових наукових відомостей, вчасної корекції та вдосконалення програм підготовки висококваліфікованих спортсменів [351, 371, 380, 422–425].

До найефективніших центрів спортивної підготовки світового рівня можна віднести тенісну академію Н. Боллетьєрі (США), футбольну академію «Аякс» (Амстердам, Нідерланди), національну баскетбольну асоціацію США, національну хокейну лігу США та Канади, центр розвитку пляжних ігрових видів спорту (Ріо-де-Жанейро, Бразилія) та ін.

1.5. Особливості підготовки до офіційних міжнародних змагань і змагальної діяльності висококваліфікованих спортсменів з урахуванням чинників соціально-економічного впливу

Розвиток суспільства породжує глобальні процеси, які певним чином впливають на процеси підготовки висококваліфікованих спортсменів до офіційних міжнародних змагань [86, 96, 348, 372]. Однією з перших наукових робіт, у якій наукові дослідження були спрямовані на вивчення ефективності позатренувальних і позазмагальних чинників підготовки, було дослідження В. Виноградова [44]. На нашу думку, це був перший, можливо інтуїтивний крок, автор якого показав і обґрунтував необхідність більш широких підходів до побудови процесу підготовки висококваліфікованих спортсменів. У подальшому цей напрям отримав значний науковий розвиток у роботах В. Платонова [207] і Т. Єсентаєва [75, 76] – при вивченні навколишнього середовища навчально-тренувальної та змагальної діяльності висококваліфікованих спортсменів. У цьому сенсі логічним продовженням цього наукового напрямку в практичній діяльності є створення комісії з антуражу в структурі Міжнародного олімпійського комітету (МОК), яку очолив президент Національного олімпійського комітету України С. Бубка. Автори зазначають, що сучасна система підготовки висококваліфікованих спортсменів функціонує в тісному взаємозв'язку з багатьма чинниками забезпечення тренувальної та змагальної діяльності, а саме:

- матеріально-технічним забезпеченням;
- фінансовим забезпеченням;
- інформаційним забезпеченням;
- науково-методичним забезпеченням.

Вищезазначене дозволяє припустити, що подальший творчий розвиток згаданих наукових напрямів є своєрідною передумовою для визначення особливостей процесу підготовки висококваліфікованих спортсменів в умовах впливу дії чинників глобального характеру. Насамперед це стосується таких чинників:

- міграції перспективних спортсменів та їх концентрації в кращих світових або регіональних центрах підготовки;
- міграції висококваліфікованих спортсменів та їх концентрації в кращих світових або регіональних лігах;
- інформатизації та науково-методичного забезпечення процесу підготовки висококваліфікованих спортсменів;
- комерціалізації та професіоналізації сучасного спорту вищих досягнень;
- соціалізації та політизації сучасного спорту вищих досягнень.

Вплив зазначених чинників призводить до необхідності корекції системи підготовки кваліфікованих спортсменів і визначення особливостей, які притаманні процесу підготовки під впливом дії глобальних чинників.

Сучасна система багаторічної підготовки пред'являє високі вимоги до навчально-тренувального процесу вже в дитячому та юнацькому віці (етап початкової підготовки; етап попередньої базової підготовки; етап спеціалізованої базової підготовки). Саме тому, процеси міграції молодих перспективних спортсменів є звичним явищем у процесі підготовки в спортивних іграх. Як найбільш ефективні приклади, фахівці виділяють тенісну академію Н. Боллетьєрі (США), де тренуються перспективні тенісисти з усього світу; футбольну академію «Аякс» (Голандія), яка відома вихованцями – футболістами світового рівня; приватні баскетбольні школи А. Сабоніса та Ш. Марчюльоніса (Литва) та ін. Міграція молодих перспективних спортсменів до кращих світових центрів підготовки призводить до їх концентрації в цих тренувальних закладах, що в свою чергу сприяє підвищенню рівня спортивної конкуренції між вихованцями. Це дозволяє сформулювати одну з головних особливостей процесу підготовки перспективних спортсменів під впливом дії глобальних чинників – створення висококонкурентного середовища в групі підготовки під впливом дії чинників міграції перспективних спортсменів та їх концентрації в тренувальних закладах. Крім цього, слід пам'ятати, що створення

висококонкурентного середовища в групі підготовки в дитячо-юнацькому віці може мати і негативні наслідки для ефективності багаторічної підготовки спортсменів внаслідок різниці в темпах індивідуального фізичного розвитку. Це обумовлює перевагу в розвитку рівня рухових якостей менш талановитих спортсменів у дитячо-юнацькому віці порівняно з більш талановитими, але гіршими за показниками фізичного розвитку, що на певному віковому етапі дає визначені переваги. Це дозволяє сформулювати другу особливість: відбір спортсменів з урахуванням діагностики рівня фізичного розвитку і перспектив подальшого вдосконалення [15, 48, 89].

Для більш дорослих і кваліфікованих спортсменів (етап підготовки до вищих спортивних досягнень; етап максимальної реалізації індивідуальних можливостей; етап збереження рівня спортивних досягнень) важливими є особливості побудови процесу підготовки до офіційних міжнародних змагань в умовах впливу чинників міграції спортсменів та їх концентрації в провідних регіональних або світових лігах. Це призводить до ситуації, коли висококваліфіковані спортсмени мають критично відмінні показники змагальної практики відповідного рівня: тренувального, національного або міжнародного. В цих умовах змагальна практика висококваліфікованих баскетболістів переконливо свідчить про те, що наявні ґрунтовні теоретичні та методичні знання не трансформуються у високий спортивний результат [202]. Головною причиною такого положення (етапи підготовки до вищих спортивних досягнень, максимальної реалізації індивідуальних можливостей і збереження рівня спортивних досягнень) є наявність неадекватних кількісних показників змагальної практики у висококваліфікованих баскетболістів. Це характеризується близькою до максимальних показників змагальної практики у провідних спортсменів на рівні клубних і збірних команд (чемпіонат і Кубок країни, європейські кубкові турніри, чемпіонати світу та Європи, Олімпійські ігри, тощо). У цей же час інші висококваліфіковані баскетболісти мають обмежені показники змагальної практики найвищого міжнародного і національного рівнів, що призводить до

зниження показників спортивної майстерності конкретних гравців і незбалансованості інтегральної підготовленості. Отже, істотною особливістю процесу підготовки висококваліфікованих спортсменів до офіційних міжнародних змагань в умовах впливу чинників глобального характеру є інтеграція індивідуальних показників змагальної практики відповідного рівня в загальнокомандні показники інтегральної підготовленості. У свою чергу, це потребує визначення найбільш раціональних підходів до побудови системи підготовки висококваліфікованих спортсменів в умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень на офіційних міжнародних і національних змаганнях, що диктує необхідність широкого використання принципів індивідуалізації в поєднанні з груповими і командними взаємодіями [104, 105, 110].

Важливим чинником також є інформатизація та науково-методичне забезпечення процесів підготовки висококваліфікованих спортсменів [38, 199, 231, 315]. Сучасний етап розвитку спорту вищих досягнень і громадянського суспільства характеризується практично рівними можливостями для спортсменів, тренерів, спортивних клубів і національних федерацій стосовно доступу до інформації та нових науково-методичних розробок і технологій. У цих умовах переваги отримують ті спортсмени (команди) і тренери, які, окрім суто спортивних чинників підготовки, змогли максимально якісно використати чинники позатренувальні, позазмагальні та навколишнього середовища. Йдеться про залучення до складу збірних команд провідних спортсменів і тренерів, які виступають або працюють за кордоном. Значний тренувальний ефект, як правило, мають навчально-тренувальні збори в кліматичних умовах, які наближені до майбутніх змагальних умов; товариські ігри з командами, які є відповідними майбутнім суперникам на офіційних міжнародних змаганнях за рівнем підготовленості та особливостями змагальної діяльності.

Важливу значущість мають чинники психологічної та матеріальної стимуляції [53, 81, 101]. Ці особливості тісно пов'язані з професіоналізацією і

комерціалізацією спорту вищих досягнень. Крім суто іміджевих і патріотичних здобутків, національні федерації з видів спорту, органи виконавчої влади країни і спонсори пропонують значні матеріальні заохочення, які значною мірою стимулюють спортсменів на здобуття перемог. Так, на Іграх XXXII Олімпіади 2016 р. в Ріо-де-Жанейро (Бразилія) сума фінансового заохочення для спортсменів збірної України [79] становила: 125 тис. дол. США за 1-е місце; 85 тис. дол. США за 2-е місце та 55 тис. дол. США за 3-є місце (без урахувань заохочень від спонсорів).

Не можна нехтувати і глобальними чинниками соціально-політичного характеру в процесі побудови підготовки висококваліфікованих спортсменів до офіційних міжнародних змагань. В умовах проведення антитерористичної операції в деяких районах Луганської та Донецької областей загострилися міждержавні стосунки з РФ. Внаслідок цього при проведенні фінальної частини чемпіонату Європи 2016 р. з футболу організатори шляхом штучного жеребкування віднесли збірні України і РФ до різних груп, зробивши неможливим їх гру на попередніх етапах турніру. Таким же чином відбувається жеребкування ігор Ліги чемпіонів і Ліги Європи УЄФА. Відповідно, певним обмеженням підлягають навчально-тренувальні збори на території РФ, товариські ігри з командами, які представляють РФ та ін.

Спроба державного перевороту в Туреччині та бойові дії проти «ІДІЛ» на території сусідньої Сирії істотно вплинули на можливість проведення навчально-тренувальних зборів з метою підготовки до чемпіонату України з футболу сезону 2016/17 рр. Наявність необхідної спортивної інфраструктури і відповідних кліматичних умов виявляються непереколивим чинником в умовах політичної нестабільності в країні.

Таким чином, реально існують чинники соціально-політичного характеру, які формують вплив певних особливостей на процес підготовки висококваліфікованих спортсменів до офіційних міжнародних змагань [55, 149, 200, 232].

1.6. Еволюція правил міжнародних змагань зі спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень

Спортивні ігри за видовищністю та глядацьким інтересом займають провідне місце у світових і національних рейтингах популярності видів спорту. Фінальні ігри офіційних міжнародних змагань – чемпіонатів і Кубків світу, Олімпійських ігор, клубних чемпіонатів світу – збирають багатотисячні аудиторії глядачів на трибунах і багатомільйонні аудиторії біля екранів телевізійних приймачів [170, 189, 235, 402]. За ексклюзивні права на телетрансляції фінальних ігор найбільш престижних світових змагань точиться висококонкурентна боротьба між провідними медійними транснаціональними корпораціями. Звичайною стає практика, коли вартість прав на телевізійні трансляції становить сотні мільйонів доларів США залежно від виду спорту та престижності турніру. Такий стан речей вимагає від керівництва міжнародних і національних федерацій з ігрових видів спорту (баскетболу, волейболу, гандболу, футболу) прискіпливої уваги до підтримання глядацького інтересу до конкретного виду спортивних ігор шляхом внесення змін в правила змагань і системи розіграшу [158]. Таким чином здійснюється еволюція правил змагань в ігрових видах спорту, яка спрямована на підвищення рівня конкурентної боротьби і глядацького інтересу до офіційних змагань. Особливої актуальності такий стан речей набуває в сучасних умовах глобалізації спорту вищих досягнень, які характеризуються значною міграцією перспективних і висококваліфікованих спортсменів та їх концентрацією у провідних центрах підготовки міжнародного рівня, професійних спортивних лігах та ін. [330, 373, 386]. Звичайним явищем стає зміна громадянства висококваліфікованих спортсменів з метою отримання можливості виступів за національну збірну країни або професійний клуб у разі наявності кількісного ліміту на спортсменів із закордонним громадянством.

Сучасні тенденції розвитку спортивних ігор (групи найбільш поширених і популярних видів спорту) диктують нові вимоги до побудови

процесу підготовки висококваліфікованих спортсменів [183, 188]. Важливим є розуміння причин для формування нових підходів у підготовці висококваліфікованих гравців та їх необхідності відповідати сучасному перебігу подій на ігрових майданчиках. Одним з провідних чинників, що вимагає від спортсменів і тренерів змін у системі підготовки, це зміни в офіційних правилах змагань з ігрових видів спорту [169, 242, 344].

Формування нових вимог до офіційних правил ігор викликано такими причинами:

- спортивні ігри – це перш за все видовище для багатомільйонної аудиторії вболівальників і втримати цікавість до змагань можна завдяки введенню правил, які вимагають застосування надзвичайних фізичних якостей та високоефективної техніки від спортсменів. Особливої уваги заслуговують змагальні дії гравців-лідерів, які спроможні за рахунок інтегрального поєднання високотехнічних дій, високого рівня розвитку фізичних якостей і психологічної стійкості ефективно вирішувати надскладні завдання змагальної діяльності;

- адаптація спортсменів до висококонкурентної змагальної діяльності призводить до негативних наслідків застосування форм гри, які не враховані або частково не враховані правилами змагань і ведуть до руйнації принципу «fair play» (чесна гра);

- моменти гри, про які йдеться в попередньому пункті, призводять до невірної трактовки ситуацій і, в подальшому, до несправедливого суддівства.

Глобальний вплив змін в офіційних правилах змагань на розвиток ігрових видів спорту є складнопрогнозованим чинником, до якого необхідно швидко та якісно адаптувати систему підготовки, щоб відповідати за показниками ефективності змагальної діяльності світовим стандартам.

У баскетболі(ФІБА), існує тенденція до еволюції правил змагань у напрямку їх зближення з правилами змагань Національної баскетбольної асоціації (США) – найсильнішої професійної ліги світу [14, 220, 222, 338]. І, хоча американські баскетболісти беруть участь в олімпійських

баскетбольних турнірах і чемпіонатах світу за офіційними правилами Міжнародної федерації баскетбольних асоціацій (ФІБА), тенденції до обопільних змін спостерігаються постійно. Сучасні вимоги менеджменту телевізійних каналів до трансляції матчів (реклама) призвели до введення зміни чистого ігрового часу. І, хоча різниця існує дотепер (НБА – 4 тайми по 12 хв, ФІБА – 4 тайми по 10 хв), поринуло в минуле правило гри 2 тайми по 20 хв. У 2000 р. введено правило застосування різних м'ячів для жінок і чоловіків, яке вже давно існувало в Національній Баскетбольній Асоціації Сполучених Штатів Америки, що призвело до значної міграції американських баскетболісток до європейських ліг (у тому числі до України), адже було нівельовано різницю в суто баскетбольному терміні «відчуття м'яча». Для підвищення видовищності баскетболу застосовано декілька правил скорочення часу, що обмежують можливість гравців на атаку і розіграш м'яча (24 с), на переведення м'яча в зону нападу (8 с). Введення таких правил призвело до вимушених змін у тактиці баскетболу. Команди високої кваліфікації практично перестали формувати напад за допомогою багатоходових командних взаємодій. Саме тому на сьогоднішній день баскетболісти застосовують здебільшого групові взаємодії та індивідуальні техніко-тактичні дії для атаки кошика суперника. Сучасна методика суддівства дозволяє більш жорсткі атлетичні протиборства за позицію, що є вигідним для атаки кошика суперника. Вболівальники отримали швидкісний і силовий баскетбол, видовищність та яскравість зміни ситуацій на майданчику, а гравці – додатковий стимул для вдосконалення індивідуальної майстерності та спеціальної фізичної підготовленості.

Керівництво Міжнародної федерації волейболу (FIVB) продовжує роботу над удосконаленням волейбольних правил. Якщо в 1970-ті роки у волейбольній команді могло взагалі не бути гравців під 2 м зростом, то з 1990-х років все змінилось. У командах високого класу нижче 195–200 см зазвичай тільки гравці амплуа «зв'язуючий» і «ліберо». У волейболі швидкість польоту м'яча при виконанні подачі досягає 130 км/год^{-1} , і м'яч

білого кольору виявився незручним для спостереження шанувальниками гри, що призвело до зміни в правилах даного пункту. Поява гравця амплуа «ліберо» задала новий тон вимогам до техніко-тактичної підготовки гравців. Волейболіст цього амплуа не може приймати участь в атаці, в блокуванні та виконувати введення м'яча в гру – робити подачу. Форма гравців «ліберо» повинна відрізнитись від інших гравців команди за кольором і дизайном. Дозволено необмежену кількість заміни гравця амплуа «ліберо». Крім цього, зменшено тиск м'яча. Цей комплекс змін у правилах змагань з волейболу спрямований на підвищення видовищності гри. Гравцям атакуючої ланки протидіють не тільки гравці, які блокують нападаючий удар, а й спеціалізований гравець захисту – «ліберо». В комплексі із зменшенням внутрішнього тиску м'яча захисні дії в сучасному волейболі стали більш ефективними, розіграш очок став довшим за часом і більш видовищним [433].

Офіційні правила гри в гандбол не зазнали істотних змін, крім вимог до стандартів майданчика, кількості гравців та можливості заміни гравців. У методичні рекомендації стосовно суддівства змагань регулярно вносяться правки до фіксування тих чи інших ситуацій: наприклад, відкореговано трактовку правила «пасивна атака»; залежно від часу до закінчення матчу трактується повернення м'яча воротарю і подальшого часу на розвиток атаки. Педагогічний аналіз останнього чемпіонату Європи з гандболу визначив тенденцію з боку суддів до більш лояльної трактовки правила «трьох кроків», особливо в ситуаціях можливого взяття воріт і ймовірної переваги гравців атаки над гравцями лінії захисту [70, 198, 434].

1.7. Вплив професіоналізації спорту вищих досягнень на розвиток спортивних ігор

Однією з актуальних проблем розвитку сучасного спорту є його професіоналізація, яка обумовлена рядом об'єктивних умов [73, 74, 109,112], – значним зростанням спортивних досягнень, пов'язаним з впровадженням

нових підходів і методів тренування, що відрізняються більшою ефективністю; значним збільшенням обсягів та інтенсивності тренувань; застосуванням нових прийомів підвищення працездатності психологічної та фізіологічної спрямованості; змінами умов проведення змагань, удосконаленням обладнання, інвентарю і спортивної екіпіровки; впливом на мотивацію гравців економічних стимулів (спонсорські кошти, реклама). Професіоналізація спорту потребує значного фінансування для проведення відбору і підготовки найбільш талановитих спортсменів, вимагає залучення додаткових професійних кадрів із суміжних сфер діяльності для забезпечення раціональної системи підготовки, фінансування спортивної науки і медицини [387,428, 429]. Все це призводить до здорожчання спортивних змагань і обумовлено такими факторами:

- підвищенням вимог до умов проведення змагань (бази, інвентар, обладнання);
- підвищенням вимог до організаційного, суддівського, лікувального і інформаційного забезпечення;
- збільшенням представництва і розширення програми проведення змагань.

До штучних проблем професіоналізації можна віднести різке омолодження спорту [310]. Серед фахівців сформувались два табори прихильників антагонічних думок: 1) рання спеціалізація в подальшій кар'єрі спортсмена сприяє подовженню етапу максимальної реалізації індивідуальних можливостей; 2) рівень спортивних досягнень у сучасному спорті вимагає спеціалізованої адаптації юного спортсмена і залишає мало можливостей для загального і всебічного гармонійного розвитку організму дитини. Безумовно, грамотний підхід кваліфікованих тренерів до підготовки юних спортсменів може нівелювати невиправданий травматизм, але психологічне навантаження, біологічні види стимуляції, способи матеріальної спокуси не можуть сприятливо впливати на несформовану

особистість. У минулому столітті П. Лесгафт зазначав, що «спорт зі змаганнями виховує злобу і агресивність» [294].

Для сучасного спорту характерні дух суперництва і перемоги будь-якою ціною, що інколи порушує моральні норми, які важливо виховувати в молодого покоління. Але бажання залучити до конкретного виду спорту найобдарованіших і фізично розвинених дітей веде до омолодження спорту взагалі.

Аналіз навчально-методичної літератури і вивчення практичного досвіду провідних фахівців і тренерів зі спортивних ігор дав можливість зрозуміти, що однією з проблем першого етапу відбору в спортивних іграх є невідповідність сучасним вимогам навчальних програм підготовки в ДЮСШ. Набір дітей в групи початкової підготовки відбувається з 8–9 років в баскетболі, волейболі і гандболі, лише в тенісі з 5–6 років, у той час коли боротьба за координованих, фізично розвинених відповідно до свого віку дітей починається в інших видах спорту значно раніше (плавання з 4–5 років, гімнастика – з 3 років).

Поширена сучасна недбалість батьків до гармонійного фізичного розвитку своєї дитини та данина модним тенденціям соціуму (танці, комп'ютерна грамотність та вивчення іноземних мов) забирають левову частку обдарованих дітей значно раніше початку рекламної кампанії набору в спортивних іграх. Крім того, вік 6–7 років – є сенситивним і сприятливим періодом для розвитку гнучкості, спритності та координації рухів. Координація рухів є першоосновою, фундаментом будь-якої фізичної діяльності, особливо у спортивних іграх. Кожний технічний елемент у спортивних іграх будується на координаційних зв'язках, із знайомих людині рухових елементів. Тому здатність швидко і точно виконувати нові рухи в більшості залежить від того, який запас цих координаційних зв'язків вже є у людини. Відповідно виникає завдання створення запасу різних рухових дій з самого раннього віку [270].

Фахівцями теорії спорту накопичено значну кількість наукових даних, які дозволяють здійснювати спортивну підготовку дітей з урахуванням особливостей розвитку зростаючого організму [152, 160, 170, 321]. Ці дані охоплюють не тільки організм у цілому, а й розвиток окремих його систем, які, так чи інакше, відчувають на собі вплив фізичних навантажень. Крім того, спорт сприяє природному для підлітків бажанню проявити і перевірити себе, а оптимально підібрані навантаження підвищують рівень здоров'я юних спортсменів і формують таке важливе поняття, як «зайнятість». Це допомагає відволікати від вулиці, захищаючи від небезпек і негативних впливів сучасного світу.

Професіоналізація спорту в суспільстві представлена як різновид бізнесу, своєрідна форма комерції, важлива частина видовищної індустрії, мета якої – отримати прибуток від продажу видовища спортивної боротьби [329, 363, 382].

Подібні вимоги до професійного спорту призводять до втрати основного принципу олімпійського спорту «fair play» і вимагають від спортсменів прояву негативних здібностей (шахрайства, залякування, жорсткого психологічного тиску на суперника, неспортивної поведінки). Професіоналізацію спорту ряд фахівців розглядає як суспільне лихо через осмислене принесення в жертву безцінного здоров'я, як оправдану мету, розглядаючи перемогу чи рекорд [354, 366]. У той же час професіоналізація спорту дійсно створила робочі місця для людей з надможливостями, які приносять славу своїй державі.

Позитивний і негативний вплив професіоналізації є очевидним і залежить він від доцільності використання різних форм і методів спортивної діяльності, від соціально-економічного рівня суспільства, системи виховання і засобів масової інформації. Представлені напрямки, що формують професіоналізацію, потребують подальшого ґрунтовного аналізу, осмислення і прийняття раціональних рішень [28, 113, 133, 184].

1.8. Проблемні питання розвитку спортивних ігор з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень і напрямки їх практичного вирішення

Розвиток командних спортивних ігор в останні десятиріччя характеризується визначеними напрямками, які стосуються вдосконалення системи підготовки спортсменів, змагальної діяльності та інших чинників, що пов'язані з управлінським, організаційним, матеріально-технічним забезпеченням [17, 18, 62, 69].

За узагальненими поглядами науковців до критеріїв ефективного розвитку виду спорту слід віднести такі [139, 143, 153, 154]:

- рівень матеріально-технічного та фінансового забезпечення професіональних клубних і національних збірних команд;
- рівень матеріально-технічного та фінансового забезпечення дитячо-юнацького та резервного спорту;
- рівень соціальної значущості: інтерес вболівальників, висвітлення подій у засобах масової інформації, телевізійні трансляції та ін.;
- кількісно-якісні показники, що регламентують і характеризують рівень організації та проведення національних чемпіонатів (кількість команд-учасниць та їх річні бюджети, вимоги до спортивних арен, наявність титульного спонсора чемпіонату, відвідуваність ігор, наявність контрактів з телеканалами, ліміт на гравців-легіонерів та ін.);
- кількісно-якісні показники, що регламентують і характеризують рівень організації та проведення молодіжних і дитячо-юнацьких першостей, турнірів, фестивалів національного рівня (матеріально-технічна база, кількість команд-учасниць, відсоткові показники фінансування дитячо-юнацького і молодіжного спорту національною федерацією та ін.);
- наявність системи підвищення кваліфікації та ліцензування тренерів у системі національної федерації (ліцензування, курси підвищення кваліфікації, науково-методичні та науково-практичні семінари і конференції);

- наявність системи науково-методичного забезпечення і супроводу;
- юридичний супровід спортивної діяльності на рівні національної федерації (наявність регламентів змагань, регламент із статусу і трансферів гравців, комітету дисциплінарного контролю, апеляційного комітету, палати з вирішення спорів та ін.);
- співпраця національної федерації з регіональними і світовими міжнародними організаціями (європейські та світові федерації, міжнародний спортивний арбітражний суд, світове антидопінгове агентство та ін.);
- рівень досягнень національних команд, професійних клубів та окремих спортсменів на міжнародній арені (чемпіонати Європи та світу, Олімпійські ігри, Ліга чемпіонів та Ліга Європи та ін.);
- наявність державного фінансування і державних програм розвитку виду спорту.

Наявність визначених критеріїв дозволяє визначити поточний рівень функціонування виду спорту, оцінити перспективи його розвитку в майбутньому та застосовувати методи моделювання для формування теоретичної моделі розвитку командних спортивних ігор, перевірки її відповідності практичному стану речей, визначення подальших шляхів і термінів розвитку [157, 159, 175, 181].

Викладене у попередніх підрозділах, його аналіз та інтерпретація дозволяють зробити певні узагальнення, що стосуються визначення поняття «глобалізація» в системі підготовки і змагальної діяльності висококваліфікованих спортсменів.

Переважає більшість науковців під терміном «глобалізація» в широкому сенсі розуміють перетворення певного явища на планетарне, таке, що стосується всієї Землі [30, 216, 376, 396]. Як основні складові глобалізації, виокремлюють міжнародний поділ праці, міграцію фінансових, людських і виробничих ресурсів, стандартизацію та уніфікацію національного і міжнародного законодавства, економічних і технічних процесів, а також зближення культур різних країн [40, 84, 404]. Це об'єктивний процес, який

характеризується системністю та охоплює всі сфери життя суспільства. В результаті глобалізації світ стає більш взаємозв'язаним і взаємозалежним від своїх суб'єктів. Сучасний розвиток командних спортивних ігор є яскравим прикладом впливу чинників глобалізації на спорт вищих досягнень [214, 401].

Внаслідок міграції висококваліфікованих спортсменів та їх концентрації в найсильніших світових або регіональних лігах з ігрових видів спорту система підготовки і змагальної діяльності в командних спортивних іграх набула сталого розвитку [295, 300, 349, 410]. В свою чергу, міграція та концентрація висококваліфікованих спортсменів призвели до необхідності стандартизації та уніфікації правил змагань, розробки регламентів зі статусу і трансферу гравців, побудови національних, регіональних і міжнародних систем із розвитку видів спорту – національних, регіональних і міжнародних федерацій. На сучасному етапі розвитку командних спортивних ігор починає активно застосовуватися міжнародний розподіл праці, загальна структура якого свідчить про переважну спрямованість на підготовку молодих талановитих спортсменів у країнах з менш розвиненими економіками [320]. За мірою зростання спортивної майстерності та рівнем змагальних результатів перспективний спортсмен, як правило, продовжує свою підготовку в кращих центрах національного, регіонального або міжнародного рівнів. Достатньо часто це відбувається через систему академічної мобільності студентів, яка є одним із стрижнів Болонського процесу та поширена країнами Європейського Союзу [203, 367]. В результаті впливу вищезазначених чинників глобалізації достатньо поширеними стають міжетнічні та міжнаціональні шлюби за участі висококваліфікованих спортсменів, що сприяє зближенню культур різних народів і покращенню генофонду. Як приклад можна навести сімейні пари відомих спортсменів Б. Швайнштайгер (футбол, Німеччина) та А. Іванович (теніс, Сербія); Р. Макілрой (гольф, Велика Британія) та К. Возняцькі (теніс, Данія); Д. Каспарайтіс (хокей, РФ) і Л. Керрол (баскетбол, Швеція) та багато інших.

Науковці зазначають, що сучасний стан загальної теорії підготовки спортсменів у командних спортивних іграх вже детально вивчений, проаналізований і узагальнений [210, 211, 378]. Резерви подальшого розвитку теорії спортивного тренування на сучасному етапі науки полягають у пошуку особливостей підготовки висококваліфікованих спортсменів з урахуванням впливу таких чинників, як професіоналізація спорту вищих досягнень і політизація суспільства [47, 141, 156, 221, 228-230].

Стосовно професіоналізації спорту вищих досягнень, слід зазначити, що ці тенденції мають як позитивні, так і негативні риси [30, 251]. Характеризуючи вплив професіоналізації на розвиток спортивних ігор, слід зазначити, цей процес не є штучно збудованим – він є наслідком глобальних чинників розвитку спорту вищих досягнень. Економічні чинники породжують міграцію спортсменів та їх професіоналізацію, яка передбачає наявність і функціонування законодавчих механізмів у процесах укладання контрактів спортсменів і тренерів згідно з регламентними нормами організації та проведення змагань у певних лігах з ігрових видів спорту (НБА, НХЛ, КХЛ, національні футбольні Прем'єр-Ліги та ін.).

У свою чергу, професіоналізація одночасно є наслідком і певним стимулом міграції спортсменів [427]. Чинники професіоналізації спорту вищих досягнень за рахунок залучення до системи змагань найкращих гравців дозволяють створити високорентабельне видовище, яке приваблює до екранів телевізійних приймачів і на стадіони чисельну армію вболівальників, дозволяє за рахунок контрактів на телевізійні трансляції значно підвищити бюджети спортивних клубів [114, 430]. З іншого боку, остаточно не вирішеними залишаються принципові питання щодо застосування допінгу в професійному спорті, форсування підготовки молодих талановитих спортсменів з метою більш швидкого досягнення максимальних результатів, що може лімітувати рівень подальшого спортивного вдосконалення. Крім цього, значною стає різниця в аматорському та професійному спорті в матеріально-технічному,

фінансовому та науково-методичному забезпеченні, що не сприяє зростанню зацікавленості в заняттях конкретним видом спорту широких верств населення [140, 176, 219].

Впливовим чинником глобалізації для висококваліфікованих спортсменів є політизація спорту. Спортсмени, тренери, поважні фахівці та організатори змагань найвищого рівня намагаються запевняти, що спорт поза межами політики. На жаль, це декларативне твердження. Сьогодні не дозволяє змінити подібний стан речей через надмірну політизацію спорту взагалі, і особливо спорту вищих досягнень. Загальновідомо, що спортивний вік досить короткий через високі вимоги до організму людини [418]. Скоріше, як виняток, історія пам'ятає дивовижні рекорди українки за народженням, гімнастки Л. Латиніної – дев'ятиразової радянської олімпійської чемпіонки Ігор 1956 р. (Мельбурн), Ігор 1960 (Рим), Ігор 1964 (Токіо); плавчині Я. Клочкової – чотириразової олімпійської чемпіонки Ігор 2000 р. (Сідней) і Ігор 2004 (Афіни); американського легкоатлета К. Л'юїса – дев'ятиразового олімпійського чемпіона Ігор 1984 (Лос-Анджелес), Ігор 1988 (Сеул), Ігор 1992 (Барселона), Ігор 1996 (Атланта); неймовірні успіхи М. Фелпса, американського плавця, єдиного в історії спорту 23-разового олімпійського чемпіона, абсолютного рекордсмена (28) за кількістю нагород в історії Ігор Олімпіад – 2004 (Афіни), 2008 (Пекін), 2012 (Лондон).

Педагогічний аналіз списку багаторазових олімпійських чемпіонів показав, що в ньому присутні спортсмени виключно з індивідуальних видів спорту та, практично, відсутні представники спортивних ігор. Специфіка спортивних ігор не дозволяє спортсмену-учаснику Олімпійських ігор отримати більше однієї олімпійської нагороди, яка в загальнокомандному заліку країн враховується як одна медаль, але і серед представників спортивних ігор є гравці, які тривалий період часу (декілька Олімпіад) змогли демонструвати найвищий рівень підготовленості та досягнень: баскетболістка Т. Едвардс (США), учасниця п'яти Ігор Олімпіад – чотириразова олімпійська чемпіонка 1984 р. (Лос-Анджелес), 1988 (Сеул),

1992 (бронза Барселони), 1996 (Атланта), 2000 р. (Сідней); гандболіст А. Лавров (Росія) – триразовий олімпійський чемпіон 1988 р. (Сеул), 1992 (Барселона), 2000 (Сідней) і бронзовий призер 2004 р. в Афінах; бразильські волейболісти М. Ліма і Д. Гавіо – учасники чотирьох Ігор Олімпіад і переможці олімпійських турнірів 1992 р. (Барселона) і 2004 р. (Афіни) [441]. Подібні приклади є особливими і підтверджують високі можливості видатних спортсменів, але їх дуже мало, враховуючи тривалу історію Олімпійських ігор. Більшість спортсменів вважають найбільшим досягненням кар'єри навіть участь в Іграх Олімпіади, а у переважній більшості, така подія залишається недосяжною мрією. З огляду на вищенаведені дані, вплив політизації спорту вищих досягнень набуває особливих масштабів у сучасному світі. Ігри XXII Олімпіади в Москві 1980 р. бойкотували американські спортсмени через політичні непорозуміння часів «холодної війни» у відношеннях найвпливовіших країн того часу: США та СРСР. Своєрідною відповіддю стали пропущені Ігри XXIII Олімпіади 1984 р. в Лос-Аджелесі радянськими спортсменами.

Спортсмени високої кваліфікації до Олімпійських ігор готуються весь чотирирічний цикл підготовки, який є кращим в їх кар'єрі та повторити подібний вихід на пік спортивної форми для більшості з них фізично неможливо.

Спорт зазнає шкоди через війни, військові перевороти, тероризм, адже подібні явища призводять до знищення та руйнації спортивних арен, через небезпеку життю спортсмени втрачають можливість системних тренувань, вимушені змінювати місце проживання, інколи й громадянство. Наприклад, Югославія, традиційно сильна в ігрових видах спорту, через війну на Балканах і подальший поділ держави на низку невеликих країн втратила значущість у світовому баскетболі, гандболі, волейболі. Визнані гравці знайшли собі роботу за професійним фахом, підписавши контракти з кращими клубами світових та європейських ліг, але величезна кількість спортсменів втратила можливість і час набути славу для себе і своєї держави.

Відомий футбольний клуб «Шахтар» (Донецьк, Україна) вимушений через військовий конфлікт на кордоні з РФ змінити прописку тренувальної арени на Львів, втративши вірну армію фанатів, залишивши домівки і друзів, що не може позитивно впливати на результат. У спортивних іграх існує неофіційне поняття «домашні ігри», коли відбувається плановий тренувальний процес без впливу зовнішніх чинників на організм спортсменів (перельоти, акліматизація, харчування, покриття, відновлення). Футболісти, які захищають кольори футбольного клубу «Шахтар» (Донецьк), втратили таку можливість [439].

Через анексію Кримського півострова спортсмени АР Крим постали перед вибором, що стосується зміни громадянської позиції, звичного місця тренування, помешкання та виступів на змаганнях.

Чемпіонати України з ігрових видів спорту за останні роки втратили значну кількість спортсменів-легіонерів високого рівня внаслідок складнощів із безпекою проведення змагань і фінансовим забезпеченням у період проведення антитерористичної операції. Вільну спортивну міграцію унеможливорює небезпека, коли клуб і країна не можуть гарантувати іноземним спортсменам безпечний спосіб життя і тренування в поєднанні з погіршенням економічної ситуації в країні, до якої призводять військові конфлікти [56, 58, 83].

Також важливу роль у процесі розвитку командних спортивних ігор у глобальному вимірі відіграють процеси інформатизації, що дають можливість вільного доступу до наукових і методичних ресурсів [93–95, 99]. Використання мережі «Internet» дозволяє тренерам і спортсменам швидко отримати необхідну інформацію, яка стосується як новітніх науково-методичних розробок у системі підготовки висококваліфікованих спортсменів, так і оперативну інформацію про стан команди суперника: склад команди, тактичні схеми ведення гри, результативність в останніх іграх тощо. Крім цього, сучасний рівень інформатизації суспільства є значущим чинником впливу на підготовку і змагальну діяльність висококваліфікованих

спортсменів. Найбільш вагомими складовими є сприяння географічній мобільності спортсменів і тренерів для якісної передсезонної підготовки, застосування ефективних експрес-методик вивчення основ мови країни, в якій має намір продовжити вдосконалення спортсмен (у більшості випадків, слабкий рівень мовної підготовки є лімітуючим чинником стосовно потрапляння до складу команди і подальшого вдосконалення), можливість дистанційного вивчення кращих світових і регіональних зразків діяльності менеджменту провідних клубів або національних федерацій (асоціацій).

Педагогічний аналіз вищевикладеного дозволяє констатувати, що проблемними питаннями розвитку спортивних ігор є такі:

- визначення принципів подальшого розвитку спортивних ігор у системі відповідних національних федерацій з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень;

- розробка та формування сучасних теоретичних моделей розвитку спортивних ігор у контексті впливу глобальних чинників (інтеграції, уніфікації);

- доповнення існуючих систем підготовки спортсменів у олімпійському та професійному спорті ефективними інноваційними технологіями і методиками з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень (на матеріалі спортивних ігор).

Шляхи практичної реалізації даних питань полягають у вивченні передового педагогічного досвіду практичної підготовки, застосування найбільш ефективних технологій і методик для участі команд в офіційних змаганнях національного і міжнародного рівнів (клубні та збірні команди).

Крім традиційних критеріїв, які детермінують досягнення високих спортивних результатів, слід застосовувати показники економічної ефективності (суми вкладених коштів у відповідності до зайнятого місця), враховувати показники кількості населення в країні (спортивний результат у відповідності до кількості населення), наявність державної підтримки законодавчого, соціального, фінансового та ін. напрямів.

Висновки до розділу 1

У підсумку до вищенаведеного констатуємо, що загальною тенденцією глобалізації спорту можна назвати міжнародну міграцію, яка ситуаційно має різні особливості, та в загальному сенсі пояснюється бажанням покращення умов життя, тренування, можливістю участі в змаганнях високого рівня або набуттям змагального досвіду. Провідні спортсмени і тренери вже сьогодні мають досить умовну, скоріше територіальну, належність до конкретної країни або певного клубу.

В розділі представлено витоки зародження спортивних ігор. Виявлено, що переважна більшість спортивних ігор у сучасному вигляді набула офіційних правил і регламентів змагань в XIX столітті, що має такі передумови:

- спорт взагалі (особливо спортивні ігри) у той час набував найважливішого соціального значення як активний відпочинок значної кількості населення світу;
- доступність дозволила розповсюдити спортивні ігри в різних країнах спочатку як розвагу, а надалі – як спосіб самореалізації, самовираження та здобуття слави і визнання для спортсменів або країни;
- проблеми розвитку і заборони тільки стимулювали бажання громади займатися спортом і спонукали до подальшого розвитку.

Історичні аспекти виникнення ігрових видів спорту представлено з метою підкреслення схожих ознак походження і розвитку цих видів спорту в ретроспективі та доцільної можливості подальших узагальнень на матеріалі баскетболу. Традиційно успішні в минулому, за останні роки всі види командних спортивних ігор надають підґрунтя для узагальнень через проблеми, що їх поєднують: низькі результати на міжнародному рівні, нереалізовані потенційно високі можливості талановитих виконавців, ускладнення фінансування (економічна не вигідність через кількість спортсменів в команді), проблеми працевлаштування за кордоном, і, як

наслідок, стримане бажання виступів за національну збірну висококваліфікованих гравців.

Сучасні підходи до побудови процесу підготовки висококваліфікованих спортсменів ґрунтуються на принципах загальної теорії підготовки спортсменів В. Платонова [210, 211], теорії періодизації В. Платонова [213] і теорії змагальної діяльності Л. Матвеева [162], в основі яких вчення про мікро-, мезо- і макроструктуру багаторічного спортивного тренування.

Особливості побудови процесу підготовки висококваліфікованих спортсменів не враховують міграції спортсменів і тренерів та їх концентрації в провідних світових і регіональних лігах, що є визначеною проблемою. Важливою передумовою формування процесу підготовки висококваліфікованих спортсменів є міграція молодих перспективних спортсменів та їх концентрація в кращих світових центрах підготовки – школах та академіях – з метою підвищення рівня конкуренції в групі підготовки і досягнення найвищих спортивних результатів у перспективі.

Особливості побудови процесу підготовки висококваліфікованих спортсменів на сучасному етапі розвитку спорту повинні враховувати процеси соціалізації та політизації інститутів спорту – національних і міжнародних федерацій, світових або регіональних ліг, провідних спортивних клубів. Ці процеси мають знайти поширення на регіональному, національному та міжнародному рівнях.

Еволюційні зміни в офіційних правилах змагань спрямовані на подальший розвиток спортивних ігор в умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень. Найбільш важливими є зміни, які стосуються динамічності змагальної діяльності і силового контакту гравців у боротьбі за м'яч для підвищення конкуренції та видовищності гри, суддівських трактувань офіційних правил.

Чинники комерціалізації та професіоналізації спорту вищих досягнень мають значний вплив на розвиток спорту вищих досягнень. Як позитивні

чинники розвитку можна відзначити процеси, що пов'язані з розвитком виду спорту в певній країні, – покращення фінансування і матеріально-технічної бази, залучення спортсменів і тренерів із-за кордону, підвищення соціальної значущості виду спорту та ін.

Проблемні питання розвитку спорту вищих досягнень з урахуванням впливу глобальних чинників стосуються таких напрямів:

- вдосконалення питань, які пов'язані з отриманням громадянства висококваліфікованими спортсменами;
- вдосконалення питань, які пов'язані з можливістю придбання спортивного клубу іноземними інвесторами;
- вдосконалення питань стосовно можливостей виступу провідних спортсменів за національні збірні та клубні команди.

Вищезазначене свідчить про наявність остаточно невирішених питань стосовно розвитку спортивних ігор з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень. Саме сучасні підходи до шляхів вирішення цих питань викладено в наступних розділах.

Основні наукові результати першого розділу опубліковані у працях [30, 252-261, 270, 281].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ І ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічну основу дослідження склали принципи діалектико-матеріалістичного аналізу соціальних явищ, які також стосуються розвитку баскетболу в умовах впливу чинників глобалізації на спорт вищих досягнень, які наведені в роботах [75, 205], де одним з провідних чинників є методологічне положення про системний підхід до аналізу процесів розвитку видів спорту [84, 86]. Проблематика нашого дослідження стосується саме кола актуальних питань розвитку спортивних ігор, тому логічним є те, що в якості методологічних засад дослідження використано системний підхід, основи якого ґрунтовно викладено в теорії функціональних систем П. Анохіна [2, 3], концептуальних положеннях теорії спорту та періодизації багаторічної підготовки спортсменів В. Платонова [207, 213], теорії змагальної діяльності Л. Матвеева [162].

Діалектичний метод дослідження соціальних явищ, процесів і проблем вимагає їх відображення в історичному аспекті [245–249]: відповідно до цього положення в дисертації проаналізовано процеси впливу чинників глобалізації на показники змагальної діяльності висококваліфікованих баскетболістів протягом фінальних турнірів Ігор Олімпіад 1988–2016 рр., що забезпечило єдність історичного та логічного підходів. Стосовно до наших досліджень також важливим є положення про єдність і суперечливість різних моделей розвитку виду спорту (баскетболу), їх внутрішньої логіки побудови і визначення оптимальних критеріїв ефективності розвитку та функціонування. В зв'язку з вищевикладеним нами використано дослідження провідних вітчизняних [22–28, 65–69, 119–123, 125–130, 304–306] і закордонних науковців [73, 74, 346, 388, 398] зі спортивних ігор, на підставі вивчення яких проаналізовано науковий матеріал, обґрунтовано та розроблено теоретичні моделі, концепцію розвитку і технологію підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань,

сформульовано загальні висновки і рекомендації.

Методологічні основи дослідження базуються на інтегративних наукових теоріях – концептуальних положеннях про системний підхід, який розглядає досліджувану систему як цілісну множину відносно незалежних компонентів з урахуванням внутрішніх взаємозв'язків між ними; діалектико-матеріалістичному методі, що ґрунтується на вивченні закономірностей, і тенденцій розвитку; науковому методі, який розглянуто в якості синтезу основних способів отримання нових знань і вирішення завдань. Це дозволяє розглядати процес спортивного тренування з точки зору теорії управління, а спортсмена – в якості об'єкту управління в динаміці багаторічної підготовки.

Спрямованість наукових досліджень формувалася на положеннях теорії спорту і системи підготовки спортсменів [162, 209], теорії періодизації процесу спортивного тренування [186, 213], управлінні підготовкою, відбором та орієнтацією спортсменів [121, 126, 148, 309], індивідуалізації підготовки в спортивних іграх [104], основах багаторічної підготовки в командних спортивних іграх [158, 182].

В теорії спорту та системі підготовки висококваліфікованих спортсменів В. Платонова [204–213] і теорії змагальної діяльності Л. Матвєєва [162], в якості загальної методології використовується методологія інтеграційних підходів, стрижнем яких є саме системний підхід, який інтегрує теорію функціональних систем П. Анохіна [2, 3], інші загальнонаукові дисципліни, наукові напрями і теорії. В цьому контексті доцільно акцентувати увагу на загальнонаукових дисциплінах медико-біологічної спрямованості, що вивчають організм людини: біохімії, біофізиці, біомеханіці, анатомії, фізіології, гігієні, кінезіології та ін. Важливими складовими елементами загальної методології підготовки спортсменів є фундаментальні дослідження стосовно системи управління рухами М. Берштейна [239]; теорії адаптації Г. Сельє [312]; загальної теорії спорту В. Платонова [204–213], теорії змагальної діяльності Л. Матвєєва [162]; періодизації спортивного тренування В. Платонова [213], олімпійської освіти

М. Булатової та С. Бубки [32–37] і філософських проблем розвитку спорту В. Столярова [245–249]. Вищенаведені наукові дисципліни і теорії є фундаментальними, стосуються всієї системи підготовки спортсменів. На цій основі розробляються прикладні наукові теми, напрями наукових досліджень і приватні наукові теорії, які стосуються теоретичних і методичних основ підготовки в спортивних іграх та їх окремих видах: індивідуальних і командних – тенісі, настільному тенісі, бадмінтоні, баскетболі, волейболі, гандболі, регбі, футболі, хокеї та ін.

У зв'язку з цим у даному дослідженні концепція розвитку баскетболу в Україні представляє собою визначений спосіб розуміння сукупності процесів, явищ, фактів, а її теоретична модель, яка розроблена на основі системного підходу, що інтегрує в собі основні компоненти системи спортивної підготовки спортсменів, є передумовою для визначення оптимальних шляхів розвитку баскетболу в Україні на різних ієрархічних рівнях його функціонування: дитячо-юнацького та резервного спорту; аматорського спорту; олімпійського та професійного спорту; адаптивного і ветеранського спорту.

2.1. Методи дослідження

У відповідності з завданнями наукового пошуку використаний комплекс взаємопов'язаних педагогічних методів дослідження в поєднанні з методами математичної статистики [5, 64, 128, 179, 425]. Вибір методів обумовлений необхідністю системного вивчення різних аспектів предмету дослідження. В цілому комплекс, що використовувався, вмщував такі методи:

1. Аналіз та узагальнення даних науково-методичних літературних джерел і мережі Інтернет.
2. Історико-логічні методи дослідження.
3. Вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду практичної роботи з підготовки висококваліфікованих

спортсменів у баскетболі.

4. Метод експертної оцінки.
5. Аналіз та інтерпретація показників змагальної діяльності.
6. Теоретичне моделювання.
7. Педагогічні спостереження.
8. Методи математичної статистики.

2.1.1. Аналіз та узагальнення даних науково-методичних літературних джерел і мережі Інтернет. Вивчено та узагальнено інформацію з науково-методичних джерел як вітчизняних, так і зарубіжних авторів і дані мережі Інтернет, що викликають науково-практичний інтерес у зв'язку з проблематикою глобалізації спорту вищих досягнень у спортивних іграх. Виявлено значний інтерес закордонних науковців до вивчення тенденцій розвитку спортивних ігор, що підтверджує актуальність обраної спрямованості дослідження, в той же час з'ясовано недостатність поглиблених праць щодо сучасних світових процесів глобалізації та низки невирішених поточних питань, що ґрунтуються на особливостях розвитку спортивних ігор в Україні та унеможливають повернення передових позицій без огляду на зміни, що детерміновані процесами глобалізації спорту вищих досягнень на теренах нашої країни, загальні світові тенденції розвитку спортивних ігор, еволюційні зміни правил змагань, формування сучасних правових взаємовідносин і національні традиції.

Проведено аналіз науково-методичної літератури, присвячений питанням політизації, соціалізації, комерціалізації та професіоналізації спорту вищих досягнень. Основну увагу акцентовано на з'ясуванні особливостей міграції висококваліфікованих спортсменів та їх концентрації в кращих підготовчих центрах світу через вагомий і постійно зростаючий відсоток спортсменів, що змінюють клуби і ліги з метою покращення фінансового становища, отримання кращих можливостей професійного вдосконалення і практичного досвіду, або для подальшої еміграції сім'ї та інтеграції у більш

сприятливі соціальні умови.

Вивчено та проаналізовано літературні джерела, в яких розглядаються методологічні особливості визначення та використання кількісно-якісних показників змагальної практики, рівень підготовленості спортсменів, а також спортивна література, яка висвітлює досвід роботи в цьому напрямку практичних фахівців галузі олімпійського і професійного спорту.

Застосування даного методу дозволило ґрунтовно вивчити існуючий стан проблеми, сформулювати мету дослідження і завдання, визначити адекватний комплекс методів і напрямків шляхів вирішення цієї проблематики.

2.1.2. Історико-логічні методи дослідження. Для виконання завдань представленого дисертаційного дослідження з історико-логічних методів обрано наступні: контент-аналіз (збір даних з джерел документального характеру), порівняльно-історичний (компаративістський) метод дослідження та метод перспективного аналізу. Історико-логічні методи застосовано в органічній єдності, що забезпечило формулювання об'єктивної позиції відносно питань, що вивчались.

Контент-аналіз. Збір даних з джерел документального характеру посилив значущість доказової бази представлених результатів дисертаційного дослідження. Дані, що отримані з офіційних джерел (сайти ФІБА, національних федерацій, офіційних документів комплексних наукових груп стали вагомим підґрунтям для формування концепції, розробки технології та моделі розвитку спортивних ігор в Україні.

Порівняльно-історичний (компаративістський) метод дослідження. Застосування порівняльно-історичного (компаративістського або кроскультурного) методу за визначенням полягало у порівнянні явищ, ідей і результатів дослідження з метою з'ясування загальних особливостей, відмінностей, подальшої класифікації та типології. Представлений емпіричний метод дав змогу виконати ретроспективний аналіз історичних аспектів розвитку спортивних ігор (баскетболу, волейболу, гандболу,

настільного тенісу, тенісу, хокею, футболу); дослідити еволюцію змін у правилах спортивних ігор; виявити загальні тенденції міграційних явищ висококваліфікованих баскетболістів, з'ясувавши кількісні характеристики змагальної практики на прикладі виступів спортсменів у складі національних збірних команд на Олімпійських іграх 1988–2016 років, успішно уніфікувати прийоми спостереження, включно зі стандартизацією вихідних даних і отриманих результатів з урахуванням сучасних особливостей впливу процесів глобалізації на професійний та олімпійський спорт.

Компаративістський підхід у представленому дослідженні використовує два значущих інструменти: розуміння на основі герменевтичного методу питань міграції висококваліфікованих спортсменів і їх концентрації в кращих світових центрах підготовки, порівняння отриманих показників. Компаративістський метод має потужне значення при вивченні міжкультурної комунікації – в нашому дослідженні це стосується питань розвитку спортивних ігор у країнах, де забезпечено їх ефективне функціонування.

Метод перспективного аналізу. Перспективи розвитку об'єкту або предмету, найбільш актуальні напрями його наукової розробки, реалізації отриманого знання в практиці визначаються за допомогою методу перспективного аналізу. В нашому дослідженні метод перспективного аналізу використано для аналізу сучасного стану розвитку спортивних ігор (значною мірою на матеріалі баскетболу) в країнах, які добились найбільш значущих спортивних результатів – США, Австралії, країнах ЄС (Іспанія, Італія, Греція, Сербія, Литва), РФ.

Даний метод використано для визначення перспектив розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень, конкретизовано можливі шляхи виходу із складної ситуації, яка характеризується занепадом спортивних ігор в Україні на сучасному етапі розвитку.

2.1.3. Вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду практичної роботи з підготовки висококваліфікованих спортсменів у баскетболі. Метод вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду практичної роботи з підготовки висококваліфікованих спортсменів у баскетболі в дисертаційній роботі представлено за допомогою анкетування. За способом розповсюдження застосовано заочне роздавальне анкетування та узагальнення передового педагогічного досвіду практичної роботи тренерів. За типом дослідницьких завдань – експертне опитування 10 спеціалістів з проблеми, яка вивчається.

Анкетування. Метод анкетування застосовано з метою визначення думок спеціалістів із використанням письмового висловлювання фахівців з баскетболу. В якості респондентів залучено наступних осіб: головний тренер чоловічої національної збірної України з баскетболу, майстер спорту СРСР Є. Мурзін; головний тренер жіночої національної збірної України з баскетболу, майстер спорту України В. Холопов; заслужений тренер України, экс-тренер чоловічої національної збірної України, заслужений працівник фізичної культури і спорту України Г. Защук; менеджер національних збірних команд України з баскетболу, майстер спорту України Н. Жержерунова; завідувач кафедри спортивних ігор Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, майстер спорту України О. Мітова; заслужений тренер України, багаторазовий тренер-чемпіон України Ю. Велігура; директор БК «Авангард» і СДЮШОР «Україна», тренер чоловічої молодіжної збірної України, майстер спорту СРСР О. Рубан; голова тренерської ради Федерації баскетболу України, майстер спорту України Д. Базилевський; головний тренер чоловічих національних збірних України, Латвії і Португалії, майстер спорту СРСР В. Мельничук.

Анкета (додаток Д) містить питання, що мають варіанти конкретних відповідей (науково-обґрунтовані науковцями і фахівцями спортивної галузі); питання, що пропонують конкретизувати параметри навчально-

тренувального процесу у відсотковому співвідношенні за видами підготовки і його організації на різних етапах удосконалення спортивної майстерності; питання щодо шляхів покращення існуючих результатів національних збірних команд і загального підвищення рівня підготовленості спортсменів. Отримані відповіді дали змогу сформулювати загальний напрямок розвитку баскетболу в Україні, спираючись на виважені думки респондентів, а питання, на які отримано біполярні відповіді свідчать про актуальність проблем, які ще мають бути вирішені шляхом наукових дискусій і розвідок через потребу в назрілих змінах з урахуванням впливу процесів глобалізації спорту вищих досягнень.

Узагальнення передового педагогічного досвіду практичної роботи тренерів. Вивчення досвіду практичної роботи проведено в процесі збору інформативних даних за темою дослідження шляхом бесід з фахівцями зі спортивних ігор: викладачами, тренерами, спортсменами із застосуванням педагогічних спостережень за їх практичною діяльністю.

Узагальнено особливості практичної діяльності тренерів під час проведення науково-практичних семінарів федерації баскетболу України з підвищення кваліфікації тренерів у містах Одеса, Харків, Запоріжжя, Дніпропетровськ, Кіровоград, Рівне, Луцьк в якості тренера-методиста у 2012–2015 рр., семінарів у місті Києві 2013–2014 рр. із залученням закордонних фахівців: тренера команди-чемпіона Олімпійських ігор з баскетболу 1992 року (жінки), кандидата педагогічних наук, заслуженого тренера СРСР і РФ Є. Гомельського; олімпійського чемпіона 1972 року (Мюнхен), чемпіона світу та Європи, заслуженого майстра спорту, заслуженого тренера СРСР і РФ І. Єдешка; доктора педагогічних наук, професора кафедри спортивних ігор Санкт-Петербурзької державної академії фізичної культури ім. П.Ф. Лесгафта, заслуженого тренера РФ, Є. Яхонтова; тренера баскетбольного клубу «Хімки» Московська область 1997–2007 років, доктора педагогічних наук, заслуженого тренера РФ С. Єлевича.

З метою поглибленого вивчення та узагальнення досвіду практичної

роботи з підготовки висококваліфікованих спортсменів у баскетболі детально проаналізовано документи планування і обліку навчально-тренувального процесу, звіти головних тренерів українських збірних команд з баскетболу U-16, U-18, U-20 та національних збірних команд України (чоловіки, жінки) за період з 2012 по 2017 роки, проведено ознайомлення з офіційними організаційними документами звітів за спеціальними формами, вивчено офіційні контракти і додаткові угоди спортсменів для подальшого узагальнення правових проблемних аспектів підготовчого процесу висококваліфікованих спортсменів в спортивних іграх.

Це є значущим для питань узгодження форм виклику гравців до лав національної збірної команди, повноцінної участі в навчальному-тренувальному та змагальному процесах гравців збірних команд, що відповідним чином впливає на загальний результат виступів команд).

2.1.4. Метод експертної оцінки. Для офіційного визначення позиції науковців зі спортивних ігор та отримання фахової оцінки щодо існуючого положення та можливих тенденцій подальшого розвитку застосовано метод експертної оцінки, який дозволив проаналізувати й узагальнити кваліфіковані думки спеціалістів щодо проблемних питань розвитку спортивних ігор і можливості їх усунення. Отримано відповіді на 15 запитань анкети (додаток В), які, можуть бути інтерпретовані керівництвом федерацій відповідно до конкретного виду спортивних ігор з урахуванням особливостей розвитку і стану справ на сьогоднішній день. Склад опитаних фахівців у кількості 10 визнаних вітчизняних науковців сформовано за принципом підтвердженої кваліфікації за вченим ступенем (доктор наук галузі), вченим званням (професор, доцент) і багаторічною практичною діяльністю в галузі фізичного виховання і спорту.

Метод експертної оцінки дозволяє за допомогою спеціально обраної шкали зробити необхідні виміри за суб'єктивними оцінками респондентів-експертів. Експертиза проводилася за допомогою методу переваги

(ранжування), у якості оцінки була обрана порядкова шкала, за якою експерти оцінювали об'єкти по рангах від 1 до 4. Таким чином, респонденти присвоювали найменший ранг, що дорівнює 1, найменш значущому об'єкту експертизи, а найвищий ранг – 4 найбільш значущому, при чому не можна присвоювати відповідям однакові за значенням ранги чи залишати відповідь взагалі без рангу.

Алгоритм роботи з експертного оцінювання включав:

1. Заповнення кожним з експертів таблиці експертизи з використанням методу переваги.
2. Визначення ступеня погодженості думок опитуваних експертів за допомогою коефіцієнта конкордації Кендалла.
3. Формулювання висновку про якість експертизи залежно від ступеня погодженості думок експертів.

Експертизу проводили 10 респондентів (ступінь узгодженості відповідей експертів визначалася за допомогою коефіцієнта конкордації Кендалла (W)).

Коефіцієнт конкордації Кендалла розраховувався за формулою:

$$W = \frac{12S}{m^2(n^3 - n)}, \quad (2.1)$$

де S — сума квадратів відхилення оцінки від середнього значення:

$$S = \sum_{i=1}^n \left(\left(\sum_{j=1}^m x_{ij} \right) - \bar{x} \right)^2, \quad (2.2)$$

де m — кількість експертів; n — кількість об'єктів експертизи, x_{ij} — i -а оцінка j -го експерта; \bar{x} — середня оцінка, виставлена m експертами за всіма n об'єктами експертизи, яка визначається за формулою:

$$\bar{x} = m \cdot (n + 1) / 2, \quad (2.3)$$

де m — кількість експертів; n — кількість об'єктів експертизи.

Для перевірки значущості коефіцієнта конкордації використовувався χ^2 -критерій Пірсона.

2.1.5. Аналіз та інтерпретація показників змагальної діяльності. В основу застосування представленого методу дослідження покладено аналіз найважливішого показника ефективності змагальної діяльності – кінцевого результату, представленого остаточно зайнятим місцем у фінальній турнірній таблиці. Проаналізовано показники змагальної діяльності представників спортивних ігор низки країн світу за результатами виступів на чемпіонатах Європи, світу та Олімпійських іграх.

Досліджено ефективність показників змагальної діяльності кращих спортсменів світу під час виступу в найсильнішій баскетбольній лізі світу – НБА (США).

Проведено детальний аналіз індивідуальних і командних показників змагальної діяльності чоловічої збірної Литви з баскетболу за період з 1992 – по 2016 рр., яка продемонструвала феноменальні досягнення і може бути використана в якості моделі для розвитку баскетболу в Україні.

Також проведено кількісно-якісний аналіз показників, які обумовлені дією глобальних чинників на спорт вищих досягнень: міграції та концентрації баскетболістів у провідних світових центрах підготовки і професійних баскетбольних лігах; політизації офіційних міжнародних змагань і соціалізації висококваліфікованих баскетболістів; комерціалізації офіційних міжнародних змагань і професіоналізації провідних спортсменів на баскетбольних турнірах Ігор Олімпіад протягом 1988–2016 рр.

Під час проведення досліджень проаналізовано кількісно-якісні показники змагальної діяльності з урахуванням рівня змагальної практики висококваліфікованих баскетболістів.

Обробка інформативних показників змагальної діяльності проводилась в ході змагань спеціалістами комплексних наукових груп і статистиками із застосуванням відповідних комп'ютерних програм («LiveStat», «Infobasket» та ін.), які використовуються при проведенні офіційних змагань національного і

міжнародного рівнів під егідою FIBA.

2.1.6. Теоретичне моделювання. Моделювання – одна з основних категорій теорії пізнання, наукова теорія побудови моделей, за допомогою яких досліджуються явища і процеси в природі та суспільному житті. Модель – це умовне зображення об'єкта, що відбиває його найбільш значущі характеристики, які необхідні для проведення дослідження.

Згідно з поглядами багатьох науковців, на ідеях моделювання базується будь-який метод наукового дослідження і педагогічні експерименти. Теоретичне моделювання широко використовується в дослідженнях систем підготовки спортсменів і змагальної діяльності, але особливого значення воно набуває в контексті використання методології системного підходу.

У загальному випадку під моделлю розуміють образ реального об'єкту (або процесу) в матеріальній чи ідеальній формах, що відображає суттєві властивості модельного об'єкту (процесу). Відповідно вся сукупність моделей поділяється на два класи: матеріальні (предметні) та ідеальні (уявні). Ідеальні (уявні) моделі – є продуктом людського мислення. Будь-яка модель виконує, в першу чергу, прогностичну функцію, без якої її побудова є недоцільною для теоретичних досліджень і практичного використання.

За допомогою методу теоретичного моделювання в даному дослідженні наголошено, що важливою детермінантою розвитку спортивних ігор є впровадження інновацій: нових підходів до побудови моделі розвитку спортивних ігор з урахуванням сучасного впливу процесів глобалізації спорту вищих досягнень. Крім цього, у дисертаційній роботі проаналізовано критерії ефективності моделі розвитку спортивних ігор в Україні в порівнянні з моделями в країнах, які є відповідними за показниками соціально-економічного розвитку і наявністю спортивних традицій. Це дало змогу виявити найбільш ефективні шляхи розвитку спортивних ігор в Україні в умовах дії чинників глобалізації спорту.

2.1.7. Педагогічні спостереження. В нашому дослідженні використано педагогічні спостереження як активне та цілеспрямоване сприйняття об'єктів і фактів для визначення характерного впливу процесів глобалізації на професійний спорт, тенденції її позитивних і негативних наслідків.

Суть цього методу полягала в укладанні плану педагогічного спостереження та його подальшій реалізації. Педагогічні спостереження проведено за кар'єрним зростанням кращих висококваліфікованих баскетболістів Європи і світу, визначено їх ефективність протягом тривалого часу виступів у національних чемпіонатах, за національні збірні команди своїх країн, за клубні команди НБА та у європейських лігах. За допомогою педагогічних спостережень визначено значущість нових підходів і необхідність кардинальних змін у формуванні планування навчально-тренувального процесу з метою удосконалення змагальної діяльності.

У результаті застосування методу педагогічного спостереження визначено шляхи подолання кризи в спортивних іграх. Спираючись у тому числі і на дані, отримані в ході педагогічного спостереження, обґрунтовано теоретичні передумови формування концепції розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень, розроблено теоретичну модель розвитку спортивних ігор з урахуванням міграції та концентрації перспективних і висококваліфікованих спортсменів у кращих світових центрах спортивної підготовки, сформовано модель розвитку спортивних ігор у глобальному вимірі (на матеріалі баскетболу).

2.1.8. Методи математичної статистики. Обробка і аналіз одержаних даних проводилися з використанням методів математичної статистики, які широко використовуються у практиці наукових досліджень з фізичного виховання і спорту [5, 64, 179, 425].

У дисертаційному дослідженні використовувалися наступні методи: вибірковий метод, описова статистика, непараметрична статистика, метод експертних оцінок. З метою отримання фахової оцінки щодо існуючого

положення та можливих тенденцій подальшого розвитку спортивних ігор в Україні застосовано метод експертних оцінок з визначенням коефіцієнта конкордації Кендалла (W) та χ^2 -критерія Пірсона для перевірки його значущості, що викладено у підрозділі 2.1.4. Оскільки оцінки експертів представлені у порядковій шкалі, обчислювалися такі статистичні показники вибірки: середнє арифметичне значення (\bar{x}), стандартне відхилення (S), медіана (Me), нижній і верхній квантилі (25% і 75%). При обробці даних обирався рівень значущості $p=0,05$. Окремі результати отримані на більш високих рівнях значущості: $p=0,01$ та $p=0,001$.

Крім того, застосовувалися методи статистичного аналізу показників, які відображають значення окремих змінних з обчисленням середнього сумарного (Σ) та відсоткового значення (%) для розрахунку кількісно-якісних показників наявності гравців (мігрантів і легіонерів) у складах національних збірних команд-учасниць фінальних турнірів Ігор Олімпіад 1988–2016 рр. та Чемпіонату світу 2014 р.

Математично-статистична обробка і аналіз даних проводилися з використанням обчислювальних і графічних можливостей комп'ютерних програм «*Statistica*» (Statsoft, версія 7.0) та Microsoft Excel 2010.

2.2. Організація дослідження

У дослідженні взяли участь члени національних збірних команд України з баскетболу U–18, U–20 (36 спортсменів), що дозволило розробити і обґрунтувати плани і технологію підготовки до офіційних змагань національного та міжнародного рівня. Крім цього, при проведенні досліджень проаналізовано та узагальнено показники спортивної кар'єри 12 кращих баскетболістів світу з метою виявлення загальних ознак за етапами багаторічної підготовки. На матеріалі фінальних турнірів Ігор Олімпіад 1988–2016 рр. досліджено кількісно-якісні показники міграції 1152 гравців, на матеріалі фінального турніру чемпіонату світу по баскетболу 2014 р. – 288 спортсменів. У дослідженнях анкетування та експертної оцінки взяли участь

20 впливових вітчизняних фахівців галузі фізичного виховання і спорту, серед яких 10 науковців з вченим ступенем доктор наук, 1 – кандидат наук, 9 спеціалістів з вченим званням професор, 2 доценти, 5 майстрів спорту СРСР, 3 майстри спорту України, 3 Заслужених тренери України, 3 Заслужених працівники фізичної культури і спорту, серед них діючі і экс-тренери національних збірних команд України по баскетболу, футболу і хокею на траві.

Процес організації дослідження був поділений на ряд відносно самостійних етапів, які об'єднані загальною методологією, відповідні основній ідеї та логіці побудови дисертаційної роботи. Організація досліджень за етапами полягала у послідовному та паралельному вирішенні завдань дослідження та розподілі роботи таким чином:

Перший етап (2012–2015 рр.) – вивчення та систематизація матеріалу з проблематики сучасних тенденцій розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень, аналіз особливостей впливу чинників глобалізації (політизації та соціалізації, професіоналізації та комерціалізації, міграції та концентрації спортсменів у кращих світових центрах підготовки), залежності розвитку спортивних ігор у світі від історичних чинників, соціально-економічного стану країни, еволюції правил спортивних ігор і національних традицій. Сформульовано структурні компоненти дослідження: мету, завдання, об'єкт і предмет досліджень, програму науково-дослідної роботи за етапами проведення досліджень.

Другий етап (2015–2016 рр.) – проведення досліджень з урахуванням закордонного досвіду та ретроспективних узагальнень раціональних підходів щодо розвитку спортивних ігор у різних країнах світу. Сформовано сучасну концепцію, обґрунтовано технологію та представлено теоретичні моделі розвитку спортивних ігор в Україні з урахуванням кардинальних змін, що відбуваються під впливом глобалізації спорту вищих досягнень, теоретичного і практичного досвіду фахівців галузі. Методом анкетного опитування виявлено сучасні погляди найбільш авторитетних українських

фахівців у галузі баскетболу (10 осіб) стосовно особливостей формування процесу підготовки висококваліфікованих баскетболістів на етапах підготовки до вищих спортивних досягнень і максимальної реалізації індивідуальних можливостей до офіційних змагань міжнародного рівня: чемпіонатів Європи та світу, Ігор Олімпіад, європейських кубкових турнірів та ін. Методом експертної оцінки узагальнено погляди 10 впливових вітчизняних спеціалістів галузі фізичного виховання і спорту стосовно сучасних підходів до питань розвитку спортивних ігор з урахуванням глобалізації спорту.

Третій етап (2016–2017 рр.) – характеризується розробкою програм підготовки на рівні національних і клубних команд та урахуванням особливостей їх навчально-тренувального процесу, розробкою інтегральних програм підготовки, що дозволить об'єднати зусилля всіх сторін підготовленості висококваліфікованих баскетболістів з метою вдосконалення змагального процесу під впливом дії чинників глобалізації на спорт вищих досягнень. Розроблено і обґрунтовано плани підготовки національних збірних команд України з баскетболу U-18, U-20 (36 спортсменів). Проаналізовано, описано та узагальнено результати виступів національних збірних команд з баскетболу (1152 спортсмени) на турнірах Ігор Олімпіад протягом 1988–2016 рр., 288 спортсменів – на фінальному турнірі чемпіонату світу 2014 року. Визначено кількісно-якісні показники наявності в складах національних збірних команд спортсменів, які виступали в чемпіонатах інших країн (легіонерів), натуралізованих спортсменів і гравців-мігрантів, проаналізовано їх внесок у загальнокомандні результати.

РОЗДІЛ 3

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ СПОРТИВНИХ ІГОР НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ РІВНЯХ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СПОРТУ ВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ

3.1. Теоретичні передумови формування концепції розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень

Сучасний стан розвитку спортивних ігор свідчить, що ця група видів спорту є однією з найбільш популярних у світі [49, 117, 137, 347]. На сьогодні склалася структура їх управління, яка передбачає надання повноважень з питань розвитку конкретного виду спортивних ігор міжнародним або міжрегіональним федераціям – наприклад, FIBA (federation international basketball association's) або FIBA Europe, які є громадськими організаціями і незалежні від органів державного управління [349].

На національному рівні створено баскетбольну асоціацію – ФБУ (Федерація баскетболу України), яка складається з обласних осередків, дитячо-юнацьких, аматорських, ветеранських і професійних ліг. Робота Федерації баскетболу України здійснюється згідно з Угодою з центральним органом виконавчої влади країни (Кабінетом Міністрів України і профільним Міністерством) стосовно розвитку баскетболу в країні [82, 178, 217, 218].

Отже, розвиток баскетболу в Україні здійснюється громадськими організаціями (національною та обласними федераціями баскетболу [227, 442], дитячо-юнацькими, аматорськими, ветеранськими, професійними лігами [431] та ін.), органами виконавчої влади – департаментами з питань молоді та спорту районного, міського, обласного рівнів і меценатами. Виходячи з цього, теоретичне визначення передумов розвитку баскетболу в Україні ґрунтується саме на цих трьох складових.

Такий стан речей створює необхідні передумови для ефективного розвитку баскетболу в Україні внаслідок того, що в процесі розвитку виду спорту задіяні практично всі наявні складові: громадські, державні та

приватні.

На підставі вищевикладеного обґрунтовано методологічні та теоретико-методичні передумови розвитку спортивних ігор (на прикладі баскетболу) і визначено рівні їх практичної реалізації, що включає такі складові, наведені на рисунку 3.1:

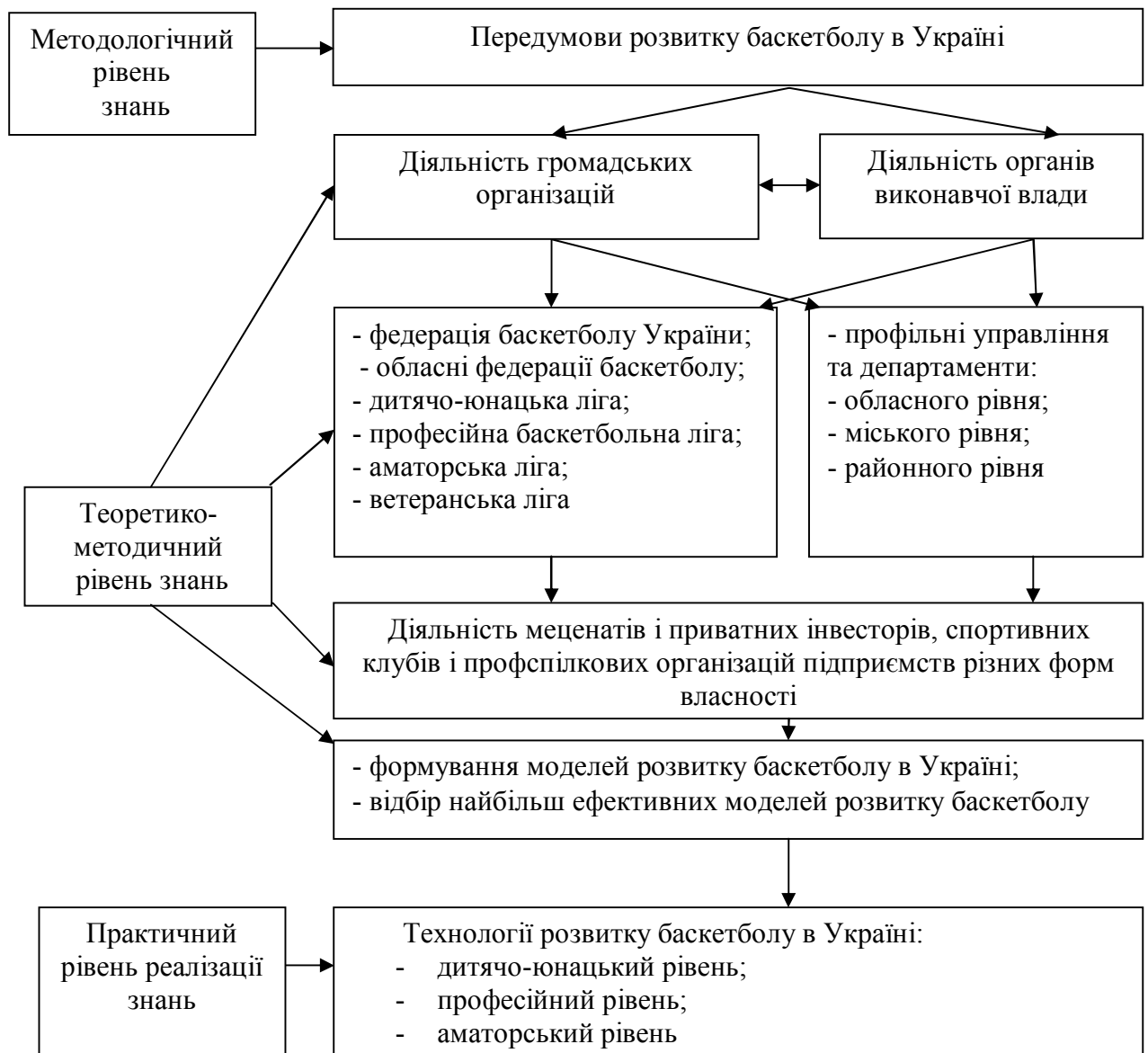

Рис. 3.1. Узагальнена план-схема розвитку командних спортивних ігор в Україні (на матеріалі баскетболу)

Отже, наявна система функціонування баскетболу в Україні передбачає формування необхідних передумов його розвитку на рівнях громадянського суспільства, державних інституцій, меценатів і приватних інвесторів.

У процесі практичної реалізації вищезазначених передумов розвитку спортивних ігор взагалі та баскетболу зокрема чільне місце посідають синтетичні підходи. Для конкретного прикладу можна охарактеризувати ситуації, які мають місце в процесі розвитку сучасного українського баскетболу [41, 57, 296].

На дитячо-юнацькому рівні провідну роль в процесі розвитку баскетболу відіграють державні органи виконавчої влади (обласні, міські та районні департаменти і управління з питань молоді та спорту), органи місцевого самоврядування і федерації з баскетболу обласного, міського та районного рівнів, які опікуються таким колом питань:

- організацією та проведенням дитячо-юнацьких змагань різних рівнів;
- фінансуванням діяльності дитячо-юнацьких спортивних закладів: дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, училищ олімпійського резерву, спортивних шкіл-інтернатів і шкіл вищої спортивної майстерності;
- розробкою, впровадженням, фінансуванням національних і регіональних програм розвитку баскетболу на дитячо-юнацькому рівні;
- розробкою і впровадженням програм підготовки з баскетболу для дитячо-юнацьких спортивних шкіл і спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву.

На професійному рівні провідну роль у розвитку баскетболу відіграють федерації з баскетболу національного та обласного рівнів, національна професійна баскетбольна ліга, професійні спортивні клуби і профспілкові організації підприємств різної форми власності, меценати і приватні інвестори, які опікуються таким колом питань:

- організація та проведення професійних змагань з баскетболу: чемпіонатів і Кубка України, турнірів національного і міжнародного рівнів, забезпечення участі національних збірних команд України в чемпіонатах Європи і світу, забезпечення участі провідних українських баскетбольних клубів у турнірах Євроліги і Ліг Європи, тощо;

- фінансування діяльності професійних спортивних закладів: професійних баскетбольних клубів, професійної баскетбольної ліги України, національних збірних команд України;

- розробка і впровадження програм підготовки з баскетболу для професійних спортивних клубів, наукових досліджень і нових технологій підготовки висококваліфікованих спортсменів.

На аматорському рівні розвитку баскетболу провідну роль відіграють федерації з баскетболу обласного, міського та районного рівнів, спортивні клуби і профспілкові організації підприємств різної форми власності, меценати і приватні інвестори, які опікуються таким колом питань:

- організація та проведення аматорських змагань з баскетболу: першість району, міста, області, турнірів різного рівня, тощо;

- фінансування діяльності аматорських спортивних закладів: аматорських баскетбольних клубів, аматорської баскетбольної ліги України;

- розробка і впровадження програм підготовки з баскетболу для аматорських спортивних клубів.

Як бачимо, питаннями розвитку баскетболу на різних рівнях його функціонування в Україні (дитячо-юнацькому, професійному, аматорському) опікуються державні органи виконавчої влади і місцевого самоврядування, громадські організації, меценати і приватні інвестори. На кожному з рівнів розвитку баскетболу в Україні спостерігаються певні тенденції:

- на дитячо-юнацькому рівні провідну роль відіграє діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування. Переважна більшість дитячо-юнацьких спортивних закладів, які займаються розвитком баскетболу підпорядковані виконавчим органам державної влади (міністерству освіти і науки України, міністерству молоді та спорту України, місцевого самоврядування) обласним, міським і районним радам;

- на професійному рівні розвитку баскетболу найбільш значущим є вплив меценатів і приватних інвесторів, які розглядають баскетбол як комерційний продукт, який здатен приносити певні прибутки;

- на аматорському рівні розвитку баскетболу більш значним є вплив спортивних клубів і первинних профспілкових організацій підприємств різних форм власності.

Отже, вищезазначені передумови і проаналізований стан речей дозволяє впритул наблизитися до формування концепції розвитку спортивних ігор у сучасних умовах, які характеризуються значним впливом чинників глобалізації спорту вищих досягнень.

3.2. Принципи спортивного тренування як основа формування концепції розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень

В основу формування наукової концепції розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень покладено спеціальні методичні принципи підготовки спортсменів, які сформульовані В. Платоновим [208].

Закономірності загальної теорії підготовки спортсменів є стрижнем змагального процесу, спрямованості спортивної підготовки на досягнення переможних результатів і встановлення рекордів. Умови найгострішої конкуренції між учасниками спортивних змагань висувають як один із методичних принципів спортивного тренування – спрямованість до вищих досягнень. Цей принцип реалізується у використанні найефективніших засобів і методів тренування, постійної інтенсифікації тренувального процесу і змагальної діяльності, оптимізації режиму тренування і відпочинку, застосуванні спеціальної системи харчування тощо. Науковий досвід свідчить, що наслідком використання цього методичного принципу в процесі підготовки є безперервне зростання спортивних рекордів і загострення конкуренції в змаганнях (національного або міжнародного масштабу) на рівні клубних або національних збірних команд. Спрямованістю до вищих досягнень значною мірою зумовлюються всі відмінні риси спортивної підготовки: цільова спрямованість і завдання, склад засобів і методів, структура різних утворень тренувального процесу (етапів багаторічної

підготовки, макроциклів, періодів, мезоциклів, мікроциклів), система управління підготовкою та змагальною діяльністю. У ході практичної реалізації процесу підготовки і змагальної діяльності спрямованість до вищих досягнень передбачає послідовні спроби спортсменів подолати досягнутий рівень можливостей. При цьому дуже важливо знайти баланс між оптимальною побудовою процесу підготовки, який орієнтований на максимальний ефект, отриманий на основі раціонально спланованої підготовки і сучасних теоретичних уявлень загальної теорії підготовки, і форсованою підготовкою, яка спрямована на досягнення найближчих цілей всупереч планомірному та об'єктивно обґрунтованому процесу вдосконалення.

Яскравим прикладом реалізації принципу спрямованості до вищих досягнень є успіхи гандбольної команди «Спартак» Київ: 20-разовий чемпіон СРСР (1969–1988); 3-разовий чемпіон України (1992, 1996, 2000); 13-разовий володар Кубка європейських чемпіонів (1970–1973, 1975, 1977, 1979, 1981, 1983, 1985–1988); фіналіст Кубка європейських чемпіонів (1974, 1989); фіналіст Кубка Кубків (1991, 2003); фіналіст Кубка ІНФ (1990).

Однією з провідних закономірностей сучасного спорту є неможливість досягти одночасно високих результатів не тільки в різних видах спорту, але і в різних видах змагань одного і того ж виду, що істотно розрізняються за структурою і особливостями забезпечення змагальної діяльності, вимогами до різних функціональних систем організму спортсменів. Це зумовлює необхідність дотримання методичного принципу поглибленої спеціалізації, що заснований на необхідності такого змісту процесу підготовки, який би забезпечував стале зростання рівня підготовленості, який відповідний вимогам одного або кількох споріднених видів змагань.

Цим принципом слід керуватися вже на ранніх етапах багаторічного вдосконалення, зокрема на етапі попередньої базової підготовки і, особливо, спеціалізованої базової підготовки. В зв'язку з цим виникає необхідність всебічного вивчення природних задатків юних спортсменів, їх генетичної

схильності до досягнень і, на цій основі, орієнтації процесу підготовки. Ігнорування даного методичного принципу може призвести до виконання великих обсягів тренувальної роботи і високих фізичних навантажень, які є неадекватними можливостям спортсменів. Це може придушити яскраві індивідуальні задатки до високих спортивних досягнень у певному виді змагань у перспективі.

Чим вища майстерність спортсменів, тим більшої мірою в його підготовці реалізується методичний принцип поглибленої спеціалізації, що спирається на максимальне використання індивідуальних можливостей конкретного спортсмена, його здатності до практичної реалізації обраної моделі змагальної діяльності в конкретному виді змагань. Реалізація принципу поглибленої спеціалізації не виключає успішної кар'єри спортсменів у різних видах змагань, досягнення в яких значною мірою обумовлені тотожними чинниками.

Окремої уваги заслуговує практична реалізація цього методичного принципу в спортивних іграх, де певний рівень універсалізму гравців супроводжується їх вузькою спеціалізацією в тих ігрових амплуа, стосовно яких у них є задатки, що дозволяють досягти найвищих рівнів досконалості.

Як конкретний приклад, який є певною мірою унікальним, можна навести ісландського спортсмена Арона Гуннарссона – відомого футболіста, учасника чемпіонату Європи 2016 р., який в юнацькому віці успішно виступав за збірну Ісландії з гандболу. Також відомим є факт успішних виступів видатного бразильського футболіста Роналдіньо як гравця в футзал за міні-футбольний клуб «Ченнай» (Індія). Відомими широкому громадському загалу є виступи видатного американського баскетболіста Майкла Джордана за бейсбольний клуб «Чикаго Уайт Сокс» в сезоні 1993/94 рр.

Таким чином, однією з особливостей реалізації можливостей цього методичного принципу стосовно спортивних ігор є орієнтація на поглиблене вдосконалення тих складових спортивної майстерності, до яких у гравця є

виражені задатки. В кінцевому рахунку такий підхід зумовлює і структуру найбільш ефективної моделі змагальної діяльності конкретного гравця, яка в більшості випадків має яскраво виражений індивідуальний характер.

Досягнення високого рівня техніко-тактичної, фізичної, психологічної та інтегральної підготовленості гравців вимагає використання найширшого кола спеціально-підготовчих і змагальних вправ, що обумовлено специфікою конкретного виду спортивних ігор та ігрового амплуа. Однак, це зовсім не зменшує значущості загальної (фундаментальної, базової) підготовки, впровадження та використання відповідних тренувальних засобів за допомогою принципу єдності загальної та спеціальної підготовки.

На ранніх етапах багаторічного вдосконалення загальна підготовка в спортивних іграх тісно пов'язана із забезпеченням всебічного і повноцінного фізичного розвитку спортсменів дитячого та юнацького віку. В практиці спортивної підготовки дорослих кваліфікованих спортсменів загальна підготовка використовується переважно для розвитку тих складових підготовленості, які не можуть повною мірою вдосконалюватись за рахунок специфічних засобів конкретного виду спортивних ігор. Роль загальної підготовки в практиці підготовки кваліфікованих і висококваліфікованих спортсменів, у тому числі світового рівня, не знижується, а тренувальні засоби постійно вдосконалюються. Це свідчить, що біологічні механізми і закономірності адаптації тренувального процесу і змагальної діяльності в спортивних іграх значною мірою універсальні, що призводить до значних позитивних ефектів «перенесення» тренувальних ефектів різних загально-підготовчих вправ і їх подальшого впливу на ефективність використання засобів спеціального характеру.

Незалежно від етапу багаторічної підготовки загальна і спеціальна підготовка органічно взаємопов'язані та, за сукупною сутністю, є цілісним процесом, що містить характеристики, які обумовлені специфікою виду спорту, індивідуальними особливостями спортсменів, етапом або періодом підготовки. Загальнопідготовчі вправи створюють необхідну основу для

ефективної спеціальної підготовки і її практичної реалізації в змагальному процесі. Вищенаведене лежить в основі принципу єдності загальної (фундаментальної, базової) та спеціальної підготовки.

На жаль, все ще зустрічаються випадки недооцінки значущості загальної підготовки: неадекватне розуміння її змісту та зв'язку з різними сторонами спеціальної підготовки [147]. Наприклад, якщо розуміти загальну фізичну підготовку лише як заняття невласивими для обраного виду спорту вправами і не враховувати відмінності складних зв'язків між ефектами загальнопідготовчих і спеціально-підготовчих вправ, то можна дійти висновку про її недоцільність для висококваліфікованих спортсменів: футболісти ФК «Шахтар» Донецьк в останні роки широко застосовують збільшені обсяги спеціальних вправ в підготовчому періоді, що дозволяє не тільки підтримати рівень спортивної майстерності гравців у змагальних мікроциклах, а й підвищити її показники.

Закономірності становлення різних сторін підготовленості (технічної, фізичної, тактичної, психологічної) та пов'язане з ними розширення функціонального резерву систем організму спортсмена вимагають регулярних тренувальних навантажень. Навіть незначні перерви в процесі підготовки призводять до ситуацій, коли досить швидко розвиваються процеси деадаптації в відношенні до різних складових підготовленості гравців. Це викликає необхідність виділити безперервність тренувального процесу як один з принципів спортивної підготовки. Даний методичний принцип характеризується такими положеннями:

- спортивна підготовка будується як безперервний багаторічний і цілорічний процес, всі ланки якого взаємопов'язані, взаємозумовлені та підпорядковані завданню досягнення максимальних спортивних результатів; вплив кожного наступного тренувального заняття, мікроциклу, мезоциклу, періоду та ін. нашаровується на результати попередніх, підсумовуючи, закріплюючи і розвиваючи їх;

- робота і відпочинок в спортивній підготовці регламентуються таким

чином, щоб забезпечити оптимальний розвиток якостей і здібностей, що визначають рівень спортивної майстерності та не допускають розвитку деадаптації різних складових підготовленості спортсменів.

У цілому, принцип безперервності не тільки не виключає, але й передбачає зміни у співвідношенні засобів і методів різної спрямованості відповідно до закономірностей становлення різних сторін спортивної майстерності в тих чи інших структурних утвореннях тренувального процесу, що повною мірою передбачено принципами хвилеподібності та варіативності навантажень. Особливу значущість це положення має для спортивних ігор внаслідок надзвичайно складної та специфічної змагальної діяльності, яка не має повних аналогів у інших видах спорту [325].

На тлі паралельного становлення усіх сторін підготовленості на різних етапах багаторічної і річної підготовки в спортивних іграх здійснюється переважний розвиток тих чи інших якостей і здібностей з концентрацією відповідних засобів тренувального впливу. Яскравим прикладом практичної реалізації цього принципу є календар змагань і навчально-тренувальний процес у макроциклі чоловічої збірної з баскетболу (1992–2017рр.). Такий підхід дозволяє забезпечити різнобічну підготовленість гравців у спортивних іграх і, одночасно, створює необхідні умови для ефективною адаптації стосовно подальшого становлення її окремих складових [262–264].

Закономірності формування адаптації до чинників тренувальної дії та становлення різних складових спортивної майстерності передбачають на кожному новому етапі вдосконалення до організму спортсменів високі вимоги, які є близькими до межі їх функціональних можливостей, що має вирішальне значення для ефективного перебігу адаптаційних процесів і зумовлює важливість дотримання методичного принципу єдності поступового збільшення навантаження і тенденції до максимальних навантажень.

Виділяють такі напрямки застосування максимальних навантажень у процесі багаторічного вдосконалення спортсменів:

- збільшення сумарного річного обсягу тренувальної роботи до 1300–1500 годин;
- збільшення кількості тренувальних занять протягом тижневого мікроциклу до 10–15 годин;
- збільшення кількості тренувальних занять протягом одного дня до двох-трьох;
- збільшення кількості занять з великими навантаженнями протягом тижневого мікроциклу до чотирьох-п'яти;
- збільшення загальної кількості занять вибіркової спрямованості, що викликають глибоку мобілізацію відповідних функціональних можливостей організму;
- зростання в сумарному обсязі частки роботи в режимах, що потребують високих вимог до систем анаеробного енергозабезпечення;
- використання різного роду технічних засобів і природних чинників, що сприяють додатковій мобілізації функціональних резервів організму (спеціальні тренажери, тренування в умовах природної або штучної гіпоксії та ін.);
- збільшення обсягів змагальної діяльності (офіційних змагань національного і міжнародного рівнів);
- поступове розширення використання додаткових чинників (фізіотерапевтичних, психологічних і фармакологічних) з метою підвищення працездатності спортсменів у тренувальній діяльності та прискорення процесів відновлення.

Розумне використання перерахованих вище можливостей інтенсифікації тренувального процесу дозволяє забезпечити планомірний прогрес і досягнення високих результатів в оптимальній віковій зоні. При підготовці спортсменів у підлітковому і юнацькому віці використання великих тренувальних навантажень, спеціально-підготовчих вправ, засобів прискорення відновних процесів призводить до відносно швидкого вичерпання адаптаційних ресурсів організму, перевтомлення і

перенапруження найважливіших функціональних систем.

Цей методичний принцип більше прийнятний для спортсменів, які перебувають на етапах підготовки до вищих досягнень або максимальної реалізації індивідуальних можливостей, та абсолютно неприпустимий для спортсменів дитячого та юнацького віку, які перебувають на перших етапах багаторічного вдосконалення, як такий, що порушує базові закономірності багаторічної підготовки, призводить до її форсування і небезпечний для здоров'я.

Такий стан речей не входить у протиріччя з вимогами поступовості збільшення навантаження і є яскравим прикладом реалізації тенденції до максимальних навантажень. Однак, позитивний ефект відзначається лише в тому випадку, якщо приріст був забезпечений усім змістом попередньої підготовки, співпадає із закінченням етапу підготовки до вищих досягнень або з етапом максимальної реалізації індивідуальних можливостей. Планування такого навантаження на більш ранніх етапах багаторічної підготовки слід розглядати як форсовану підготовку, яка з високою ймовірністю позбавляє спортсмена перспектив домогтися максимально доступних індивідуальних результатів у майбутньому.

Характерне для спортивної підготовки прагнення до використання максимальних (великих, граничних) навантажень вимагає чіткого розуміння того, яке значення вкладається в поняття «максимальне навантаження» незалежно від того, до якого структурного утворення (заняття, мікроциклу, мезоциклу, періоду та ін.) воно належить. Прагнення до використання максимальних навантажень, як найважливішого стимулу для формування заданих реакцій адаптації, не повинно відволікати від необхідності поступового ускладнення тренувальних програм і нарощування навантажувальних характеристик. Саме поступовість їх збільшення створює необхідну основу для використання максимальних навантажень, які стимулюють процеси адаптації, але не виходять за межі, що здатні призвести до перевтоми і переадаптації. Водночас, раціонально сплановані на різних

етапах підготовки максимальні навантаження, що сприяють переведенню організму спортсменів на більш високий рівень функціональних можливостей, створюють необхідні передумови для використання навантажень зі збільшеними характеристиками. У цьому чітко проявляється сутність принципу – єдності поступовості збільшення і тенденції до максимальних навантажень.

Стосовно спортивних ігор існує певна специфіка використання цього методичного принципу в тренувальній і змагальній діяльності. Як правило, максимальні навантаження застосовуються в процесі інтегральної підготовки в підготовчих мікроциклах, коли різні види підготовленості вдосконалюються паралельно, а рівень їх розвитку має взаємозалежний характер. Як характерний приклад можна навести систему підготовки ФК «Динамо» (Київ, Україна) під керівництвом видатного українського та радянського тренера В. Лобановського в період з 1970 по 1986 р., коли команда сповідувала «тотальний» футбол, започаткований ФК «Аякс» (Амстердам, Голландія), двічі виборювала Кубок володарів кубків УЕФА і одного разу – Суперкубок УЕФА [439]. На сьогодні методичні принципи єдності поступового збільшення навантаження і тенденції до максимальних навантажень у практиці підготовки висококваліфікованих футболістів використовують провідні Європейські ТОП-клуби з Іспанії, Італії, Португалії, Франції, Англії, Німеччини та інших країн, що дозволяє регулярно досягати максимально високих результатів в турнірах національного і міжнародного рівнів.

Хвилеподібність навантажень за величиною і переважною спрямованістю в різних структурних утвореннях тренувального процесу, починаючи від річного циклу і закінчуючи мікроциклом, є найважливішим принципом періодизації спортивного тренування. Його використання лежить в основі виконання великих обсягів тренувальної роботи та профілактики явищ перевтоми [71], в органічному взаємозв'язку процесів стомлення, відновлення і розвитку відставленого тренувального ефекту [311], в

раціональній спадковості в розвитку рухових якостей і становленні різних сторін підготовленості спортсмена [136], в забезпеченні балансу між тренувальними навантаженнями і факторами, що забезпечують ефективно відновлення і функціонування адаптаційних реакцій, профілактики перевтоми і перетренованості [155].

Фахівці зазначають, що саме поняття «періодизація» передбачає хвилеподібність навантажень як за величиною, так і за спрямованістю [123, 310]. Лінійна динаміка навантажень може відзначитися стосовно найбільш загальних характеристик тренувального процесу в межах макроциклу – кількості годин, що витрачаються на тренування протягом дня, загальна кількість занять в мікроциклі та ін. Їх плановане збільшення протягом макроциклу спостерігається на перших чотирьох етапах багаторічної підготовки. Коли йдеться про поглиблений аналіз змісту тренувального процесу, хвилеподібність його складових є очевидною. Методичний принцип хвилеподібності пояснюється коливаннями обсягу та інтенсивності роботи протягом макроциклу: хвилі обсягу та інтенсивності зазвичай протилежно спрямовані, великі величини обсягу роботи (наприклад, на першому етапі підготовчого періоду) супроводжуються відносно невисокою її інтенсивністю; зростання інтенсивності, яке пов'язане зі збільшенням частки засобів спеціальної підготовки, неминуче тягне за собою зменшення обсягів тренувальних навантажень. Такий підхід значною мірою відображує характерні тенденції в відношенні змісту загальної і спеціальної підготовки в різних періодах макроциклу, але є дещо спрощеним.

На жаль, у переважній більшості наукових праць останніх років, ілюстрація змісту процесу підготовки в різних періодах макроциклу здійснюється на дещо спрощеному рівні, що не відповідає сучасним уявленням про співвідношення обсягу та інтенсивності тренувальних і змагальних навантажень стосовно методичного принципу хвилеподібності та варіативності навантажень.

У сучасній практиці підготовки спортсменів високого класу обсяг

тренувальної роботи є відносно стабільним у різних періодах макроциклу. Методичний принцип хвилеподібності спирається на велику кількість закономірностей, що стосуються специфічного впливу навантажень різної спрямованості, особливостям розвитку втоми і протікання відновних реакцій, кумулятивного впливу навантажень і формуванню відставленого тренувального ефекту, співвідношення і наступності роботи різної переважної спрямованості, явищ позитивного і негативного переносу тренувальних впливів.

Слід зазначити, що чітко виражена хвилеподібність навантажень відзначається не на всіх етапах багаторічного вдосконалення, а тільки на тих з них, на яких застосовуються високі тренувальні навантаження, які пов'язані з глибоким стомленням, достатньо тривалим відновним періодом, формуванням відставленого тренувального ефекту, ризиком перевтоми. Природно, що в цих умовах в різних структурних утвореннях макроциклу чітко виокремлюється хвилеподібність у динаміці величини навантажень, їх переважної спрямованості, а також у взаємодії елементів структури процесу підготовки, що покликані стимулювати реакції адаптації з елементами, в яких вирішуються завдання відпочинку і відновлення.

Такі явища виникають, починаючи з етапу багаторічної підготовки – спеціалізованої базової, і повною мірою проявляються на етапах підготовки до вищих досягнень і максимальної реалізації індивідуальних можливостей, що стосується кваліфікованих і висококваліфікованих спортсменів.

Специфіка різних видів спорту пред'являє свої вимоги до хвилеподібності навантажень у процесі багаторічної підготовки. Зокрема, в спортивних іграх, змагальна діяльність в яких потребує мобілізації потенціалу всіх систем енергозабезпечення, прояв хвилеподібності навантажень є значно ширшим, що пов'язано з переважним впливом великої кількості компонентів, що належать до різних сторін підготовленості. А ось варіативність навантажень зумовлена різноманіттям завдань спортивного тренування, необхідністю управління працездатністю спортсменів і

процесами відновлення в різних структурних утвореннях тренувального процесу. Широкий спектр методів і засобів спортивного тренування, що забезпечують різну спрямованість впливів на організм спортсменів, застосування різних за величиною навантажень у тренувальних заняттях та їх частинах, мікро- і мезоциклах, визначають варіативність навантажень у процесі багаторічної підготовки. Вона дозволяє забезпечити всебічний розвиток якостей, що визначають рівень спортивних досягнень, а також їх окремих компонентів; сприяє підвищенню працездатності при виконанні окремих вправ, програм занять і мікроциклів, збільшенню сумарного обсягу роботи, інтенсифікації відновних процесів, профілактиці явищ перевтоми і перенапруження функціональних систем.

Цей принцип має велике значення для раціонального і планомірного становлення різних сторін спортивної майстерності та багатьох фізичних якостей у макроциклі. В якості прикладу практичної реалізації даного принципу фахівці рекомендують розглядати побудову тренувального процесу в дитячо-юнацькій спортивній школі ФК «Металург» Запоріжжя та команді «Металург-2» Запоріжжя. За період з 2006-2012 рр. в клубі підготовлено групу висококваліфікованих футболістів: С. Кривцов (національна збірна України, «Шахтар» Донецьк), С. Сидорчук, М. Коваль (національна збірна України, «Динамо» Київ), А. Цуриков (молодіжна збірна України, ПФК «Олександрія»), Е. Соболев (національна збірна України, «Славія» Прага, Чехія).

Циклічність процесу спортивної підготовки проявляється в систематичному повторенні закінчених структурних одиниць тренувального процесу (окремих занять, мікроциклів, мезоциклів, періодів, макроциклів і ін.). Вона обумовлена як закономірностями становлення спортивної майстерності, так і системою змагань. Стабільно повторюється в рамках річних, дворічних чи чотирирічних циклів. Закономірності, що відображають перебіг адаптаційних реакцій внаслідок тренування певної спрямованості, об'єктивна спадкоємність переважної спрямованості тренувального процесу,

зв'язку між навантаженням, стомленням і відновленням, а також навантаженням, його кумулятивним впливом і відставленим тренувальним ефектом, породжують необхідність циклічної побудови процесу підготовки та виділення в ньому різного роду структурних утворень: мікроциклів, мезоциклів, етапів, періодів, макроциклів, річних і чотирирічних циклів.

Циклічне і досить стабільне повторення різного рівня змагань у межах річних, дворічних або чотирирічних тимчасових періодів призводить до необхідності побудови підготовки в межах циклів відповідної тривалості, в яких забезпечується плановане становлення спортивної майстерності та досягнення найвищих спортивних результатів у головних змаганнях, терміни яких є лише відправними точками до структуризації процесу підготовки, що стосується різних елементів процесу підготовки (макроциклів, періодів, етапів, мезоциклів), їх структури і змісту. Це обумовлюється закономірністю становлення вищої спортивної майстерності та знаходження компромісу між раціонально побудованою підготовкою до головних змагань і необхідністю участі в численних, менш значущих змаганнях. Практика останніх років, дані наукових досліджень свідчать, що в спортивних іграх, необхідна система підготовки, яка передбачає участь у змаганнях відповідного рівня, які використовуються як контрольні або підвідні.

Показовим є досвід передової спортивної практики. Наприклад, інтенсивна та безсистемна професіоналізація і комерціалізація спортивних ігор призвели до супутнього розширення календаря різних комерційних змагань. Змагальна практика висококваліфікованих спортсменів, які спеціалізуються у різних видах спортивних ігор, різко збільшилася та досягла критичних меж, які стають чинниками негативного впливу на ефективність і результативність змагального процесу. Провідні вчені констатують, що надмірна змагальна діяльність негативно впливає на якість підготовки і рівень спортивної майстерності, різко знизилась ймовірність досягнення найвищих результатів у найпрестижніших змаганнях, зокрема, в чемпіонатах Європи, світу і Олімпійських іграх [190, 191].

Основні положення, що органічно витікають з методичного принципу циклічності при побудові процесу тренування вимагають такого:

- враховувати необхідність систематичного повторення елементів і тимчасової зміни їх змісту відповідно із закономірностями процесу підготовки;
- розглядати будь-який елемент процесу підготовки у взаємозв'язку з більшими і меншими складовими його структури;
- обирати тренувальні засоби, характер і величину навантаження відповідно до вимог етапів і періодів підготовки, знаходячи їм відповідне місце в структурі тренувальних циклів.

В основі принципу єдності і взаємозв'язку структури змагальної діяльності і підготовленості лежать закономірності, що відображають структуру, взаємозв'язок, єдність змагальної і тренувальної діяльності. Рациональна побудова процесу підготовки передбачає його спрямованість на формування оптимальної структури змагальної діяльності, яка забезпечує ефективне ведення спортивної боротьби.

Досягнення обраної мети можливо лише при наявності розгорнутих уявлень про чинники, що визначають ефективну змагальну діяльність, про взаємозв'язки між структурою змагальної діяльності і підготовленістю.

Необхідно чітко усвідомлювати субординаційні відносини між складовими змагальної діяльності та підготовленості, а саме такі як:

- змагальна діяльність як інтегральна характеристика підготовленості спортсмена;
- основні компоненти змагальної діяльності – найважливіші техніко-тактичні дії та їх комбінаторні поєднання;
- інтегральні якості, що визначають ефективність дій спортсменів у процесі змагальної діяльності;
- швидкокісно-силові можливості, спеціальна витривалість;
- основні функціональні параметри і характеристики, що визначають рівень розвитку інтегральних якостей;

- окремі показники, що визначають рівень основних функціональних параметрів і характеристик.

Такий підхід дозволяє впорядкувати процес управління, тісно пов'язати структуру змагальної діяльності та відповідну їй структуру підготовленості з методикою діагностики функціональних можливостей спортсменів, характеристиками моделей певних рівнів, системою засобів і методів, які спрямовані на вдосконалення компонентів підготовленості та змагальної діяльності.

Важливим моментом в реалізації цього принципу в практиці підготовки в спортивних іграх є випереджальне моделювання змагальної діяльності в підвідних мікроциклах. Йдеться не тільки про уявне передбачення параметрів розрахункової моделі, а й про практичне моделювання, що виражається в реальному відтворенні спортсменом прогнозних (модельних) показників майбутньої змагальної діяльності за допомогою високоспеціалізованих вправ, які пов'язані з окремими компонентами змагальної діяльності та з її цілісними проявами [69, 131].

Цей методичний принцип визначає переважну спрямованість процесу підготовки, співвідношення засобів, які сприяють становленню різних складових спортивної майстерності. Вже на ранніх етапах багаторічного вдосконалення спрямованість підготовки значною мірою орієнтована на створення необхідних передумов для ефективної змагальної діяльності в конкретному виді спортивних ігор.

На етапі спеціалізованої базової підготовки і на всіх наступних етапах обсяг засобів спеціально-підготовчої спрямованості, особливо максимально наближених до специфіки змагальної діяльності, постійно зростає. Вибіркова досконалість безлічі складових, які забезпечують ефективність змагального процесу в спортивних іграх, органічно пов'язується із засобами інтегральної спрямованості, які об'єднують в єдине ціле всі компоненти підготовленості в умовах, характерних для результативної змагальної діяльності.

Аналогічним чином в кожному макроциклі забезпечуються єдність і

взаємозв'язок структури змагальної діяльності та підготовленості. На початку циклу здійснюється розвиток різних якостей і здібностей, що забезпечують необхідні передумови для ефективної спеціальної підготовки, яка поступово стає все більш специфічною, що пов'язано з вимогами майбутньої змагальної діяльності. В дослідженні О. О. Мітової показано, що зростає роль інтегральної підготовленості баскетболістів 17-19 років БК «Дніпро» Дніпропетровськ при переході в команди суперліги, що засновано на моделюванні різних компонентів змагальної діяльності, а також активної змагальної практики, що підпорядкована задачам планованого досягнення модельних характеристик змагального процесу в цілому [174].

У сучасному спорті досягнення максимальних спортивних результатів значною мірою обумовлено методичним принципом єдності і взаємозв'язку тренувального процесу і змагальної діяльності з позатренувальними чинниками.

По-перше, з кожним роком залишається все менше резервів для підвищення ефективності тренувального процесу на основі використання традиційних тренувальних засобів і методів. Це цілком природно, оскільки численні та ґрунтовні наукові дослідження з теорії і методики підготовки спортсменів і багатьох суміжних дисциплін (кінезіології, спортивної морфології, фізіології, біохімії, спортивної медицини, психології спорту та ін.) і впровадження їх результатів у практику залишають все менше можливостей для зростання спортивних результатів за рахунок традиційних засобів і методів вдосконалення техніко-тактичної майстерності та збільшення рівня фізичної та психологічної підготовленості спортсменів, а також ефективності побудови різних структурних елементів тренувального процесу.

По-друге, за останні десятиріччя все більше проявляється тенденція до підвищення спортивної результативності за рахунок зовнішніх факторів (спортивне обладнання та інвентар, спортивна форма, дозволені та заборонені засоби стимуляції ефективності тренувальної та змагальної

діяльності, природна і штучна підготовка в умовах гіпоксії, спеціальні тренажери і діагностичні комплекси).

По-третє, інтенсивна комерціалізація та політизація спорту призводять до впровадження в сферу підготовки і змагальної діяльності спортсменів найбільш передових досягнень науково-технічного прогресу, що обумовлено загостреною увагою до його розвитку спорту вищих досягнень державних і громадських діячів різних країн, прагненням транснаціональних корпорацій-виробників не тільки розширювати виробництво і асортимент товарів для спорту, але й утотожнювати результати своєї діяльності з розвитком спорту вищих досягнень, зростанням спортивних рекордів, майстерністю видатних спортсменів. Таким чином, стає очевидною необхідність виділення відносно нового методичного принципу – єдності та взаємозв'язку тренувального процесу і змагальної діяльності з позатренувальними і позазмагальними чинниками.

Цей принцип передбачає врахування можливості зростання спортивних результатів за рахунок:

- застосування засобів відновлення та стимуляції працездатності спортсменів;
- використання спеціальних дієт і принципів харчування, що відповідають специфіці виду спорту та особливостям підготовки спортсменів;
- застосування природної та штучної гіпоксії в тренувальному процесі;
- подолання порушень біологічних ритмів внаслідок дальніх перельотів до місць підготовки і проведення змагань;
- використання більш ефективного спортивного інвентаря та спортивної форми;
- застосування діагностичної та керуючої апаратури високої точності, ефективного тренажерного обладнання.

В умовах змагальної діяльності в спортивних іграх цей методичний принцип набуває надзвичайно високого значення. Достатньо згадати феноменальний виступ футболістів збірної Данії в фінальному турнірі чемпіонату Європи 1992 р., коли команда лише внаслідок політичних

процесів у колишній Югославії отримала право на участь в турнірі, була практично виключена з процесу підготовки, і, тим не менш, за рахунок вмілого поєднання позатренувальних і позазмагальних чинників з мінімальною підготовкою, продемонструвала якісний і результативний футбол, ставши чемпіоном Європи.

Граничні фізичні і психічні навантаження, які часто посилені складними кліматичними умовами, привели до того, що сучасний спорт є виключно травмонебезпечною сферою діяльності, що підвищує значущість методичного принципу взаємозв'язку процесу підготовки з профілактикою травматизму і захворювань. Спортивні травми і професійні захворювання істотно знижують ефективність тренувальної та змагальної діяльності, у багатьох випадках істотно шкодять кар'єрі спортсменів, досить часто призводять до залишення спорту найбільш обдарованих з них, а в окремих випадках призводять до серйозних відхилень у стані здоров'я.

Дослідження цієї проблеми переконливо свідчать про те, що велика частина чинників ризику, причин спортивного травматизму і захворювань знаходиться в сфері спортивної підготовки і є наслідком нераціональної побудови тренувального процесу, надмірних навантажень, застосування травмонебезпечних засобів і методів підготовки, неякісного спортивного інвентарю та обладнання, використання заборонених препаратів і ін.

Таким чином, раціонально побудований процес підготовки разом з вирішенням завдань фізичної, техніко-тактичної, психологічної підготовки повинен передбачати постійну роботу з профілактики спортивного травматизму і супутніх захворювань. Більш того, назріла нагальна необхідність виділити профілактику травматизму і професійних захворювань (за рахунок природних методів і засобів спортивної підготовки) в якості одного з методичних принципів спортивної підготовки. Реалізація цього методичного принципу передбачає побудову підготовки і змагальної діяльності з урахуванням необхідності вирішення цього завдання. Акцент повинен бути зроблений на поліпшенні роботи в таких напрямках:

- матеріально-технічне та організаційне забезпечення тренувальної та змагальної діяльності;
- раціональна побудова багаторічної та річної підготовки;
- методично правильний підбір, використання засобів і методів техніко-тактичної та фізичної підготовки;
- облік погодних, кліматичних і географічних умов місць підготовки і проведення змагань;
- відповідність засобів і методів підготовки, тренувальних і змагальних навантажень станам, функціональним можливостям та індивідуальним особливостям спортсменів;
- система харчування, засобів відновлення і стимуляції працездатності, активізації адаптаційних процесів;
- регулярний контроль реакцій термінової, поточної та довгострокової адаптації як відповіді на тренувальні та змагальні навантаження, корекція тренувального процесу.

Усунення чинників ризику спортивних травм і захворювань в кожному з зазначених напрямків є ефективним засобом зростання майстерності спортсменів, гарантією успішних виступів у змаганнях, тривалої спортивної кар'єри і відсутності проблем зі здоров'ям після її завершення.

Крім цього, протягом тривалих офіційних міжнародних турнірів зі спортивних ігор національного та міжнародного рівнів травми і захворювання провідних гравців істотно погіршують показники ефективності та результативності змагальної діяльності, лімітують досягнення максимальних спортивних результатів на найпрестижніших змаганнях – чемпіонатах Європи та світу, Олімпійських іграх, тощо. Яскравим прикладом спортсменів, які протягом тривалої спортивної кар'єри демонстрували високі спортивні результати є Марина Ткаченко (баскетбол, збірні СРСР і України), Тереза Едвардс (баскетбол, збірна США), Паоло Мальдіні (футбол, збірна Італії), Зінаїда Турчина (гандбол, збірна СРСР), Андрій Лавров (гандбол, збірні СРСР і Росії).

3.3. Концепція розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень

Спорт є пріоритетним напрямком розвитку країн у світі, який безпосередньо впливає на економічний, соціальний, політичний стан кожної держави [4, 16, 326]. Розвиток сучасного спорту свідчить про те, що досягнення спортсменів на міжнародній арені в глобальному світі розглядаються як важливий показник рівня розвитку нації та держави [303]. Також він є важливою складовою підвищення іміджу держави, забезпечення позитивного впливу засобів спорту на загальнолюдські та гуманістичні цінності [312, 385].

В Україні впродовж останніх років спостерігається певний занепад баскетболу та істотне послаблення його соціально-значущих функцій. За період 2000–2012 р. кількість тих, хто займається баскетболом на аматорському або професійному рівнях, зменшилася на 25 тис. осіб, або на 45 % [233, 234]. За матеріально-технічною інфраструктурою стосовно розвитку баскетболу Україна в 10–15 разів поступається країнам, збірні команди яких є її головними конкурентами на світовій спортивній арені, зокрема Чехії, Естонії, Словаччині, Німеччині та ін. [297]. Провідні баскетбольні країни – США, Італія, Греція, Сербія, РФ, Іспанія, Франція, Аргентина, Литва значно випереджають Україну за рівнем забезпечення населення спортивними спорудами.

Більшість сучасних спортивних споруд є недоступними для широких верств населення України, які прагнуть займатися баскетболом на аматорському рівні, осіб з інвалідністю, з ураженнями органів зору, слуху, опорно-рухового апарату та інших категорій.

Нерозв'язання проблем розвитку масового баскетболу в Україні призвело до того, що національні збірні команди України за останні роки не можуть вибороти право участі в офіційних міжнародних змаганнях за спортивним принципом: не можуть пробитися крізь кваліфікаційні турніри до фінальних ігор чемпіонатів Європи та світу, Олімпійських ігор. Останні

значні успіхи національної збірної України в офіційних міжнародних змаганнях датовані 1995 р. (Брно, Чехія), коли жіноча збірна України виборола золоті медалі Європейської першості та 4-е місце на Іграх XXVI Олімпіади 1996 р. в Атланті (США). Здобутки чоловічої збірної України набагато скромніші та пов'язані із запрошенням відомого американського фахівця Майка Фрателло як головного тренера. Під його керівництвом національна чоловіча збірна України з баскетболу посіла 6-е місце на чемпіонаті Європи 2013 р. в Любляні (Словенія) і там виборола право участі в чемпіонаті світу 2014 р. (Іспанія), де, на жаль, не змогла подолати рівень групового турніру [432].

Водночас баскетбол в Україні має давні традиції та можливості, ефективний розвиток якого може сприяти вирішенню низки важливих соціально-економічних проблем, зокрема забезпеченню консолідації суспільства, формуванню у громадян патріотичних почуттів і створенню позитивного іміджу країни у європейському та світовому співтоваристві завдяки успіхам українських спортсменів на Олімпійських, Паралімпійських і Дефлімпійських іграх ; залученню широких верств населення до активних занять фізичною культурою і спортом; стимулюванню вітчизняних товаровиробників і будівельної індустрії шляхом будівництва та реконструкції сучасних спортивних споруд. Природно-ресурсний та історико-культурний потенціал України в поєднанні з вигідним географічним розташуванням практично в центрі Європи є достатньо вагомою передумовою для розвитку спортивної інфраструктури регіонів, зокрема будівельної, транспортної тощо, що дасть змогу залучити приватні та державні інвестиції до реалізації інфраструктурних проектів у рамках розвитку баскетболу в окремих регіонах і в країні в цілому.

Тому потребує нагального розв'язання проблема розвитку баскетболу та підготовки відповідної інфраструктури з метою приведення її до міжнародних стандартів.

Саме тому, проблеми розвитку баскетболу є актуальними, своєчасними

для України і стосуються необхідності вирішення широкого кола питань:

- відсутність системних дій з боку держави, громадянського суспільства, меценатів і приватних інвесторів щодо підтримки баскетболу та невідповідність наявної інфраструктури міжнародним стандартам;

- створення сучасної інфраструктури для розвитку аматорського баскетболу в ДЮСШ, СДЮШОР, ШІСП, УФК та ін.;

- відновлення масових аматорських змагань серед чоловіків і жінок регіонального рівня: першість району, міста, області. Особливої уваги потребує створення і функціонування аматорських баскетбольних команд на базі виробничих підприємств, вищих навчальних закладів, добровільних спортивних товариств, комерційних структур та ін.;

- підвищення спортивного рівня всеукраїнських змагань за рахунок підвищення спортивної майстерності українських баскетболістів і запрошення висококваліфікованих гравців-легіонерів.

Крім цього, стосовно розвитку українського баскетболу нагальними є питання для вирішення таких актуальних проблем:

- невідповідність наявної інфраструктури для занять баскетболом міжнародним стандартам;

- недосконалість системи централізованої підготовки національних збірних команд, низький рівень фінансового та матеріально-технічного забезпечення, що потребує значних витрат на їх функціонування і розвиток;

- неефективна робота із залучення коштів громадських організацій, інвесторів і меценатів, незначний обсяг інвестицій;

- низький рівень ресурсного забезпечення дитячо-юнацького та резервного спорту;

- низький рівень залучення різних верств населення, у тому числі осіб з інвалідністю, з ураженнями органів зору, слуху, опорно-рухового апарату та інших маломобільних груп населення до занять баскетболом.

Комплексне вирішення цих проблемних питань сприятиме розвитку баскетболу, пропагуванню серед широких верств населення здорового

способу життя, збільшенню кількості вітчизняних і зарубіжних уболівальників і туристів, покращенню іміджу України як європейської держави, організації та проведенню в Україні офіційних міжнародних змагань (чемпіонатів Європи, світу, тощо).

Розвиток олімпійського та професійного баскетболу, питання, що пов'язані з підвищенням спортивної майстерності українських баскетболістів і запрошенням висококваліфікованих гравців-легіонерів ґрунтуються на підвищенні кваліфікації тренерів з баскетболу на базі створення в національних федераціях центрів ліцензування і підвищення кваліфікації тренерів, проведенні науково-практичних семінарів, створенні науково-методичних або комплексних наукових груп для розробки і впровадження засобів наукового і методичного забезпечення національних збірних команд України різних вікових груп і професійних баскетбольних клубів. Також важливими є питання фінансового стимулювання і матеріально-технічного забезпечення тренувального процесу. Розвиток дитячо-юнацького та аматорського баскетболу на рівні юнацьких і дорослих команд в Україні дасть змогу постійного ресурсного забезпечення кращих професійних команд і національних збірних команд різних вікових груп.

Важливим чинником розвитку баскетболу є проведення в Україні фінальних турнірів офіційних міжнародних змагань, які дають необхідний поштовх для вдосконалення матеріально-технічної бази і інших чинників.

Так, наприклад, Україна виборола право на проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2015 р. з баскетболу, що мало сприяти вдосконаленню спортивної, транспортної інфраструктури, розміщенню уболівальників, розвитку багатьох споріднених видів спорту (баскетболу 3×3, ветеранського баскетболу). На жаль, внаслідок фінансових і політичних негараздів, керівництвом країни було прийнято рішення стосовно відмови від проведення фінального турніру чемпіонату Європи 2015 р. в Україні, що, безумовно, негативно вплинуло на розвиток українського баскетболу.

Метою розробки і створення концепції є створення наукових

передумов для розвитку спортивної та інших видів інфраструктури, яка необхідна для забезпечення розвитку баскетболу в Україні.

Основними напрямками формування концепції розвитку баскетболу в сучасних умовах глобалізації спорту вищих досягнень є такі:

- залучення широких верств населення до занять баскетболом;
- сприяння максимальній реалізації здібностей обдарованої молоді в дитячо-юнацькому, резервному і спорті вищих досягнень. Виховання олімпійських ідеалів шляхом залучення широких верств населення до гри в баскетбол;
- об'єднання суспільства навколо баскетболу незалежно від національності, соціального статусу, релігійних вподобань і місць помешкання;
- задоволення видовищних і розважально-емоційних запитів широких верств населення, ствердження національної ідентифікації та гордості співгромадян, посилення міжнародного авторитету держави у світовому спортивному русі шляхом формування сучасної інфраструктури, яка є необхідною для розвитку баскетболу;
- створення умов для оптимальної рухової активності кожної особистості, досягнення нею достатньої фізичної та функціональної підготовленості, сприяння духовному та соціальному благополуччю, підвищенню рівня здоров'я, здійсненню профілактики різних захворювань і фізичної реабілітації;
- забезпечення різноманітної, високоякісної та доступної системи послуг спортивної індустрії;
- удосконалення системи організації та управління в процесі розвитку баскетболу;
- запровадження ефективних моделей багатоканального фінансування розвитку баскетболу, інтенсифікація спортивної промисловості.

Для України оптимальними є шляхи, коли основну роль у процесі розвитку спортивної інфраструктури баскетбольної галузі відіграють органи

державної влади і місцевого самоврядування, які сприяють створенню умов для максимального залучення до вирішення цієї проблеми недержавних установ різних форм власності та громадських організацій. Для цього необхідно створити сучасну спортивну інфраструктуру світового рівня та істотно модифікувати існуючу.

Вирішення проблем розвитку баскетболу в Україні здійснюватиметься шляхом реалізації комплексу таких заходів:

- вдосконалення нормативно-правової та фінансової бази, організаційних механізмів для підготовки сучасної інфраструктури в рамках концепції розвитку баскетболу в Україні;

- проведення попередньої експертної оцінки наявної спортивної, транспортної інфраструктури, об'єктів розміщення спортсменів, центрів медико-біологічного контролю, тощо;

- розробка техніко-економічних розрахунків та обґрунтувань з вибору оптимальних місць розташування спортивних об'єктів, з урахуванням існуючого рівня транспортної, спортивної інфраструктури, об'єктів розміщення спортсменів, тощо;

- залучення меценатів і приватних інвесторів для реалізації проектів, спрямованих на розвиток баскетболу;

- проведення передпроектних і проектних робіт з вдосконалення інфраструктури;

- технічне переоснащення та будівництво нових об'єктів інфраструктури відповідно до міжнародних стандартів. Будівництво нових або реконструкція діючих спортивних об'єктів;

- будівництво центрів розвитку баскетболу в обласних центрах України. Будівництво сучасних центрів олімпійської підготовки з баскетболу в обласних центрах і містах державного підпорядкування;

- формування ефективної системи підготовки тренерів та інших фахівців цієї сфери у вищих навчальних закладах, створення та вдосконалення системи ліцензування і підвищення кваліфікації тренерів і фахівців з

баскетболу;

- запровадження інноваційних підходів до кадрового, науково-методичного, інформаційного та медичного забезпечення розвитку;
- формування науково обґрунтованої системи масового залучення дітей до короткочасного навчання базовим елементам техніки баскетболу;
- вдосконалення системи дитячо-юнацького баскетболу;
- сприяння утворенню та функціонуванню спортивних клубів баскетболу різних організаційно-правових форм;
- формування ефективного календаря національних змагань з баскетболу серед спортсменів усіх вікових груп та участі українських спортсменів у міжнародних змаганнях;
- оптимізація системи проведення чемпіонатів України з баскетболу серед професійних команд у національних лігах;
- удосконалення системи відбору та підготовки національних збірних команд України з баскетболу до чемпіонатів світу, Європи та Олімпійських ігор;
- підвищення рівня популяризації баскетболу в засобах масової інформації: в пресі, на телебаченні та радіо;
- покращення міжнародного співробітництва у баскетболі з метою підтримки і розвитку його в Україні;
- проведення в Україні міжнародних спортивних змагань різного рівня з баскетболу.

Висновки до розділу 3

Розвиток українського баскетболу на різних рівнях його функціонування (дитячо-юнацькому, аматорському, професійному) спирається на державні органи виконавчої влади і місцевого самоврядування, громадські організації, меценатів і приватних інвесторів. На кожному з рівнів розвитку баскетболу спостерігаються визначені тенденції, а саме:

- на дитячо-юнацькому рівні розвитку баскетболу провідну роль

відіграє діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування. Більшість дитячо-юнацьких спортивних закладів (ДЮСШ, СДЮШОР, УФК, ШІСП та ін.), які займаються розвитком баскетболу, підпорядковані виконавчим органам державної влади України: Міністерству освіти і науки, Міністерству молоді та спорту, місцевого самоврядування (обласним, міським і районним радам);

- на аматорському рівні розвитку баскетболу в роботі з дорослими спортсменами більш значним є вплив спортивних клубів і первинних профспілкових організацій підприємств різних форм власності, громадських організацій та ін.;

- на професійному рівні розвитку баскетболу в Україні найбільш значущим чинником є діяльність меценатів і приватних інвесторів.

Це дозволяє розглядати баскетбол як комерційний продукт, який здатен приносити певні прибутки і створювати позитивний імідж для бізнес-груп.

Важливо підсумувати, що глобалізація спорту вищих досягнень дійсно має істотний вплив на суспільні, громадські, політичні процеси функціонування держави, ґрунтується здебільшого на вивченні закордонного досвіду, де спорт давно вийшов за рамки виключно спортивних подій і є впливовим засобом політичних змагань між державами за славу, здобуту спортсменами на п'єдесталах міжнародних змагань. Спортсмени підтримують політиків або використовують власні спортивні досягнення як початкову платформу для побудови політичної кар'єри. Спортивні досягнення і фінансові статки зіркових спортсменів дають суспільству потужний стимул до занять спортом і здорового способу життя, а громадські організації активно долучаються до спортивних заходів. На національному рівні слугують прикладом кар'єри відомих спортсменів О. Волкова (баскетбол), А. Шевченка (футбол), С. Бубки (легка атлетика), В. Кличка (бокс), які мають значні шанси на розвиток і продовження політичної або суспільної кар'єри. Отже, зазначене вище дозволяє визначити передумови формування концепції розвитку баскетболу в сучасних умовах глобалізації

спорту вищих досягнень, підтверджені істотним впливом суспільних, громадських, політичних та ін. процесів функціонування держави.

В основу формування наукової концепції розвитку баскетболу в сучасних умовах глобалізації спорту вищих досягнень покладено спеціальні методичні принципи підготовки спортсменів, які сформульовані В. Платоновим [208]: спрямованість до вищих досягнень; поглиблена спеціалізація; єдність загальної та спеціальної підготовки; безперервність тренувального процесу; єдність поступового збільшення навантаження і тенденції до максимальних навантажень; хвилеподібність та варіативність навантажень; циклічність процесу підготовки; єдність та взаємозв'язок структури змагальної діяльності та підготовленості; єдність та взаємозв'язок тренувального процесу і змагальної діяльності з позатренувальними чинниками; взаємозв'язок процесу підготовки з профілактикою травматизму і захворювань.

Складовими формування концепції розвитку баскетболу в умовах глобалізації спорту вищих досягнень є такі чинники:

- внутрішні протиріччя процесу розвитку баскетболу в Україні;
- причини виникнення проблем й обґрунтування шляхів їх вирішення;
- наукові передумови розвитку спортивної інфраструктури і матеріально-технічного забезпечення галузі;
- напрями розвитку баскетболу в сучасних умовах глобалізації спорту вищих досягнень з урахуванням передового практичного досвіду США та країн ЄС в якості орієнтовної моделі розвитку;

шляхи практичної реалізації концепції розвитку баскетболу в Україні та технології підготовки висококваліфікованих спортсменів до офіційних міжнародних змагань в умовах глобалізації спорту вищих досягнень.

Основні наукові результати третього розділу опубліковані у працях [262-264, 285].

РОЗДІЛ 4

ОБҐРУНТУВАННЯ ТА РОЗРОБКА ТЕОРЕТИЧНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ СПОРТИВНИХ ІГОР В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СПОРТУ ВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ

4.1. Обґрунтування теоретичної моделі розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень

Спортивні ігри в сфері олімпійського і професійного спорту користуються особливою популярністю [30, 314]. Це твердження обумовлено високим рівнем соціалізації спортивних ігор в сучасному суспільстві, комерціалізацією змагань міжнародного та національного рівнів, видовищністю і ефективністю виконання ігрових прийомів провідними спортсменами. Вищезазначене формує ситуацію, що призводить до постійного підвищення рівня конкуренції на рівні національних збірних і провідних клубних команд зі спортивних ігор [10, 111]. Наукові дослідження та змагальна практика свідчать, що найбільших успіхів досягають команди, котрі, по-перше, мають сучасну матеріально-технічну базу та фінансове забезпечення, по-друге, укомплектовані спортсменами високого класу, по-третє, забезпечені науково-обґрунтованим управлінням тренувальними і змагальними процесами [69, 167, 181]. Такий стан речей актуалізує необхідність більш широкого застосування чинників позатренувального, позазмагального характеру та навколишнього середовища [44, 75]. Крім цього, це також зумовлено особливостями впливу глобалізації спорту вищих досягнень на розвиток спортивних ігор, зокрема баскетболу.

В процесі розробки та обґрунтування теоретичної моделі розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень, спиралися на ключові теоретико-методичні положення загальної теорії спорту [210, 211]:

- принципи організації багаторічної спортивної підготовки в її органічному взаємозв'язку із змагальною діяльністю;
- раціональне поєднання багаторічної спортивної підготовки з

чинниками позатренувального, позазмагального характеру та навколишнього середовища;

- корекцію багаторічної підготовки в спортивних іграх з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень на процеси підготовки і змагальної діяльності (рис. 4.1).

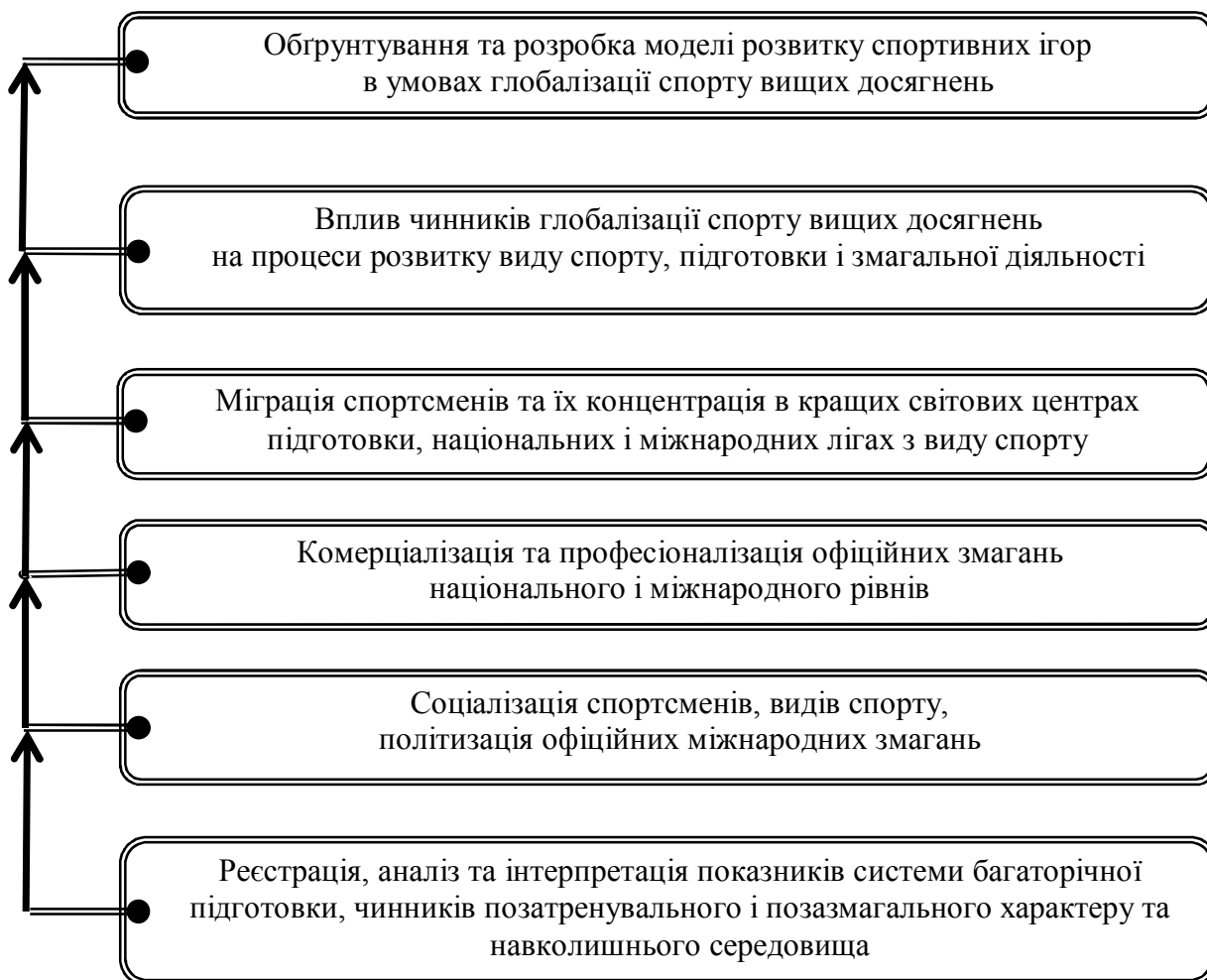

Рис. 4.1. Складові процесів обґрунтування та розробки моделі розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень

Сукупність теоретико-методичних положень загальної теорії спорту дозволяє розглядати зміст змагального процесу як основний фактор розробки засобів і методів управління багаторічною підготовкою кваліфікованих і висококваліфікованих спортсменів. У теоретичних концепціях, які

відображають специфіку підготовки в спортивних іграх, саме змагальна діяльність розглядається як ключовий компонент у структурі спеціальної підготовленості, що інтегрує в собі різні види спортивної підготовки: техніко-тактичну, загальну та спеціальну фізичну, психологічну та ін. [162].

Засновані на цих теоретико-методичних положеннях підходи дозволяють розглянути систему управління підготовкою і змагальною діяльністю як сукупність складових, які мають складну структуру та взаємозв'язки (рис. 4.2).

Рис. 4.2. Складові та взаємозв'язки системи управління підготовкою і змагальною діяльністю спортсменів [69]

Переважна більшість дослідників цієї проблематики наголошує, що управління підготовкою як ключовим завершальним компонентом всієї системи багаторічної підготовки в спортивних іграх, показало свою ефективність на прикладі як командних (баскетбол, волейбол, гандбол, регбі, футбол), так і індивідуальних спортивних ігор (бадмінтон, теніс, настільний теніс). Глобальні процеси розвитку цивілізації не залишають осторонь спорт вищих досягнень, що зумовлює обґрунтування, розробку та впровадження нових підходів до системи підготовки кваліфікованих і висококваліфікованих спортсменів у цілому. На основі таких підходів розроблюються нові методи управління підготовкою в спортивних іграх.

Відмінною рисою цих методів управління підготовкою висококваліфікованих спортсменів є розвиток окремих компонентів підготовленості з урахуванням їх взаємозв'язку і впливу на вдосконалення системи спортивної підготовки чинників позатренувального та позазмагального характеру, навколишнього середовища та глобалізації спорту вищих досягнень.

Аналіз змагальної діяльності висококваліфікованих спортсменів на офіційних міжнародних змаганнях найвищого рівня (чемпіонати Європи та світу, Олімпійські ігри) переконливо свідчить, що в складах команд все більшою стає частка спортсменів, які або змінили громадянство задля можливості взяти участь у змаганнях, або вдосконалюють свою майстерність у професійних лігах за кордоном країни.

Не оминула ця тенденція і національну збірну України з баскетболу (чоловіки). На чемпіонаті Європи 2013 р. в складі української команди виступав Ю. Джетер, брат видатної американської спортсменки, олімпійської чемпіонки К. Джетер. За литовський баскетбольний клуб «Ліетувос Рітас» виступав К. Натяжко. Після вдалого виступу (6-е місце на чемпіонаті Європи 2013 р.) на чемпіонаті світу 2014 р. в складі національної збірної України виступали гравці-легіонери: Ю. Джетер («Лімож», Франція), В. Кравцов («Фінікс-Санз», Арізона, США), К. Натяжко («Летувос Рітас», Литва),

С. Гладирь («Нантер», Франція). Крім цього, команду очолював американський фахівець Майк Фрателло. На чемпіонаті Європи з баскетболу 2015 р. в складі команди виступав натуралізований гравець – Дж. Рендл («Ескишехир», Туреччина), а К. Фесенко виступав за баскетбольний клуб «Локомотив-Кубань» (Краснодар) у чемпіонаті Росії.

Отже, в системі багаторічної підготовки висококваліфікованих баскетболістів на сучасному етапі розвитку спорту існують певні особливості, які обумовлені впливом дії глобальних чинників розвитку суспільства на спорт вищих досягнень.

По-перше, сучасний стан розвитку загальної теорії підготовки спортсменів свідчить про її високий рівень, значне вичерпання подальших можливостей інтенсифікації тренувальних і змагальних навантажень, практично максимальні можливості реалізації існуючих засобів, методів і методик спортивного тренування [210, 211]. Це призводить до ситуації, коли все більшої теоретичної та практичної значущості набувають чинники позатренувального і позазмагального характеру [44], навколишнього середовища [75, 207], глобалізації спорту вищих досягнень [27]. В умовах надзвичайно високої конкуренції на офіційних міжнародних змаганнях (на клубному рівні та на рівні національних збірних команд) ефективно використання вищезазначених чинників створює певні передумови для отримання ігрової переваги, підвищення ефективності змагальної діяльності та досягнення максимально високих спортивних результатів.

По-друге, переважна більшість дослідників цієї проблематики [383, 396, 415] схиляється до думки, що під чинниками глобалізації спорту вищих досягнень слід розуміти:

- міграцію висококваліфікованих спортсменів та їх концентрацію в найбільш рейтингових лігах світу національного або регіонального (міжнародного) рівнів. Це стосується НБА (національна баскетбольна асоціація), Євроліги ФІБА, національних чемпіонатів Іспанії, Італії, Франції, Росії, Греції та ін.;

- комерціалізацію офіційних національних і міжнародних змагань рівня клубних і національних збірних команд і взаємопов'язану з цим процесом професіоналізацію кваліфікованих і висококваліфікованих спортсменів. У цьому сенсі слід зазначити про високу зацікавленість провідних національних і світових телеканалів стосовно придбання прав на телетрансляції офіційних змагань міжнародного та національного рівнів. Беззаперечним є поступове зростання гонорарів провідних баскетболістів світового рівня, лідерів клубних і національних збірних команд, які спроможні у вирішальні моменти гри схилити чаші терезів до перемоги своєї команди. Як приклад таких спортсменів можна навести лідера збірної Франції Т. Паркера, лідера збірної Німеччини Д. Новицькі, лідера збірної Аргентини Е. Джинобілі, практично всіх гравців збірної США, яких фахівці вважають за «DreamTeam»;

- соціалізацію і політизацію спорту вищих досягнень. Незважаючи на те, що МОК декларує, що спорт перебуває поза межами політики, на практиці рівень соціалізації провідних спортсменів та політизації спорту вищих досягнень поступово зростає. Як наочні слід зазначити випадки бойкотів за політичними мотивами Ігор Олімпіад 1980 р. в Москві (СРСР) і 1984 р. в Лос-Анджелосі (США).

Провідні спортсмени внаслідок надзвичайно вдалої спортивної кар'єри стають кумирами мільйонів людей у всьому світі, заробляють багатомільйонні статки. Це дозволяє їм успішно реалізовувати себе в інших якостях і сферах. Переважною мірою це стосується реклами, бізнесу, кіно, місцевого самоврядування і політики. До найяскравіших і всесвітньовідомих прикладів можна віднести О. Волкова (видатний спортсмен /баскетбол/, громадський діяч), К. Каладзе (видатний спортсмен /футбол/, державний і громадський діяч), М. Джордана (видатний спортсмен /баскетбол/, бізнесмен, власник професійного баскетбольного клубу НБА) та ін.

По-третє, процеси багаторічної підготовки висококваліфікованих спортсменів повинні органічно поєднуватися та враховувати вплив чинників

глобалізації спорту вищих досягнень. Науковці зазначають [135, 304], що саме аналітико-синтетичні підходи до побудови підготовки спортсменів з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень мають найбільші перспективи з точки зору досягнення максимально високих спортивних результатів і підвищення рівня спортивної майстерності.

Аналіз ефективності змагальної діяльності на офіційних міжнародних змаганнях свідчить, що провідні збірні та клубні команди широко використовують чинники глобалізації паралельно до процесів спортивного тренування і розвитку виду спорту. Не оминула ця тенденція і національні збірні команди України – Ю. Джетер і Дж. Рендл (чол. баскетбол), Д'Андра Мосс (жін. баскетбол), Едмар (футбол), хоча ці процеси в національних збірних командах України ще знаходяться в початковій стадії.

Таким чином, при створенні теоретичної моделі розвитку баскетболу в Україні слід враховувати параметри багаторічної підготовки, характеристики дії позатренувальних, позазмагальних факторів і навколишнього середовища, вплив чинників глобалізації спорту вищих досягнень.

Також важливими показниками є: врахування питань, які безпосередньо пов'язані зі станом економіки країни (внутрішній валовий дохід, законодавча база, наявність або відсутність військових конфліктів на території країни, фінансування галузі фізичної культури і спорту); демографічна ситуація (кількість населення, кількість людей, які займаються баскетболом та ін.); стан матеріально-технічної бази і спортивних об'єктів; наявність супутньої інфраструктури.

Окрім цього, слід пам'ятати, що в теорії моделювання зазначено, що при формуванні та побудові моделей важливим є питання визначення її складових, які не повинні тією чи іншою мірою дублювати одне одного [72, 126]. Це може призвести до певної переваги показників, які характеризують конкретну складову (економічну, демографічну, інфраструктурну та ін.) і, внаслідок цього, до формування моделі розвитку, яка не буде оптимально відтворювати існуючий стан речей.

Загальні напрями формування моделі розвитку баскетболу в Україні представлено на рис. 4.3.

Рис. 4.3. Узагальнена схема обґрунтування та розробки теоретичної моделі розвитку баскетболу в Україні

Аналіз узагальненої схеми обґрунтування та розробки теоретичної моделі розвитку баскетболу в Україні свідчить про необхідність урахування широкого кола показників різної спрямованості: спортивної, правової, економічної, матеріально-технічної, інфраструктурної, демографічної, політичної, релігійної, суспільної, психологічної. Таким чином, в умовах

впливу глобальних тенденцій створення теоретичної моделі розвитку баскетболу має багаторівневу структуру:

- передумови створення моделі розвитку баскетболу;
- методичний рівень знань при створенні моделі розвитку баскетболу;
- теоретичний рівень знань при створенні моделі розвитку баскетболу.

Важливими є питання вивчення стану цієї проблематики, особливо в країнах, в яких розвиток баскетболу досяг провідних позицій у світовій ієрархії (в США і країнах Європи).

4.2. Передумови розробки теоретичної моделі розвитку спортивних ігор з урахуванням міграції та концентрації перспективних і висококваліфікованих спортсменів у кращі світові центри спортивної підготовки

Детальне вивчення проблем впливу глобалізації спорту вищих досягнень на розвиток спортивних ігор (баскетболу) неможливе без акцентування уваги дослідників на процесах міграції та концентрації спортсменів. Переважна більшість фахівців наголошує, що ці процеси поділяються на декілька основних складових [12, 372, 375]:

- міграція батьків спортсменів з метою пошуку більш високооплачуваної роботи і кращих умов життя. У подальшому родини (або її окремі члени) отримували можливість працевлаштуватися та отримати громадянство, їхні діти народжувались вже громадянами країни, яка була метою міграції. В умовах адаптації до іншого громадського суспільства, значна кількість дітей, батьки яких є мігрантами, мала змогу активно реалізувати себе саме в галузі фізичної культури і спорту. Наочним прикладом такого стану речей є наявність великої кількості висококваліфікованих спортсменів (аматорів і професіоналів) африканського походження, родини яких мігрували до США, що в процесі багаторічної підготовки зросли до рівня світових зірок боксу, легкої атлетики, баскетболу, гольфу та інших видів спорту;

- міграція спортсменів у дитячо-юнацькому віці з метою отримання можливості тренування у кращих світових центрах підготовки. Наслідком такої міграції спортсменів є концентрація перспективних спортсменів у кращих світових центрах, що є додатковою складовою ефективності процесу підготовки. Концентрація перспективних спортсменів призводить до значної конкуренції в групах підготовки і є значним чинником підвищення ефективності тренувального процесу та змагальної діяльності [187]. Прикладом такої ситуації є міграція перспективних спортсменів у дитячо-юнацькому віці до США з метою підготовки в кращих світових центрах (в тенісній Академії Н. Болет'єрі, в загальноосвітніх навчальних закладах, коледжах і університетах) спортсменів, що спеціалізуються на баскетболі, легкій атлетиці, плаванні, гімнастиці та ін.;

- міграція висококваліфікованих спортсменів з метою виступів у найбільш рейтингових лігах національного або міжнародного рівнів [324, 390]. Наслідком такої міграції є значна концентрація спортсменів світового рівня в провідних лігах з видів спорту (NBA (США) – баскетбол, NHL (США) і КХЛ (РФ) – хокей, Liga de Fútbol Profesional (Іспанія) – футбол). Це сприяє надзвичайно видовищному проведенню змагань, що, в свою чергу, вимагає оптимізації тренувальної та змагальної діяльності. Крім цього, високий рівень майстерності спортсменів, які виступають в цих лігах, викликає високу зацікавленість інвесторів, рекламних агенцій, телевізійних каналів та інших представників бізнесу, ділових кіл і громадськості, що сприяє постійному підвищенню гонорарів провідних спортсменів, рівня спортивної конкуренції та отримання високих прибутків від проведення змагань.

Ці складові спортивної міграції становлять її основу, характеризують переважну більшість ситуацій, які пов'язані з міграцією спортсменів. Детальне вивчення цих складових створює необхідні передумови до формування теоретичної моделі розвитку спортивних ігор в умовах впливу процесів міграції спортсменів та їх концентрації в кращих світових центрах

підготовки або професійних лігах з видів спорту.

В основу розробки і формування теоретичної моделі розвитку спортивних ігор з урахуванням впливу міграції спортсменів покладено чинники, що схематично зображені на рисунку 4.4.

Рис. 4.4. Компоненти теоретичної моделі розвитку спортивних ігор з урахуванням впливу міграції спортсменів

Отже, в процесі моделювання розвитку баскетболу істотний вплив на процеси розробки і формування її теоретичної моделі мають чинники глобалізації спорту вищих досягнень, що обумовлюють ефективний розвиток виду спорту в Україні. Зокрема це стосується показників, які можна умовно поділити на кілька груп:

- показники розвитку баскетболу, що тісно пов'язані з чинниками економічного характеру (показниками внутрішнього валового продукту в країні на одну особу населення, цільовими частками в бюджеті країни, обласних, міських і районних бюджетів, які спрямовані на розвиток спорту взагалі та баскетболу зокрема);

- демографічні показники (загальна кількість населення, кількість спортсменів, які займаються баскетболом на аматорському та професійному рівнях тощо), які мають безпосередній вплив на процеси спортивної орієнтації та відбору;

- наявність (або відсутність) державних програм розвитку баскетболу, відповідної законодавчої бази їх практичної реалізації;

- наявність і функціонування громадських органів управління, що опікуються розвитком баскетболу – федерацій та асоціацій міського, обласного та національного рівнів;

- наявність відповідної інфраструктури: спортивної, матеріально-технічної, транспортної, зв'язку та ін.;

- наявність (або відсутність) відповідного науково-методичного та інноваційного забезпечення.

Таким чином, в процесі створення теоретичної моделі розвитку баскетболу з урахуванням впливу чинників міграції спортсменів наявні взаємопов'язані складові, що суттєво визначають успішність і результативність виступів на офіційних міжнародних змаганнях (чемпіонатах Європи та світу, Олімпійських іграх). Так, з процесами міграції спортсменів тісно пов'язані економічні чинники: показники внутрішнього валового продукту, цільові частки в бюджеті країни, обласних, міських і районних

бюджетах. Високі економічні показники свідчать про можливість значних фінансових інвестицій у розвиток баскетболу, можливість імміграції талановитих, у спортивному сенсі, осіб; можливість проведення офіційних міжнародних змагань рівня чемпіонатів Європи та світу. Крім цього, сама міграція як глобальне явище, значною мірою обумовлена чинниками економічного характеру [33, 401]. Переважна кількість родин мігрують до інших країн передусім з метою покращення фінансово-економічного стану. Далі йдуть показники стану здоров'я та можливості отримання більш якісної освіти. Вищезазначене сприяє покращенню побутових умов взагалі та визначається науковцями як одна з передумов міграційних процесів.

Важливу роль в процесах міграції спортсменів відіграє наявність відповідної законодавчої бази, яка дозволяє висококваліфікованим спортсменам отримувати дозвіл на працевлаштування в країні та проходити процедуру набуття громадянства за спрощеними правилами. Це надає можливість перспективним і висококваліфікованим спортсменам, членам їхніх родин швидше адаптуватися до реалій українського законодавства та життєдіяльності в умовах громадянського суспільства.

Необхідно також акцентувати увагу дослідників цієї проблематики на демографічній політиці держави і процесах, які відбуваються в громадянському суспільстві України. Незважаючи на економічні негаразди і наявність військового конфлікту на Донбасі, Кабінет Міністрів України продовжує підтримувати народжуваність як фінансово, так і на законодавчому рівні. Існує цілий пакет Законів України стосовно підтримки народжуваності, соціального захисту молодих сімей та ін., що опосередковано пов'язано з процесами спортивної орієнтації та відбору, підтримкою та розвитком спорту взагалі та баскетболу зокрема [223–226].

На окрему увагу заслуговує взаємодія релігійних організацій з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадськими організаціями з питань розвитку спортивних ігор. В Україні це знаходить відображення в практиці створення та функціонування християнських ліг з

ігрових видів спорту в обласних центрах і крупних містах (Кривий Ріг, Маріуполь, тощо). В останні роки значно пожвавішала діяльність інших релігійних конфесій. Так, у сезоні 2015/16 рр. у чемпіонаті України з футзалу серед команд вищих навчальних закладів брала участь команда Запорізького державного медичного університету, до складу якої входили студенти із Марокко, що сповідують іслам. Фінансову підтримку участі команди в змаганнях (фінансування витрат на оренду спортивних споруд, транспортне обслуговування, витрати на суддівство, роботу лікарів, технічного персоналу, internet- і телевізійних трансляцій) надавала мусульманська спільнота Запорізької області. На рівні районних, міських та обласних змагань подібні факти вже не є поодинокими. Це свідчить, що найпоширеніші релігійні організації (християнство, іслам) в Україні розглядають розвиток спортивних ігор на аматорському рівні як впливовий фактор поповнення своїх конфесій, використовуючи популярність ігрових видів спорту серед молоді.

Не можна не акцентувати увагу на чинниках політичного характеру. Вчені, що досліджували процеси формування та розвитку громадянського суспільства [19, 52], наголошували на тезі, що особа не може бути повністю вільною від умов громадянського суспільства, його інститутів та ідеологічних настанов. В умовах розвитку спортивних ігор в сучасній Україні чинники політичного характеру відіграють переважно негативну роль. Розвиток спорту взагалі та баскетболу зокрема вимагає консолідації політичних сил, фінансово-економічних, наукових та інших ресурсів [47, 328]. Тільки в таких умовах український баскетбол може бути конкурентним на міжнародному рівні. На жаль, процеси становлення української демократії, ще далекі від плідної співпраці влади та опозиції. Це призводить до ситуацій, коли розвитком видів спорту як на регіональному так і на загальнонаціональному рівнях займаються фахівці з різних політичних партій. Процеси зміни влади в країні або регіоні негативно впливають на розвиток баскетболу: в умовах, коли влада змінюється кожні 3–4 роки, часто проходять процеси зміни керівництва в обласних і

національних федераціях. На жаль, це супроводжується частими змінами стратегій і моделей розвитку видів спорту на рівні обласних центрів і в країні, що істотно зменшує процеси розвитку ігрових видів спорту і є одним з чинників, що призводить до зниження ефективності змагальної діяльності національних збірних команд України.

4.3. Урахування чинників професіоналізації спорту вищих досягнень при розробці теоретичної моделі розвитку спортивних ігор

У підрозділі 4.2 частково наголошено, що комерціалізація офіційних національних і міжнародних змагань, професіоналізація спорту вищих досягнень є глобальними світовими явищами, що впливають на розвиток баскетболу. Тому нагальною є потреба більш ґрунтовного та детального аналізу цих явищ, визначення рівня їх значущості в процесі розробки теоретичної моделі розвитку баскетболу з урахуванням чинників комерціалізації та професіоналізації спорту вищих досягнень, визначення особливостей розвитку українського баскетболу та формування перспективних шляхів його ефективного розвитку.

Процеси комерціалізації офіційних національних і міжнародних змагань з баскетболу є відтворенням на спортивному рівні домінуючої в сучасному світі системи капіталістичних відносин, яка спрощено характеризується формулою «товар – гроші – товар» [350, 355]. Це зумовило істотну комерціалізацію провідних офіційних змагань з баскетболу національного та міжнародного рівнів, стосується клубних і національних збірних команд. Провідні національні європейські чемпіонати викликають значний комерційний інтерес у інвесторів, фахівців з реклами, PR та інших ділових кіл. Це стосується національних чемпіонатів з баскетболу в Іспанії, Франції, Італії, Греції.

Особливу роль у сучасному розвитку баскетболу відіграє американський національний чемпіонат NBA (США). Основними особливостями проведення змагань під егідою NBA є система чинників, що

спрямовані на підвищення конкуренції, глядацького інтересу, видовищності ігор та ефективності змагальної діяльності. Провідною і найбільш впливовою є система драфту, згідно з якою першочергове право на придбання молодих перспективних баскетболістів мають команди, які в попередньому сезоні посіли останні місця в розіграші регулярного чемпіонату. Це значно підсилює конкуренцію та надає командам, які провели невдалий змагальний сезон у NBA, додаткові чинники стосовно можливості підвищити ефективність змагальної діяльності. Система драфту функціонує вже багато років і довела свою високу ефективність.

Наступним вагомим чинником підвищення конкуренції в регулярному чемпіонаті NBA є загальний ліміт на верхню межу заробітної плати всіх гравців клубу. Це значно підсилює ефективність скаутингу (роботи скаутів, тренерів-селекціонерів, менеджерів) в напрямку оптимальної комплектації складу команди з урахуванням системи драфту, покупки і продажу гравців, запрошення провідних тренерів та їх асистентів, планування виступів у регулярному чемпіонаті та іграх play-off за звання чемпіона, тощо [8, 39, 364].

Саме це є одними з провідних чинників, які сприяють комерціалізації змагань під егідою NBA. Тут наявна певна логічна послідовність у побудові формату змагань: система драфту та загальний ліміт на верхню межу заробітної плати гравців і тренерів є чинниками, що додатково стимулюють підвищення рівня конкуренції між клубами. В свою чергу, висока конкуренція спонукає інвесторів і меценатів, заохочує створення комерційного продукту, значно підвищує зацікавленість і глядацький інтерес. У комплексі це призводить до боротьби за права на телевізійні трансляції ігор play-off і регулярного чемпіонату NBA між найбільш потужними світовими телевізійними корпораціями. Внаслідок цього, професійні баскетбольні клуби отримують багатомільйонні річні прибутки, які дозволяють значною мірою нівелювати фінансові витрати на організацію та проведення змагань, тренувальні збори, функціонування клубного

менеджменту, заробітну платню гравцям, тренерам, тощо.

Схематично процес комерціалізації змагань під егідою NBA зображено на рисунку 4.5.

Рис. 4.5. Складові комерціалізації змагань під егідою NBA (США)

Вищенаведене дозволяє констатувати, що процес комерціалізації змагань є одним з провідних чинників глобалізації спорту вищих досягнень, який суттєво стимулює підвищення вболівальницького інтересу, зацікавленість засобів масової інформації, рейтинг телевізійних трансляцій. Комерціалізація змагань забезпечується за рахунок оптимізації системи спортивної підготовки, застосування чинників, які штучно стимулюють підвищення рівня конкуренції баскетбольних клубів – системи драфту

молодих перспективних баскетболістів і єдиного клубного ліміту на верхню межу заробітної плати гравців, тренерів і менеджерів.

Комерціалізація офіційних міжнародних і національних змагань в процесі розвитку спортивних ігор тісно пов'язана з чинниками професіоналізації. Сучасний професійний баскетбол розглядається інвесторами і меценатами в системі капіталістичних відносин як високорентабельний товар, що користується підвищеним попитом з боку провідних світових телевізійних корпорацій для придбання прав на телевізійні трансляції. Особливо це стосується офіційних змагань найвищого рівня (міжнародних, національних, регіональних, тощо). У свою чергу, це стимулює процеси адаптації національного законодавства та його уніфікацію до міжнародних положень, які регулюють отримання висококваліфікованими спортсменами дозволу на працевлаштування та спрощену процедуру отримання громадянства. Навіть у таких країнах Європейського Союзу, як Велика Британія, де отримати дозвіл на працевлаштування та громадянство достатньо складно, для професійних спортсменів діють окремі норми, які дозволяють розглядати ці справи окремо та прирівнювати їх до висококваліфікованих фахівців інших галузей, що значно полегшує такі процедури. Спортивні ігри не є винятком. Більш того, професійні спортсмени (представники ігрових видів спорту) достатньо широко користуються цією можливістю, у тому числі провідні українські футболісти - професіонали: А. Канчельськіс (футбол, Україна), А. Шевченко (футбол, Україна) та ін.

Такий стан речей обумовлений особливостями організації та проведення змагань у провідних, у тому числі, баскетбольних лігах. Високий рівень конкуренції, концентрація висококваліфікованих гравців, надзвичайно висока глядацька зацікавленість та інтерес засобів масової інформації призводять до комерціалізації змагань під їх егідою. Вищеперераховане вимагає наявності відповідного професійного статусу баскетболістів, який дозволяє більш жорстко регламентувати відносини між інвесторами, лігами, баскетбольними клубами та їх власниками, спортсменами і тренерами. Це

реалізується у відповідних регламентах проведення змагань, правилах змагань, колективних угодах між баскетбольними клубами і професійною баскетбольною лігою, контрактах гравців і тренерів на законодавчому рівні [39, 92, 219]. Як правило, регулює такі відносини національна асоціація (федерація) баскетболу. Такий стан речей вимагає поглибленого аналізу контрактних відносин між гравцями, тренерами і баскетбольними клубами, які розглядаються як чинник професіоналізації спорту вищих досягнень в умовах глобалізації [303, 307, 359, 379].

Аналіз складових контрактних угод в сучасному баскетболі дозволяє констатувати, що умови розвитку спортивних ігор потребують удосконалення визначення прав та обов'язків між клубами і професійними спортсменами. Опрацьовані контракти висококваліфікованих баскетболістів, які укладені протягом останніх 10 років, надали можливість виявити проблемні та важливі позиції:

- у більшості випадків у наявних контрактах немає повного розуміння щодо угоди сторін;
- в контрактах недостатньо чітко окреслено фінансову сторону угоди, наявні можливості для невиконання фінансових зобов'язань;
- у переважній більшості контрактів стан здоров'я гравців у разі травмування та його подальшого лікування не має конкретних механізмів фінансування (медична страховка, зобов'язання клубу або ін.).

З моменту набуття Україною незалежності як суверенної держави спорт на її теренах стрімко набував професійних ознак через введення контрактної системи відносин баскетбольних клубів з гравцями, тренерами і менеджерами.

В таких умовах керівництво баскетбольних клубів, спортсмени і тренери отримували власний досвід юридичного узгодження основних моментів тренувальної та змагальної діяльності. Внаслідок такої боротьби між клубами, спортсменами і тренерами за позитивні формулювання в контрактах на свою користь, виникають ситуації, що провокують

незадоволення обох сторін конфлікту. Наприклад, тренери в спортивних іграх в умовах становлення та розвитку професійних відносин почали відчувати втрату контролю над спортсменами і зниження ефективності управління командою. Як спрощений вихід з цієї ситуації вони запровадили систему штрафів за невиконання зазначених у контракті обсягів ефективності змагальної діяльності (модельних характеристик для гравця визначеного амплуа). Це призвело до порушення командних принципів взаємодії гравців, адже важливість особистих досягнень стала пріоритетною. В результаті цього індивідуальні техніко-тактичні характеристики згідно з діючими контрактами стали більш важливими для спортсменів-професіоналів ніж загальнокомандні результати.

На сьогодні обізнаність у даному питанні власників і менеджерів клубів дозволяє заключати контракти зі спортсменами, враховуючи переважну більшість проблемних питань з боку баскетбольних клубів, що є роботодавцями. За спортсменами-професіоналами залишається право вибору стосовно підписання відповідних документів (контрактів та додаткових угод). Глобальна міграція має як позитивну, так і негативну сторону конкурентної можливості отримати роботу в фінансово-стабільному професійному клубі, що виступає у вищій за рівнем лізі.

Крім цього, вивчення та аналіз професійних контрактів баскетболістів дозволив виявити ряд важливих і схожих ознак, які нижче представлено в узагальненому вигляді.

- Контракти мають офіційну частину і додаткову угоду, умови якої оприлюднювати спортсмен не має права.

Загальновідомо, що фінансові умови контрактів зірок спорту є відкритими і загальнодоступними. Якщо інформація про угоду між спортсменом і керівництвом клубу є закритою, виникає ряд небезпідставних припущень: контракт не може бути представлений юридичній особі, яка захищає інтереси спортсмена; контракт не є дійсним, або підлягає виконанню вказаних домовленостей частково; виконання умов залежить від подальших

можливих ситуацій, які прописані у формі, яка захищає лише інтереси баскетбольного клубу.

- Контракти з іноземними клубами укладаються англійською або англійською з перекладом, що має приблизно таку стилістичну форму: «у випадку невідповідностей між англійським і російським, або українським варіантом, основним вважати англійський варіант».

Прокоментувати даний пункт документа можна лише розуміючи завідома закладену в контракті різницю між юридичними термінами «де-юре» і «де-факто».

- Заборгованість виплат заробітної платні більше, ніж на 20 днів може розглядатись як порушення клубом договору. В такому випадку гравець має право припинити тренувальний процес до виплати повної суми. Якщо впродовж 14 додаткових днів невиконані фінансові домовленості перед гравцем і сторони не можуть мирним шляхом вирішити спірне питання, гравець має право у односторонньому порядку розірвати угоду, тоді як клуб зобов'язаний виплатити заборгованість.

Іншими словами, завдяки сформульованому, Клуб залишає за собою право змінити гравця серед змагального сезону таким «цивілізованим» способом, коли працевлаштування в інший клуб є проблематичним через норми переходів, встановлені федераціями з видів спорту в різних країнах. А у випадку тривалого переривання тренувального процесу спортсмена через пошук нового контракту, взагалі неможливим.

- У випадку непрацездатності через травмованість спортсмена більше 30 робочих днів, клуб має право перервати фінансову виплату, визнану даним документом, або анулювати договір.

Більшість керівних органів клубів з різницею у кількості робочих днів не вважають за потрібне брати на себе відповідальність за травмованість спортсмена. Відомо безліч випадків, коли серйозні травми потребують хірургічного втручання, подальшого тривалого і кваліфікованого процесу відновлення, що не всім завжди вдається повною мірою внаслідок

недостатнього фінансування.

У жодному з опрацьованих нами контрактів не знайдено пункту щодо можливого залучення спортсменів до лав національних збірних команд з видів спорту. Це свідчить про відкрите питання щодо виклику гравця, яке буде вирішено з огляду на відповідні обставини і бажання керівництва професійного клубу. Національні збірні команди спортивних ігор проводять відбіркові матчі до фінальних частин чемпіонатів Європи протягом сезону. І, хоча для більшості європейських клубів залучення до збірної команди є надзвичайно престижним, та про такий стан речей йдеться при обговоренні кандидатур до збірної власної країни. Коли подібні питання піднімаються спортсменами-професіоналами в робочому порядку серед сезону, керівництво клубів розглядає даний факт як перерваний повноцінний підготовчий процес, враховуючи відповідальність за результат участі в чемпіонаті.

При вивченні міграційного працевлаштування спортсменів-професіоналів з'ясовано, що кожний з них, як правило, має агента для узгодження домовленостей, що виникають в процесі пошуку і при процедурі підписання контракту з професійним баскетбольним клубом. Серйозною проблемою українських спортсменів-професіоналів є подальша підтримка гравця (як в українських, так і в закордонних клубах). Агенти досить посередньо впливають на керівництво клубів, що затримують, або не виплачують заробітну платню спортсмену та переривають контракти з травмованими гравцями, не вважаючи за потрібне, а часто і не будучи компетентними, відстоювати права спортсмена в судовій юридичній боротьбі.

Президент федерації баскетболу України М. Ю. Бродський відкритою офіційною заявою на сайті ФБУ від 03.08.16. висловив занепокоєння щодо існуючих проблем серед українських баскетбольних клубів-боржників: «Безпринципний підхід до формування бюджету деяких баскетбольних клубів ставить під загрозу проведення чемпіонату України 2016/17 рр. і під

сумнів існування самих клубів. Як правило, сумнівні фінансові гарантії призводять до невиконання умов контрактів, невдоволення спортсменів і невиправданий їх відтік на заробітки у закордонні баскетбольні клуби, а в підсумку і до штрафних санкцій ФІБА та ФБУ по відношенню до клубів» [442].

4.4. Формування моделей розвитку спортивних ігор у глобальному вимірі (на матеріалі баскетболу): професійний, олімпійський, аматорський напрями

В загальній теорії підготовки спортсменів моделювання є складовою процесу управління багаторічною підготовкою [124, 210, 211]. Відомо, що моделі, які застосовуються в спорті вищих досягнень, поділяються на групи. До першої групи відносять моделі, які характеризують структуру змагального процесу і різні сторони підготовленості. Також до цієї групи належить відтворення морфологічних особливостей організму і створення можливостей для підвищення рівня спортивної майстерності. До другої групи, зазвичай, відносять моделі, які відтворюють особливості, тривалість і динаміку досягнення вищої спортивної майстерності в різних структурних утвореннях процесу багаторічної підготовки (у макроциклі, в мезоциклах і мікроциклах). Також до цієї групи відносять моделі тренувальних занять і їх окремих частин (підготовчої, основної, заключної), моделі тренувальних вправ та їх комплексів визначеної спрямованості (загальної та спеціальної фізичної, техніко-тактичної, тощо). В рамках нашого дослідження використано моделі другої групи, які аналогічні моделям розвитку виду спорту, але за умов врахування комплексності моделей розвитку та їх тісного взаємозв'язку з чинниками позатренувального і позазмагального характеру, навколишнього середовища та масштабних процесів глобалізації спорту вищих досягнень.

У загальній теорії підготовки спортсменів стосовно напрямів олімпійського та професійного спорту зазначається, що процес моделювання

як функції системи управління підготовкою спортсменів ґрунтується на таких засадах:

- застосування моделей необхідно пов'язувати із системою управління, плануванням і побудовою різних структурних утворень тренувального процесу: етапів, періодів, макро-, мезо- і мікроциклів;

- визначення ступеня деталізації при теоретичній розробці моделі.

Науковці зазначають [91, 127, 188], що чим вищим є ступінь деталізації моделі, тим менш ефективним може бути рівень її практичної реалізації та відтворення в тренувальній і змагальній діяльності. Це пов'язано з важливістю експертного відбору складових при теоретичній розробці моделі – застосування складових, що дублюють визначені напрямки підготовленості (фізичної, технічної, тактичної), призводять до завищеної деталізації моделі та значно знижують її наукову та практичну цінність;

- визначення терміну дії моделей, кордонів застосування, порядку доопрацювання та змінення. В процесі розробки теоретичної моделі це є принциповим положенням внаслідок того, що умови розвитку виду спорту залежні від дії багатьох чинників, які істотно змінюють як вихідне положення, так і динаміку її показників у процесі розвитку виду спорту.

В процесі розробки теоретичних моделей і формування їх складових в загальній теорії підготовки спортсменів використовують індивідуальні, групові та узагальнені моделі:

- індивідуальні моделі, що розробляються для окремих спортсменів, – спираються на показники багаторічних досліджень та індивідуального прогнозування динаміки рівня спортивної майстерності. Звичайно, індивідуальні моделі в спортивних іграх поширюються на певну ігрову спеціалізацію. Наприклад, в баскетболі, атакувальний захисник – Майкл Джордан: шестиразовий чемпіон Національної баскетбольної асоціації в складі «Chicago Bulls»: 1991, 1992, 1993, 1996, 1997, 1998 рр.; дворазовий олімпійський чемпіон (Лос-Анджелес, 1984; Барселона, 1992).

- групові моделі, що будуються на основі вивчення конкретної

сукупності спортсменів, – відрізняються специфічними ознаками в межах конкретного виду спорту. Стосовно баскетболу групові моделі відтворюють характеристики ефективної змагальної діяльності в межах сукупних ігрових спеціалізацій (розігравач – атаквальний захисник; легкий форвард – важкий форвард, тощо) або згідно з найбільш ефективними тактичними схемами змагальної діяльності. Як приклад практичної реалізації групової моделі можна навести вихованців баскетбольного клубу «Будівельник» (Київ) – В. Ткаченка (центровий), О. Білостінного (центровий), В. Сальникова (атакувальний захисник). Згідно з тактичними схемами ведення гри центрові, яких використовували як подвійний центр, забезпечували домінування під щитами. Коли захисникам суперника доводилось допомагати в боротьбі під щитами, активно роль починав відгравати В. Сальников (атакувальний захисник), визнаний майстер точних кидків з далеких дистанцій. Така групова модель мала високу ефективність у змагальному процесі – В. Ткаченко, О. Білостінний, В. Сальников у складі збірної команди СРСР неодноразово ставали чемпіонами і призерами чемпіонатів Європи та світу, Олімпійських ігор;

- узагальнені моделі, що відображають характеристику об'єкта або процесу, – виявлені на засадах досліджень відносно великих груп спортсменів або команд. Моделі цього рівня відображають найбільш загальні закономірності змагальної та навчально-тренувальної діяльності в конкретному виді спорту. Наочним прикладом практичної реалізації узагальненої моделі підготовки є високоефективна змагальна діяльність ФК «Barcelona» (Spain), в основі якої – науково обґрунтована концепція розвитку клубу та високоефективна модель ігрового процесу. Внаслідок таких наукових підходів, зміни поколінь у головній команді клубу проходять майже безболісно, а результати змагальної діяльності за останні роки є дійсно вражаючими: чемпіон Іспанії – 2004/05, 2005/06, 2008/09, 2009/10, 2010/11, 2012/13, 2014/15, 2015/16 рр.; володар Кубка Іспанії – 2008/09, 2011/12, 2014/15, 2015/16 рр.; володар Суперкубка Іспанії – 2005, 2006, 2009,

2010, 2011, 2013 рр.; переможець Ліги чемпіонів УЕФА – 2006, 2009, 2011, 2015 рр.; володар Суперкубка УЕФА – 2009, 2011, 2015 рр.; чемпіон клубного чемпіонату світу ФІФА – 2009, 2011, 2015 рр.

Стосовно наших досліджень додатковою складністю є забезпечення теоретичного моделювання процесу розвитку виду спорту (баскетболу) – створення теоретичної моделі розвитку баскетболу на різних рівнях його функціонування. За загальною теорією підготовки спортсменів [209], що підтверджено переважною більшістю науковців, доцільним є розрізняти наступні рівні розвитку баскетболу: дитячо-юнацького та резервного спорту; аматорського спорту; професійного спорту. Крім цього, в процесах розвитку спорту в глобальному вимірі все більш активну значущість починають відігравати параолімпійський і ветеранський спорт [176]. Однак, стосовно напрямів нашого дослідження, ці рівні розвитку спорту на сьогодні є більш другорядними внаслідок значно менших кількісних груп спортсменів, нозологічною специфікою та віковими особливостями.

На наш погляд, процес розробки і формування моделей розвитку баскетболу повинен ґрунтуватися на органічному поєднанні аналітико-синтетичних підходів. Це положення підтверджується працями відомих науковців, які детально вивчали проблематику моделювання стосовно групи ігрових видів спорту [1, 130] та проблеми моделювання як складової системи управління в загальній теорії підготовки спортсменів [4].

В загальному вигляді теоретична модель розвитку баскетболу повинна містити такі складові:

- вихідні показники, що характеризують існуючий стан речей;
- цільові установки процесу розвитку баскетболу;
- прогнозні характеристики розвитку баскетболу;
- критерії розвитку баскетболу: основні та допоміжні;
- шляхи практичної реалізації;
- систему управління, яка забезпечує контроль та корекцію процесів.

Наявність складових теоретичної моделі розвитку баскетболу дозволяє

впритул наблизитися до формування певного алгоритму її розробки і формування. Отже, в основу розробки теоретичної моделі розвитку баскетболу має бути покладена характеристика існуючого стану речей, її детальний аналіз, виявлення недоліків, вивчення та узагальнення досвіду розвитку баскетболу за кордоном (американський, європейський, російський, литовський досвід). На підставі цього, необхідно сформулювати цільові установки процесу розвитку баскетболу з урахуванням національних особливостей, які мають значний вплив на ці процеси: традиції, генетична спадковість, кліматична зона та ін.

Прогнозні характеристики моделі розвитку баскетболу мають бути конкретизовані за часовими ознаками і містити низку альтернативних варіантів, ґрунтуватися на екстраполяції найбільш ефективних національних і закордонних особливостей, які мають вагомий вплив на оптимізацію процесів розвитку баскетболу на різних рівнях.

Для визначення ефективності моделі розвитку необхідно визначити основні та допоміжні критерії. Група критеріїв має бути спеціалізованою для різних рівнів розвитку баскетболу: дитячо-юнацького та резервного, аматорського, професійного. Комплекс вищезазначених складових дозволить визначити шляхи практичної реалізації моделі, її адаптацію до умов тренувального та змагального процесів, практичного застосування моделі розвитку баскетболу на національному рівні. Важливою складовою є система управління, а саме забезпечення процесів контролю розвитку баскетболу та визначення ефективних шляхів корекції в межах сформованої моделі.

Крім цього, процеси моделювання, розробки і формування моделей, визначення їх характеристик є невід'ємними компонентами системи управління. Це збільшує значущість формування загальної системи управління в процесі розвитку баскетболу, дозволяє більш якісно та критично оцінити її взаємозалежні чинники: контроль і корекцію показників розвитку баскетболу в межах сформованої теоретичної моделі, яка містить конкретні часові значення. Таким чином, існують необхідні передумови

стосовно розробки і формування теоретичної моделі розвитку баскетболу в Україні, узагальнена схема якої представлена на рисунку 4.6.

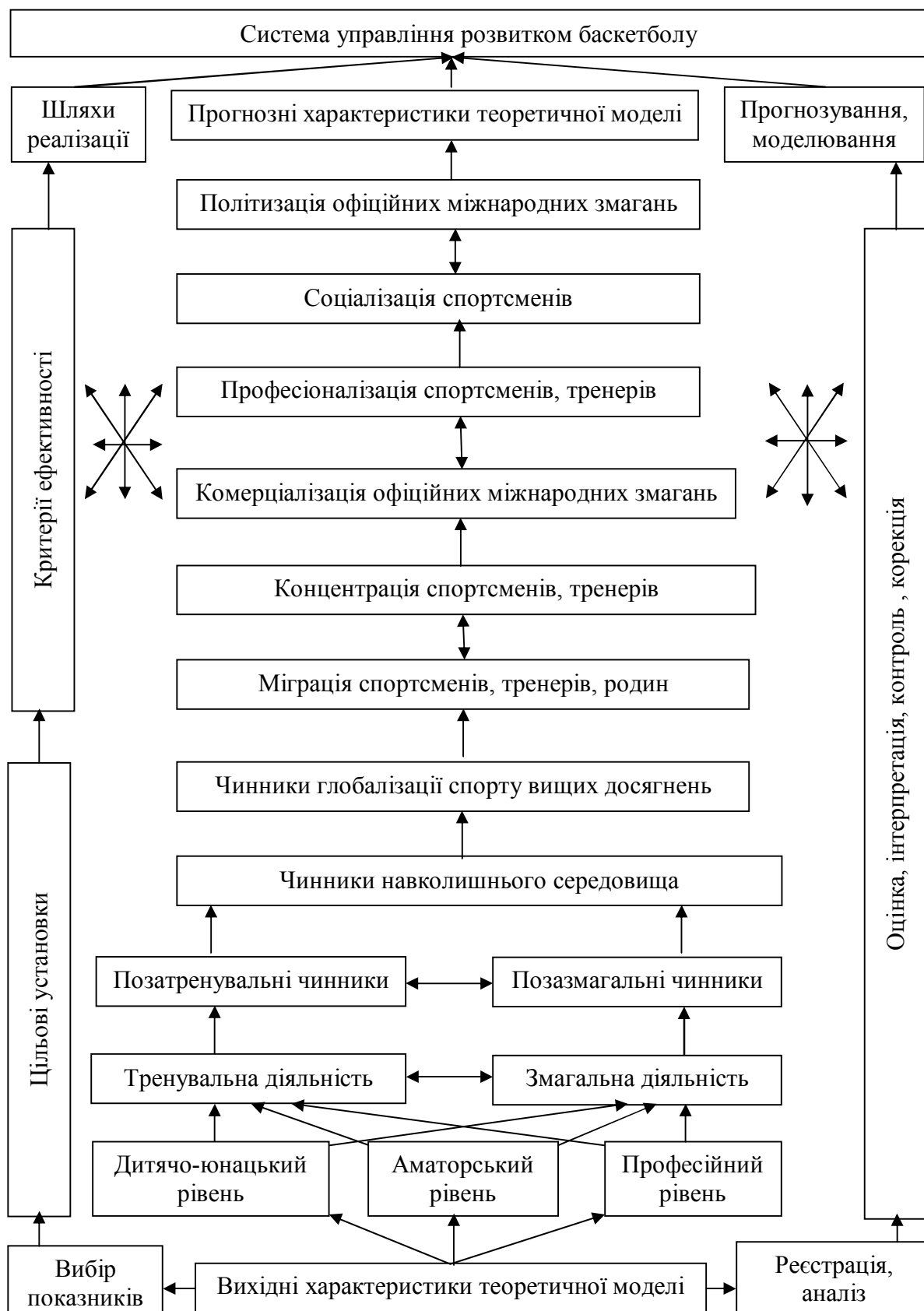

Рис. 4.6. Схема теоретичної моделі розвитку баскетболу

Педагогічний аналіз структурної схеми теоретичної моделі розвитку баскетболу, яка представлена на рисунку 4.6. свідчить, що в основу її розробки і формування покладено вихідні характеристики. Це зумовлено логікою наукових підходів до теоретичного моделювання процесів розвитку баскетболу: для побудови оптимальної моделі розвитку необхідно охарактеризувати поточний стан об'єкта. Стосовно показників, які характеризують поточний стан розвитку баскетболу в Україні, дослідники, звичайно, виокремлюють досить широке коло питань [104, 121, 172, 308]:

- генетична спадковість населення – на території сучасної України мешкає значна кількість відкритих етнічних груп і національностей, що забезпечує наявність талановитих у руховому відношенні та високорослих індивідів, які є перспективними зі спортивної точки зору;

- кліматичні фактори України сприяють фізичному розвитку спортсменів і проведенню ігрових занять з елементами баскетболу у дитячо-юнацькому віці на свіжому повітрі;

- демографічна ситуація в Україні, як правило, позитивні демографічні тренди зумовлюють підвищення конкуренції на рівні дитячо-юнацького та аматорського спорту;

- економічні чинники – загальна економічна ситуація (рівні інфляції або дефляції), рівень фінансування баскетболу (державний, приватний, громадський);

- інфраструктурні критерії – наявність сучасної матеріально-технічної бази і спортивних об'єктів, транспортної та готельної мережі;

- наявність традицій розвитку баскетболу, які ґрунтуються на високих показниках змагальної діяльності на рівні національних збірних команд і на клубному рівні в офіційних міжнародних змаганнях;

- наявність висококваліфікованих фахівців, науково-методичного забезпечення, системи ліцензування і підвищення кваліфікації тренерів;

- наявність організаційної структури розвитку баскетболу – дитячо-юнацьких спортивних шкіл, аматорських команд і професійних

баскетбольних клубів, міських, обласних і національних асоціацій (федерацій).

Комплекс наведених складових забезпечує характеристику поточного стану розвитку українського баскетболу. У процесі розробки і формування теоретичної моделі важливе значення має вибір чинників, які мають провідне або другорядне значення, не дублюють, певною мірою, характеристики один одного. На рівні системи управління це відповідає процесам відбору показників, визначення їх характеристик та аналізу.

Розробка і формування теоретичної моделі розвитку баскетболу в Україні детерміновані трьома основними напрямками: дитячо-юнацький і резервний баскетбол, аматорський баскетбол, професійний баскетбол. З точки зору процесів розвитку баскетболу певну значущість мають також паралімпійський спорт і ветеранський баскетбол, але, незважаючи на вплив чинників глобалізації на спорт вищих досягнень, їх часткова доля в загальній сукупності залишається достатньо малою. У цьому сенсі наявність трьох основних напрямів розвитку українського баскетболу повинна відповідати формуванню трьох відповідних моделей розвитку та узагальненої (або сукупної) моделі.

Для кожної з моделей розвитку наявні відповідні цільові установки. Для моделей розвитку на дитячо-юнацькому та аматорському рівні домінуючими є спрямованість на розвиток масового баскетболу та оздоровлення населення. Для моделей розвитку професійного баскетболу основними цільовими установками є підвищення ефективності тренувального процесу та змагальної діяльності висококваліфікованих баскетболістів. Стосовно проблематики нашого дослідження необхідно врахувати вплив чинників глобалізації на розвиток спорту вищих досягнень: міграція спортсменів-професіоналів стає звичним явищем у процесах підготовки і змагальної діяльності, вносить значні корективи у хід змагальної боротьби та її остаточні результати. В свою чергу, це позначається на процесах розвитку баскетболу в Україні, потребує корекції тренувального

процесу, змагальної діяльності та характеристик теоретичної моделі розвитку баскетболу.

Внаслідок міграційних процесів відбувається концентрація спортсменів в центрах підготовки, яка сприяє підвищенню рівня конкуренції в навчально-тренувальній і змагальній діяльності. Стосовно дитячо-юнацького та резервного баскетболу концентрація перспективних спортсменів має місце в провідних центрах підготовки національного або міжнародного рівнів (баскетбольні академії Ш. Марчюльоніса та А. Сабоніса в Литві; літні спортивні табори в США). Високий рівень конкуренції в навчально-тренувальному процесі дозволяє значно підвищити ефективність багаторічної підготовки і дозволяє спортсменам демонструвати високі результати порівняно з іншими спортсменами цієї вікової групи.

На рівні професійного баскетболу має місце концентрація висококваліфікованих спортсменів в найсильніших лігах (НБА в США) і провідних національних чемпіонатах Європи (Іспанії, Франції, Італії, Греції та ін.) і Російської Федерації. Крім підвищення рівня конкуренції в тренувальному процесі, концентрація спортсменів на професійному рівні значно підвищує рівень конкурентної боротьби в змагальній діяльності, що автоматично призводить до підвищення зацікавленості широкої глядацької та вболівальницької аудиторії.

У свою чергу, високий рівень конкуренції призводить до активного залучення меценатів, інвесторів і провідних світових телекомпаній, що сприяє комерціалізації провідних міжнародних змагань з баскетболу – чемпіонатів Європи та світу, Олімпійських ігор. Високий рівень комерціалізації змагань також притаманний провідним баскетбольним лігам світу (НБА) і національним європейським чемпіонатам. Це свідчить про значне поширення професіоналізації серед баскетболістів на клубному рівні. Крім цього, в сучасних умовах спортсменам доводиться протягом змагального сезону виступати за клубні та національні збірні команди, внаслідок чого достатньо гостро постають юридичні питання, які стосуються

вдосконалення трудових угод (контрактів) спортсменів, тренерів з баскетбольними клубами [39].

Підсумовуючи вищезазначене та погляди провідних фахівців галузі олімпійського та професійного спорту, констатуємо, що провідні баскетболісти-професіонали світового рівня є власниками значних фінансових статків і прикладом для наслідування широких верств населення [151, 192, 193, 215]. Це робить їх надзвичайно впливовими в соціальному плані та дозволяє зробити навіть успішну політичну кар'єру. Необхідно зауважити, що світові та регіональні організації, які опікуються розвитком баскетболу (FIBA, FIBA-Europe), намагаються в діяльності дистанціюватися від політизації баскетболу та спорту взагалі. На жаль, на практиці, політичні чинники продовжують відігравати значну роль і мають вагомий вплив на остаточний розподіл результатів змагальної боротьби в офіційних міжнародних змаганнях. Бойкоти Ігор Олімпіад 1980 р. (Москва, СРСР) і 1984 р. (Лос-Анджелес, США) не дозволили взяти участь у змаганнях багатьом найсильнішим спортсменам, у тому числі баскетболістам, що істотно змінило турнірні таблиці та таблиці про ранги в багатьох видах олімпійської програми. Останній приклад [236], на Іграх XXXII Олімпіади 2016 р. (Ріо-де-Жанейро, Бразилія) від участі в змаганнях були відсторонені збірні Російської Федерації з легкої та важкої атлетики на підставі фактів, які оприлюднені в доповіді всесвітньої антидопінгової агенції (WADA) [440]. На жаль, остаточних переконливих доказів представлено не було, певні матеріали цієї справи були вилучені з офіційного сайту WADA, що дало підстави журналістам, спортивним і політичним діячам для численних інсинуацій стосовно наявності політичного підґрунтя в процесі відсторонення російських спортсменів від змагань.

Характеристика теоретичної моделі розвитку баскетболу в умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень не буде повною без визначення критеріїв ефективності. Складна багаторівнева модель розвитку баскетболу зумовлює наявність критеріїв ефективності, які певною мірою

детермінують економічні, соціальні, правові, організаційні та суто спортивні чинники. Наприклад, критерієм економічної ефективності моделі розвитку баскетболу в Україні є кількісний фінансовий еквівалент в розрахунку на одного спортсмена-баскетболіста. Для прикладу, за показниками економічної ефективності розвитку дитячо-юнацького баскетболу в Європі лідирує Литва, в якій на кожен витрачений державою грошову одиницю прибуток становить близько 300 % за рахунок подальшої вдалої кар'єри литовських баскетболістів у провідних баскетбольних лігах світу та національних чемпіонатах.

Шляхи реалізації теоретичної моделі розвитку баскетболу мають значущість у сенсі вибору оптимальних алгоритмів, які ґрунтуються на вивченні та узагальненні досвіду та шляхів розвитку баскетболу в найуспішніших країнах (США, Іспанії, Франції, Італії, Греції, Литві та Російській Федерації). На наш погляд, оптимальним є комплексне застосування найбільш ефективних моделей розвитку з урахуванням особливостей, які притаманні українському баскетболу.

Таким чином, розробка та формування теоретичної моделі розвитку баскетболу є складовою системи управління, яка містить також оцінку, інтерпретацію, контроль і корекцію показників, моделювання та прогнозування у якості провідних складових.

Висновки до розділу 4

Сучасні наукові дослідження переконливо свідчать, що найбільших успіхів досягають команди, які мають сучасну матеріально-технічну базу, фінансове забезпечення, укомплектовані висококваліфікованими спортсменами і тренерами, з відповідним науково-методичним забезпеченням тренувальним і змагальним процесами. Це вимагає застосування сучасних методичних підходів із використанням чинників позатренувального, позазмагального характеру, навколишнього середовищата глобалізації спорту вищих досягнень.

Обґрунтування та розробка теоретичної моделі розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень повинні враховувати теоретико-методичні положення загальної теорії спорту та системи підготовки спортсменів:

- принципи організації та управління багаторічною підготовкою та змагальною діяльністю висококваліфікованих спортсменів;

- раціональне поєднання багаторічної підготовки висококваліфікованих спортсменів з чинниками позатренувального, позазмагального характеру та навколишнього середовища;

- корекцію багаторічної підготовки висококваліфікованих спортсменів з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень на процеси підготовки і змагальної діяльності в спортивних іграх.

Розробка теоретичної моделі розвитку баскетболу має три основні рівні: дитячо-юнацький і резервний рівень, аматорський рівень, професійний рівень. Певну значущість також мають ветеранський баскетбол і змагання спортсменів різних нозологічних груп (адаптивний спорт). Отже, наявність трьох основних напрямів розвитку баскетболу в Україні повинна відповідати формуванню трьох відповідних теоретичних моделей розвитку та узагальненої (або сукупної) моделі.

Теоретична модель розвитку баскетболу в Україні з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень містить її структурні складові: міграцію спортсменів; концентрацію спортсменів у провідних центрах підготовки, лігах, національних чемпіонатах, провідних клубах; комерціалізацію офіційних міжнародних змагань рівня Олімпійських ігор, чемпіонатів Європи та світу; професіоналізацію спортсменів і тренерів; соціалізацію висококваліфікованих спортсменів і тренерів; політизацію офіційних міжнародних змагань (Олімпійських ігор, чемпіонатів світу та Європи, міжнародних кубкових турнірів та ін.).

Функціонування складної багаторівневої моделі розвитку баскетболу в Україні неможливе без наявності визначених критеріїв ефективності, які

детермінують економічні, соціальні, демографічні, правові, організаційні, суто спортивні та інші чинники. Шляхи практичної реалізації теоретичної моделі розвитку баскетболу в Україні ґрунтуються на вивченні та узагальненні педагогічного досвіду стосовно розвитку баскетболу в найбільш успішних країнах світу. Це дозволяє сформувати алгоритми розвитку баскетболу в Україні з урахуванням передового світового досвіду в комплексному поєднанні з національними українськими традиціями і особливостями. Найбільш ефективними в сучасному світовому баскетболі є національні моделі розвитку в США, Китаї, Австралії, Іспанії, Франції, Італії, Греції, Литві та Російській Федерації.

Теоретична модель розвитку баскетболу в Україні містить традиції розвитку в умовах колишнього СРСР (державне фінансування, розгалужену мережу дитячо-юнацьких спортивних шкіл та спортивних інтернатів відповідного профілю, наявність висококваліфікованих тренерських кадрів і системи підвищення кваліфікації, наявність висококваліфікованих спортсменів). Такий стан речей свідчить про наявність визначеного підґрунтя в процесі формування і розробки теоретичної моделі розвитку баскетболу в Україні в сучасних умовах впливу чинників глобалізації на спорт вищих досягнень.

Теоретична модель є складовою системи управління розвитком баскетболу в Україні та складається з реєстрації, аналізу та інтерпретації показників; оцінки, контролю та корекції показників; моделювання та прогнозування шляхів розвитку баскетболу; прийнятті управлінських рішень на основі вивчення передового світового досвіду та національних особливостей розвитку баскетболу.

Основні наукові результати четвертого розділу опубліковані у працях [271, 288, 413].

РОЗДІЛ 5

ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ В СПОРТИВНИХ ІГРАХ З УРАХУВАННЯМ ВПЛИВУ ЧИННИКІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СПОРТУ ВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ

5.1. Врахування та облік кількісно-якісних показників і рівня змагальної практики як складова технології підготовки висококваліфікованих спортсменів (на матеріалі баскетболу)

Сучасні наукові, методичні та практичні підходи до розробки уніфікованої технології підготовки висококваліфікованих баскетболістів в умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень базуються на поєднанні комплексних та індивідуальних підходів. Синтез показників індивідуальної та загальнокомандної підготовленості висококваліфікованих баскетболістів, на наш погляд, є віддзеркаленням у системі спортивного тренування всесвітнього філософського закону «єдності та боротьби протилежностей». В умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень суттєво загострюється конкуренція між провідними баскетбольними лігами, клубами, гравцями. Йдеться про конкуренцію між провідною професійною баскетбольною лігою (НБА) та національними європейськими чемпіонатами. Чим вищий рівень конкуренції та спортивної майстерності гравців, чим вища педагогічна кваліфікація тренерів, тим більший прибуток отримує професійна баскетбольна ліга або національний чемпіонат. Такий стан речей вимагає пошуку нових нетрадиційних засобів і методів удосконалення спортивної майстерності баскетболістів та їх впровадження в практику спортивної підготовки і змагальної діяльності. Одним із таких чинників, який значущий на етапах підготовки до вищих досягнень і максимальної реалізації індивідуальних можливостей спортсменів, є врахування кількісно-якісних показників і рівня змагальної практики висококваліфікованих баскетболістів. На основі фундаментальних досліджень теорії спорту та системи підготовки спортсменів В. Платонова

[206, 209] і власних педагогічних спостережень наявна можливість диференціювання рівнів змагальної діяльності в баскетболі з урахуванням їх ієрархії:

- перший рівень – змагальна діяльність в тренувальному процесі (ігрові вправи, навчальні ігри, двосторонні ігри);

- другий рівень – товариські та контрольні ігри, змагальна діяльність у передсезонних або інших турнірах, які не мають статусу офіційних змагань;

- третій рівень – офіційні змагання національного або міжнародного рівнів (національний чемпіонат або Кубок; європейські кубкові турніри, чемпіонати Європи та світу, Олімпійські ігри, тощо).

Процес підготовки до офіційних змагань національного або міжнародного рівнів має виражену специфіку, яка обумовлена практичною неможливістю забезпечити єдність тренувального процесу для всіх гравців команди без виключення.

Глобальні процеси, які мають істотний вплив на підготовку та змагальну діяльність висококваліфікованих баскетболістів, призводять до підвищеного травматизму, необхідності виступів за національні збірні команди або закордонні професійні баскетбольні клуби. У сукупності це значно ускладнює присутність гравців-лідерів на навчально-тренувальних зборах з метою якісної підготовки до офіційних змагань. Досить поширеною є практика, коли переважна більшість гравців (80–90 % складу команди) починає виконувати програму навчально-тренувальних зборів, а інші, 10–20 %, беруть участь в підготовці на подальших етапах – у навчально-тренувальних зборах, у тренувальному процесі, у турнірах, які передують офіційним змаганням. Такий стан речей обумовлює необхідність створення педагогічної технології, яка дозволила б компенсувати різний початковий рівень спортивної підготовленості висококваліфікованих баскетболістів.

На рисунку 5.1 наведено узагальнену схему формування технології підготовки висококваліфікованих баскетболістів на основі врахування кількісно-якісних показників і рівнів змагальної практики.

Рис. 5.1. Узагальнена схема формування технології підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних змагань на основі врахування кількісно-якісних показників і рівнів змагальної практики

Аналіз вищенаведеної схеми, результати педагогічних спостережень та опитування тренерів збірних команд України з баскетболу різних вікових груп, статі, аналіз матеріалів комплексних наукових груп дозволяють сформулювати основні складові педагогічної технології підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних змагань з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень. На відміну від класичних схем підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних змагань

виокремлюємо такі її складові:

- в основу формування технології підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних змагань покладено спеціальні принципи спортивного тренування В. Платонова [208];

- диференціація складу команди і її розподіл на типологічні групи (основний склад, регулярна заміна, розширений склад, перспективний резерв) для оптимізації підготовки гравців і команди в цілому з урахуванням амплуа, поточного рівня майстерності гравців і кількісно-якісних показників змагальної практики відповідних рівнів: клубного, національного, міжнародного;

- нові, принципово відмінні підходи до планування підготовки команди до офіційних змагань, які враховують певну ротацію складу гравців, що беруть участь у тренувальних зборах:

- а) на етапі підготовки до вищих спортивних досягнень;

- б) на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей спортсменів;

- індивідуалізація підготовки висококваліфікованих гравців, які грають в національних чемпіонатах інших країн і не мають можливості брати участь у тренувальних зборах команди для підготовки до офіційних змагань внаслідок дії контрактних зобов'язань з професійним клубом або лігою;

- застосування інноваційних методів управління підготовкою висококваліфікованих баскетболістів за допомогою комп'ютерних програм аналізу результатів змагальної діяльності («LiveStat» та ін.), вивчення офіційних протоколів ігор і статистики на офіційних сайтах змагань, спостереження за процесом підготовки, його оперативне обговорення, консультації, обмін думками спортсменів і тренерів та ін. («Skype», «Wiber», «WhatsApp» та ін.).

- використання модельно-цільового підходу в процесі індивідуальної підготовки висококваліфікованих гравців та в підготовці основного складу команди, використання модельних тренувальних завдань як інструменту

побудови процесу підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних змагань, основи яких викладено В. Костюкевичем [131];

- інтеграція індивідуальної підготовленості висококваліфікованих гравців і основного складу команди, який брав участь у тренувальних зборах, у відповідні показники загальнокомандної готовності до офіційних змагань.

- практична реалізація рівня загальнокомандної підготовленості та його оперативна корекція в змагальній діяльності на офіційних міжнародних змаганнях вищого рівня – чемпіонатах Європи та світу, Іграх Олімпіад;

- експертна оцінка результатів з використанням алгоритму спеціального аналізу показників змагальної діяльності в командних спортивних іграх, який розроблено Е.Ю. Дорошенком [69]: 1) аналіз ефективності виконання командних схем ведення гри: в атаці, в захисті, в перехідних режимах змагальної діяльності; 2) аналіз ефективності виконання групових взаємодій в атаці, в захисті, в перехідних режимах змагальної діяльності; 3) аналіз ефективності виконання індивідуальних дій в атаці, в захисті, в перехідних режимах змагальної діяльності; 4) аналіз ефективності виконання техніко-тактичних дій у стандартних положеннях; 5) хронологічний аналіз розвитку гри: 1–4 тайми – 10 хвилин (3 + 5 + 2); 6) аналіз ефективності ігрових дій у різних зонах майданчика: зона захисту, центральна зона, зона атаки; лівий і правий фланги захисту та атаки; 7) аналіз вирішальних моментів гри.

5.2. Врахування та облік чинників ігрової спеціалізації як складова технології підготовки висококваліфікованих спортсменів в умовах глобалізації спорту вищих досягнень (на матеріалі баскетболу)

Загальновідомо, що в спортивних іграх, враховуючи специфіку виду спорту, вирізняють амплуа гравців. Науковці проводять дослідження щодо особливостей, модельних характеристик, вимог відбору на різних етапах підготовки спортсменів, уособлюючи та конкретизуючи обмеження і опираючись саме на амплуа гравців. У баскетболі фахівці користуються

трьома основними амплуа: розігравач, нападник і центровий, або розподілом функцій за п'ятьма позиціями гравців: розігравач, атаквальний захисник, легкий форвард, важкий форвард і центровий. Розглянуті в ретроспективі тенденції розвитку баскетболу декількох останніх десятиліть спрямовані на спрощення чітких кордонів між амплуа через ряд зрозумілих ознак:

- сучасний баскетбол вимагає від гравців демонстрації широкого арсеналу вмінь і навичок через підвищення вимог до видовищності гри;

- вміння грати на різних ігрових позиціях цінується не тільки вболівальниками, але й тренерами і селекціонерами команд;

- високий рівень майстерності гравців, тренерів і команд, скаутінг і сучасні інформаційні можливості вимагають нових підходів при підготовці до кожного наступного матчу, тому вузька спеціалізація зменшує конкурентноспроможність гравців на рівні офіційних міжнародних змагань;

- швидкість зміни ситуацій та якісний агресивний захист поставили перед гравцями складні завдання стосовно звільнення від опіки для виходу на зручну кидкову позицію, тому при відпрацьовуванні конкретних кидкових точок вже не йдеться. Сучасний баскетболіст має бути готовим виконати атаку кошика з позиції, яка притаманна гравцю будь-якого амплуа;

- індивідуалізація гри, яка через скорочення часу на атаку, замінила багатоходові тактичні схеми і диктує підвищені вимоги до індивідуальної техніко-тактичної та фізичної підготовленості гравця. Для висококваліфікованого баскетболіста вже недостатньо вміти застосовувати в грі арсенал дій, які характерні тільки для гравців суміжних амплуа. Ці загальновідомі погляди довели талановиті зірки минулого (наприклад, Арвідас Сабоніс, центровий зі зростом 222 см володів стабільним триочковим кидком і філігранними результативними передачами, які притаманні гравцям амплуа «розігравач»; Іван Єдешко, зі зростом 196 см використовував власні антропометричні переваги на користь команди, виконуючи функції гравця амплуа «розігравач»).

Якщо вищенаведені приклади носять ситуативний характер і

виглядають як прогресивні нововведення талановитих спортсменів і тренерів, то сучасні складові процесу глобалізації спорту вже наполегливо вимагають використовувати подібні вимоги для якісного змагального протистояння:

- професіоналізація баскетболу веде до постійного пошуку шляхів удосконалення змагальної діяльності (наприклад, багато технічних прийомів еволюціонують через фізичний тиск сучасного силового баскетболу). Спектр індивідуальних техніко-тактичних дій поширюється за рахунок засвоєння нових способів виконання прийомів, притаманних гравцям суміжних амплуа;

- щорічна міграція спортсменів залишає мінімум часу та можливостей на адаптацію в тактичні схеми команди. Якщо баскетболіст спроможний швидко пристосовуватися під ситуацію, що складається (наприклад, замінити серйозно травмованого гравця в стартовому складі), у нього з'являється шанс потрапити до складу команди і заявити про свої нереалізовані амбіції;

- комерціалізація баскетболу як бізнес-продукту потребує видовищної та ефективної змагальної діяльності. Гравці, що відповідають сучасним вимогам і володіють широким спектром індивідуальних можливостей на баскетбольному майданчику, вражають вміннями, які є характерними для гравців суміжних амплуа, отримують значні фінансові здобутки у вигляді контрактів і рекламних угод з провідними світовими брендами.

Подібні тенденції розвитку баскетболу спонукають фахівців до вирішення ряду питань, які безпосередньо стосуються спеціалізації гравців у баскетболі. Спеціалісти продовжують дискусію, відстоюючи власну думку стосовно початку навчання техніко-тактичним діям, з метою орієнтації на конкретне амплуа. Рання спеціалізація веде до ірраціонального засвоєння прийомів, обмежує арсенал можливостей юного спортсмена і ставить під загрозу подальшу кар'єру в разі хибної уяви про амплуа за антропометричними ознаками, які змінюються на часі. Пізня спеціалізація навпаки не дає можливості підготувати повноцінний талановитий резерв гравців відповідних амплуа на час відбору в команди високої кваліфікації або національні збірні команди.

Виступи на змаганнях у складі національної збірної команди країни вимагають від гравців і тренерів максимальної віддачі за короткий строк. Існують гравці з неофіційним статусом «клубний гравець», які є лідерами своїх команд і вдало виконують свої обов'язки в змаганнях клубного рівня (чемпіонати і Кубки країни), але не володіють вміннями знайти місце для самореалізації в національних збірних командах. У більшості випадків ця проблема має психологічну природу, адже в національних збірних командах збираються кращі гравці, що мають високий рівень спортивної майстерності. У цьому контексті гравцям-лідерам клубного рівня не завжди вдається підтверджувати свої лідерські амбіції серед найсильніших спортсменів. Сучасний стан проблеми підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних змагань вимагає застосування принципово інших підходів, які значною мірою залишаються поза увагою спортивних менеджерів і тренерів. Насамперед це стосується врахування чинників глобалізації спорту вищих досягнень, які значно ускладнили процеси підготовки до офіційних змагань внаслідок активного залучення до лав національних збірних команд натуралізованих спортсменів – мігрантів і гравців, які виступають в національних чемпіонатах інших країн («легіонерів»). Існуючі проблеми можливо подолати за рахунок принципово відмінних підходів до планування підготовки висококваліфікованих баскетболістів, які враховують ігрову спеціалізацію й універсалізацію гравців щодо їх можливого використання в суміжних амплуа. Крім цього, важливими для процесу планування підготовки до офіційних змагань є врахування кількісно-якісних показників змагальної практики відповідних рівнів і оперативна оцінка поточного рівня спортивної майстерності висококваліфікованих баскетболістів. Як зазначалося вище, у сучасній теорії та методиці підготовки спортсменів у баскетболі виокремлюють такі рівні змагальної практики: тренувальний, національний і міжнародний. Стосовно її кількісно-якісних показників доцільно диференціювати склад команди на окремі групи (гравці основного

складу; гравці, які регулярно виходять на заміну; гравці, які епізодично виходять на заміну; гравці, які складають перспективний резерв) (табл. 5.1).

Таблиця 5.1

Орієнтовна матриця практичної технології планування підготовки команди до офіційних змагань протягом макроциклу з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень

П.І.Б. гравця	Амплуа					Диференціація гравців на групи	Основний склад	Регулярна заміна	Розширений склад	Перспективн. резерв	Навчально- тренувальні збори			
	№ 1	№ 2	№ 3	№ 4	№ 5						I	II	III	IV
1	*	-	-	-	-	о	*	-	-	-	+	+	+	+
2	*	*	-	-	-	л+о	*	-	-	-	в	в	+	+
3	*	*	-	-	-	р	-	-	*	-	+	+	в	в
4	*	*	-	-	-	п	-	-	-	*	+	+	+	+
5	*	*	*	-	-	л+о	*	-	-	-	в	в	+	+
6	-	*	*	-	-	р	-	*	-	-	+	+	+	+
7	-	*	*	-	-	рс	-	-	*	-	+	+	+	+
8	-	*	*	-	-	рс	-	-	*	-	+	+	+	+
9	-	*	*	-	-	рс	-	-	*	-	+	+	+	+
10	-	*	*	-	-	п	-	-	-	*	+	+	+	в
11	-	*	*	*	-	о	*	-	-	-	+	+	+	+
12	-	-	*	*	-	л+о	*	-	-	-	+	+	+	+
13	-	-	-	*	-	рс	-	-	*	-	+	+	в	+
14	-	-	-	*	-	рс	-	-	*	-	+	+	в	+
15	-	-	-	-	*	л+о	*	-	-	-	в	в	+	+
16	-	-	-	*	*	л+р	-	*	-	-	+	+	+	+
17	-	-	-	-	*	рс	-	-	*	-	+	+	+	+
18	-	-	-	-	*	л+п	-	-	-	*	+	+	+	в

Примітки: амплуа (№ 1 – № 5) – розігравач, атаквальний захисник, легкий форвард, важкий форвард, центровий відповідно; * – позначка відповідності гравця до визначення; + – присутність на навчально-тренувальному зборі; в – відсутність на навчально-тренувальному зборі; I-IV – номер навчально-тренувальних зборів; л – статус «легіонера»; о – основний склад; р – регулярна заміна; рс – розширений склад; п – перспективний резерв

У таблиці 5.1. наведено матрицю практичної технології планування підготовки національної збірної команди до офіційних змагань протягом макроциклу з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень.

В основу створення представленого зразка матриці практичної технології планування підготовки національної збірної команди до офіційних змагань у макроциклі покладено врахування конкретного і суміжного амплуа гравців при плануванні навчально-тренувальних зборів, турнірів і подальшого виступу на офіційних змаганнях. Гравці поділені за кількісно-якісними показниками змагальної практики відповідних рівнів на чотири групи:

- гравці основного складу команди (як правило 5–6 гравців, які можуть розпочати матч залежно від запланованих на конкретну гру тактичних схем і особливостей змагальної діяльності гравців команди суперника);

- гравці, які регулярно виходять на заміну (2–3 гравці, що істотно впливають на змагальну діяльність команди в кожному матчі);

- гравці розширеного складу команди (баскетболісти, що залучаються до гри у конкретних ігрових ситуаціях, або з метою отримання ігрового досвіду);

- гравці, що входять до групи перспективного резерву (гравці, що отримують практику тренувальної та змагальної діяльності в межах зборів у складі даної команди з метою набуття досвіду і залучення до основного складу в перспективі).

Для продуктивного процесу підготовки в баскетболі важливо сформувати дієздатну команду, що можливо при зосередженні на таких кроках планування:

- визначити пріоритетні тактичні схеми командної гри для протидії конкретним суперникам;

- обрати модельний склад команди щодо амплуа гравців відповідно до визначених схем;

- визначити список кандидатів до лав збірної команди з метою створення робочої конкуренції гравців у кожному ігровому амплуа;

- врахувати міграцію кандидатів у збірну команду та обрати оптимальний склад гравців для тренування з урахуванням амплуа (як правило, кращі гравці долучаються до процесу підготовки на останніх етапах і доцільно на початку підготовчого процесу залучити молодих виконавців подібного амплуа);

- використати сучасні можливості передачі інформації для дистанційного управління підготовкою спортсменів (наприклад, ознайомлення з тактичними схемами, завданнями з техніко-тактичної та фізичної підготовки для заочної індивідуальної підготовки спортсменів до вимог загальнокомандної підготовленості);

- контроль процесів взаємозаміни гравців у кожному амплуа з урахуванням непередбачених втрат (травмованість, неявка та інші форс-мажорні обставини), попередження ситуацій, які можуть знизити ефективність змагальної діяльності окремих гравців і команди в цілому.

Формування плану підготовки команди вимагає кропіткої та уважної роботи, врахування значної кількості чинників [87]. Якісно продуманий план дозволяє зменшити велику кількість помилок, яких припускаються тренери, нехтуючи врахуванням багатьох чинників, які є необхідними для оптимального планування процесу підготовки. Загальновідомо, що не існує проекту, котрий ідеальний за змістом і не потребує корекції в робочому режимі через ситуації, що виникають під час роботи, адже продумати всі деталі наперед принципово неможливо, а у творчій роботі тренера в цьому немає потреби. Саме вміння фахівця вправно корегувати роботу за створеним планом з урахуванням нововведень, виокремлюють спеціаліста високого класу з поміж інших, дозволяють зробити наголос на його високій професійній компетентності.

При формуванні плану підготовки найважливішою є інформація щодо кількісно-якісних показників і рівня змагальної практики баскетболістів та їх

реальної можливості взяти участь у підготовчому процесі національної збірної команди. Дана інформація зменшить необхідність фундаментальної корекції плану для подальшого управління процесом підготовки, адже неявка гравців на збори, навіть з поважних причин, ставить під загрозу повноцінність підготовчого процесу для всієї команди, а об'єктивний підхід до рівня підготовленості надасть можливість інформативної оцінки ситуації та обрання шляху для подальшого виходу з неї, мінімізуючи втрати для команди в цілому. Ретроспективний аналіз щорічних звітів тренерів про виступи збірних команд України з баскетболу надав підстави сформулювати низку загальних проблемних питань, що будуть мінімізовані завдяки запропонованій диференціації гравців на групи: основний склад, регулярна заміна, епізодичні гравці і перспективний резерв.

Загальновідомо і заздалегідь зрозуміло, що гравці, котрі мають статус легіонера, тобто не беруть участь у національному чемпіонаті, долучаються до тренувального процесу фактично на останніх етапах. Особливо актуальним це питання стає для тренерів національних збірних команд, які змагаються за вихід у фінальну частину чемпіонату Європи протягом двох сезонів під час проведення європейських чемпіонатів і зі значною кількістю гравців зі статусом легіонера (або спортивного мігранта).

У контексті сказаного вище необхідним стає обґрунтований підхід до вивчення цих питань, що спростить організаційні неузгодженості. До початку формування плану підготовки тренер має володіти інформацією про кількісні показники участі спортсмена в тренувальному і змагальному процесі, а саме: кількість тренувань у тижневому мікроциклі, погодинний еквівалент занять, переважна спрямованість підготовчого процесу на етапі прибуття в збірну, кількість зіграних офіційних матчів за останній місяць, рівень чемпіонату (турнірів), середня кількість часу, проведеного на майданчику.

До якісних показників, що необхідні на час формування плану підготовки слід віднести такі: кількість, дистанційні показники та пріоритетні позиції для виконання кидків та їх ефективність, результативні

передачі, підбирання м'яча, блок-шоти, помилки, персональні зауваження гравця і на гравцеві, ІТТМ (індекс техніко-тактичної майстерності, розрахований у співвідношенні показників гравця з загальнокомандними показниками), врахувати вимоги до гравця в клубі (з метою визначення можливості для дистанційної корекції).

Сучасний розвиток комунікацій суттєво сприяє використанню різних форм контролю та можливості підтримувати зв'язок з гравцями з питань щодо стану здоров'я, кількісно-якісних показників змагальної діяльності, режиму тренувань, підготовленості гравця та змінює ставлення до підготовки збірних команд, яке тривалий період часу відповідало принципу «хто приїхав, тих і тренуємо». Важливим є завдання підняти патріотичне ставлення гравців до участі в змаганнях за збірну команду і це, враховуючи особливості українського менталітету, можливо насамперед через особисте спілкування «тренер – гравець». Баскетболісти високого рівня підготовленості потребують меншої кількості командного тренувального часу, їх приєднання до команди на останньому етапі підготовки може бути використано протягом підготовчого процесу для перевірки перспективного резерву, заохочення гравців, які епізодично з'являються в грі, посилення перспектив для гравців, які регулярно виходять на заміну.

Нижче наведено орієнтовний план підготовки для гравців молодіжної збірної України з баскетболу (U–20), котрий можливо використовувати як основу для створення конкретного плану підготовки, який з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень має містити такі обов'язкові складові:

- календар офіційних ігор, до яких має підготуватись команда, із зазначенням суперників, дат і часу ігор;
- підсумки виступу команди попереднього року на подібних змаганнях;
- розширений список гравців-кандидатів до складу збірної команди із зазначенням важливих даних гравця – віку, зросту, амплуа, команди, яка делегує гравця, кількісних та якісних характеристик змагальної діяльності:

середніх показників зіграного часу; можливості використання в суміжних амплуа; ефективності змагальної діяльності; рівня чемпіонату та ін.;

- склад спеціалістів різного профілю, які необхідні для участі в навчально-тренувальних зборах і в змагальній діяльності;
- календарний план підготовки із зазначенням запланованих зборів, турнірів, товариських зустрічей і ймовірних суперників;
- мета та завдання тренувального та змагального процесів;
- прогнозна модель загальнокомандної підготовленості з визначеними акцентами тактичних пріоритетів (з урахуванням амплуа і статусу);
- прогнозні модельні характеристики гравців з конкретними критеріями техніко-тактичних показників для кожного ігрового амплуа (максимальні; допустимі діапазони; усереднені; мінімально-необхідні; провідних компонентів);
- зміст підготовки за її сторонами (теоретична, технічна, тактична, фізична (загальна та спеціальна), психологічна, інтегральна);
- розподіл обсягів компонентів підготовки за мікроциклами;
- параметри навантаження (мале, середнє, значне, велике);
- план тренування в мікроциклах (корекція відповідно до результатів медичного обстеження, показників контрольних тестів, фізичного стану баскетболістів, змін дат проведення контрольних ігор тощо);
- педагогічний контроль (тестування з урахуванням амплуа із загальної та спеціальної фізичної та техніко-тактичної підготовленості);
- характеристика засобів відновлення (педагогічні, гігієнічні, фізіотерапевтичні, психологічні).

Орієнтовний план підготовки збірної команди України з баскетболу (U–20) до Чемпіонату Європи 2018 р.

1. Календар ігор

Дата	Час гри	Суперники збірної України
27.07.18	18.15	Литва
28.07.18	16.00	Іспанія
29.07.18	18.15	Франція
30.07.18	16.00	Сербія

2. Підсумки виступу юніорської збірної на Євро-2017.

Виступ юніорської збірної на Євро-2017 р. дозволив виявити ряд проблем, основними з яких були такі:

- гра команди у нападі...
- гра команди у захисті...
- рівень індивідуальної майстерності баскетболістів...
- фізична підготовленість гравців...

Статистичні показники змагальної діяльності гравців різного амплуа з науковообґрунтованим аналізом даних.

3. Розширений список кандидатів до молодіжної збірної команди.

№	П.І.Б., рік народження	Ріст	Амплуа	Звідки прибуття
1				

4. Склад спеціалістів різного профілю (тренери та асистенти за спрямованістю тренувань, медичний і допоміжний персонал, спеціалісти комплексних наукових груп).

5. Календарний план підготовки.

№	Вид роботи	Строки	Місце проведення
1	Навчально-тренувальний збір	5–19 червня	м. Одеса
2	Контрольні ігри	17–19 червня	м. Одеса
3	Навчально-тренувальний збір	24 червня– 5 липня	м. Київ, Олімпійська база «Святошин»
4	Контрольні ігри (Туреччина)	2–4 липня	м. Київ
5	Міжнародний турнір	6–11 липня	Австрія
6	Навчально-тренувальний збір	12–24 липня	м. Київ, Олімпійська база «Святошин»
7	Контрольні ігри (Німеччина)	18–20 липня	м. Київ
8	Чемпіонат Європи 2018 р.	25 липня– 6 серпня	Греція

6. Мета та завдання.

Мета: мінімум – вихід з підгрупи чемпіонату Європи 2018 р. (U–20); максимум – вихід у дивізіон «А».

Для створення монолітної, боекдатної, психологічно врівноваженої команди з високорозвиненим відчуттям патріотизму, що спроможна здобувати передові позиції на європейському рівні необхідно вирішити такі

завдання:

- підвищити рівень загальної та спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів;
- розширити технічний арсенал індивідуальних дій баскетболістів у нападі та захисті;
- вивчити і вдосконалити сучасні тактичні взаємодії;
- підвищити відсоток реалізації швидкого прориву та кидків з гри;
- сформувати загальну активну та агресивну спрямованість команди в боротьбі за м'яч під щитами і по всій площині майданчика;
- розвивати уміння орієнтуватися в ігрових ситуаціях;
- виховувати високі морально-вольові якості у баскетболістів і психологічну готовність до змагань;
- підготувати стратегічний резерв до лав чоловічої національної збірної України (1–2 баскетболісти);
- визначити прогностичну модель командної гри.

Склад команди: розігравачі та атакувальні захисники – 5; нападники («легкі» і «важкі» форварди) – 4; центрові гравці – 3.

Плановані напрями командних взаємодій у загальній концепції гри:

- збалансованість використання засобів ведення гри;
- застосування агресивних форм захисту при комбінованому використанні різних систем гри;
- швидкий перехід від захисту до нападу і навпаки з максимально скороченими підготовчими фазами;
- ефективне поєднання якісного командного нападу з індивідуальною майстерністю баскетболістів;
- впевнене виконання кидків з різної відстані з обов'язковою подальшою боротьбою за оволодіння м'ячем, що відскочив від кошика.

Прогнозні модельні характеристики гравців різного амплуа:

№ 1 – розігравач. Баскетболіст амплуа розігравач – лідер команди, спроможний ефективно втілити в гру настанови тренера. Разом з високою

технічною майстерністю і результативним дальнім кидком, баскетболіст повинен вміти брати на себе організацію швидкого переходу до командного нападу і захисту.

№ 2 – атакувальний захисник. Передусім це кращий захисник команди. Команда працює, щоб створити умови для успішної атаки (виконання кидка), а баскетболіст цього амплау, крім атакувальних дій, має ефективно грати в захисті та допомагати в організації атакувальних дій розігравачу шляхом групового подолання пресингу та розігрування м'яча.

№ 3 – «легкий» форвард. Баскетболіст амплау «легкий» форвард – особистість, індивідуальна майстерність якого перебуває на високому рівні. Поєднання стрімкого дріблінгу з високою результативністю виконання кидків з різних відстаней збалансовано з активною боротьбою за м'яч і взаємодією з центровим.

№ 4 – «важкий» форвард. Баскетболіст даного амплау віддає перевагу активній грі на вхід у трисекундну зону, середнім кидкам у стрибку, атакувальній грі зі штрафної лінії, агресивній боротьбі під кошиками в захисті та нападі.

№ 5 – центровий. Гравець цього амплау виконує протягом гри найважчу роботу, відповідаючи за захист при різних обраних системах гри, виконуючи роботу останньої «ланки спасіння», діє у найскрутніших умовах ігрової боротьби, має демонструвати потужну гру на підступах до кошика.

№ 6 – другий розігравач. Баскетболісту, що першим виходить на заміну, відведена важлива і відповідальна роль: зміна ритму гри, підсилення потужності атак швидким проривом, зміцнення захисних позицій.

№ 7 – баскетболіст має характеристики відповідно до вимог гравців №№ 2 і 3, та не обов'язково дублює їх дії, а має специфічні особливості ігрової діяльності.

№ 8 – баскетболіст відповідає вимогам амплау №№ 4 і 5. Головні вимоги – боротьба за підбирання м'яча і ефективний захист у трисекундній зоні, досвід гри, ефективні коронні прийоми, що спроможні змінити хід гри

на користь своєї команди.

№№ 9, 10, 11, 12 – як правило перспективні гравці, налаштовані за будь-якої нагоди на майданчику доводити, що недолік ігрового досвіду може бути компенсований бажанням виконувати виснажливу роботу по відборі м'яча у захисті та швидкому переході в напад. Вони зобов'язані бути готовими підтримувати досягнуту перевагу і сподіватись, що тренер надасть їм можливість довести право відзначитись у грі.

7. Зміст підготовки за її сторонами.

а) навчально-тренувальний збір (5–19 червня, м. Одеса).

Головне завдання – формування передумов для розвитку спортивної форми.

Планування видів підготовки в такому співвідношенні:

- фізична підготовка – 50 %, співвідношення компонентів загальної та спеціальної фізичної підготовки – 2:1;

- технічна підготовка – 30 %;

- тактична підготовка – 20 %.

Корекція планування видів підготовки відповідно до результатів складання контрольних нормативів.

б) навчально-тренувальний збір (24 червня – 5 липня, Київ, Олімпійська база «Святошин»).

Головна спрямованість – розвиток передумов для становлення спортивної форми, підвищення тренуваності, розвиток спеціальних якостей і навичок баскетболістів:

- фізична підготовка – 30 %, спрямована на розширення рухових можливостей, подальше підвищення загальної та спеціальної тренуваності, здатності організму до швидкого відновлення;

- технічна підготовка – 30 %, головна увага приділяється засвоєнню та вдосконаленню техніки володіння м'ячем і техніки переміщень в умовах, наближених до змагальних, з урахуванням ігрових функцій;

- тактична підготовка – 40 %, формування групових і командних взаємодій у нападі та захисті.

Навчально-тренувальний збір (12–24 липня, Київ, Олімпійська база «Святошин»).

Завдання – завершення становлення спортивної форми. Тренувальні заняття поєднуються зі змагальною підготовкою.

- фізична підготовка – 20 %, спрямована на збереження загальної тренуваності і розвиток швидкості, швидкісно-силових якостей і спеціальної витривалості. Співвідношення загальної та спеціальної фізичної підготовки становить 1:2;

- технічна підготовка – 40 %, головна спрямованість на вдосконалення індивідуальної майстерності баскетболістів;

- тактична підготовка – 40 %, відведено час на інтегральну підготовку.

Теоретична підготовка планується в позатренувальний час, а психологічна – протягом навчально-тренувальних зборів і контрольних ігор.

8. Розподіл обсягів компонентів підготовки по тижневим циклам (хв.)

Вид підготовки	Всього	Макроцикл						
		червень			липень			
№ тижня								
Мікроцикли	7	1	2	3	4	5	6	7
Фізична(всього)	1370	430	470	120	350			
загальна фізична	890	280	350	90	170			
спеціальна фізична	480	150	120	30	180			
Технічна (всього)	3190	590	680	90	480	450	360	540
техніка нападу	2020	300	440	40	340	250	300	350
техніка захисту	1170	290	240	50	140	200	60	190
Тактична (всього)	2200		120	120	790	90	600	480
тактика нападу	1080		60	60	390	40	290	240
тактика захисту	1120		60	60	400	50	310	240
Інтегральна(всього)	1850		90	90	700		550	420
Контрольні ігри	1260		270	270		450		270
Нормативи	180	60	60					60
Всього	8200	1080	1600	600	1620	990	960	1350

9. Навантаження (ступінь регламентованого навантаження на заняттях).

Величини навантаження	Показник ЧСС, % вихідного рівня
Мале	25–30
Середнє	40–45
Значне	70–80
Велике	80–100

10. План тренування в мікроциклах (приклад – передзмагальний навчально-тренувальний збір (12–24 липня, Олімпійська база)).

Дата	№ заняття	Переважає спрямованість	Тривалість, хв	Навантаження
12.07.18	3	Тактика позиційного нападу проти особистого захисту	120	середнє
13.07.18	1	Серії кидків з урахуванням амплуа	60	середнє
	2	Індивідуальна майстерність у грі 1*1	90	значне
	3	Активні форми захисту у кутках майданчика з утворенням пасток для відбору м'яча. Комбінована система захисту 1–4	120	велике
14.07.18	1	Серії кидків з урахуванням амплуа	60	середнє
	2	Взаємодії гравців 2*2, 3*3	90	значне
	3	Зонні системи захисту. Зонний пресинг	120	значне
15.07.18	1	Серії кидків з урахуванням амплуа	60	середнє
	2	Взаємодія з центровим гравцем та протидія активним діям центрального суперників	90	середнє
	3	Командні взаємодії проти систем зонного захисту. Тактика агресивного особистого захисту проти позиційного нападу	120	велике
16.07.18		Відпочинок		
17.07.18	1	Серії кидків з урахуванням амплуа	60	середнє
	2	Робота над вдосконаленням виконання прийомів техніки гри	90	значне
	3	Боротьба за м'яч у позиційному захисті та після пробиття штрафних з подальшим розвитком швидкого прориву	120	велике
18.07.18	2	Комплексні вправи, наближені до ігрових ситуацій. Взаємодії у трикутнику нападу	90	середнє
	3	Контрольна гра зі збірною Польщі	90	велике
19.07.18	2	Контрольні нормативи ТТД	90	значне
	3	Контрольна гра зі збірною Польщі	90	велике
20.07.18	2	Групові взаємодії 2*2, 3*3	90	значне
	3	Контрольна гра зі збірною Польщі	90	велике
21.07.18		Відпочинок		
22.07.18	1	Серії кидків з урахуванням амплуа	60	середнє
	2	Індивідуальна майстерність у грі 1*1	90	середнє
	3	Особистий пресинг по всьому майданчику та протидія	120	велике
23.07.18	1	Серії кидків з урахуванням амплуа	60	середнє
	2	Групові взаємодії 2*2, 3*3	90	середнє
	3	Командні взаємодії у нападі та захисті	120	велике
24.07.18		Від'їзд на чемпіонат Європи – 2018		

11. Педагогічний контроль за ходом підготовки.

Проведення тестування з урахуванням амплуа (загальна і спеціальна фізична підготовка, техніко-тактична підготовка) у перший і останній дні навчально-тренувальних зборів.

Контрольні тести із загальної та спеціальної фізичної підготовки: згинання та розгинання рук в упорі лежачи за заданий період часу, серійні стрибки вгору по лінійці, переміщення 94 м («ялинка»), біг до шести точок, біг відрізків (6 м, 20 м).

Контрольні тести з техніко-тактичної підготовки: штрафні кидки (7 серій по 3), ігрові кидки за модифікованим тестом «М-100», комбінована вправа: ведення та кидок м'яча в русі (кількість влучань з 10 спроб лівою та правою рукою за 1 хв.), човниковий біг 96 м з веденням.

№	Вид вправи	Захисник	Нападник	Центровий
1				

12. Засоби відновлення.

Педагогічні засоби: раціональний розподіл навантажень у тренувальних циклах; створення чіткого ритму та режиму навчально-тренувального процесу; раціональна побудова навчально-тренувальних занять; дотримання послідовності вправ, чергування навантажень і відпочинку; індивідуалізація навчально-тренувального процесу; використання вправ для активного відпочинку, відновлення дихання.

Гігієнічні засоби: раціональний режим дня; збалансоване 3–4 разове харчування; гігієнічні процедури; зручний одяг і взуття.

Фізіотерапевтичні засоби: душ теплий (заспокійливий), контрастний і вібраційний (збуджувальний); лазня, масаж; розтирання.

Психологічні засоби: організація зовнішніх умов і чинників тренування; створення позитивного емоційного фону тренування; формування позитивних мотивів і правильного ставлення до тренувань; психорегуляторне тренування; відволікаючі заходи: читання книжок, прослуховування музики, екскурсії, використання настільних ігор тощо.

Отже, ми навели орієнтовний план підготовки збірної України з баскетболу (U–20) до фінального турніру чемпіонату Європи з урахуванням кількісно-якісних показників рівня змагальної практики баскетболістів.

Крім цього, значущими є показники змагальної діяльності кваліфікованих баскетболістів безпосередньо в процесі фінального турніру. Змагальна діяльність у баскетболі має складну багаторівневу ієрархічну структуру. Її розглядають як системостворюючий чинник, який значною мірою детермінує побудову багаторічної підготовки висококваліфікованих спортсменів (табл. 5.2).

Таблиця 5.2

Ефективність змагальної діяльності молодіжних і національних збірних – призерів чемпіонатів Європи 2015 року, n=96

Показники	Команди-учасниці чемпіонатів Європи з баскетболу 2015 року							
	1-е – місце Сербія	2-е – місце Іспанія	3-є – місце Туреччина	12-е – місце Україна	1-е – місце Іспанія	2-е – місце Литва	3-є – місце Франція	22-е – місце Україна
2-очкові кидки, n_1 / n_2	210/419	162/375	202/402	134/333	197/367	184/392	213/422	103/217
ефективність,%	50.2	43.2	50.2	40.2	53.7	46.9	50.5	47.5
3-очкові кидки, n_1 / n_2	78/211	65/228	52/223	65/243	67/188	52/152	57/165	28/93
ефективність,%	37,0	28.5	23.3	26.7	35.6	34.2	34.5	30.1
штрафні кидки, n_1 / n_2	139/211	174/254	104/150	103/147	166/209	146/188	126/173	59/87
ефективність,%	65.9	68.5	69.3	70.1	79.4	77.7	72.8	67.8
передачі, n_1	129	112	113	101	185	164	162	76
перехоплення, n_1	98	101	101	58	39	44	61	16
блок-шоти, n_1	28	43	46	18	36	26	36	7
втрати, n_1	144	149	156	129	89	128	114	66
підбирання в нападі, n_1	133	148	130	113	93	102	120	70
підбирання в захисті, n_1	276	289	253	242	238	241	254	121
сума підбирань, n_1	409	437	383	355	331	343	374	191

Примітки: n – кількість гравців, показники яких враховано; n_1 – кількість ефективних техніко-тактичних дій; n_2 – загальна кількість техніко-тактичних дій.

Педагогічний аналіз ефективності змагальної діяльності висококваліфікованих баскетболістів у фінальному турнірі чемпіонату Європи 2015 р. серед чоловічих команд молодіжних і національних збірних підтвердив істину стосовно значущості показників техніко-тактичних дій у системі аналізу ефективності змагальної діяльності. Зареєстровано, що баскетболісти збірної Іспанії випередили суперників за показниками ефективності виконання 2-очкових, 3-очкових і штрафних кидків, продемонстрували найбільшу абсолютну кількість результативних передач – 185 і найменшу абсолютну кількість втрат м'яча – 89, що дозволило вибороти золоті медалі чемпіонату. Натомість, срібні призери, баскетболісти збірної команди Франції були кращими в одному з ключових показників ефективності змагальної діяльності – підбираннях (374) і перехопленнях – 61.

На Євро-2015 серед молодіжних збірних команд за більшістю показників ТТД домінували гравці збірної Сербії. Програвши в загальному заліку за показниками підбирання м'яча гравцям збірної Іспанії, сербські баскетболісти суттєво випередили суперників за відсотком реалізації 2-очкових і 3-очкових кидків – 50,2 % проти 43,2 % та 37 % проти 28,5 % відповідно.

Аналіз ростерів команд-призерів дозволив визначити вікові діапазони гравців. Іспанці відібрали до збірної команди баскетболістів 1980–1994 року народження (35–21 рік). Найстарший представник команди гравець «Chicago Bulls» П. Газоль став найрезультативнішим у своїй команді (230 очок з 761 командного) і в чемпіонаті взагалі, набираючи в середньому 25,6 очка за гру. Литовська збірна була представлена гравцями 35-19 років (1980–1996 року народження). Д. Сабоніс (син легендарного А. Сабоніса) 1996 р.н. в 19 років також захищав і кольори збірної на чемпіонаті Європи 2015 р. серед U–20. Показники вікових діапазонів гравців збірної Франції – 34–21 рік і представлені баскетболістами 1981–1994 р.н. 33-річний баскетболіст «San Antonio Spurs» Т. Паркер амплуа «розігравач» – став другим за результативністю в команді.

Педагогічне спостереження за показниками вікових особливостей у молодіжних збірних дозволило виявити тенденцію до збільшення кількості молодих гравців у ростері команди і відповідного зниження місця в турнірній таблиці. Чемпіони U–20 – збірна Сербії – відібрали в команду виключно гравців 1995 р.н., за збірну Іспанії заявлено три баскетболісти 1996 р.н., бронзові призери чемпіонату Європи, збірна Туреччини, задіяли п'ять гравців 1996 р.н., а молодіжна збірна України була представлена шістьма гравцями 1996 р.н., що становить 50 % складу команди.

5.3. Раціональне поєднання принципів індивідуалізації та загальнокомандної підготовленості в технології підготовки висококваліфікованих спортсменів в умовах глобалізації спорту вищих досягнень (на матеріалі баскетболу)

У підрозділі 5.2. викладено матеріал, який свідчить, що на сучасному етапі розвитку баскетболу в технології підготовки висококваліфікованих спортсменів до офіційних міжнародних змагань широко застосовуються кількісно-якісні показники змагальної практики відповідного рівня [411]. Це стосується показників змагальної практики в тренувальному процесі; в товариських і контрольних іграх; в офіційних іграх національного і міжнародного рівнів. Крім цього, науковці зазначають [421], що в умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень значущим є поєднання принципів індивідуалізації в підготовці висококваліфікованих баскетболістів із загальнокомандною підготовленістю. Проблемна ситуація в цьому напрямі обумовлена складністю практичного використання таких підходів у технології підготовки спортсменів до офіційних змагань через низку чинників, а саме:

- дефіциту часу на повноцінну підготовку до офіційних змагань на рівні національних збірних команд внаслідок чого необхідно більш раціонально використовувати вправи індивідуальної, групової та загальнокомандної спрямованості;

- різного рівня підготовленості (фізичної, технічної, тактичної, інтегральної) гравців, які беруть участь у навчально-тренувальних зборах. Для вирішення цієї проблеми в умовах дефіциту часу на повноцінну підготовку тренери здебільшого використовують інтегральну спрямованість занять, яка, у переважній більшості випадків, має високу ефективність за показниками групової та загальнокомандної підготовленості, але залишає певні недоліки в індивідуальній підготовленості гравців;

- застосування нових видів і форм комплексного контролю за допомогою сучасних інформаційних технологій і систем зв'язку (Skype, Viber, WhatsApp, ICQ, GPS, e-mail та ін.). Новітні інформаційні технології та системи супутникового зв'язку дозволяють контролювати різні види підготовленості дистанційно та з високою якістю. За допомогою цих систем тренер має змогу в найкоротші терміни отримати доступ до інформації стосовно показників різних сторін підготовленості гравців і, особисто, за допомогою засобів відеозв'язку контролювати рівень інтегральної підготовленості гравців-легіонерів, які на даний момент ще перебувають у клубах і проводять підготовку до офіційних змагань національної збірної команди за індивідуальним графіком підготовки;

- використання новітніх інформаційних технологій і засобів супутникового зв'язку дозволяє збирати і аналізувати інформацію про стан підготовленості як окремих гравців, так і команд-суперників у цілому. Таким чином, тренерський склад має змогу проаналізувати сильні та слабкі сторони підготовки ймовірних суперників, цілеспрямовано готуватися до використання певних моделей атаквальних або захисних дій для ефективної протидії суперникам, розробляти спеціальні техніко-тактичні протидії, які спрямовані на нейтралізацію сильних сторін підготовленості суперників або його кращих гравців, створення умов для ефективного завершення атаквальних техніко-тактичних дій.

Отже, значущості набувають підходи, що дозволяють найбільш раціонально підбирати і використовувати засоби, за допомогою яких можна

ефективно поєднувати індивідуальні і загальнокомандні підходи, що складають основу технології підготовки до офіційних змагань в умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень.

На необхідність застосування аналітико-синтетичних підходів у формуванні нового наукового знання неодноразово наголошували провідні вітчизняні та закордонні вчені, які займалися методологією та загальнофілософськими проблемами розвитку науки [18, 249, 345]. Відносно проблематики нашого дослідження, яке стосується розвитку спортивних ігор в умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень зауважимо, що сучасна наука не припускає можливостей прямих екстраполяцій, але певні паралелі є доречними. Саме тому, паралельне застосування принципів індивідуалізації та загальнокомандних підходів у процесі підготовки висококваліфікованих спортсменів у сучасному глобальному світі є своєрідною візитівкою розвитку командних спортивних ігор. Це свідчить, про необхідність формування технології підготовки висококваліфікованих спортсменів до офіційних міжнародних змагань із застосуванням вищезазначених чинників.

Аналіз сучасних технологій підготовки висококваліфікованих баскетболістів до змагань рівня чемпіонатів Європи та світу, Ігор Олімпіад переконливо свідчить, що тренерський склад і менеджери провідних національних збірних команд (США, Аргентини, Бразилії, Іспанії, Китаю, РФ та ін.) активно застосовують засоби, методи і методики, які ще не увійшли органічною складовою до сучасної теорії підготовки висококваліфікованих спортсменів, але мають високу ефективність [338]. Йдеться про протиріччя, що пов'язані з необхідністю залучення до складу національних збірних команд провідних гравців, які не можуть пройти повноцінну підготовку до офіційних міжнародних змагань у зв'язку з необхідністю виконання контрактних зобов'язань як гравців у професійному баскетбольному клубі НБА або іншій національній лізі. Такий стан речей вимагає істотної корекції підготовки національної збірної команди до офіційних змагань і розробки

сучасних технологій підготовки до офіційних міжнародних змагань. Ця технологія базується на двох напрямках, які набули сталого розвитку в останні десятиріччя в системі підготовки висококваліфікованих спортсменів до офіційних змагань.

Перший напрям стосується диференціації складу команди з урахуванням етапів підготовки до змагань в умовах дії чинників глобалізації спорту вищих досягень, що наведено в матеріалі розділу 5.2. Йдеться про гравців основного складу команди; гравців, які регулярно виходять на заміну; гравців розширеного складу команди; гравців, що входять до групи перспективного резерву. Логічно зауважити, що технологія підготовки, а саме, засоби і методи підготовки, будуть істотно відрізнятися з урахуванням участі в навчально-тренувальних зборах гравців тієї або іншої групи. Аналіз сучасного досвіду роботи провідних баскетбольних тренерів свідчить, що саме на заключних етапах підготовки склад команди набуває ознак збалансованості та оптимальності, хоча загальнокомандні показники ефективності техніко-тактичних дій мають тенденцію до зростання протягом турніру [342, 369];

Другий напрям є логічним продовженням першого та стосується паралельного використання принципів індивідуалізації та загальнокомандних підходів до вдосконалення змагальної діяльності висококваліфікованих баскетболістів. У сучасних умовах підготовки національних збірних команд з баскетболу до офіційних змагань значущою є раціональна побудова тренувального процесу висококваліфікованих баскетболістів в умовах, коли на навчально-тренувальних зборах відсутні гравці, які є лідерами командної гри. Це вимагає широкого використання модельно-цільових підходів і модельних тренувальних занять для висококваліфікованих спортсменів, які спеціалізуються в командних спортивних іграх [426]. У сукупності це дозволяє раціонально поєднати індивідуальну підготовку висококваліфікованих спортсменів із переважною спрямованістю тренувального процесу на вдосконалення інтегральної підготовленості та

підвищення ефективності загальнокомандних показників змагальної діяльності.

Отже, в технології підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань широко використовується комплексне поєднання окремих методик моделювання з метою підвищення спортивної підготовленості.

Першим рівнем є використання засобів і методів моделювання для підвищення рівня індивідуальної підготовленості висококваліфікованих баскетболістів, які внаслідок виконання контрактних зобов'язань перед професійним баскетбольним клубом не мають змоги брати повноцінної участі в навчально-тренувальних зборах. Переважною спрямованістю таких тренувальних занять, як правило, є вдосконалення провідних якостей конкретного гравця. Йдеться про найбільш ефективні техніко-тактичні дії та ігрові прийоми конкретного гравця, вдосконалення його найбільш значущих рухових здібностей (вибухової сили, стрибучості, спритності та ін.), що надають переваги гравцю в змагальному процесі.

Другим рівнем є використання моделювання в процесі вдосконалення групових техніко-тактичних дій у нападі та захисті, що призводить до підвищення рівня складності при формуванні тренувальних завдань і підборі високоспеціалізованих засобів тренування. Додатковою складністю є необхідність відтворення гравцями групи перспективного резерву та гравцями, які епізодично беруть участь у грі, ігрових моделей і моделей окремих сторін підготовленості гравців – лідерів команди, які на даний момент відсутні на навчально-тренувальних зборах.

Третім, найбільш складним рівнем моделювання тренувального процесу є визначення модельних показників загальнокомандної підготовленості. Значущості набуває використання модельно-цільового підходу як чинника поєднання індивідуальних техніко-тактичних дій з груповими техніко-тактичними діями або їх комбінаторними поєднаннями в нападі, в захисті та при поступовому переході до вдосконалення

загальнокомандних техніко-тактичних взаємодій. Крім цього, значущим є застосування засобів і методів моделювання в процесі вдосконалення перехідних режимів змагальної діяльності «атака–захист» і «захист–атака». Відомі вітчизняні фахівці [67, 129, 180, 306] зазначають, що саме перехідні режими змагальної діяльності є значущими чинниками, які створюють передумови для отримання тактичних переваг над суперниками. Гравці або команди, які вдало використовують швидкі переходи в змагальному процесі від атаквальних до захисних техніко-тактичних дій і, навпаки, як правило, отримують значні переваги над суперниками на рівні висококваліфікованих спортсменів.

Таким чином, сучасні технології підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань ґрунтуються на принципах загальної теорії спорту В. Платонова [206] і містять чинники, які стали застосовуватися відносно недавно – диференціація складу команди на групи (основний склад, гравці регулярної заміни, гравці, що беруть участь у грі епізодично, гравці найближчого резерву) та поєднання принципів індивідуалізації підготовки висококваліфікованих баскетболістів із спрямованістю на загальнокомандну підготовленість.

5.4. Технології підготовки висококваліфікованих спортсменів у світових або регіональних центрах підготовки і провідних національних чемпіонатах

Сучасний розвиток спорту вищих досягнень набув сталих ознак в умовах впливу чинників глобалізації. Аксиоматично сприймаються положення, що спортсмени, які мають найвищий рівень кваліфікації, яскраві перемоги і гучні досягнення – обов'язково пройшли професійну підготовку у відомих тренувальних центрах, провідних національних чемпіонатах і лігах. При цьому практично нівелюється національна належність, важливими є лише результати роботи тренерів і виступів спортсменів на офіційних змаганнях. Багато країн (США, країни ЄС, Китай,

Бразилія, РФ та ін.), що створюють світові, регіональні або національні центри підготовки йдуть шляхом формування гідної конкуренції для підготовки власних висококваліфікованих спортсменів.

Наприклад, можна навести всесвітньо відомі центри підготовки спортсменів з ігрових видів спорту: Академія ФК «Аякс» (Амстердам, Нідерланди) – футбол [377]; Академія Ніка Боллетьєрі (США) – теніс [346]; приватні спортивні школи А. Сабоніса та Ш. Марчюленіса (Литва) – баскетбол та ін.

У 2010 р. PFPO (Professional Football Players Observatory), що займається різноманітними статистичними дослідженнями, визнала Академію ФК «Аякс» (Амстердам) найбільш ефективною в Європі – станом на грудень 2010 р. у вищих дивізіонах європейських чемпіонатів виступало 54 вихованці футбольної Академії. Протягом багатьох років Академія «Аякс» користується славою найкращого футбольного навчального закладу на теренах Європейського Союзу. До ТОП-10 кращих вихованців відносять таких відомих тренерів і спортсменів: 1. Рінус Міхелс; 2. Йохан Кройф; 3. С'як Сварт; 4. Франк Райкард; 5. Деніс Бергкамп; 6. Едвін ван дер Сар; 7. Патрік Клюйверт; 8. Кларенс Зеєдорф; 9. Едгар Давідс; 10. Уеслі Снейдер.

У 1973 р. Йохан Кройфф, який пройшов усі шаблі юнацької футбольної академії та приводив «Аякс» (Амстердам) до тріумфу в Кубку чемпіонів, перейшов до «Барселони» за 920 тис. фунтів стерлінгів. Ця сума майже вдвічі перевищувала попередній світовий трансферний рекорд. Для ФК «Аякс» (Амстердам) перехід Й. Кройфа, крім суттєвого поповнення фінансових рахунків клубу, ознаменував зниження спортивних результатів і початок міграції кращих гравців за кордон, в багаті європейські ліги – іспанську, італійську, німецьку та англійську.

Знову піднятися на європейську клубну вершину амстердамському клубу вдалося лише більше ніж за 20 років. У 1995 р. команда, якою керував Луї ван Гаал, що практично цілком складалася з вихованців Академії ФК «Аякс», здолала у фіналі Ліги чемпіонів ФК «Мілан» (Мілан, Італія), а в

наступному сезоні, лише в серії пенальті, поступилася трофеєм іншому італійському суперклубу – ФК «Ювентус» (Турін).

Такий успіх став можливим передусім завдяки одночасній появі в амстердамській команді цілої плеяди надзвичайно талановитих футболістів, які або вийшли зі стін академії ФК «Аякс», або були придбані в юному віці та підготовлені в молодіжній команді. Європейські гранди просто не встигли розкупити всіх яскравих гравців з Амстердама до того, як вони привели свій клуб до європейського успіху.

Один з кращих на сьогодні футболістів у світі – У. Снайдер – прийшов в Академію у 7 років, у 17 – підписав професійний контракт, а в 23 роки був проданий в «Реал» (Мадрид) за 27 млн £.

Крім нього, за останній час бюджет ФК «Аякс» істотно поповнили вихованці клубної Академії – Р. Бабель (17 млн €), Т. Вермален (12 млн €), Д. Хейтінга (10 млн €), Р. ван дер Варт (5,5 млн €). Додайте сюди гравців, які прийшли до ФК «Аякс» молодими, маловідомими футболістами і, згодом, принесли клубу солідний прибуток: З. Ібрагімович, К. Ківу, Мідо, К. Хунтелаар, Л. Суарес та ін.

У ФК «Аякс» (Амстердам) немає супербагатого власника, який би забезпечував клубу безбідне життя, не озираючись на фінансові витрати. Доходи від телетрансляцій з очевидних причин не можуть зрівнятися з аналогічними доходами в провідних європейських чемпіонатах. Тому основним засобом для існування амстердамського клубу є футбольна Академія, яка розташована на 14 га землі в одному з районів Амстердама. На цій площі розміщені сім футбольних майданчиків з трав'яним покриттям і одне – зі штучним, а також двоповерхова будівля з 14 роздягальнями, офісами та іншою необхідною інфраструктурою, тренажерний зал, спортзал і басейн. Це комплекс «Де Тукомст» («Майбутнє»), котрий було побудовано після успіхів ФК «Аякс» в Лізі чемпіонів у середині дев'яностих років на гроші, що були зароблені в Єврокубку.

Для підготовки професійних футболістів в Амстердамі створено

прекрасні умови, але умови має не один європейський клуб, а досягти успіхів, які можна порівнювати з досягненнями Академії ФК «Аякс», мало кому вдається.

В Академії займаються близько 200 дітей у віці від 7 до 19 років, однак відбір найбільш талановитих кандидатів починається з шестирічного віку. В Академії ФК «Аякс» працює близько 70 скаутів зі всієї країни. Більшість з них не професіонали, а волонтери, які отримують за свою працю символічну винагороду. Найчастіше – це абонемент на домашні матчі клубу.

Скаути Академії ФК «Аякс» також відшуковують найбільш талановитих хлопчиків у Африці та Південній Америці. У цьому допомагає співпраця з різними футбольними клубами за кордоном. Наприклад, ФК «Аякс» (Кейптаун, ПАР) виховав для амстердамського клубу Стівена Піенаара, який нині виступає за лондонський ФК «Тоттенхем Хотспур» (Лондон, Велика Британія).

Співпрацює «Аякс» і з клубами Нідерландів, наприклад, з «Волендам» і АЗ «Алкмаар», які нині виступають не так вдало. Гравці, що пройшли підготовку в цих командах, можуть перейти до ФК «Аякс».

Більшість дітей потрапляє в Академію ФК «Аякс» завдяки діяльності скаутів. Якщо дитину не рекомендували скаути ФК «Аякс», у неї є лише один шанс потрапити до ушлявленої академії – раз на рік амстердамський клуб проводить триденний перегляд талантів. Близько тисячі хлопців відвідують комплекс «Де Тукомст» в ці дні, намагаючись вразити тренерів своєю футбольною майстерністю. Зазвичай шляхом такого перегляду до академії потрапляють наймолодші гравці. Свого часу завдяки «дням талантів» в Академії ФК «Аякс» з'явилися майбутні «зірки» футболу світового рівня – Е. Давідс і Р. ван дер Ваарт.

Юні футболісти поділені в Академії ФК «Аякс» на 14 вікових груп, у кожній з яких є тренер. Таким чином, юні вихованці щороку працюють з новим тренером. Крім цього, в Академії ФК «Аякс» працюють 10 тренерів, які відповідають за окремі елементи підготовки.

Вихованці Академії ФК «Аякс» займаються за тією ж системою, що і перша команда – 4-3-3. Виняток становить лише фізична підготовка, що цілком логічно. Вихованці Академії ФК «Аякс» з малих років вивчають філософію ФК «Аякс» і приходять у першу команду вже пристосованими до її стилю гри, який бере свої витoki з часів «тотального футболу» Р. Міхелса.

Пріоритет ФК «Аякс» (Амстердам) – атаквальний, привабливий, швидкісний футбол. Система підготовки футболістів в Академії націлена на розвиток відповідних навичок: TIPS (Technique, Insight, Personality, Speed) – техніка, інтелект, особистість (характер), швидкість – над цим передусім працюють тренери Академії.

Багато тренувань складаються з нетривалих футбольних ігор, під час яких тренери уважно стежать за переміщеннями хлопців та їх роботою з м'ячем. Вкрай важливим є визначення ігрової спеціалізації (амплуа) гравця. Тільки визначивши оптимальне амплуа гравця, можна реалізувати його в футболі. Іноді крайнього нападника («вінгера») використовують на фланзі оборони, щоб гравці краще розуміли футболістів, проти яких їм доводиться грати, тоді як захисники переводяться в півзахист для розвитку футбольного мислення.

Навчання тактиці та командній грі починається з середніх вікових груп, а найменші футболісти працюють тільки над технічними навичками.

Але не варто думати, що Академія ФК «Аякс» – це виключно ігрові вправи і робота з м'ячем. Без відповідної фізичної підготовки виростити футболіста-професіонала неможливо.

Водночас в Академії не перевантажують дітей частими і виснажливими тренуваннями. Гравці віком 12 років тренуються тричі на тиждень і проводять одну гру на вихідних. Починаючи з 15 років, кількість тренувань збільшується до п'яти на тиждень.

Повноцінна освіта – важлива складова підготовки футболістів у Академії ФК «Аякс».

Юні спортсмени, що досягають ази футболу в Академії, не мешкають на

навчально-тренувальній базі. Дітям необхідне сімейне виховання. Більшість юних футболістів мешкають в районі 50 км від спортивного комплексу Академії. Деякі гравці спеціально переїжджають ближче до навчально-тренувальної бази, щоб мати можливість тренуватись більш оптимально. Найталановитіші футболісти з інших країн, яких відібрано до Академії живуть у місцевих родинах.

У ФК «Аякс» налагоджені контакти із більш ніж 70 прилеглими загальноосвітніми навчальними закладами. До віку 12–13 років вихованці клубної Академії вчать так само, як і всі ровесники, а потім, після збільшення кількості тренувань, за домовленістю між ФК «Аякс» і школами, дітей забирають з уроків раніше. Для цих цілей в Академії є 20 сучасних комфортабельних автобусів. Існує практика, що в школі юним футболістам дають домашні завдання, а пропущені заняття вихованці відпрацьовують на навчально-тренувальній базі. Для цього на базі постійно працюють 12 учителів. Після тренувань, харчування (в Академії працюють дієтолог і шеф-кухар) і занять з учителями дітей розвозять по домівках на автобусах.

Щорічно головну команду ФК «Аякс» поповнюють 1–2 випускники Академії. З двохсот дітей, які одночасно займаються в клубній Академії, далеко не всім щастить стати професійними футболістами. Деякі проходять усі стадії дитячо-юнацької футбольної освіти, але не знаходять себе на професійному рівні, інші, поступаються своїм місцем в Академії більш талановитим або більш працездатним хлопцям. З етапів початкової підготовки вихованці Академії ФК «Аякс» звикають до жорсткої конкуренції.

Наприкінці кожного навчального року на підставі чітких критеріїв оцінюється прогрес гравців. Якщо дитина зупинилася в зростанні спортивної майстерності, її місце займає інший юний футболіст, якого скаути і тренери вважають більш перспективними.

Причиною відрахування з Академії може бути не тільки рівень футбольного розвитку дитини, але й недисциплінованість або низька

мотивація до навчання.

Але не тільки юним футболістам, а й тренерам Академії не можна зупинятися в професійному зростанні. Якщо діти під керівництвом тренера повільно прогресують – це сигнал для адміністрації Академії, який може призвести до розриву професійних відносин.

Філософія Академії ФК «Аякс» спрямована на постійне вдосконалення тренувального процесу. В основі всього – науковий підхід, над реалізацією якого в практиці допомагає співробітництво з Амстердамським університетом. Футбольні фахівці спільно з вченими працюють над вдосконаленням наявних в Академії умов для підготовки футболістів. У найближчих планах – створення спортивного залу, який буде обладнано відеокамерами. За допомогою відзнятих відеоматеріалів будуть ретельно розбиратися дії юних гравців, аналізуватися їх переміщення, удари, тактичні дії та інші складові футбольної майстерності. Коли буде готовий такий спортзал, прийде черга нового проекту, головне – не стояти на місці. Саме в цьому підґрунті майбутніх успіхів професійних голандських футболістів.

Крім Академії ФК «Аякс», значні успіхи в підготовці висококваліфікованих спортсменів протягом багатьох років демонструє тенісна Академія Н. Боллетьєрі (США). Все почалося в 1978 році, коли тренер з тенісу Н. Боллетьєрі запустив свій перший самостійний бізнес-проект. Він викупив звичайний мотель за 50 тис. дол. США, який став основою матеріально-технічної бази Академії Н. Боллетьєрі. На сьогодні основні приміщення Академії практично не змінилися. Адміністративні корпуси, готелі для батьків і гуртожитки для юних спортсменів. Умови життя цілком пристойні, хоча розкішними їх не назвеш. Корпуси складаються з блоків, які поєднують кілька спалень, загальну кімнату і санітарно-гігієнічне приміщення. У кожній спальні по кілька одно- або двоярусних ліжок. На перший погляд, Академія здається затишною і компактною, присутність міжнародної слави тут зовсім не відчувається. Територія Академії понад 120 га і продовжує розширюватися за рахунок придбання прилеглих

земельних ділянок і будівництва нових спортивних майданчиків.

У 1987 р. Н. Боллетьєрі продав свій бізнес компанії IMG (International Management Group). На сьогодні під егідою IMG, крім тенісної Академії, працюють також Академія гольфу Девіда Ледбеттера, Академії американського футболу, бейсболу, баскетболу, соккеру, а також Міжнародний інститут майстерності IPI (International Performance Institute), де займаються фізичною і психологічною підготовкою атлетів загального профілю. Більш того, навіть на території тенісної Академії присутні не одні тільки тенісні споруди. Є футбольне поле, сучасний баскетбольний зал, майданчики для гольфу, надсучасний фітнес-центр.

Тренування починаються зранку. Вже о 7 годині йдуть перші заняття на кортах (для тих, хто приїхав на інтенсивний тижневий курс). Далі – з перервою з 8.30 до 9.00, знову заняття – переважно з удосконалення елементарних техніко-тактичних дій: накатів, підрізок та ін., відпрацювання подач, елементів парної гри тощо. Практично всі корти зайняті до 12.30, після чого до 15.00 – час обіду та відпочинку. У цей час на корти виходять більш досвідчені спортсмени-професіонали, вихованці Академії, які вирішили знову підтримати спортивну форму. Після обідньої перерви вихованці йдуть до навчальних класів на заняття з психологічної підготовки. З 16.00 юні тенісисти займаються змагальною практикою: ігри проходять на рахунок за участю суддів, за всіма правилами сучасних турнірів. Результати заносяться в зведену таблицю, що дає можливість визначати найкращого «гравця тижня».

Академія Н. Боллетьєрі має розвинену інфраструктуру: басейни, школа психології спорту, магазини, комп'ютерний і мовний центри, а також три приватні загальноосвітні школи. На особливу увагу заслуговує наявність спортивно-медичного центру.

В Академії практикується жорсткий допінг-контроль для юніорів. Крім цього, регулярними є огляди кімнат вихованців. За збереження, розповсюдження або вживання препаратів, які заборонені Міжнародною

асоціацією тенісу, покарання у вигляді миттєвого відрахування без повернення грошей.

Вихованці повинні дотримуватися режиму: о 22.00 вони йдуть відпочивати. Багато уваги приділяється самоконтролю вихованців. Особливо це помітно в їдальні, де подають різноманітні страви, в тому числі висококалорійні. Вихованці виявляють професійний підхід у харчуванні – обирають страви, які рекомендовано спортсменам.

Кожний рік до Академії приїздять понад 12 тис. спортсменів – діти різних вікових груп, націй, мов і релігійних уподобань.

Популярність Академії обумовлена ефективністю роботи її тренерів і менеджерів. Імена всесвітньовідомих спортсменів-професіоналів – А. Агассі, Б. Беккер, Б. Борг, Д. Курьє, Т. Енквіст, Т. Хаас, М. Ріос, Г. Русецькі, М. Філіпуссіс, П. Сампрас (чоловіки), Д. Капріаті, М. Фернандес, Д. Хантукова, О. Янкович, І. Майолі, М. Пірс, М. Селеш, В. і С. Вільямс, Н. Вайдішева, М. Хінгіс, А. Курнікова і М. Шарапова (жінки) принесли Академії світове визнання.

Науковці та тренери-практики при обговоренні ефективності навчально-тренувальної та змагальної діяльності Академії акцентують увагу на двох складових «феномену» Боллетьєрі. Одні вважають його геніальним тренером, який здатен з самого пересічного і недбайливого учня зробити якщо не зірку, то принаймні міцного професіонала, що може вигравати професійні турніри високого рівня. Інші вважають, що Н. Боллетьєрі експлуатує талант своїх учнів і незаслужено оголошує перемоги вихованців результатом своєї праці.

Потужний PR і маркетинг Академії, що забезпечується за допомогою агентства IMG (International Menedgement Group) створює такий стан, при якому випускникам Академії легше пробитися до еліти світового тенісу.

На наш погляд Н.Боллетьєрі – талановита людина, яка вміло поєднує обидва напрями в своїй практичній діяльності.

Крім Академії ФК «Аякс» (футбол) і Академії Н. Боллетьєрі (теніс) на

увагу дослідників і спеціалістів заслуговує характеристика ефективної роботи приватних дитячо-юнацьких спортивних шкіл з баскетболу А. Сабоніса та Ш. Марчюленіса (Литва). Литовський баскетбол в Європі та світі має високе реноме, а баскетбольним досягненням невеликої балтійської країни заздять у всьому світі.

По-перше, литовський баскетбол має історичні традиції, які пов'язані як з вдалим виступами національної збірної команди Литви, так і окремих гравців-литовців у складі інших команд. Взяти участь у двох чемпіонатах Європи до початку Другої світової війни, збірна Литви виграла обидва.

В складі збірних команд СРСР завжди були литовські спортсмени. Регулярно виступали за збірну СРСР і були чемпіонами світу та Європи: С. Бутаутас, В. Кулакаускас, Ю. Лагунавічус, К. Пяткявічус, С. Стонкус, С. Йовайша, М. Паулаускас, В. Хомічюс, Р. Куртінайтіс, Ш. Марчюльоніс, А. Сабоніс. Останні п'ятеро – олімпійські чемпіони. Схожа ситуація у жінок – Ю. Дактарайте, Е. Берейкіте, Г. Тулевічюте, Л. Вінчайте, В. Беселене (олімпійська чемпіонка), А. Рупшене (дворазова олімпійська чемпіонка). В Литві плідно працювали заслужені тренери СРСР з баскетболу – Вітаутас Бімба, Вільгельмус Варякоіс, Владас Гарастас та ін.

За національні збірні команди інших країн грали етнічні литовці – за Аргентину, Бразилію, Іспанію, Австралію. В. Блаткаускас став дворазовим чемпіоном світу в складі збірної Бразилії. Е. Палубінскас (Австралія) на Олімпіаді 1976 р. в Монреалі з 219 набраними очками став гравцем «MVP» олімпійського турніру.

Після розпаду СРСР та отримання незалежності в 1991 р. чоловіча збірна Литви стала срібним призером чемпіонату Європи 1995 р., а в 2003 р. виграла чемпіонат континенту (головний тренер – Антанас Сірейка, тренери – Вальдемарас Хомічюс, Гінтарас Крапікас). Тричі литовська збірна (1992, 1996, 2000) нагороджувалася бронзовими медалями Олімпійських ігор. Тільки за останні роки Литва подарувала світовому баскетболу таких «зіркових» гравців: Шарунас Ясікявічус (грав за кращі європейські клуби і

клуби НБА), Йонас Валанчюнас («Торонто Репторс»), Домантас Сабоніс («Гонзага», США), Йонас Мачюліс («Реал» Мадрид), Кшиштоф Лаврінович («Жальгіріс» Каунас) та ін. Серед останніх досягнень збірної Литви – 3-є місце на чемпіонаті світу 2010 року, 2-гі місця на чемпіонатах Європи 2013 і 2015 р.

Високі спортивні досягнення є віддзеркаленням високої популярності баскетболу в Литві. Навіть, футболу, гри № 1 у світі, не вдається досягти популярності баскетболу. В країні діє розгалужена мережа державних дитячо-юнацьких спортивних закладів, які опікуються розвитком баскетболу. Наявні висококваліфіковані тренери, які проходять щорічне підвищення кваліфікації та ліцензування під егідою Федерації баскетболу Литви.

Найбільш масовими є аматорські змагання з баскетболу в великих містах країни – Вільнюсі, Каунасі, де організовано кілька аматорських баскетбольних ліг. Останнім часом розвиток литовського баскетболу отримав додаткове прискорення за рахунок організації приватних баскетбольних шкіл – А. Сабоніса та Ш. Марчюльоніса. Матеріально-технічна база цих навчальних закладів складається з навчально-тренувальних центрів (спеціалізовані спортивні комплекси), готелю для проживання вихованців, ресторану або кафе для їх харчування та наукових центрів. До приватних спортивних шкіл зараховуються найбільш талановиті вихованці литовського баскетболу, які пройшли спортивний відбір і мають високі шанси на потрапляння до драфту НБА.

До особливостей підготовки в баскетбольних школах А. Сабоніса та Ш. Марчюльоніса фахівці відносять високий рівень індивідуалізації в підготовці конкретного спортсмена, починаючи з етапів початкової підготовки. Навіть система тестування має індивідуальні акценти і враховує можливе амплуа гравця та його перспективні можливості. Індивідуалізовані системи підготовки баскетболістів у комплексі з якісним менеджментом дають значні можливості для подальшого вдосконалення литовських спортсменів у коледжах і університетах США. Ще однією особливістю

роботи приватних баскетбольних шкіл А. Сабоніса та Ш. Марчюльоніса є післядипломне супроводження своїх вихованців. За потребою, випусники литовських приватних спортивних шкіл отримують консалтингову підтримку, допомогу в організації індивідуальних занять і занять у скаутських таборах НБА, з якими приватні баскетбольні школи А. Сабоніса та Ш. Марчюльоніса підтримують прямі контакти. Окремої уваги заслуговує юридичне супроводження при оформленні контрактів із професійними баскетбольними клубами НБА та Європи. Як правило, частка з доходів від контрактів гравців із професійними баскетбольними клубами йде на розвиток і підтримку інфраструктури приватних баскетбольних шкіл у Литві.

Дослідження дозволяють констатувати, що наявний стан речей є ефективним чинником розвитку литовського баскетболу. Отже, невелика країна з обмеженими фінансовими ресурсами має значні досягнення в розвитку баскетболу, які значно перевершують досягнення країн з більш значними фінансовими можливостями і людським потенціалом.

Крім вищезазначеного, значущим для успішної професійної кар'єри висококваліфікованих баскетболістів є наявність контракту з професійним баскетбольним клубом НБА або європейських країн з високим рівнем розвитку баскетболу – Іспанії, Італії, Франції, Греції. До цього переліку можна віднести також провідні баскетбольні клуби РФ, Ізраїлю, Кіпру, Туреччини, України, які є постійними учасниками європейських кубкових турнірів.

Аналіз стану наявної ситуації дозволяє констатувати, що найбільш важливим для успішної професійної кар'єри висококваліфікованих баскетболістів є вдале поєднання вискоефективної змагальної діяльності різних рівнів (клубного – національного та міжнародного, національної збірної команди) з наявністю контрактів з професійним баскетбольним клубом з вищезазначеного переліку країн.

Висновки до розділу 5

Аналіз наукового матеріалу, який наведено в розділі, дозволяє наголосити, що основними складовими педагогічної технології підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних змагань з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень є такі:

- формування технології підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних змагань в умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень на основі спеціальних принципів спортивного тренування В. Платонова [208];

- диференціація складу команди і його розподіл на типологічні групи (гравці основного складу; гравці, які регулярно виходять на заміну; гравці розширеного складу; гравці, що входять до групи перспективного резерву) для оптимізації підготовки гравців і команди в цілому з урахуванням амплуа, рівня майстерності гравців і кількісно-якісних показників змагальної практики відповідних рівнів: клубного, національного, міжнародного;

- нові підходи до планування підготовки команди до офіційних змагань, які враховують ротацію складу гравців, що беруть участь у тренувальних зборах на етапах підготовки до вищих спортивних досягнень і максимальної реалізації індивідуальних можливостей;

- індивідуалізація підготовки висококваліфікованих гравців, які грають в національних чемпіонатах інших країн і не мають можливості брати участь у тренувальних зборах національної збірної команди для підготовки до офіційних міжнародних змагань внаслідок дії контрактних зобов'язань з професійним клубом або лігою;

- застосування інноваційних методів управління підготовкою висококваліфікованих баскетболістів за допомогою комп'ютерних програм аналізу результатів змагальної діяльності («Live Stat»), вивчення офіційних протоколів ігор і статистичних показників змагальної діяльності на офіційних сайтах змагань, педагогічні спостереження за процесом підготовки, його оперативне обговорення, консультації, корекція підготовки.

- використання модельно-цільового підходу в процесі індивідуальної підготовки висококваліфікованих гравців, використання модельних тренувальних завдань як інструменту побудови процесу підготовки до офіційних змагань, основи яких викладено В. Костюкевичем [131];

- інтеграція індивідуальної підготовленості висококваліфікованих гравців і основного складу команди, який брав безпосередню участь у навчально-тренувальних зборах, у максимально високі показники загальнокомандної підготовленості до офіційних міжнародних змагань;

- практична реалізація рівня загальнокомандної підготовленості та його оперативна корекція в офіційних міжнародних змаганнях;

- експертна оцінка результатів змагальної діяльності з використанням алгоритму спеціального аналізу в командних спортивних іграх на основі авторських підходів Е. Дорошенка [69].

Сучасний стан проблеми оптимізації підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань вимагає застосування принципово відмінних підходів. Це стосується врахування чинників глобалізації спорту вищих досягнень, які значно ускладнили процеси підготовки до офіційних змагань внаслідок активного залучення до національних збірних команд натуралізованих спортсменів – мігрантів і легіонерів, які виступають в національних чемпіонатах інших країн.

Подолання існуючої проблеми можливе за рахунок використання принципово відмінних підходів до планування підготовки висококваліфікованих баскетболістів, які враховують ігрову спеціалізацію й універсалізацію гравців щодо їх можливого використання в суміжних амплуа і схожих тактичних взаємодіях.

Важливими для оптимізації процесу планування підготовки до офіційних змагань є врахування кількісно-якісних показників змагальної практики відповідних рівнів і кваліфікована оперативна оцінка поточного рівня спортивної майстерності гравців. У сучасній теорії та методиці підготовки висококваліфікованих баскетболістів виокремлюють

тренувальний, національний і міжнародний рівні змагальної практики.

Сучасні технології підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань ґрунтуються на принципах загальної теорії спорту В. Платонова [208] у поєднанні з чинниками, які стали застосовувати відносно недавно, – диференціацією складу команди на групи (основний склад, гравці регулярної заміни, гравці, що беруть участь у грі епізодично, гравці найближчого резерву) та поєднанням принципів індивідуалізації підготовки висококваліфікованих баскетболістів із інтегральною спрямованістю тренувального процесу на загальнокомандну підготовленість.

Результати наших досліджень наголошують, що переважна більшість висококваліфікованих баскетболістів пройшли підготовку в дитячо-юнацьких спортивних школах професійних баскетбольних клубів та кращих національних дитячо-юнацьких спортивних закладах з баскетболу. Видатні спортсмени провели кваліфіковану роботу з відомими фахівцями у світових центрах підготовки і отримали досвід змагальної боротьби в кращих лігах світу.

На основі проаналізованих даних констатуємо, що провідні спортивні центри підготовки в сучасному спорті відіграють ключову роль, надаючи можливість для потужного кар'єрного розвитку за допомогою новітніх технологій, відповідного рівня конкуренції в тренувальному процесі, що позитивно впливає на підготовку до довготривалого сезону чи конкретних змагань міжнародного рівня і сприяє психологічній стійкості.

Аналіз стану наявної ситуації в сучасному баскетболі дозволяє констатувати, що найбільш важливим для подальшої успішної професійної кар'єри висококваліфікованих спортсменів є вдале поєднання високоефективної змагальної діяльності різних рівнів (клубного – національного та міжнародного, національної збірної команди) з наявністю контрактів із професійним баскетбольним клубом.

Основні наукові результати п'ятого розділу опубліковані у працях [276, 283, 411, 412].

РОЗДІЛ 6

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ СПОРТИВНОЇ КАР'ЄРИ ЯК СКЛАДОВІ ПІДГОТОВКИ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ БАСКЕТБОЛІСТІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

6.1. Аналіз спортивної кар'єри висококваліфікованих баскетболістів на початкових етапах багаторічного вдосконалення

Проблеми підвищення спортивної майстерності в процесі багаторічної підготовки є значущими в сучасних умовах розвитку спорту вищих досягнень [96, 136, 392]. Підвищуються конкуренція та соціальна значущість перемог, ігри провідних команд на офіційних змаганнях викликають значний інтерес уболівальників і фахівців. Крім цього, сучасний етап розвитку спорту вищих досягнень характеризується значним впливом чинників глобалізації на процес багаторічної підготовки спортсменів високої кваліфікації.

Дієвість технології підготовки підтверджена на матеріалах змагальної діяльності найбільш успішних баскетбольних країн світу [11, 368, 3774, 405]. Враховуючи початкові характеристики країн фінансово-економічного, політичного, територіального характеру, беручи до уваги значущі фактори стосовно кількості населення і традиції розвитку баскетболу, як виду спорту, констатуємо, що більшість держав світу пройшли різний шлях формування цікавого для глядачів, якісного з точки зору майстерності гравців і потужного, як бізнес-проект, національного чемпіонату. Аналіз і вивчення особливостей розвитку баскетболу на прикладі дослідження кар'єрного зростання кращих гравців світу дозволяє визначити загальні спортивні кроки зірок і передумови, які є підґрунтям розвитку баскетболу в Україні, з урахуванням потенціалу українських баскетболістів і спортивних традицій. Отримані в процесі дослідження дані не тільки можуть спрямовувати спортсменів на спостереження за спортивними кумирами, а й бути моделлю розвитку та становлення спортивної майстерності баскетболістів вищої кваліфікації на різних етапах багаторічного вдосконалення.

Світова практика підготовки висококваліфікованих баскетболістів дає достатньо матеріалу для аналізу й узагальнення підходів до підвищення їх спортивної майстерності на початкових етапах багаторічного вдосконалення та вивчення рівня спортивної майстерності спортсменів в умовах, які не завжди відповідають класичним уявленням про побудову багаторічної підготовки. Можливо, саме відхилення від правил класичної системи підготовки формує «зірковий» шлях особистості в такому виді спорту як баскетбол, що вимагає від гравців-лідерів мобілізації кращих якостей і їх реалізації в складних умовах ліміту часу, різнопланових суперників і командного тиску відповідальності за результат спортивного колективу.

З метою визначення гравців, кар'єрний шлях яких спонукає до педагогічних досліджень, за основу обрано результати голосування головних тренерів команд-учасниць фінальних турнірів чемпіонатів Європи 2001–2015 рр. і спортивних журналістів, які були офіційно акредитованими і висвітлювали перебіг подій на баскетбольних майданчиках чемпіонатів Європи XXI століття. Після закінчення змагань впливові фахівці в галузі баскетболу (тренери, менеджери, спортивні журналісти) заповнюють анкету, обираючи кращого гравця «MVP» фінального турніру і символічну п'ятірку кращих гравців чемпіонату за ігровими амплуа.

Представлені дані дозволяють стверджувати, що гравці «MVP», як правило, потрапляли до складу символічної збірної Європи з баскетболу багато разів. Лідером своєї національної збірної, який протягом 15 років демонстрував ефективну та стабільну гру, єдиним баскетболістом, який отримав титул найбільш корисного гравця чемпіонату Європи «MVP» двічі (2009, 2015) і шість разів обирався до символічної п'ятірки кращих баскетболістів чемпіонату Європи є П. Газоль (Іспанія); тричі отримали довіру і визнання експертів – Д. Новицькі (Німеччина), А. Кириленко (РФ) і Т. Паркер (Франція); двічі – Х. К. Наварро (Іспанія). Всі вони, разом з П. Стояковичем (Югославія) і Ш. Ясікавічюсом (Литва), отримали титул гравця «MVP» (табл. 6.1).

Таблиця 6.1

**Символічні збірні команди фінальних турнірів чемпіонатів Європи з
баскетболу 2001-2015 рр., n=8**

Рік	Амплуа гравців				
	розігрувач	атакувальний захисник	легкий форвард	важкий форвард	центровий
2001	Д. Мулаомеровіч (Хорватія)	Х. Туркоглу (Туреччина)	*П. Стоякович (Югославія)	Д. Новицькі (Німеччина)	П. Газоль (Іспанія)
2003	Т. Паркер (Франція)	*Ш. Ясікявічюс (Литва)	С. Штомбергас (Литва)	А. Кириленко (Росія)	П. Газоль (Іспанія)
2005	Т. Папалукас (Греція)	Х. К. Наварро (Іспанія)	Д. Діамантідіс (Греція)	*Д. Новицькі (Німеччина)	Б. Дьяо (Франція)
2007	Х. М. Кальдерон (Іспанія)	Р. Шишкаускас (Литва)	*А. Кириленко (Росія)	Д. Новицькі (Німеччина)	П. Газоль (Іспанія)
2009	М. Теодосіч (Сербія)	В. Спануліс (Греція)	Р. Фернандес (Іспанія)	Е. Лобек (Словенія)	*П. Газоль (Іспанія)
2011	Т. Паркер (Франція)	Б. Маккалебб (Македонія)	*Х. К. Наварро (Іспанія)	А. Кириленко (Росія)	П. Газоль (Іспанія)
2013	*Т. Паркер (Франція)	Г. Драгич (Словенія)	Б. Богданович (Хорватія)	Л. Клейза (Литва)	М. Газоль (Іспанія)
2015	С. Родрігес (Іспанія)	Н. Де Коло (Франція)	Й. Мачюліс (Литва)	Й. Валанчюнас (Литва)	*П. Газоль (Іспанія)

Примітка. * – кращий гравець «MVP» фінального турніру чемпіонату Європи.

Особливості зростання їх спортивної майстерності на різних етапах багаторічного вдосконалення як кращих гравців фінальних турнірів чемпіонатів Європи в ХХІ ст. або гравців, які за результатами опитування увійшли до символічної збірної, визначено в даному дослідженні. Крім цього, значний інтерес фахівців до зростання рівня спортивної майстерності висококваліфікованих баскетболістів викликають біографічні дані видатних спортсменів з інших континентів. Для проведення таких досліджень відібрано біографічні дані Е. Джінобілі (Південна Америка, Аргентина), Я. Міна (Азія, КНР), А. Бейнса (Австралія) та двох американських баскетболістів: визнаної зірки Національної баскетбольної асоціації (НБА) К. Брайанта (Північна Америка) та кращого гравця «MVP» останнього чемпіонату світу 2014 р. К. Ірвінга (Північна Америка, Австралія). Вивчення біографічних даних висококваліфікованих баскетболістів з різних

континентів дає змогу визначити глобальні тенденції (міграція та концентрація спортсменів в центрах підготовки, лігах) в процесі становлення спортивної майстерності на прикладі розвитку їх спортивної кар'єри в процесі багаторічного вдосконалення (табл. 6.2).

Таблиця 6.2

**Відбір висококваліфікованих баскетболістів до обрання
на драфт у НБА, n=12**

Гравці	Загальні інформативні показники баскетболістів					
	Рік та країна народження	Громадянство	Зріст, см	Вага, кг	Амплуа	Драфт, №, рік, команда
Аарон Бейнс	09.12.1986, Нова Зеландія	Австралія	208	118	центровий	2009, не вибраний
Кобі Брайант	23.08.1978, США	США	198	96	атакувальний захисник	№ 13, 1996 Шарлотт Хорнетс*
По Газоль	06.07.1980, Іспанія	Іспанія	213	113	центровий	№ 3, 2001 Атланта Хокс*
Емануель Джінобілі	28.07.1977, Аргентина	Аргентина	198	95	атакувальний захисник	№ 57, 1999, Сан-Антоніо Спърс*
Кайрі Ірвінг	23.03.1992, Австралія	Австралія, США	191	88	важкий форвард	№ 1, 2011, Клівленд Кавальєрс*
Андрій Кириленко	18.02.1981, СРСР	СРСР, РФ	208	105	важкий форвард	№ 24, 1999, Юта Джаз*
Хуан Карлос Наварро	13.06.1980, Іспанія	Іспанія	191	77	атакувальний захисник	№ 40, 2002, Вашингтон Уїзардс*
Дірк Новицькі	19.06.1978, ФРН	Німеччина	213	111	важкий форвард	№ 9, 1998, Мілуокі Бакс*
Тоні Паркер	17.05.1982, Бельгія	Франція	188	84	розігравач	№ 28, 2011, Сан-Антоніо Спърс*
Предраг Стоякович	09.06.1977, Югославія	Сербія, Греція	206	100	легкий форвард	№ 14, 1996, Сакраменто Кінгс*
Яо Мін	12.09.1980, КНР	КНР	229	141	центровий	№ 1, 2002, Хьюстон Рокетс*
Шарунас Ясікявічюс	05.03.1976, СРСР	СРСР, Литва	195	92	розігравач	1998, не вибраний

Примітка. * – обрання до системи відбору у НБА (драфт)

У таблиці наведено антропометричні показники баскетболістів, кар'єра

яких вивчалась, їх амплуа, громадянство й умови драфту в національній баскетбольній асоціації (номер у рейтингу, рік і команда, скаути якої обрали спортсмена).

Структуроване вивчення зростання рівня спортивної майстерності висококваліфікованих баскетболістів дозволяє виокремити особливості й узагальнити отримані дані з метою виявлення схожих ознак успішного розвитку спортивної кар'єри в баскетболі. Для аналізу визначено такі критерії: динаміка зростання спортивної майстерності; вік початку занять баскетболом і загальний стаж занять; спортивна підготовка під час навчання в коледжі, університеті; спортивна підготовка в професійному баскетбольному клубі та клубна кар'єра; статистичні показники змагальної діяльності під час виступів за національну збірну країни, статистичні показники змагальної діяльності під час виступів у закордонних європейських клубах або національній баскетбольній асоціації; спортивні досягнення, нагороди, звання.

Важливим для процесів розвитку баскетболу є вивчення початкових етапів багаторічного вдосконалення висококваліфікованих спортсменів. Кобі Брайант народився в сім'ї відомого баскетболіста НБА Д. Брайанта (зараз тренера) і П. Кокс (сестри баскетболіста Ч. Кокса, який також мав досвід виступів у НБА). Займатися баскетболом Кобі почав з трьох років, вільно володіє італійською та іспанською мовами (батько закінчував свою баскетбольну кар'єру в Європі, перебуваючи там з родиною). Завжди вболіваючи за команду НБА «Лос-Анджелес Лейкерс», Брайант навчався в школі Лауер Меріон (Ардмор, Пенсільванія) і був визнаний кращим баскетболістом серед школярів Америки в 1996 р. Після закінчення навчання в школі Брайант виставив свою кандидатуру на драфт НБА і був обраний клубом «Шарлотт Хорнетс», але керівництво «Лос-Анджелес Лейкерс» виміняло його на іншого гравця. Одразу після закінчення школи, почавши спортивну кар'єру в 1996 р. в найсильнішій баскетбольній лізі світу за команду «Лос-Анджелес Лейкерс», Брайант не продовжував навчання,

повністю присвятивши себе улюбленому виду спорту і протягом кар'єри не зрадив своєму клубу.

По Газоль народився в сім'ї М. Саєз та А. Газоля, почавши заняття баскетболом у школі. Дитинство провів у Іспанії, вже в шістнадцятирічному віці грав за юніорську команду «Барселони». Має молодшого брата Марка Газоля, який також не загубився на баскетбольних аренах, вдало виступав у НБА і за національну збірну команду Іспанії, отримавши в 2013 р. визнання гравцем «MVP». У 1998 р., після перемоги в турнірі Альберта Швейцера, Газоль увійшов до складу основної команди «Барселона», де зіграв за сезон 1998/99 р. всього 11 хв. З того часу до обрання на драфті НБА залишалось ще три роки.

Кайрі Ірвінг народився в Мельбурні (Австралія), де його батько Д. Ірвінг грав за професійну баскетбольну команду «Буллін Бумерс». Через півтора року, коли родина повернулася до США, отримав подвійне громадянство. Мати померла, коли Кайрі було чотири роки. За два останні роки навчання в школі Монкклера став провідним гравцем їх баскетбольної команди. У 2007–2008 р. в іграх шкільного чемпіонату показав вражаючу статистику: у середньому за гру набирив 26,5 очка, виконував 10,3 підбирання, 4,8 результативних передач і 3,6 перехоплень. Допоміг своїй команді виграти титул чемпіона штату Нью-Джерсі в своїй віковій категорії та отримав пропозиції спортивної стипендії від багатьох коледжів США. У 2010 р. взяв участь у матчах всіх зірок шкільної ліги, організованих «Jordan Brand» і «McDonald's», отримавши звання найціннішого гравця. За підсумками сезону увійшов до символічної збірної за версією журналу «Parade» і газети «USA Today», до фінального списку претендентів на приз «Джеймса Нейсмита» кращому баскетболісту серед школярів і був визнаний кращим баскетболістом штату Нью-Джерсі.

Андрій Кириленко народився в родині спортсменів. Геннадій Кириленко, батько Андрія, в минулому спортсмен, тренує жіночий футбольний клуб «Іскра» (Ленінградська обл.). Мати Андрія – Ольга, в

минулому відома баскетболістка, грала в командах «Буревісник», «Спартак» та ін. Народила сина в Іжевську, чоловік служив на той час в армії. Андрій зростав фізично розвиненим хлопчиком, захоплюючись плаванням, футболом і гандболом. З першого класу почав займатись баскетболом у ДЮСШ Фрунзенського району Санкт-Петербурга під керівництвом першого тренера А. Васильєва. У чотирнадцятирічному віці в складі збірної команди міста став чемпіоном Росії серед гравців 1981 року народження. За словами першого тренера, талант Андрія був помітним одразу, але виокремлювали його ще й сила волі з неймовірним бажанням працювати.

В родині Дірка Новицькі мама, Хельга Новицькі, була професійною баскетболісткою і виступала за збірну ФРН на чемпіонаті Європи в 1966 році. Його сестра – Зільке, також баскетболістка рівня національної збірної, після завершення своєї кар'єри працювала спортивним функціонером у НБА, а пізніше стала менеджером брата. У пошуку своїх талантів Дірк займався тенісом і гандболом. Зустріч з тренером Х. Гешвиндером (у минулому гравцем збірної ФРН) визначила пріоритети Дірка щодо занять спортом і серйозного відношення до баскетболу в цілому. Спонукали до цього індивідуальні тренування з акцентом на кидок і передачу м'яча, що в майбутнього зробило його одним з найкращих баскетболістів світу.

Батько Тоні Паркера був професійним баскетболістом. Мати – П. Файрсоун – професійна модель з Нідерландів. Паркер, найбільш титулований гравець збірної Франції, народився в м. Брюгге (Бельгія), але виріс і вчився у Франції. В дитинстві захоплювався футболом і, можливо, баскетбол не дорахувався б славетного в майбутньому баскетболіста, якби не перегляд фільму про Джордана, який кардинально змінив його думки і мрії. Тоні почав активно тренуватись і швидко досяг дивовижних результатів, був запрошений до Національного інституту спорту і фізичного виховання в Парижі. Вже після декількох ігор в аматорській лізі, Паркер спромігся підписати вигідний контракт з «Paris Basket Racing». У 2000 р., у віці 18 років, був запрошений на турнір «Nike Hoop», що відбувся в Індіанаполісі

(США), вже тоді достойно змагався з визнаними професіоналами на очах у видатних тренерів.

Предраг Стоякович народився в сербській родині Міодрага та Б'янки в м. Пожега (Хорватія). Під час війни на Балканах їм довелося переїхати до Белграда, де Предраг вже в юному віці виступав за баскетбольний клуб «Црвена звезда» (Белград). Сімнадцятирічним, у 1994 р., Стоякович переїхав до Греції, на запрошення баскетбольного клубу «ПАОК» (Салоніки), отримав грецьке громадянство і нове прізвище – Кініс. Через два роки з драфту НБА було обрано клубом «Сакраменто Кінгс», але до цього він встиг прославитись трьохочковим кидком за 2 секунди до кінця останнього матчу півфіналу серії плей-офф проти «Олімпіакоса» (Пірей), перервавши його п'ятирічну гегемонію в національному чемпіонаті.

Зріст юного Яо Міна – 165 см вже в десятирічному віці свідчив про високі перспективи. Батьки, в минулому професійні баскетболісти, тоді не знали, що їх сину довірять почесну місію – двічі бути прапорноносцем збірної КНР на Іграх XXIX Олімпіади: 2004 р. в Афінах (Греція) і на Іграх XXX Олімпіади 2008 р. в Пекіні (КНР). Вже в підлітковому віці Мін почав грати за «Шанхайських акул» і виступав протягом п'яти сезонів за цю команду, ставши чемпіоном КБА.

Шарунас Ясікявічюс, народився в Литві, але шкільні роки провів у Solanco High School у Пенсільванії. Десять років, які були проведені в США, далися взнаки при виборі професії баскетболіста і мріях про виступи в найкращій світовій баскетбольній лізі – НБА. І хоча у 1998 р. його не обрав жоден клуб, його успішні виступи в США і за збірну Литви були попереду.

Зазвичай роки навчання в коледжах і університетах відповідають етапам спеціалізованої базової підготовки і підготовки до вищих спортивних досягнень. Основний центровий національної збірної команди Австралії Аарон Бейнс отримав освіту в коледжі Вашингтон Стейт, а у 2005 р. закінчив Австралійський інститут спорту. Видатні антропометричні дані та фізичні якості вже тоді виокремлювали баскетболіста серед інших. Талановитий

спортсмен Брайант після школи обрав баскетбол як справу свого життя і не відволікав себе отриманням подальшої освіти, проігнорувавши запрошення коледжів на користь чемпіонату НБА. Але він скоріше впевнений в собі лідер у житті, та виключення з правил, адже кожний американський хлопчик-спортсмен зростає і бачить перед собою конкретні сходинки успішної баскетбольної кар'єри: школа – коледж – університет – професійна ліга.

Кайрі Ірвінг заздалегідь публічно заявив про наміри вчитись в університеті Дюка. Мрія стала реальністю і сезон 2010–2011 рр. Кайрі провів, виступаючи в стартовому складі за команду «Дюк Блю Девілс». Стрімко увірвавшись в лідери команди за перші вісім ігор в середньому набрав 17,4 очка при реалізації 53,2 %. Крім того, на його рахунку визнання тричі кращим новачком тижня в конференції ААС, підкріплене показниками результативних передач у середньому за гру – 5,1; 3,8 підбирань і 1,5 перехоплень. Успішний початок був перерваний серйозною травмою великого пальця ноги, через що Ірвінг пропустив дві третини сезону. Його команда дійшла до стадії півфіналу регіонального турніру, але програла університету Арізони, хоча Ірвінг набрав 28 очок. Цей сезон став першим і останнім в його університетській спортивній кар'єрі, бо виставивши весною 2011 р. на драфт свою кандидатуру, він виявився №1 і був обраний клубом НБА «Клівленд Кавальєрс».

Тоні Паркер мав можливість навчатися в американських школах і університетах, але відмовився. Його молодші брати намагалися стати баскетболістами через американську систему освіти. Тоні мав запрошення на рівні школи і коледжу, навіть фактично дав згоду піти до UCLA, але в останній момент змінив рішення. В Інституті фізичної культури і спорту Парижа вивчав економіку.

Яо Мін довів відому істину, що навчатись ніколи не пізно і в 31 рік, вже після закінчення баскетбольної кар'єри, розпочав вивчення фінансів і журналістики в Аньтайському коледжі економіки і менеджменту при шанхайському Цзяотунському університеті в КНР. Перша поява знаменитого

студента фактично зірвала лекцію через бажання однокурсників отримати автографи і сфотографуватись із зіркою. За його словами, він відмовився від індивідуальних уроків, щоб відчутти атмосферу «студентського містечка». Розуміючи, що його графік щоденних справ дуже завантажений, Мін вирішив не виключати в подальшому індивідуальні заняття з викладачами, щоб не створювати ажіотажу навколо своєї персони і не зривати заняття.

Шарунас Ясікявічюс закінчив Університет Меріленд (США), виступаючи за команду «Меріленд Террапінс». В амплу атакуючого захисника перші два роки у нього було багато конкурентів, тому він не мав часу для реалізації особистих амбіцій, але, перекваліфікувавшись у розігравача, для початку професійної кар'єри значно покращив ефективність своєї гри і заслужив довіру тренера. В останні університетські роки його доробок у загальний результат команди становив 13 очок і 4 результативні передачі в середньому за гру.

Отже, гравцям, яким підвладні глибини розуміння складної і високоінтелектуальної гри в баскетбол, які піднялись до вершин спортивної майстерності, не вистачало часу, а скоріше бажання пізнавати ази вищої освіти, обмеживши себе закінченням коледжу, а іноді тільки школи. З доступних інформаційних джерел не вдалося виявити дані щодо освіти шести з дванадцяти досліджуваних зірок-баскетболістів, що є досить дивним, враховуючи велику кількість інтерв'ю, які вони дали журналістам, і бібліографічних описів їх спортивної кар'єри. Як припущення, можна розглядати два варіанти пояснень щодо цього: або яскрава баскетбольна кар'єра гравців зробила недостатньо цікавими для обговорення їх студентські роки, або саме яскрава кар'єра стала на заваді подальшого освітнього вдосконалення, забираючи час на розвиток спортивної складової визнаних майстрів помаранчевого м'яча і відновлення після неймовірних для організму простої людини навантажень і травм.

На особливу увагу заслуговує аналіз клубної кар'єри, динаміки техніко-тактичної майстерності 12 висококваліфікованих спортсменів на етапах

підготовки до вищих спортивних досягнень і максимальної реалізації індивідуальних можливостей, які ставали «MVP» гравцями чемпіонатів Європи, НБА.

Після навчання в американському коледжі в 2009 р. Аарон Бейнс виставив на драфт НБА свою кандидатуру, але того року не був обраний жодним клубом. Свою клубну кар'єру він розпочав з «Ліетувос Рітас» (Литва) у сезоні 2009/10 рр. Не затримуючись більше сезону, змінив ще три європейські баскетбольні країни: «Ольденбург» (Німеччина), 2010/11 рр.; «Ікарос Калітеас» (Греція), 2011/12 рр.; «Олімпія» (Словенія), 2012/13 рр. Наполеглива праця з набуттям досвіду в європейських клубах дала бажаний результат. А.Бейнс підписав дворічний контракт з клубом НБА «Сан-Антоніо Спърс» (2013/15 рр.). Продовжуючи селекцію складу команди, керівництво декілька разів відправляло гравця до команди Ліги розвитку «Остін Торос» і повертало в основний склад. З 2015 р. Бейнс захищає кольори «Детройт Пістонс», демонструючи стабільну та видовищну гру.

Шлях до найсильнішої баскетбольної ліги світу для Кобі Брайанта був найшвидшим. У 1996 р. він став першим захисником, якого було задрафтовано НБА прямо зі школи. За попередньою домовленістю між клубами НБА, Брайанта було обрано «Шарлотт Хорнетс» і відразу віддано «Лос-Анджелес Лейкерс». У дуеті з видатним Шакілом О'Нілом вони тричі поспіль завоювали титули чемпіонів НБА (2000, 2001, 2002). Ворожнеча між лідерами команди закінчилась обміном О'Ніла до «Майамі Хіт», після чого Брайант став єдиним символом і безумовним лідером команди. У сезонах 2005/07 рр. він став кращим снайпером регулярних чемпіонатів, у 2006 р. у грі проти «Торонто Рапторс» встановив особистий рекорд – 81 очко за гру. Свою кар'єру Брайант присвятив одному клубу, зігравши 20 сезонів у НБА за «Лос-Анджелес Лейкерс». 29 листопада 2015 р. в інтерв'ю він заявив, що це його останній сезон.

По Газоль за два сезони в іспанській «Барселоні» набув статусу досвідченого гравця. В останній рік грав у середньому близько 24 хв, набирав

11,3 очка за гру та виконував 5,2 підбирання. Зібравши титули чемпіона регулярного чемпіонату Іспанії та Кубка Іспанії, отримав звання «MVP» турніру та вирішив спробувати сили в НБА. Обраний з драфту НБА командою «Атланта Хоукс», Газоль у 21 рік розпочав свій перший сезон у НБА за «Мемфіс Грізліс». Керівництво клубу швидко отримало дивіденди від нового гравця у вигляді вдалої гри, адже в перший сезон у НБА Газоля було відзначено почесним званням «Новачок року». У середньому за гру він набирив по 17,6 очка. Він став єдиним баскетболістом команди, який витримав напруження чемпіонату, зігравши в усіх 82 іграх сезону. Сім вдалих сезонів у складі «Мемфіс Грізліс» надали можливість проявити себе і зацікавити меценатів «Лос-Анджелес Лейкерс» у своїй кандидатурі на шість сезонів поспіль, забивши в дебютному матчі проти «Нью-Джерсі Нетс» 24 очки і виконавши 12 підбирань. З 2014 р. Газоль став гравцем «Чікаго Булз».

Емануель Джінобілі займав провідні ролі в усіх командах, за які виступав. Коли аргентинець здоровий, мотивований і знаходиться в хорошій спортивній формі, він демонструє баскетбол вищого гатунку. Успішну кар'єру Джінобілі розпочав в аргентинських клубах «Андіно Спорт Клуб» (1995–1996) і «Естудіантес де Байя-Бланка» (1996–1998). Відточувати майстерність обрав італійські клуби «Віола Реджіо Калабрія» (1998–2000) і «Віртус Болонья» (2000–2002), але справжнє визнання отримав в «Сан-Антоніо Спърс», де дотепер захищає кольори срібно-чорних. В іспаномовному Сан-Антоніо до аргентинця відносяться з особливою теплотою як керівництво, щоразу подовжуючи з ним контракти і пропонуючи вигідніші умови, так і вболівальники, які пов'язують з Джінобілі перемоги свого клубу.

Кайрі Ірвінг, будучи обраним з драфту, не пройшов з «Клівленд Кавальєрс» літні табори через початок локауту в НБА. Контракт був підписаний лише в грудні 2011 р., після відновлення регулярного чемпіонату НБА. Вже в січні-лютому його було визнано кращим новачком місяця в Східній конференції. Ірвінг брав участь у матчі новачків НБА в рамках

Зіркового уїкенду-2012 і набрав там 34 очки, вразивши всіх реалізацією восьми з восьми трьохочкових кидків. Завершення дебюту в НБА виглядало таким чином: 18,5 очка, 5,4 результативні передачі, 3,7 підбирань за гру. За підсумками сезону 117 голосами з 120 можливих Ірвінга визнано «Кращим новачком року».

Травми Ірвінга вражають вболівальників (перелом правої руки, пальця, щелепи), але характер і бажання грати роблять його сильнішим, а повертаючись на майданчик Кайрі вражає всіх новими індивідуальними рекордами, які приносять команді «Клівленд Кавальєрс» незабутні перемоги. Відтак, після перелому щелепи в грі з «Мілуокі Бакс», Ірвінг вийшов у наступній грі з «Нью-Йорк Нікс» у чорній захисній масці і встановив особистий рекорд, набравши 41 очко, і це зробило його самим молодим баскетболістом, хто зміг перейти відмітку в 40 очок. До нього це вдалося у 1985 р. М. Джордану. У 2015 р. Ірвінг двічі оновив рекорд особистої результативності: у матчі проти «Портленду» – 55 очок (17/36 з гри, 11/19 трьохочкові, 10/10 штрафні) і 4 підбирання, 5 передач, 2 перехоплення; в матчі проти «Сан-Антоніо Спърс» – 57 очок (20/32 з гри, 7/7 трьохочкові, 10/10 штрафні) і 3 підбирання, 5 передач, 4 перехоплення. У сезоні 2014/15 рр. стараннями Ірвінга команда «Клівленд Кавальєрс» вперше за п'ять років вийшла до фінальної серії плей-офф НБА.

У численних інтерв'ю кожен тренер, хто працював з Андрієм Кириленко, висловився про унікальність його гри, та зазначив, що він є надзвичайно вимогливим до себе баскетболістом, дивовижна обдарованість та працездатність якого поєднують відсутність «жадібності» до м'яча, що досить поширено серед зірок-лідерів у баскетболі.

Свою професійну кар'єру Кириленко почав у неповні 16 років, ставши гравцем санкт-петербурзького «Спартака» (1996–1998). Помічений керівниками ЦСКА, Кириленко за три сезони (1998–2001) набув ознак лідера кращої команди РФ, отримавши титул чемпіона і «MVP» гравця сезону 1999–2000 року, успішно виступаючи в європейській клубній першості. Росіянин

став самим молодим європейським баскетболістом, який був обраний клубом НБА. За десять сезонів в «Юта Джаз» Кириленко пройшов шлях від перспективного новачка до досвідченого лідера, але, за його словами, закінчував останні сезони не на ключових ролях, через прихід інших гравців і більшої довіри їм з боку нового тренера. Через локаут в НБА 2011 р. Кириленко повернувся до ЦСКА, підписавши трирічний контракт з умовою повернення до НБА в разі припинення локауту, і провів яскравий сезон, відчуваючи відповідальність перед вболівальниками. У цьому сезоні вдалося виграти чемпіонат РФ, вийти в фінал Євроліги і перемогти в Єдиній лізі ВТБ.

Зібравши всі титули «MVP» гравця турнірів, у яких взяв участь у 2012 р., був названий ФІБА Європи «Кращим гравцем 2012 року». У міжсезоння Кириленко використав прописану в контракті опцію щодо можливості повернення в НБА і підписав з командою «Мінесота Тімбервулвз» контракт на сезон 2012/2013 рр. В інтерв'ю Кириленко повідомив, що рішення було непростим, адже в ЦСКА його все влаштовувало, та відчуття в собі сил і вміння привело його знову до найсильнішої баскетбольної ліги світу. Граючи за команду «Мінесота Тімбервулвз» Кириленко набирив у середньому 12,4 очка, робив 5,7 підбирань і 1,5 перехоплень за гру. У сезоні 2013/14 рр. Кириленко підписав контракт з «Бруклін Нетс», подовжив його на наступний сезон, але в грудні керівництво вирішило обміняти його на гравця «Філадельфія Севенті Сіксерс». Відмова Андрія грати за клуб з Філадельфії призвела до його дискваліфікації та повернення до ЦСКА, де він дограв сезон 2014/15 р., відразу повідомивши широкий загал, що це його останні матчі і він переходить на тренерську роботу.

Хуан Карлос Наварро в 17 років вдало дебютував за «Барселону», набравши за 10 хв гри 10 очок. У сезонах 1997/99 рр. він поєднував виступи за основну і другу команди. У 1999 р. остаточно закріпився в основній команді та щороку, покращуючи особисті результати набирив якості лідера «Барселони». У 2004 р. під керівництвом нового тренера С. Пешича виграв

Євролігу та продемонстрував яскраву гру, яка відповідала критеріям зірки європейського баскетболу.

У 2002 р. клуб «Вашингтон Уїзардс» обрав Наварро з драфту, але баскетболіст не поспішав за океан. У 2007 р. вашингтонський клуб передав права на Наварро «Мемфіс Гріззліз» в обмін на перше право вибору в наступному драфті. Генеральний менеджер «Гріззліз» дав ряд інтерв'ю, демонструючи високу зацікавленість гравцем і, нарешті, в сезоні 2007-/08 рр. Наварро вирішив зіграти в НБА. Разом з одноклубником П. Газолем вони склали результативний тандем. Після досить вдалого сезону в США Наварро повернувся до Іспанії, де в складі «Барселони» знову виграв Євролігу та був визнаний «MVP» гравцем 2008 р.

Дірк Новицькі розпочав професійну кар'єру в 16 років у рідному місті за клуб «Вюцбург», який виступав у другому дивізіоні. За чотири роки виступів він щороку підіймався на сходинку вище: почав гравцем заміни, далі закріпився в стартовому складі, на третій рік став кращим снайпером команди і в останній рік виступу за «Вюцбург» допоміг команді вийти до першої німецької баскетбольної ліги.

У 1998 р. баскетбольний клуб «Даллас Меверікс» виміняв Новицькі одразу після обрання його з драфту клубом «Мілуокі Бакс». Новицькі відразу зарекомендував себе перспективним гравцем, отримуючи довіру тренера на вихід у стартовій п'ятірці 24 рази з 47 зіграних ним ігор за перший сезон, набравши в середньому за гру 8,2 очка і виконавши 3,4 підбирань. З другого сезону Новицькі грав провідну роль, зігравши 81 з 82 матчів у стартовому складі, набирав, у середньому за гру, 17,5 очка, виконував 6,5 підбирань і 2,5 результативних передач. Надалі показники зростали, і керівництво клубу, подовжуючи контракти з ним, щоразу значно піднімало суму гонорару. Дірка влаштувала роль лідера команди з Техасу, любов вболівальників і фінансова складова його роботи, про що свідчать 17 сезонів у «Даллас Меверікс».

У «молодих і перспективних» гравцях Тоні Паркер надовго не

затримався, одразу вирішуючи серйозні завдання з паризьким клубом «Paris Basket Racing» у сезонах 1999–2001 рр. Перед початком драфту 2001 р. команда «Сан-Антоніо Спърс» запросила його взяти участь у літньому тренувальному таборі. Г. Попович, тренер команди, був неприємно вражений і вже на 10-й хвилині тренування готовий був відмовитись від гравця, який за рівнем фізичної та технічної підготовленості програвав всім. Ще один шанс Паркер отримав після перегляду тренерським штабом відеогри і він виправдав довіру. У 2003, 2005, 2007, 2014 рр. команда «Сан-Антоніо Спърс» виграла регулярний чемпіонат НБА. У 2007 р. Паркер отримав титул найціннішого гравця серії плей-офф НБА.

Югославська школа баскетболу вирізнялась показниками філігранної техніки і такого рівня якості баскетболу, заради якого його цінують і обожають вболівальники. «Црвена Звезда» (Белград) зразка 1992–1993 рр., коли Предраг Стоякович п'ятнадцятирічним юнаком був запрошений до команди, стала чемпіоном. Навіть тренуватись з таким досвідченим складом було за честь, а Стояковичу вже тоді довіряли хвилини гри на майданчику. У 1994 р. Стоякович переїхав до Греції, отримавши подвійне громадянство, і чотири сезони відіграв за титулований клуб «ΠΑΟΚ» (1994–1998 рр.). Результативною і яскравою грою вже в 1996 р. він привернув увагу американських скаутів.

Виступаючи за «Сакраменто Кінгс» (1998–2006) перші два сезони були витрачені Стояковичем на адаптацію в команді, а в сезоні 2000/01 рр. він став основним гравцем команди, 75 з 75 матчів провів, розпочинаючи гру в стартовому складі, набираючи в середньому за гру 20,4 очка, виконуючи 5,8 підбирань, при високому відсотку реалізації трьохочкових кидків – 40 %. У сезоні 2003/04 рр. посів 4-е місце в голосуванні за звання самого цінного гравця НБА. Далі його кар'єра була не такою успішною через досить важкі травми. Таким чином, він потрапив у серію обмінів, змінивши декілька клубів НБА – «Індіана Пейсерс» і «Нью-Орлеан Хорнетс». В останньому, під керівництвом тренера Б. Скотта, Стоякович підняв планку особистого

рекорду до 42 очок у грі проти «Шарлотт Бобкетс», однак важка травма спини надовго вивела його зі спортивної форми. У сезоні 2006/07 рр. Він провів лише 13 ігор. Відновившись, Стоякович допоміг «Нью-Орлеан Хорнетс» посісти 2-е місце в Західній конференції і вийти до півфіналу конференції в серії плей-офф. Наступні клуби – «Торонто Репторс» (2010–2011) – два зіграні матчі і «Даллас Меверікс» (2011) – 25 матчів через високу травмованість лише спонукали до завершення кар'єри.

Яо Мін – найвідоміший китайський баскетболіст не тільки завдяки високому зросту, а й особистим досягненням. Почав клубну кар'єру в 17 років у команді «Шанхай Шакс». Провів там п'ять сезонів (1997–2002), постійно зростаючи в професійному плані, і в останній рік привів команду до титулу чемпіона китайської баскетбольної асоціації (КБА). Про прогрес особистих досягнень з набуттям досвіду говорить статистика найважливіших для амплуа «центровий» показників (доцільно представити в динаміці за п'ять сезонів у «Шанхай Шакс»): набрані очки в середньому за гру – 10,0; 20,9; 21,2; 27,1; 32,4; підбирання – 8,3; 12,9; 14,5; 19,4; 19,0 в середньому за гру і це при кращому відсотку реалізації кидків з гри серед досліджуваних гравців у проміжку 58,5–72,1 %.

Не дивним є факт обрання Міна під № 1 у драфті 2002 р. командою НБА «Хьюстон Рокетс» і подальше плідне співробітництво протягом 2002–2011 рр. Попри відсутність гучних перемог у серії плей-офф НБА команди «Хьюстон Рокетс» і травми, що супроводжували китайського спортсмена, Я. Мін сім разів обирався для участі в матчах усіх зірок НБА, демонструючи надійну і стабільну гру протягом багатьох сезонів.

Шарунас Ясікявічюс почав професійну кар'єру в баскетбольному клубі «Ліетовус Рітас» (Вільнюс, Литва). Список клубів, в яких виступав Шарунас, найбільш об'ємний серед досліджуваних баскетболістів і вміщує 9 клубів у семи країнах світу: «Ліетувос Рітас» і «Жальгіріс» (Литва), «Олімпія» (Словенія), «Барселона» (Іспанія), «Маккабі» (Ізраїль), «Панатінаїкос» (Греція), «Фенербахче-Улкер» (Туреччина), «Індіана Пейсерс» і «Голден

Стейт Уорріорз» (США). У даному випадку це свідчить лише про пошук себе у бажанні кращої реалізації власних можливостей протягом 16 років професійної кар'єри баскетболіста. У глобальному сенсі Ясікявічус – людина світу, яка не має мовного бар'єра (вільно володіє кількома мовами), взагалі єдиний, хто виграв титул чемпіона Євроліги чотири рази з трьома різними європейськими клубами з Іспанії, Ізраїлю та Греції). Його показники в клубах не були рекордними, але достатніми для ампула «розігрувач», в основні обов'язки якого входив розіграш м'яча, конструктивний і агресивний захист, створення ситуацій для атак партнерів і втілення тактичних задумів тренерів команд. З цими вимогами Ясікявічус справлявся стовідсотково при тому, що і статистика не завжди була посередньою, адже в середньому за сезон набирал: у «Лієтувос Рітас» – 18,0 очка і 5,4 результативні передачі; в «Олімпії» – 9,3 очка і 3,4 передачі; у «Барселоні» – 13,4 очка і 3,2 передачі; в клубі НБА «Індіана Пейсерс» – 7,3 очка і 3 результативні передачі.

Закінчення клубної кар'єри Ясікявічюса відбулося в рідному Каунасі, де з 2014 р. він почав тренерську роботу як асистент тренера БК «Жальгіріс» (Каунас), а з 2016 р. очолив ушавлений литовський клуб.

6.2. Спільні риси розвитку спортивної кар'єри висококваліфікованих баскетболістів в умовах глобалізації спорту вищих досягнень

Глобальні процеси накладають суттєвий відбиток на розвиток сучасного баскетболу. Одним з найбільш значущих чинників глобалізації є міграція спортсменів у молодому віці та їх концентрація в провідних спортивних центрах підготовки. Такий стан речей призводить до підвищення конкуренції як у групах підготовки, серед спортсменів, так і серед провідних тренерів, яких залучають до тренувань перспективних баскетболістів у провідних світових центрах підготовки. У підрозділі 6.1 наголошено на основних складових розвитку спортивної кар'єри висококваліфікованих баскетболістів на ранніх етапах багаторічної підготовки. Нижче наведено

узагальнені характеристики спортивної кар'єри висококваліфікованих баскетболістів, які є значущими для визначення оптимальної побудови технології підготовки в умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень.

Аарон Бейнс виступав за національну збірну команду Австралії з 2010 року. У середньому за гру набирал: 7,5 очка при високому рівні реалізації попадань з гри 65 %; 3,3 підбирання за гру. Статистичні показники в НБА зростали в лінійній залежності від кількості зіграних матчів: у першому сезоні зіграв 16 ігор (у жодній не виходив у стартовому складі); у другому сезоні – 53 матчі (з них чотири гри у стартовому складі); третій сезон – 70 (17). Показник довіри тренера у вигляді часу присутності на баскетбольному майданчику А. Бейнс підкріпив відповідними показниками ефективності змагальної діяльності: 2,7–3,0–6,6 очка в середньому за гру (відповідне зростання за сезонами); 2,0–2,7–4,5 підбирань у середньому за гру (відповідно).

Брайант – найбільш яскравий представник серед спортсменів за статистичними показниками: провів 1280 матчів (з них, 1132 у стартовому складі); результативність – 35,4 очка в середньому за гру в сезоні 2005/06 рр.; в середньому за 20 років спортивної кар'єри – 25,4 очка за гру в регулярних чемпіонатах і 25,6 очка за гру в серіях плей-офф при близько 45 % влучань з гри; 5,3 підбирань, 4,8 результативних передач і 1,5 перехоплень у середньому за гру за 20-річний термін.

У двадцятирічному віці По Газоль зацікавив спостережливих журналістів статистичними показниками виступів у Євролізі. В сезоні 2000/01 рр. у складі «Барселони» він у середньому грав 25,7 хв, набирал 18,5 очка, при 66,7 %, виконував 6 підбирань за гру.

За час виступів у НБА, Газоль виконав 8 трипл-даблів (кількість набраних очок, підбирань і передач у двозначних цифрах).

За п'ятнадцять сезонів, проведених в НБА, іспанець може пишатись впевненими і стабільними показниками: 983 матчі (з них 970 у стартовому

складі); 20,8 очка в середньому за гру в сезоні 2006/07 рр.; у середньому за 15 років кар'єри 18,3 очка за гру в регулярних чемпіонатах і 16,9 очка за гру в серіях плей-офф при близько 51 % влучань з гри; 9,4 підбирань, 3,5 результативних передач і 0,5 перехоплень.

Емануель Джінобілі став другим після Білла Бредлі баскетболістом, якому вдалося завоювати три чемпіонських титули такого рівня, вигравши Олімпійські ігри, Євролігу і чемпіонат НБА.

За тринадцять сезонів у НБА, виступаючи виключно за команду «Сан-Антоніо Спърс», Джінобілі зіграв 865 мітчів, причому кращу статистику демонструючи в найважчих іграх серії плей-офф: 35,2 хв; 20,8 очка у середньому за гру в сезоні 2004/05 рр.; у середньому за 13 років кар'єри 14,3 очка за гру в регулярних чемпіонатах і 15,2 очка за гру в серіях плей-офф при 43,4 % відсотку влучань з гри; 4,2 підбирань, 4 результативних передач і 1,4 перехоплень, що є значними показниками для гравця лінії захисту.

Кайрі Ірвінг, маючи подвійне громадянство, міг виступати за національну збірну команду Австралії або США. Не злякавшись серйозної конкуренції, він обрав американську збірну, в її складі завоював золоту медаль чемпіонату світу в 2014 р., вийшовши всі дев'ять ігор у стартовому складі, і там був визнаний MVP гравцем (у середньому набрав 12,1 очка за гру і виконував 3,6 результативних передач). У фінальному матчі проти збірної Сербії Ірвінг набрав 26 очок, реалізувавши шість трьохочкових кидків з шести і за загальні досягнення був названий «Баскетболістом року» в США.

У НБА Ірвінг провів за чотири сезони 256 ігор. Незважаючи на численні травми, якщо він з'являвся на майданчику, то обов'язково в стартовій п'ятірці. Статистичні показники регулярного чемпіонату в середньому за гру: 21,0 набраних очок, при 45,4% реалізації; 3,5 підбирань; 5,7 результативних передач і 1,4 перехоплень. Завдяки Ірвінгу в сезоні 2014/15 рр. «Клівленд Кавальєрс» вийшли в серію плей-офф, де він продемонстрував якості лідера, набираючи в середньому по 19,0 очка за гру.

Складається уява про те, що в НБА надзвичайно багато різних титулів

за рахунок якісного визначення статистичних показників. Під час дослідження виявлено умови рідкісного статистичного показника, який в Північній Америці називають «п'ять-по-п'ять» (англ. five-by-five), коли баскетболіст за матч набирає не менше п'яти балів за п'ятьма статистичними показниками: кількості очок, підбирань, результативних передач, перехоплень і блок-шотів. Завдяки своїй універсальності А. Кириленко тричі за кар'єру в НБА виконав такі умови: двічі у грудні 2003 р., а у січні 2006 року досяг показника «п'ять-по-шість» (14 очок +8 підбирань +9 передач +6 перехоплень +7 блок-шотів). За всю історію «п'ять-по-шість» вдалось виконати лише Х. Оладжьювону, але за довший ігровий час (у матчі було два овертайми). Х. Оладжьювон також єдиний баскетболіст, крім А. Кириленка, якому вдалось досягти за кар'єру більше одного показника «п'ять-по-п'ять», у нього їх 6.

За 12 сезонів виступів у НБА Кириленко не став чемпіоном з жодним з трьох клубів, за які виступав, але його показники не залишились непоміченими як через його особисті рекорди, так і через стабільність, яку він продемонстрував: зіграв 797 ігор, набрав 9431 очко (11,8 в середньому за гру); виконав 4352 підбирання (по 5,5 в середньому за гру); віддав 2169 результативних передач (2,7 відповідно); зробив 1097 перехоплень (по 1,4) і блок-шотів 1461 (по 1,8 в середньому за гру), вдало вирішуючи поставлені завдання однаково успішно в двох різних ігрових амплуа: «легкого» та «важкого» форвардів.

Хуан Карлос Наварро провів у НБА один сезон 2007/08 рр. за «Мемфіс Гріззліз», показавши пристойну статистику для новачка ліги: з 82 ігор 30 починав у стартовій п'ятірці, у середньому набравши 10,9 очка за гру, проводив на майданчику 25,4 хв, виконавши 2,6 підбирань, а результативні передачі – 2,2 у середньому за гру. Зіграв за збірну новачків чемпіонату НБА.

Дірк Новицькі – лідер і символ «Даллас Меверікс» за 17 сезонів у НБА зіграв 1265 ігор, з них 1234 у стартовому складі команди. Його команда лише тричі не брала участі в неймовірно престижних і виснажливих матчах серії

плей-офф. За 14 сезонів, коли «Даллас Меверікс» виборював це право, проявив себе визнаним снайпером, про що свідчить така статистика: зі 140 ігор стільки ж він розпочинав гру в старті; у середньому грав 40,9 хв (це свідчить про досить частий додатковий час в серії, напруженість поєдинків і вражаючу фізичну підготовленість гравця протягом 14 років); 25,5 очка в середньому за гру при реалізації – 46,1 % та 10,2 підбираннями за гру. Така статистика протягом тривалої спортивної кар'єри з притаманними людині піковими станами набору і втрати спортивної форми могла б бути феноменальною, якби Новицькі не підтверджував якісні характеристики власної підготовленості відповідною статистикою за національну збірну команди Німеччини: на Іграх XXIX Олімпіади 2008 р. у середньому – 17,0 очка за гру; на чемпіонатах світу 2002 і 2006 рр. по 24,0 і 23,2 очка в середньому за гру відповідно; на чемпіонатах Європи 1999, 2001, 2003, 2005, 2007 рр. результативність у середньому за гру 22,5–28,7 очка, лише в двадцятирічному віці – 15,2 очка. Вражають навіть не снайперські якості самого Д. Новицькі, а те, що достойні й імениті суперники, не знаходили протидії його віртуозному лідерському таланту.

Тоні Паркер запам'ятався на кожному чемпіонаті Європи (2001, 2003, 2005, 2007, 2009, 2011, 2015), з різницею через перемоги збірної Франції чи особистими досягненнями. З 2003 р. – незмінний капітан команди, який вражає спеціалістів баскетболу не тільки результативністю, індивідуальним вмінням ефектних і ефективних атак, але й розважливими і майстерними діями в організації командної гри, агресивним і результативним захистом. Кращий за показником набраних очок у кар'єрі ігор за національну збірну команду Франції у Паркера був чемпіонат Європи 2007 р. – 20,1 очка в середньому за дев'ять ігор виснажливого турніру.

Статистика виступу в НБА: 14 сезонів за команду «Сан-Антоніо Спърс», що свідчить про обопільне позитивне ставлення між гравцем і керівництвом клубу; 1008 матчів регулярного чемпіонату – 995 у стартовому складі, 203 і 195 ігор у матчах серії плей-офф відповідно; 18,6 набраних очок

в середньому за гру за 14 сезонів, 3,1 підбирання, 5,2 результативних передач, реалізація 46 %, 35 хв тренерської довіри у грі. Для гравця з амплуа «розігравач» у клубі, який щосезону на провідних позиціях турнірної таблиці в сильнішій баскетбольній лізі світу – такі показники є дійсно феноменальними. Крім цього, Паркер – самий швидкий гравець НБА. Статистичний відділ НБА на основі даних камер, встановлених на баскетбольних аренах, визначив, що захисник розвиває швидкість 33,5 км/год.

Предраг Стоякович, єдиний з гравців, на чію баскетбольну долю випала занадто велика кількість травм, за 16 сезонів НБА зміг продемонструвати в загальному заліку потужні результати: 13 647 очок (17,0 очка в середньому за гру); 3 782 підбирання (4,7 – відповідно); результативні передачі – 1 408 (1,8 в середньому за гру).

Показавши вражаючу статистику в китайській клубній першості, від Йо Міна керівництво «Хьюстон Рокетс» очікувало достойні результати, але і вони не могли сподіватись, що Мін так швидко знайде своє місце в команді, заслуживши довіру тренера і партнерів завдяки неймовірно відкритому і дружелюбному характеру. За вісім сезонів у НБА гравець набрав 9 247 очок (19,0 очка в середньому за гру), в кращі сезони кар'єри демонструючи показник 25,0 очка у середньому за матч. Через травми відносно невелика кількість зіграних ігор – 486, але коли здоров'я дозволяло, Мін був надійною опорою для втілення тренерських задумів, зігравши 476 разів у стартовій п'ятірці. На рахунку китайського велетня 4 494 підбирання (9,2 в середньому за гру), 769 передач, 189 перехоплень і 920 блок-шотів.

Ім'я Шарунаса Ясікявічюса здебільшого пов'язане з гучними перемогами збірної Литви і провідних європейських клубів у Євролізі ФІБА, але його талант на два роки привів його і до НБА. Сезони 2005/07 рр. він провів, захищаючи кольори клубу «Індіана Пейсерс», у середньому набираючи 7,3 очка за гру і роблячи три результативні передачі. У січні 2007 р. в рамках масштабної угоди, коли від кожного клубу задіяли по

чотири гравці, був переданий клубу «Голден Стейт Уорріорз». Не вписавшись в ротачію нової команди, зіграв 26 ігор: у середньому отримував 12 хв ігрового часу, набираючи 4,3 очка і виконуючи 5,1 результативні передачі, а після сезону розірвав контракт.

Феномен успіхів мотивованої національної збірної Литви дивує досвідчених фахівців світового баскетболу з моменту виходу маленької за чисельністю нації (близько 3 млн населення) зі складу СРСР. Ефективність гри за збірну Ш. Ясікявічюса перевищувала його клубні показники. Бронзова медаль Ігор XXVII Олімпіади 2000 р. дісталась йому ціною здобутих в середньому за турнір 14 очок і 5,1 передачі, а найрезультативнішою була півфінальна гра проти збірної США, де Ясікявічюс набрав 27 очок. На чемпіонаті Європи 2003 р. був визнаний самим цінним гравцем турніру з середнім результатом 14 очок і 8,2 результативних передач за гру.

Однією з результативних складових успішної спортивної кар'єри є спортивні досягнення, нагороди і звання. Нижче наведено найбільш значущі досягнення, нагороди і звання, спортсменів, чия кар'єра була проаналізована.

А. Бейнс: Ігри XXX Олімпіади 2012 р. – 11-е місце; чемпіонат світу в Туреччині 2010 р. – 7-е місце; чемпіон НБА – 2014 р.; чемпіон литовської баскетбольної ліги – 2010 р.; чемпіон кубку Словенії – 2012 р.

К. Браунт: Ігри XXIX Олімпіади 2008 р. – 1-е місце; Ігри XXX Олімпіади 2012 р. – 1-е місце; 5-разовий чемпіон НБА (2000, 2001, 2002, 2009, 2010); MVP НБА (2008); MVP фіналу НБА (2009–2010); 18 разів учасник матчу всіх зірок НБА (1998, 2000–2016); MVP матчу всіх зірок НБА (2002, 2007, 2009, 2011).

П. Газоль: срібний призер Ігор Олімпіад (2008, 2012); чемпіон світу (2006); чемпіон світу серед гравців віком до 19 років (1999); чемпіон Європи (2009, 2011, 2015); чемпіон Європи серед гравців віком до 18 років (1998); срібний призер чемпіонату Європи (2003, 2007); бронзовий призер чемпіонату Європи до 20 років (2000); бронзовий призер чемпіонату Європи (2001); чемпіон НБА (2009, 2010); чемпіон Іспанії (2001); чемпіон Кубка

Іспанії (2000); MVP чемпіонату світу 2006; MVP Кубка Іспанії (2001); MVP фіналу чемпіонату Іспанії (2001); новачок року НБА (2002).

Е. Джінобілі: Ігри XXVIII Олімпіади 2004 – 1-е місце; бронзовий призер Ігор XXIX Олімпіади 2008 р.; чемпіон НБА (2003, 2005, 2007, 2014); чемпіон Євроліги (2001); чемпіон Америки (2001); чемпіон Італії (2001); володар Кубка Італії (2001, 2002).

К. Ірвінг: чемпіон світу (2014); MVP чемпіонату світу 2014 року; новачок року НБА (2012); учасник матчу всіх зірок НБА (2013–2015); MVP матчу всіх зірок НБА (2014).

А. Кириленко: бронзовий призер Ігор XXX Олімпіади 2012 р.; чемпіон Європи (2007); бронзовий призер чемпіонату Європи (2011); срібний призер чемпіонату Європи серед гравців віком до 18 років (1997); срібний призер Всесвітніх юнацьких ігор (1998); чемпіон Росії (1999, 2000, 2012); чемпіон Єдиної ліги ВТБ (2012, 2015); MVP чемпіонату Європи (2007); гравець року ФІБА Європи (2007, 2012); MVP регулярного сезону Євроліги (2012); кращий гравець Росії (2000); MVP регулярного сезону Єдиної ліги ВТБ (2012); MVP фіналу чотирьох Єдиної ліги ВТБ (2012); учасник матчу зірок НБА (2004); Заслужений майстер спорту.

Х. К. Наварро: срібний призер Ігор XXIX Олімпіади 2008 р.; срібний призер Ігор XXX Олімпіади 2012 р.; чемпіон світу (2006); чемпіон Європи (2009, 2011); срібний призер чемпіонату Європи (2003); срібний призер чемпіонату Європи (2007); бронзовий призер чемпіонату Європи (2001); чемпіон Іспанії (1999, 2001, 2003, 2004, 2010, 2011, 2012); MVP чемпіонату Європи (2011); MVP Євроліги (2009); MVP фіналу чотирьох Євроліги (2010); учасник збірної новачків НБА (2008).

Д. Новицькі: бронзовий призер чемпіонату світу (2002); срібний призер чемпіонату Європи (2005); чемпіон НБА (2011); MVP фіналу НБА (2011); MVP чемпіонату світу (2002); MVP чемпіонату Європи (2005); гравець року ФІБА Європи (2005, 2011); MVP НБА (2007); учасник 13 матчів всіх зірок НБА (2002–2012, 2014–2015).

Т. Паркер: чемпіон Європи (2013); срібний призер чемпіонату Європи (2011); бронзовий призер чемпіонату Європи (2005, 2015); чемпіон НБА (2003, 2005, 2007, 2014); MVP фіналу НБА (2007); учасник матчів всіх зірок НБА (2006, 2007, 2009, 2012–2014); гравець року ФІБА Європа (2013); MVP чемпіонату Європи (2013); кращий баскетболіст року (2007, 2013).

П. Стоякович: чемпіон світу (2002); чемпіон Європи (2001); бронзовий призер чемпіонату Європи (1999); чемпіон НБА (2011); MVP чемпіонату Європи (2001); учасник матчів всіх зірок НБА (2002, 2003, 2004); переможець змагань НБА з трьохочкових кидків (2002,2003); MVP Євробаскета (2013); кращий європейський баскетболіст року (2007, 2013). Неможливо оминати увагою благочинну діяльність іменитого баскетболіста, який у 2003 р. заснував Дитячий фонд П. Стояковича, котрий займається допомогою дітям на Балканському півострові. У 2002–2003 рр. працював тренером-консультантом в спортивному таборі «Баскетбол без кордонів» у Стамбулі.

Я. Мін: чемпіон КБА (2002); гравець символічної олімпійської збірної (2004); 7-разовий учасник матчів всіх зірок НБА (2003–2009); п'ять разів входив у символічну збірну НБА; прапорносець збірної КНР на Іграх Олімпіад (2004, 2008). Я. Мін один з найбагатших людей КНР, ряд впливових компаній заключили з ним рекламні контракти. Про гордість китайської нації було знято документальний фільм і в співавторстві написано автобіографію. У 2009 р. Я. Мін купив китайський баскетбольний клуб «Шанхай Шакс», в якому починав становлення гравця, щоб допомогти подолати серйозні фінансові проблеми і підняти з дна турнірної таблиці китайської баскетбольної асоціації. Я. Мін працює також спортивним коментатором, висвітлюючи баскетбольні баталії (у тому числі з баскетбольного олімпійського турніру 2012 р.).

Ш. Ясікявічюс: бронзовий призер Ігор XXVII Олімпіади 2000 р.; чемпіон Європи (2003); бронзовий призер чемпіонату Європи (2007); чемпіон Словенії (2000); чемпіон Євроліги (2003, 2004, 2005, 2009); чемпіон Іспанії та володар Королівського Кубка Іспанії (2003); чемпіон Ізраїлю і володар Кубка

Ізраїлю (2004, 2005); чемпіон Греції і володар Кубка Греції (2008–2010); MVP чемпіонату Європи (2003); гравець року ФІБА Європи (2003); MVP фіналу Євроліги (2005); MVP фіналу Іспанської Ліги (2003). Ш. Ясікявічюс входить у 35 кращих гравців в історії Євроліги. На батьківщині його заслуги відзначено державними нагородами: Командор Хреста Ордена «Великого князя Литовського Гядімінаса» (2001); Кавалер Великого хреста ордена «За заслуги перед Литвою» (2003); Командор Великого хреста Ордена «Великого князя Литовського Гядімінаса» (2007).

Отже, чинники спортивної кар'єри висококваліфікованих баскетболістів є істотними передумовами становлення та розвитку спортивної майстерності, потребують вивчення, узагальнення та врахування в процесі багаторічної підготовки спортсменів.

Підтвердженням впливу чинників глобалізації на спорт вищих досягнень є стабільність виступів національної збірної Литви по баскетболу на міжнародній арені (чемпіонати Європи та чемпіонати світу, Олімпійські ігри). Аналіз феномену литовського баскетболу дозволяє констатувати необхідність оптимізації системи багаторічної підготовки висококваліфікованих баскетболістів, яка пов'язана з чинниками глобалізації спорту вищих досягнень – міграції молодих і висококваліфікованих спортсменів та їх концентрації у кращих світових центрах підготовки і кращих професійних баскетбольних лігах відповідно.

За офіційними даними на 1 лютого 2016 р. в Литві проживає 2 884 840 осіб. З 1992 р. відбуваються процеси депопуляції в країні, які викликані негативною динамікою чисельності населення і масовою міграцією за кордон. У 2013 р. природний приріст населення склав – 3,9 %, а сальдо міграції – -5,7 %) [302]. Скорочення населення Литви в 2000-2013 рр. набуло найвищої інтенсивності в Європейському Союзі (до 30 тисяч осіб щороку). Недавнє опитування соціологічної компанії «Baltijos tyrimai» показало, що більше половини молодих литовців хоче виїхати з країни. Загальний індекс еміграції не є катастрофічним: всього з країни хочуть виїхати 20 %

населення. Набагато тривожніше виглядає кореляція з демографічною ситуацією: чим молодша вікова група, тим вищий у ній відсоток емігрантських настроїв. У середовищі молоді від 20 до 29 років виїхати з Литви хочуть 40 % – вдвічі більше середнього показника. В наймолодшій віковій групі (15–19 років) свого майбутнього в Литві не бачить 56 % респондентів [399].

Іншими словами, абсолютна більшість молодих громадян Литви не пов'язує своє доросле життя з батьківщиною. На тлі представленої статистики, яка викликана економічними і соціальними негараздами, котрі не оминули жодну країну, традиційно улюблений вид спорту – баскетбол, може пишатись своїми досягненнями (табл. 6.3).

Таблиця 6.3

Спортивні результати національної чоловічої збірної Литви на офіційних міжнародних змаганнях (1992–2015 рр.), n=21

Офіційні міжнародні змагання, місто, країна та рік проведення	Спортивні результати (зайняте місце)
Олімпійські ігри (Барселона, Іспанія), 1992	третє місце
Чемпіонат Європи (Афіни, Греція), 1995	друге місце
Олімпійські ігри (Атланта, США), 1996	третє місце
Чемпіонат Європи (Барселона, Іспанія), 1997	шосте місце
Чемпіонат світу (Афіни, Греція), 1998	сьоме місце
Чемпіонат Європи (Париж, Франція), 1999	п'яте місце
Олімпійські ігри (Сідней, Австралія), 2000	третє місце
Чемпіонат Європи (Стамбул, Туреччина), 2001	одинадцяте місце
Чемпіонат Європи (Стокгольм, Швеція), 2003	перше місце
Олімпійські ігри (Афіни, Греція), 2004	четверте місце
Чемпіонат Європи (Белград, Сербія та Чорногорія), 2005	п'яте місце
Чемпіонат світу (Хамамацу, Японія), 2006	сьоме місце
Чемпіонат Європи (Мадрид, Іспанія), 2007	третє місце
Олімпійські ігри (Пекін, КНР), 2008	четверте місце
Чемпіонат Європи (Катовіце, Польща), 2009	одинадцяте місце
Чемпіонат світу (Стамбул, Туреччина), 2010	третє місце
Чемпіонат Європи (шість міст, Литва), 2011	п'яте місце
Олімпійські ігри (Лондон, Великобританія), 2012	восьме місце
Чемпіонат Європи (Любляна, Словенія), 2013	друге місце
Чемпіонат світу (Мадрид, Іспанія), 2014	четверте місце
Чемпіонат Європи (Франція, Хорватія, Німеччина, Латвія), 2015	друге місце
Олімпійські ігри (Ріо-де-Жанейро, Бразилія), 2016	п'яте місце
Чемпіонат Європи (Фінляндія, Ізраїль, Румунія, Туреччина), 2017	дев'яте місце

З наукової точки зору спостерігається певний спад виступу литовських баскетболістів на Олімпійських іграх після виходу з Радянського Союзу і отримання можливості виступати окремою державою, захищаючи кольори Литви. Але склад учасників баскетбольного турніру на Іграх Олімпіад – 12 команд, а умовою кваліфікації для європейських команд є вдалий виступ у фінальній частині чемпіонату Європи з баскетболу. Саме тому, мрія навіть участі в фінальному турнірі Ігор для спортсменів часто є недосяжною.

У цей же час національна чоловіча збірна Литви з баскетболу не пропустила жодних змагань Ігор Олімпіад за період 1992–2016 рр. і являє собою дивовижний феномен досягнень, враховуючи кількість населення в країні: Ігри XXV Олімпіади 1992 р. (Барселона, Іспанія) – 3-є місце; Ігри XXVI Олімпіади 1996 р. (Атланта, США) – 3-є місце; Ігри XXVII Олімпіади 2000 р. (Сідней, Австралія) – 3-є місце; Ігри XXVIII Олімпіади 2004 р. (Афіни, Греція) – 4-е місце; Ігри XXIX Олімпіади 2008 р. (Пекін, Китай) – 4-е місце; Ігри XXX Олімпіади 2012 р. (Лондон, Велика Британія) – 8-е місце; Ігри XXXI Олімпіади 2016 р. (Ріо-де-Жанейро, Бразилія) – 7-е місце.

Для світової баскетбольної спільноти змагання на олімпійському баскетбольному турнірі є основними і найпрестижнішими, але навіть участь у фінальному турнірі чемпіонату світу з баскетболу для кар'єри будь-якого спортсмена є особистим і командним успіхом. Демонструючи на чемпіонатах світу високу ефективність змагальної діяльності та стабільність спортивних результатів, національна чоловіча збірна Литви з баскетболу досягла вражаючих досягнень: чемпіонат світу 1998 р. (Афіни, Греція) – 7-е місце; чемпіонат світу 2006 р. (Хамамацу, Японія) – 7-е місце; чемпіонат світу 2010 р. (Стамбул, Туреччина) – 3-є місце; чемпіонат світу 2014 р. (Мадрид, Іспанія) – 4-е місце. Для країни з кількістю населення менше 3 млн осіб – це значні досягнення.

Для порівняння наведемо показники кількості населення в країнах, чії національні збірні команди з баскетболу були переможцями та призерами чемпіонатів світу. Фінальний турнір 1998 р.: 1) Югославія – понад 10 млн

осіб; 2) Росія – близько 145 млн осіб; 3) США – близько 280 млн осіб. Фінальний турнір 2006 р.: 1) Іспанія – понад 40 млн осіб; 2) Греція – понад 11 млн осіб; 3) США – понад 290 млн осіб. Фінальний турнір 2010 р.: 1) США – понад 308 млн осіб; 2) Туреччина – понад 72,5 млн осіб; 3) Литва – близько 2,8 млн осіб. Фінальний турнір 2014 р.: 1) США – близько 310 млн осіб; 2) Сербія – близько 7,5 млн осіб; 3) Франція – близько 66 млн осіб.

Загальновідомо, що вдалі виступи команд на чемпіонатах Європи обумовлені не тільки якісною науково обґрунтованою підготовкою – це високоефективна змагальна діяльність, коли гравці демонструють у повному обсязі свій талант, найкращий рівень техніко-тактичної, фізичної і психологічної підготовленості; тренерський склад – досвідченість, інтуїцію в грамотному прийнятті рішень і знання; лікарський штаб – кваліфікацію; адміністративний корпус команди створює необхідні умови для повноцінної підготовки. Після вдалих виступів і злетів практично кожна команда відчуває значні спади досягнень через звичайні проблеми: ротацію гравців і тренерів, омолодження складу, травматизм, політичні, економічні та фінансові ситуації в країнах. На жаль, для українського баскетболу суттєву роль у формуванні складу відіграє мотиваційна складова – патріотизм перестав набувати значення, якому відповідає це слово, а тиск з боку федерації на гравця за допомогою санкцій не призводить до очікуваного і бажаного результату.

Наведені труднощі вдається з високим ступенем успішності оминати національній чоловічій збірній Литви з баскетболу, яка з 1995 р. не пропустила жодного фінального турніру чемпіонату Європи, щоразу долаючи кваліфікаційні раунди відбору. Національна збірна Литви має яскраві традиційні успіхи з часів далекої історії участі в перших європейських першостях, виборовши золоті медалі без поразок у 1937 році в Ризі (Латвія) і 1939 році в Каунасі (Литва), але утримуватись на провідних позиціях чемпіонатів Європи протягом останніх 20 років є надзвичайно складним завданням. Дані, які наведені в таблиці 6.3 свідчать, що на континентальних першостях національна чоловіча збірна Литви є практично

постійним фаворитом змагань. У 2013 і 2015 рр. національна чоловіча збірна Литви двічі виборювала срібні нагороди чемпіонатів Європи. Крім того, на чемпіонаті світу 2014 р. в грі за третє місце лише двома очками поступилася збірній Франції. Отже, існує наявність певного «феномена» – за невеликої чисельності населення (менше 3 млн осіб) національна збірна Литви протягом тривалого часу демонструє високі та стабільні результати на офіційних міжнародних змаганнях найвищого рівню.

Аналіз багаторічної підготовки і результатів змагальної діяльності баскетболістів національної чоловічої збірної команди Литви дозволив виявити низку особливостей, які, на наш погляд, сприяють найбільш ефективним виступам національної збірної команди і свідчать про високий розвиток баскетболу в країні.

В інформативних джерелах [45] наведено дані 41 баскетболіста – представників національної чоловічої збірної Литви. Дослідження спортивної кар'єри гравців з точки зору багаторічної підготовки дозволило сформулювати такі висновки: 8 баскетболістів мають подвійне громадянство (з них 1 – Литва–Австралія, 7 – Литва–США); 7 баскетболістів, крім успішної кар'єри гравця реалізували себе як тренери професійних баскетбольних клубів. Крім цього, 11 баскетболістів отримали вищу освіту в коледжах США (1980–1993р.н.), ще 5 перебували на драфті в Національній баскетбольній асоціації (США), але не були обраними жодним клубом, 11 гравців реалізували свій потенціал в НБА (США). Вагомим здобутком є те, що 6 баскетболістів з цього переліку – вихованці спортивної школи, заснованої легендарним литовським і радянським баскетболістом А. Сабонісом. Усі баскетболісти, без виключення, отримали значний, за кількістю сезонів, досвід гри за провідні європейські баскетбольні клуби.

Срібний призер чемпіонату Європи-2015 з баскетболу чоловіча збірна Литви представлена гравцями 1980–1996 років народження (середній вік 27,7 року); зріст гравців у межах 180–211 см (середній зріст – близько 2 м). Склад команди сформований так: гравці двох провідних команд національного

чемпіонату: 5 представників «Жальгіріс» (Каунас) і 2 – «Ліетувос Рітас» (Вільнюс). З п'яти баскетболістів, що виступають за зарубіжні клуби, 2 удосконалюють майстерність у найсильнішому європейському чемпіонаті – в Іспанії, 1 – у РФ, 1 – у Канаді та 1 – у США. Два останніх є одними з наймолодших гравців команди: Й. Валанчюнас (23 роки) – визнаний лідер збірної Литви – обраний на фінальному турнірі чемпіонату Європи 2015 р. до символічної п'ятірки найкращих гравців, грає за «Торонто Репторс», професійний баскетбольний клуб з канадського міста Торонто, виступає в Атлантичному дивізіоні Східної конференції НБА; Д. Сабоніс (19 років), син легендарного Арвідаса Сабоніса, грає за університетську команду «Гонзага Бульдогс» – у першому баскетбольному чоловічому дивізіоні NCAA (штат Вашингтон, конференція Західного Узбережжя). Крім 21-річного Л. Лекавічюса, всі гравці національної збірної Литви мають досвід виступу за європейські клубні команди. З дванадцяти діючих віце-чемпіонів Європи шість баскетболістів мають досвід тренувальної та змагальної практики в США.

6.3. Вплив чинників міграції баскетболістів та їх концентрації в провідних лігах і центрах підготовки на результативність змагальної діяльності (на матеріалах турнірів Ігор Олімпіад 1988–2016 рр.)

Спортивна міграція має низку конкретних причин, які можна узагальнити: до об'єктивних причин належать міжнаціональні конфлікти і війни, розпад і поява нових держав, спрощення візового режиму або його відміна в наднаціональних утвореннях – ЄС, СНД та ін.; до суб'єктивних причин відносяться одруження і повернення на історичну батьківщину, бажання змінити країну проживання, покращення умов тренування і фінансова складова оплати праці спортсмена. Як правило, найчастіше зустрічається міграція спортсменів клубами світу на контрактній основі, яка обмежує термін перебування спортсмена в державі офіційними документами (угода про працевлаштування). Приблизно тридцять років тому спортивна

міграція демонструвала достатньо поодинокі випадки, часто скандального характеру. З плином часу спортивна міграція набувала масштабності у вигляді переїздів здебільшого сформованих висококваліфікованих спортсменів з метою покращення фінансового еквівалента оплати праці.

Сучасний стан спортивної міграції характеризується новими можливостями, а саме:

- міграцією молодих спортсменів з метою отримання перспектив набуття тренувального досвіду, кращих умов навчально-тренувального процесу, відновлювального, методичного, наукового та медичного забезпечення;
- міграцією кваліфікованих спортсменів, які не отримали довіри тренера на виступи і визнання в своєму клубі, а також фінансову винагороду, що, на їх думку, адекватна рівню їх спортивної майстерності;
- міграцією висококваліфікованих спортсменів, які потребують рівня кращих ліг світу з відповідним матеріально-технічним забезпеченням умов їх життя і тренування.

У спорті практика залучення під знамена своєї країни іноземців набуває значних обертів. Наприклад, на Іграх XXVIII Олімпіади в Сідней 2004 р. за збірну Німеччини виступало 27 атлетів, які народились за кордоном і лише незадовго до Олімпіади отримали німецьке громадянство (з них 11 – вихідці з СРСР і не є тільки етнічними німцями; крім цього – також спортсмени, які народилися і зростали в КНР, Польщі, Чехії, Марокко, Гані, Туреччині й Ірані).

Вільна людина має право сама обирати умови життя і тренування, тому звинувачення спортсменів у відсутності патріотизму і відповідних моральних норм, здебільшого, виключно емоційні, враховуючи короткий термін кар'єри висококваліфікованих спортсменів, а саме таким надходять запрошення змінити громадянство заради виступу на Олімпійських іграх, чемпіонатах світу та Європи. У наших дослідженнях проаналізовано дані щодо легіонерів і мігрантів в олімпійських збірних командах з баскетболу 2012 р. в Лондоні і 2016 р. в Ріо-де-Жанейро. У даному контексті визначено «легіонерами»

гравців, які не виступають в національному чемпіонаті, а мігрантами – спортсменів, які мають подвійне громадянство, емігрували, або народились в іншій державі.

На розвиток сучасного спорту вищих досягнень значно впливають процеси глобалізації, які безпосередньо пов'язані з політичними, соціальними і фінансово-економічними факторами конкретної держави, її географічним положенням, національними традиціями. Одним з основних факторів глобалізації вчені виокремлюють міграцію спортсменів високої кваліфікації.

Провідними українськими і зарубіжними фахівцями активно напрацьовується проблематика впливу глобальних процесів на формування системи знань про багаторічну підготовку спортсменів, організацію науково-методичного забезпечення олімпійської підготовки, управління підготовкою і змагальною діяльністю спортсменів, особливостях підготовки і розвитку конкретного виду спорту, індивідуалізації підготовки висококваліфікованих спортсменів і професіоналізації спорту [28, 104, 112, 194]. Важлива роль відводиться олімпійській освіті, яка є необхідною передумовою формування системи підвищення кваліфікації для тренерів і професорсько-викладацького складу ВНЗ фізкультурно-спортивного профілю [37].

На сучасному етапі розвитку спорту вищих досягнень підкреслюється необхідність і важливість обліку міграційних процесів при формуванні планів підготовки національних збірних команд до офіційних міжнародних змагань. Аналіз практичного досвіду роботи провідних тренерів дозволяє виокремити ряд позитивних і негативних особливостей стосовно впливу процесу міграції на підготовку спортсменів.

До позитивних відносять такі: підвищення рівня підготовленості за рахунок більш високого рівня конкуренції, яка створена «легіонерами», підвищення рейтингу виду спорту в країні та його активного розвитку.

До негативних проявів міграційних процесів відносять неконтрольовану селекційну роботу, зниження зацікавленості вболівальників

до змагань внаслідок відсутності спортсменів з даного регіону, зниження якості підготовки спортивного резерву, фінансове виснаження та подальший занепад виду спорту.

Здебільшого, саме невідповідністю вимогам сучасних тенденцій розвитку баскетболу в світі та в Україні можна пояснити відсутність національних збірних команд України з ігрових видів спорту в фінальних турнірах Олімпійських ігор, достатньо низькі результати на чемпіонатах світу та Європи.

Для вивчення й узагальнення процесів розвитку баскетболу доцільно визначити найбільш значущі передумови та особливості впливу одного з основних чинників глобалізації спорту вищих досягнень – міграції спортсменів (на прикладі участі гравців, «легіонерів» і «мігрантів» на олімпійських баскетбольних турнірах 1988–2016 рр.

У таблиці 6.4 представлені статистичні дані 1152 спортсменів, які характеризують ефективність змагальної діяльності, підтвержені офіційними ростерами команд-учасниць олімпійських баскетбольних турнірів.

Важливо зауважити, що в стовпці «легіонери» (табл. 6.4) представлено кількісні та якісні показники баскетболістів як гравців, які на момент проведення Олімпійських ігор не приймали участь у національному чемпіонаті країни, за збірну команду якої вони виступають. В стовпці «мігранти» відображена статистична інформація про участь у складі національних збірних команд спортсменів, які мають подвійне громадянство, родились за межами країни, мігрували з батьками в дитячому віці або змінили громадянство для продовження кар'єри професійного спортсмена.

Щодо рівня розвитку баскетболу в конкретній країні, логічним є вивчення показників спортсменів у наступних категоріях:

- міграція в дитячо-юнацькому спорті;
- міграція в резервному спорті;
- міграція в олімпійському і професійному спорті.

Таблиця 6.4

**Кількісно-якісні показники міграції гравців на матеріалі фінальних турнірів
Олімпійських ігор 1988-2016 рр., n = 1152**

Олімпійські турніри, роки	Усереднені показники національних збірних команд з баскетболу (чоловіки), які посіли:																			
	1-4 місця						5-8 місця						9-12 місця							
	легіонери		мігранти		Σ		легіонери		мігранти		Σ		легіонери		мігранти		Σ			
	n ₁	%	n ₂	%	n ₁₊	n ₂	%	n ₁	%	n ₂	%	n ₁₊	n ₂	%	n ₁	%	n ₂	%	n ₁₊	n ₂
1988	0	0	1(0)	2,08	1	2,08	11	22,92	4(1)	8,33	14	29,17	0	0	0	0	0	0	0	0
1992	23	47,91	0	0	23	47,91	3	6,25	4(1)	8,33	6	12,50	5	10,42	1(0)	2,08	6	12,50	6	12,50
1996	22	45,83	12(12)	25,00	22	45,83	13	27,08	4(2)	8,33	15	31,25	7	14,58	4(3)	8,33	8	16,67	8	16,67
2000	15	31,25	1(1)	2,08	15	31,25	20	41,67	18(13)	37,50	25	52,08	11	22,92	2(1)	4,17	12	25,00	12	25,00
2004	18	37,50	2(1)	4,17	19	39,58	11	22,92	5(2)	10,42	14	29,17	21	43,75	5(3)	10,42	23	47,91	23	47,91
2008	25	52,08	1(0)	2,08	26	54,17	17	35,42	6(3)	12,50	20	41,67	9	18,75	5(2)	10,42	12	25,00	12	25,00
2012	17	35,42	5(2)	10,42	20	41,67	36	75,00	8(6)	16,67	38	79,17	23	47,91	3(3)	6,25	23	47,91	23	47,91
2016	19	39,58	8(7)	16,67	20	41,67	31	64,58	4(3)	8,33	32	66,67	22	45,83	15(14)	31,25	23	47,91	23	47,91

Примітка. *() – кількість баскетболістів, які не брали участь у національному чемпіонаті

Сумарний показник (Σ) – участі гравців – «легіонерів» і «мігрантів» у змаганнях, визначено для формування повної уяви про глобальні процеси, які відбуваються в діапазоні від поодиноких випадків до достовірно значущих показників і, в останні десятиліття, набули ознак стабільності.

В таблиці 6.4 представлені усереднені показники міграції баскетболістів, які уніфіковані за трьома групами команд, які посіли відповідні місця в турнірній таблиці (1–4-е, 5–8-е, 9–12-е місця турнірної таблиці по 48 гравців у кожній групі відповідно), що є інформативним з точки зору необхідності вирішення поставлених завдань – корекції або вдосконалення спортивної підготовки.

Показники груп команд проаналізовані з урахуванням особливостей проведення олімпійського баскетбольного турніру, коли кожна команда, крім мети перемогти в кожному матчі, вирішує стратегічні задачі подолання поточних етапів: потрапити у «вісімку» або «четвірку» найсильніших команд.

Отримані дані підтвердили вихідну гіпотезу і логічність об'єднання команд у групи і демонструють схожі рівні показників протягом експериментального періоду досліджень.

Визначено, що початком масової міграції баскетболістів доцільно вважати Ігри XXIV Олімпіади 1988 р. (Сеул, Республіка Корея). Обґрунтованими передумовами подібного стану є такі складові:

- сприятлива політична ситуація, викликана покращенням у відносинах США, СРСР та їх союзників, що призвело до спрощення процедури отримання необхідних документів для працевлаштування за кордоном;
- закінчення політичної ізоляції країн, що сформувалися після розпаду СРСР від країн Європейського Союзу, США та їх союзників, що призвело до інтенсифікації міграційних процесів у країни з більш високим рівнем життя;
- формування демократичних поглядів на процеси спортивної міграції;
- зміни норм законодавств для висококваліфікованих спортсменів-

мігрантів і легіонерів з метою полегшення отримання трудових віз, видів на проживання та інших необхідних документів.

Потужним доказом підтвердження перелічених глобальних змін може слугувати той приклад, що більшість представників національної збірної СРСР, які стали Олімпійськими чемпіонами Сеулу (1988), наступний сезон 1988/89 рр. почали в якості легіонерів кращих клубних команд НБА (США) і Європи. Виключення склали гравці, які мали контрактні обов'язки з радянськими клубами, але по їх закінченню збільшили статистичні показники клубної міграції, яка вже набирала оберти у всьому світі.

Визнані провідними спеціалістами школи баскетболу (радянська, югославська, американська й австралійська), на Олімпійському баскетбольному турнірі Сеулу посіли 1–4-е місця відповідно.

Високий рівень національних чемпіонатів і успіхи на міжнародних аренах в той час дозволяли достатньо відокремлений (локальний) розвиток баскетболу в цих країнах у рамках національних чемпіонатів, про що свідчить нульова кількість легіонерів у складі національних збірних команд цих країн.

Національні збірні команди Республіки Корея, ЦАР, КНР і Єгипту в 1988 р. не претендували на високі результати, що підтверджують підсумкові – 9–12-е місця, які посіли команди в фінальній турнірній таблиці «0» в графі «легіонери».

Представники азіатської й африканської баскетбольних шкіл зазвичай не є широко затребуваними, хоч федерація баскетболу КНР обґрунтовано гордиться гравцями НБА (Я. Мін, І. Цзяньлянь).

Вихідці з африканського континенту, які досягли значних успіхів, як правило, емігрували з батьками до моменту свого народження або в дитячому віці, повноцінно пройшовши школу спортивної підготовки в США за формулою «школа – коледж – університет – НБА», беручи активну участь в процесі відбору на всіх етапах підготовки (Х. Оладжьювон, А. Ф. Аміну, Нігерія; С. Неш, Південно-Африканська Республіка; Д. Мутомбо,

Демократична Республіка Конго). Цікавість агентів і скаутів НБА до африканських баскетбольних атлетів набула ознак стабільного збільшення, що підтверджує відкриття в 2017 році академії НБА (центра підготовки) в Сенегалі для розширення можливостей кваліфікованого розвитку талановитих юних баскетболістів – вихідців з африканського континенту.

Олімпійський баскетбольний турнір 1992 р. в Барселоні (Іспанія) характерний стрімким збільшенням відсотку легіонерів від 11 баскетболістів (1988) до 31 гравця в кількісному еквіваленті.

Зміни географічної карти світу з початком розпаду СРСР, виходом з його складу Балтійських країн і закінчення розпаду Югославії кардинально не змінило наявність фаворитів баскетбольних майданчиків. США, Хорватія, Литва розділили комплект олімпійських медалей в представленій послідовності.

Звертає на себе увагу факт, що розподіл легіонерів за групами команд зазнав істотних змін: 23 баскетболісти з першої четвірки команд, 3 і 5 спортсменів відповідно з наступних груп команд, що посіли 5–8-е і 9–12-е місця. 23 гравці-легіонери з групи команд, які посіли 1–4-е місця, були представниками національних збірних команд Хорватії та Литви, тобто двадцять три баскетболіста з двадцяти чотирьох.

Нижче наведено кількісно-якісні показники участі легіонерів на олімпійських чоловічих баскетбольних турнірах:

- Сеул, Республіка Корея (1988) – 11 легіонерів (8 % загальної кількості заявлених спортсменів);
- Барселона, Іспанія (1992) – 31 легіонер (22 % загальної кількості заявлених спортсменів);
- Атланта, США (1996) – 42 легіонера (29 % загальної кількості заявлених спортсменів);
- Сідней, Австралія (2000) – 46 легіонерів (32 % загальної кількості заявлених спортсменів);
- Афіни, Греція (2004) – 50 легіонерів (34 % загальної кількості заявлених

спортсменів);

- Пекін, КНР (2008) – 51 легіонер (35 % загальної кількості заявлених спортсменів);

- Лондон, Велика Британія (2012) – 75 легіонерів (52 % загальної кількості заявлених спортсменів);

- Ріо-де-Жанейро, Бразилія (2016) – 72 легіонера (50 % загальної кількості заявлених спортсменів).

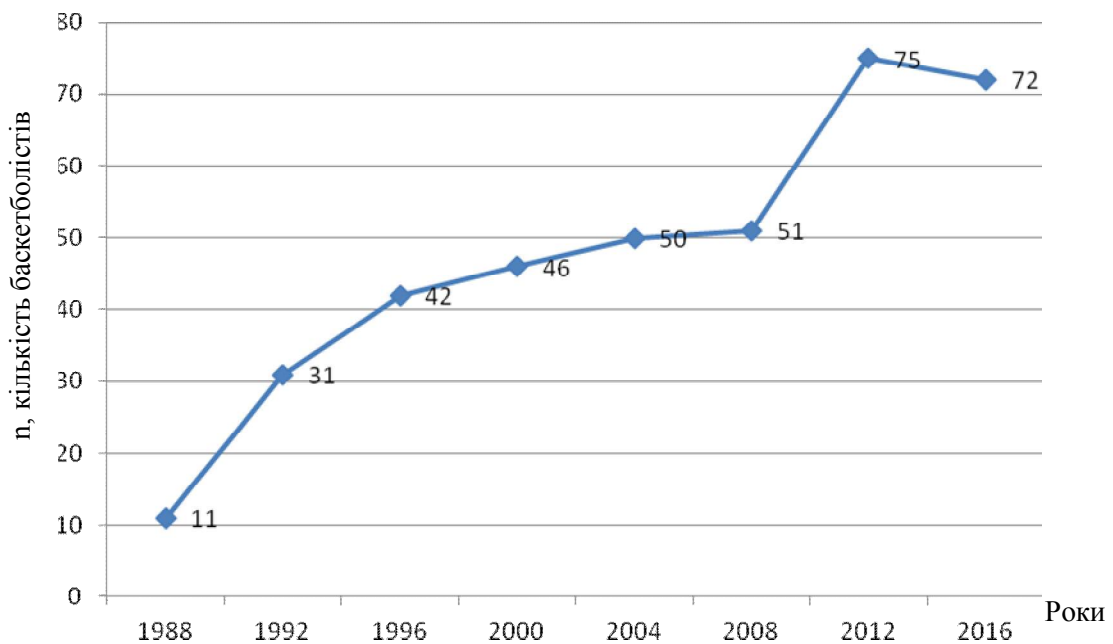

Рис. 6.1 Динаміка кількісних показників участі спортсменів-легіонерів у фінальних турнірах Ігор Олімпіад 1988–2016 рр. (баскетбол, чоловіки), n

Для більш детального вивчення впливу процесів міграції на показники змагальної діяльності, команди – учасники Ігор Олімпіад були розділені на групи відповідно до місця, яке вони посіли в підсумковій турнірній таблиці: 1–4-е; 5–8-е; 9–12-е місця відповідно.

Слід звернути увагу на наявність подібних тенденцій участі спортсменів-легіонерів у турнірах Ігор Олімпіад за період 1998–2016 рр., які дозволяють констатувати поступове збільшення кількості спортсменів-мігрантів у національних збірних командах як у кількісному (рис. 6.1), так і в

якісному відношенні (рис. 6.2).

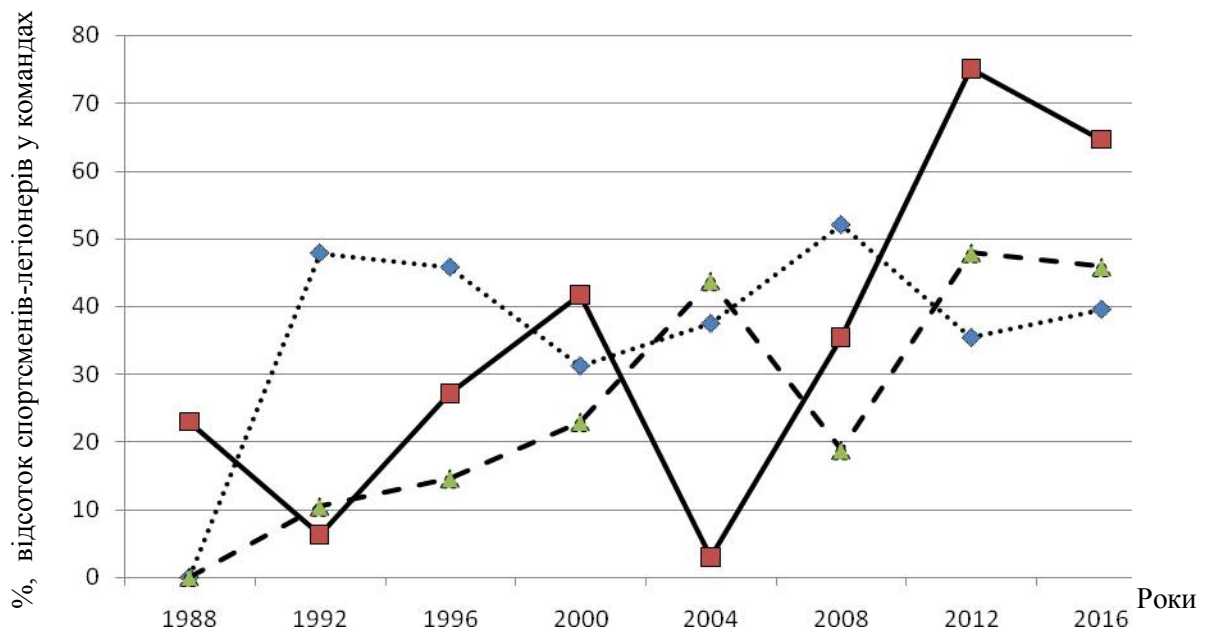

Рис. 6.2. Динаміка якісних показників участі спортсменів-легіонерів у фінальних турнірах Ігор Олімпіад 1988–2016 рр. (баскетбол, чоловіки), %
 – 1-4 місце; ————— – 5-8 місце; - - - - - – 9-12 місце

Очевидно, що якісні показники участі спортсменів-легіонерів у складах команд, які посіли 1–4-е місце знаходяться в діапазоні 31-52 %.

Показники спортсменів-легіонерів у складах команд, що посіли 5–8-е місце демонструють тенденції, які характерні для якісного розвитку і збільшення показників: від 13 до 75 %.

Показники участі спортсменів-легіонерів у складах команд, які посіли 9–12-е місце зафіксовано в діапазоні 43-48 %.

Виключення пояснюються природною ротацією команд – учасниць фінальних турнірів Ігор Олімпіад, особливостями розвитку баскетболу в цих країнах, політико-економічною ситуацією в розвитку спорту.

При цьому, загальні тенденції, які характерні для команд різних категорій (1–4-е; 5–8-е; 9–12-е місце) зберігаються.

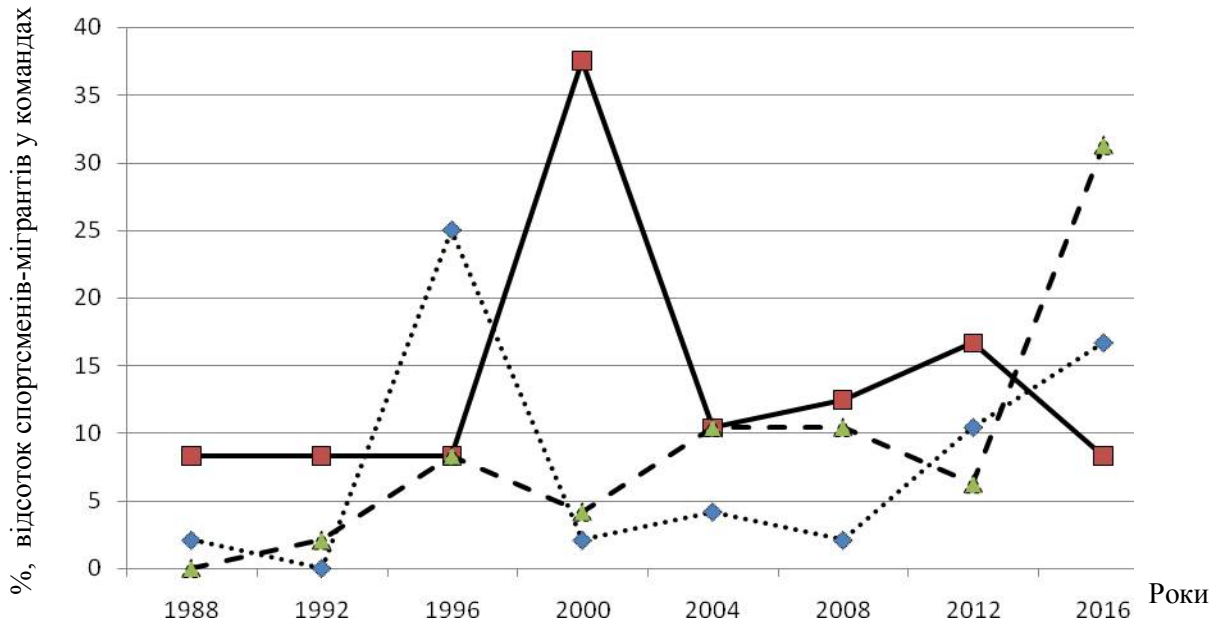

Рис. 6.3. Динаміка якісних показників участі спортсменів-мігрантів в Іграх Олімпіад 1988–2016 рр. (баскетбол, чоловіки), %
 – 1-4 місця; ————— – 5-8 місця; - - - - - – 9-12 місця

Аналіз динаміки виступів спортсменів-мігрантів за національні збірні команди показав незначний приріст якісних показників (рис.6.3), який знаходиться в межах поодиноких випадків натуралізації гравців і сімейної еміграції.

Найбільш високі показники, які потребують додаткового обґрунтування, зафіксовані в 2000 р. у групи команд, що посіли 5–8-е місце і в 2016 р. у групи команд, що посіли 9–12-е місце. Цілком вірогідно, що зафіксовані особливості пояснюються наступним чином:

- фінальний турнір Ігор XXVII Олімпіади (2000 рік) – національна збірна команда Югославії представлена баскетболістами-мігрантами (12 спортсменів), умовно народженими в інших країнах. Йдеться про розпад Югославії на шість незалежних держав: Сербію, Хорватію, Словенію, Боснію і Герцеговину, Македонію, Чорногорію і одну частково визнану територію – Косово;

- фінальний турнір Ігор XXXI Олімпіади (2016 рік) – чоловіча збірна

Нігерії з баскетболу вперше взяла участь в Олімпійських Іграх в Ріо-де-Жанейро, запам'ятавшись рекордною кількістю мігрантів – 11 (спортсмени мали подвійне громадянство: США – Нігерія) і легіонерів – 12. Неофіційно це була друга збірна команда НБА (США).

Показники сумарної кількості спортсменів (легіонерів і мігрантів) дозволяють визначити роль і значення міграції для процесу спортивної підготовки висококваліфікованих баскетболістів.

Особливої актуальності процеси спортивної міграції набувають в контексті формування технології підготовки національних збірних команд до офіційних міжнародних змагань рівня чемпіонатів Європи та світу, Олімпійських Ігор.

Дана технологія отримала широке розповсюдження в провідних національних збірних командах з баскетболу: США, Аргентини, Іспанії, Литви, Хорватії, Сербії, Франції, КНР та ін. До її особливостей відносять: поділ розширеного складу команди на групи (основний склад; резерв; гравці, що епізодично беруть участь в грі; перспективний резерв); облік кількісно-якісних показників рівня змагальної практики спортсменів (ігри національного чемпіонату або Кубку; ігри європейських або регіональних кубкових турнірів; ігри чемпіонатів Європи та світу, Олімпійських Ігор); застосування сучасних засобів дистанційного контролю і оцінки показників змагальної діяльності. На рисунку 6.4 представлено якісні сумарні показники участі спортсменів (легіонерів і мігрантів) в фінальних турнірах Ігор Олімпіад 1988–2016 рр.

Для останніх олімпійських баскетбольних турнірів 2012 і 2016 рр. характерні усередненні показники – більше 50 % баскетболістів, які виступають за національні збірні команди в якості легіонерів або мігрантів. Баскетболісти-легіонери беруть участь у національних чемпіонатах інших країн, а на рівень їх індивідуальної майстерності, поточної підготовленості та змагального досвіду впливають спортивна підготовка в зарубіжних професійних клубах або центрах підготовки.

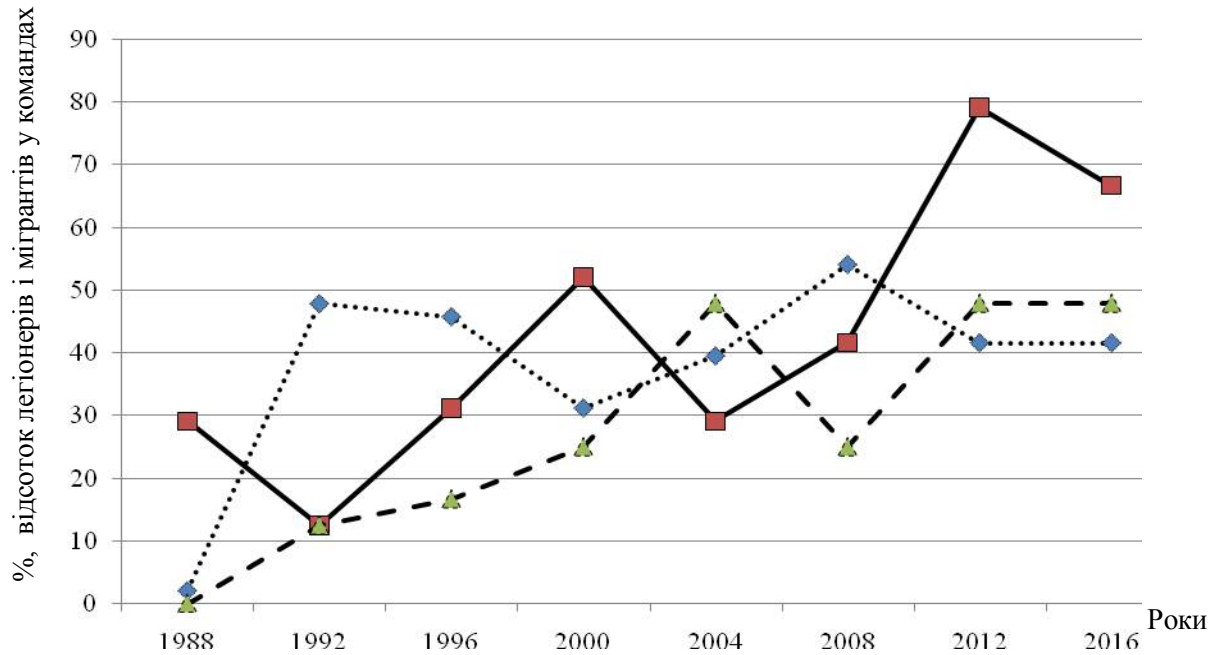

Рис. 6.4. Сумарна динаміка якісних показників участі спортсменів (легіонерів, мігрантів) в Іграх Олімпіад 1988–2016 рр. (баскетбол, чоловіки), %
 – 1-4 місця; ————— – 5-8 місця; - - - - - – 9-12 місця

Узагальнюючи підсумки показників спортивної міграції на матеріалах турнірів Ігор Олімпіад 1988–2016 рр., констатуємо потужний вплив глобальних тенденцій, який спрямований на зменшення значущості географічних кордонів і збільшення показників участі легіонерів, мігрантів і натуралізованих спортсменів у складах національних збірних команд. В останні десятиріччя для процесів міграції характерні визначені особливості: найбільш високі сумарні показники спортсменів (легіонерів і мігрантів) зафіксовані в складах команд, що посіли 5–8-е місце, далі – команди, що посіли 9–12-е місце. В складах команд-лідерів, що посіли 1–4-е місце на фінальних турнірах Олімпійських Ігор, зафіксовано найменший відсоток спортсменів (легіонерів і мігрантів). Дане узагальнення має цифрове підтвердження на матеріалах педагогічних спостережень фінальних турнірів Ігор Олімпіад 2012 (Лондон) і 2016 рр. (Ріо-де-Жанейро):

- олімпійський турнір 2012 р. Команди, що посіли 1–4-е місце: 41,67 %;

5–8-е місця: 79,17 %; 9–12-е місця: 47,91 %; середній показник – 56,25%;

- олімпійський турнір 2016 р. Команди, що посіли 1–4-е місця: 41,67 %; 5–8-е місця: 66,67 %; 9–12-е місця: 47,91 %; середній показник – 52,08%.

Педагогічні дослідження стосовно громадянства головних тренерів національних збірних команд дозволяє констатувати, що з 12 команд-учасниць фінального турніру Ігор XXX Олімпіади 2012 р. 7 обрали керманичами тренерів з громадянством США, Італії, Аргентини, Ізраїлю та Польщі – 58,33 %. Команди, які вибороли медалі найпочеснішого турніру очолювали тренери-легіонери: збірну команду США – тренер з подвійним громадянством США і Польщі, збірну Іспанії – італійський фахівець, а збірну Росії – тренер з подвійним громадянством США та Ізраїлю. Бразильці обрали аргентинського спеціаліста, а збірні Австралії, Великої Британії і Китаю потребували допомоги американських фахівців. На олімпійському баскетбольному турнірі 2016 р. п'ять тренерів мали іноземне або подвійне громадянство (США, Італії, Аргентини, Польщі) – 41,66 %. Окрім того в національних збірних США, Бразилії, Іспанії та Нігерії команди залишились очолювати тренери, що працювали чотири роки тому на Іграх XXX Олімпіади 2012 р. в Лондоні, а збірна Венесуели боролась за краще місце в фінальній турнірній таблиці під керівництвом фахівця з Аргентини.

Сучасні тенденції стосовно впливу міграційних процесів простежуються на матеріалах статистичних досліджень ігор на турнірах чемпіонатів світу, до яких у баскетболі особливе ставлення. Боротьба за прихильність уболівальників йде на найвищому рівні керівництва ФІБА, про що свідчить рішення, що вже набуло чинності: 17 чемпіонат світу з баскетболу 2014 р., котрий відбувся 30 серпня – 14 вересня в Іспанії, вперше пройшов під назвою – Кубок світу з баскетболу і став останнім серед чемпіонатів, які проходили з інтервалом в 4 роки – наступний відбудеться в 2019 р., після чого знову повернеться до звичного чотирирічного циклу. Це було зроблено з метою проведення чемпіонатів світу з баскетболу і футболу в різні роки. Масштабність події засвідчує кількість федерацій – 213, які

взяли участь у боротьбі за можливість представити національні збірні своїх держав у фінальній частині серед 24 кращих команд на Кубку світу з баскетболу.

Таблиця 6.5

Кількісні показники легіонерів і мігрантів у національних збірних командах з баскетболу на чемпіонаті світу 2014 р., n=288

Збірні команди, зайняте місце	Гравці		
	гравці команди, n	легіонери, n	мігранти, n
США (1)	12	-	тренер – США-Польща
Сербія (2)	12	1-НБА; 11-БК	4
Франція (3)	12	6-НБА; 1-БК	2
Литва (4)	12	2-НБА; 3-БК	-
Іспанія (5)	12	2-НБА; 1-БК	2; тренер – Італія
Бразилія (6)	12	2-БК	4; тренер – Аргентина
Словенія (7)	12	7-БК	-
Туреччина (8)	12	2-НБА	-
Греція (9)	12	3-НБА; 5-БК	3
Хорватія (10)	12	3-НБА; 5-БК	4
Аргентина (11)	12	4-НБА; 3-БК	9; тренер – Італія
Австралія (12)	12	4-НБА; 5-БК	1
Домініканська республіка (13)	12	2-НБА; 5-БК	-
Мексика (14)	12	2-НБА; 2-БК	1
Нова Зеландія (15)	12	2-БК	-
Сенегал (16)	12	-	-
Ангола (17)	12	-	-
Україна (18)	12	2-БК	1
Пуерто-Ріко (19)	12	2-НБА; 2-БК	4
Іран (20)	12	2-БК	тренер – Словенія
Філіппіни (21)	12	-	-
Фінляндія (22)	12	1-НБА; 8-БК	1
Південна Корея (23)	12	-	-
Єгипет (24)	12	-	-

Примітка. БК – баскетбольні клуби ліг, крім НБА; n – кількість спортсменів

В таблиці 6.5 представлено кількісні показники легіонерів і мігрантів у складі національних збірних команд – учасниць фінального турніру чемпіонату світу з баскетболу. Дані, представлені у таблиці 6.5 свідчать, що за кількістю легіонерів, які в останньому сезоні не брали участі в іграх національного чемпіонату, першою стала збірна команда Сербії – 11 гравців,

але різниця у рахунку в фінальній грі зі збірною командою США – 129:92 демонструє значну перевагу в рівні спортивної майстерності баскетболістів США, які протягом чемпіонату набували досвід у найсильнішій лізі світу – НБА.

В іграх фінального турніру чемпіонату світу з баскетболу 2014 р. брали участь 45 баскетболістів, які виступають за клуби НБА. Така кількість гравців ліги є рекордною для турніру, організованого під егідою ФІБА. Рекордною є також цифра кількості баскетболістів, що мали досвід виступу в НБА – 75 спортсменів. В іграх фінального турніру чемпіонату світу з баскетболу 2010 р. брали участь 44 спортсмени, які виступали за клуби НБА.

6.4. Вплив професіоналізації спортсменів і комерціалізації офіційних міжнародних змагань на показники розвитку баскетболу

Олімпійські ігри у всі часи були святом спорту, що об'єднувало планету, показовим видовищем для змагань талановитих спортсменів у різних видах спорту. На період проведення Олімпійських Ігор припинялися війни і військові конфлікти, що свідчили про надзвичайну важливість події. В сучасному світі олімпійський рух має комерційну складову – до ігор допускаються спортсмени-професіонали, організатори Ігор підраховують збитки і прибутки. З 1980 р. президент МОК Хуан Антоніо Самаранч енергійно взявся за пошук нових джерел доходів. Саме його звинувачують у комерціалізації олімпійського руху, але він зробив вже існуючий процес комерціалізації ефективним і успішним, об'єднавши інтереси олімпійського руху і транснаціональних корпорацій, запропонувавши глобальний бренд. Автором стратегії можна вважати не тільки Х. А. Самаранча, але й президента оргкомітету Ігор XXV Олімпіади 1984 р. в Лос-Анджелесі (США) П. Юберрота, адже вперше в історії олімпійські змагання були проведені за кошти приватних інвесторів. Мерія, влада штату і федеральний уряд фактично не приймали участь у фінансуванні Олімпійських Ігор. Фінансовому успіху сприяла нова маркетингова політика – на Олімпійські

ігри були допущені приватні інвестори, а найпрестижніші змагання стрімко стали набувати грошового забарвлення. Подекуди це був вихід зі скрутного становища та набираючи оберти комерціалізації від одних Олімпійських ігор до наступних, це явище обернулося на неймовірну проблему висвітлення подій зі змагальних майданчиків.

Переважає більшість людей у всьому світі очікує своєчасних трансляцій з турнірів Олімпійських Ігор, не замислюючись про права і відповідальність медіа-структур, спонсорів і правил Олімпійської хартії. Обмеження стосуються всіх засобів масової інформації, які не стали за статусом офіційними інформаційними партнерами Олімпійських ігор (висвітлення подій не має бути довшим за 2 хв. У програмі новин і не більше 6 хв. за день). Загальновідомо, що професіональні спортсмени готуються здебільшого за спонсорські кошти, адже оплата оренди спортивних споруд, обладнання, спортивної форми, фармакологічного та науково-методичного забезпечення потребує значних фінансових вкладень. Підготовлений спортсмен, маючи особистий контракт зі спонсором не може рекламувати іншого мецената.

Комерціалізація спорту відбувається протягом досить тривалого часу, захоплюючи нові площини спортивного фінансового простору. Сучасний спорт асоціюють з продуктом, який продається більш вдало при застосуванні спеціальних PR-технологій.

Олімпійські ігри в Ріо-де-Жанейро стали показовими щодо вміння Міжнародного олімпійського комітету встановлювати нові вимоги і правила «копірайту», захищаючи свої авторські права. Фахівці зійшлися на думці, що жодні Олімпійські ігри ще не були настільки обтяжені значною кількістю обмежень в контексті інтелектуальної власності. Та попри все це, комерціалізація спорту продовжує набирати обертів і демонструє тенденцію до впевненого зростання в площині доходів від продажу прав на телетрансляції ігор, що представлено на рис.6.5.

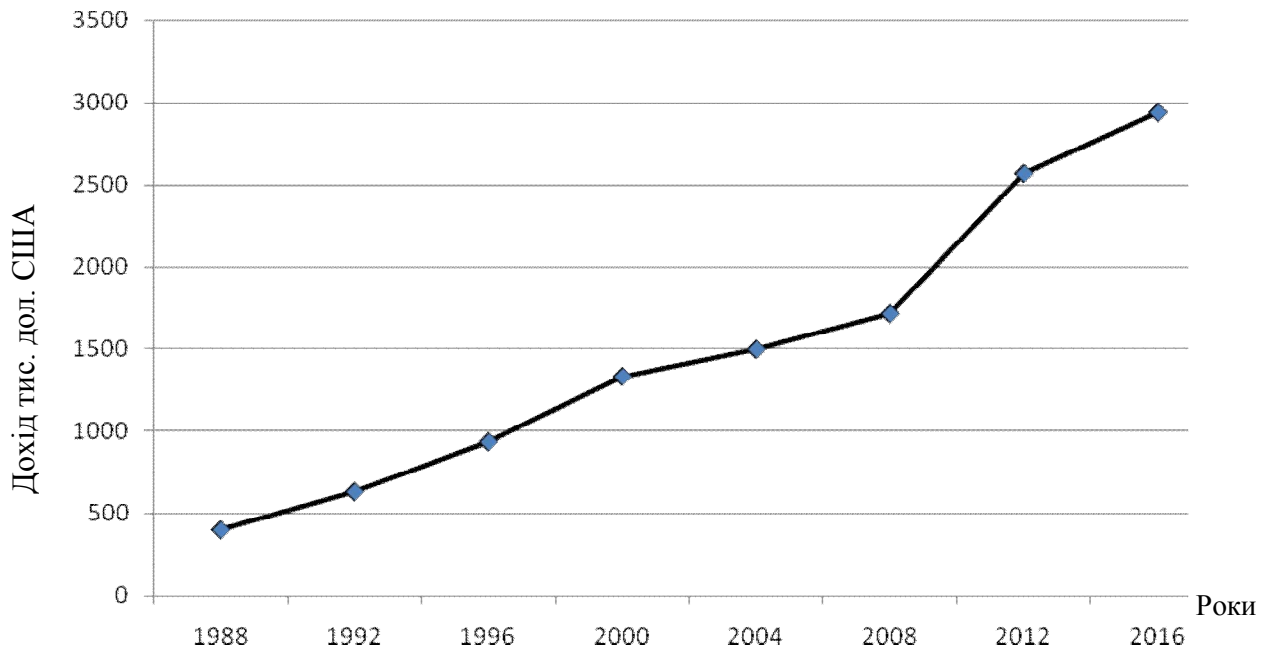

Рис.6.5. Динаміка прибутків міжнародного олімпійського руху від продажу прав на телевізійні трансляції Ігор Олімпіад [30]

В таблиці 6.6 наведено орієнтовні показники щодо річних бюджетів провідних європейських баскетбольних клубів на основі «відкритої» інформації, куди увійшли не тільки витрати на заробітну платню гравців, а загальні бюджети клубів (витрати на виїзд команд на змагання, підготовчі збори, проживання в готелях, форму, інвентар, оплата залу, допоміжного персоналу та ін.).

Наведені показники провідних європейських баскетбольних клубів є одними з найбільших. Вищезазначені клуби практично щорічно є переможцями або призерами національних чемпіонатів, регулярно приймають участь у розіграші європейських кубкових турнірів, де, як правило, посідають чільні місця.

В рейтингу бюджетів баскетбольних клубів з 34 по 69 місця посідають клуби з бюджетом 4-5 млн. €.

Дані таблиці 6.6 свідчать про відсутність лінійного взаємозв'язку кількості вболівальників, які відвідують матчі, а відповідно і прибутку клубу з продажу квитків, з оприлюдненими річними бюджетами команд.

Таблиця 6.6

Відвідуваність та орієнтовні річні бюджети провідних європейських баскетбольних клубів за відкритими даними ЗМІ, n=9

Клуби, країни	Турніри	Відвідуваність, n ₁	Витрати за рік, млн. €
«Реал», Іспанія	Євроліга, чемпіонат Іспанії	9229	30
«Олімпіакос», Греція	Євроліга, чемпіонат Греції	7496	19
«ЦСКА», РФ	Євроліга, Єдина ліга ВТБ, чемпіонат Росії	5707	45
«Фенербахче», Туреччина	Євроліга, Чемпіонат Туреччини	7109	27
«Барселона», Іспанія	Євроліга, чемпіонат Іспанії	5135	30
«Мілан», Італія	Євроліга, чемпіонат Італії	3540	20
«Маккабі», Ізраїль	Євроліга, чемпіонат Ізраїлю	10925	15,5
«Жальгіріс», Литва	Євроліга, Єдина ліга ВТБ, чемпіонат Литви	13425	12
«Панатінаїкос», Греція	Євроліга, чемпіонат Греції	11459	18

З таблиці 6.6 очевидно, що відсутній лінійний взаємозв'язок кількості вболівальників, які відвідують матчі, а відповідно і прибутку клубу з продажу квитків, з оприлюдненими річними бюджетами команд.

Ірраціональна невідповідність фінансової основи БК «ЦСКА» (Москва, РФ) (45 млн. євро) та інших російських клубів вже давно вражає, але тепер це стало серйозно турбувати і європейські клуби, через неможливість прозорої економічної конкуренції. Д. Яннакопулос, президент БК «Панатінаїкос» (Афіни, Греція), захищаючись від звинувачень менеджменту ЦСКА в тому, що грецький клуб не в змозі контролювати власних уболівальників висловив гучну заяву, що не запитує щодо їх грошових потоків (білих, жовтих і чорних).

І хоча, представлені показники фінансових затрат вражають, баскетбол в Європі не зміг стати прибутковим бізнесом на відміну від американського.

За оцінкою американських фахівців у Америці працює принцип тісних взаємозв'язків «любительський спорт – студентський спорт – елітна суперліга», а у Європі домінує територіально-корпоративний підхід. Баскетбольні клуби входять в підрозділи футбольних клубів («Реал», «Барселона», «Маккабі», «Фенербахче», «Панатінаїкос»), знаходяться на утриманні компаній, муніципальних структур і приватних спонсорів, про що свідчать назви («Ефес Пілсен», «Беннетон», ЕмпоріоАрмані», «Монтепаскі»). Навіть головний клубний турнір Євроліга з 2010 р. включає в свою назву бренд – Turkish Airlines Euroleague, згідно контракту на 15 млн. €, який нещодавно продовжений до 2020 р. На жаль, європейський баскетбол не у змозі заробити фінансову суму, необхідну для утримання висококваліфікованих гравців і несе серйозні збитки.

Національна баскетбольна асоціація складається з 30 клубів (з них 29 – американські, 1 – канадський). При суттєвій різниці клубів за рівнем доходів, керівництво асоціації старається нівелювати різницю за рахунок інструментів вирівнювання, впроваджених з 1984 р.:

- встановлено вищу точку заробітної платні (наприклад, кошторис зарплат клубу в сезоні 2015/16 рр. не міг перевищувати встановлений ліміт 70 млн. дол. США. Таким чином контролюється кількість «зіркових» гравців, яких може собі дозволити клуб);

- податок на розкіш (наприклад, в сезоні 2015/16 рр. кошторис сумарних зарплат клубів перевищив встановлену межу в більше, ніж 10 клубах НБА («Клівленд Кавальєрс» – 108,30 млн. дол. США, «Лос-Анджелес Кліперс» – 97,02 млн. дол. США, «Оклахома Сіті Тандер» – 96,55 млн. дол. США та ін. Власник клубу платить визначену суму податку на розкіш за кожний виплачений долар поверх ліміту в 70 млн. дол. США). В кінці сезону податок на розкіш поділяють між клубами, які не вийшли за встановлені межі);

- система драфту для новачків (драфт – це спеціально організований відбір таким чином, що перевагу на придбання прав на талановитого новобранця зі студентського баскетболу і закордонних країн отримують

клуби з найгіршими показниками в минулому сезоні. Таким чином, блокується можливість найбагатших клубів вкладати необмежені суми, залучаючи до своїх лав найкращих гравців);

- рівномірний розподіл доходів Асоціації між всіма клубами.

У сезоні 2015/16 рр. вперше в історії чемпіонський титул завоював баскетбольний клуб «Клівленд Кавальєрс», обігравши в фінальній серії «Голден Стейт Уорріорс». Ротація лідерів є природнім явищем в Національній баскетбольній асоціації, метою і слідством розумної політики, яка забезпечує високий рівень конкуренції, спортивну інтригу та стабільність глядацької зацікавленості. Сучасні підходи до питань функціонування Асоціації сформовано через системи стримувань і противаг між гегемонією багатих клубів, вимог власників телеканалів, як найважливішого джерела прибутків з одного боку, страйків і локаутів спортсменів і тренерів, підтримки рівня конкуренції адміністрацією НБА з іншого.

В сезоні 2015/16 рр. встановлено рекорд відвідування матчів НБА – 21 972 129 глядачів. 700 ігор зібрали аншлаги з продажу квитків. У середньому баскетбольні арени протягом сезону заповнювались на 94 %, а середнє відвідування матчів сезону за статистикою НБА – 17826 глядачів. Попередній сезон 2014/15 рр. також був рекордним за кількістю глядачів – 21 926 548, що свідчить про стабільне зростання зацікавленості споживачів продукту.

Європейський баскетбол не може конкурувати з американським в ціновій політиці квитків на матчі. Вартість квитка на матч команд НБА залежить від важливості матчу (регулярний чемпіонат чи серія плей-офф), суперника (за місцем в турнірній таблиці), провідних гравців (улюбленців, на яких приходять глядачі). В середньому квиток на гру «Лейкерс» коштує – 165 дол. США, «Нью-Йорк Нікс» – 157 дол. США, «Чікаго» – 155 дол. США, «Фінікс» – 147 дол. США, «Кліперс» – 115 дол. США. В сезоні 2015/16 рр. основними подразниками вартості квитків вважались «Клівленд Кавальєрс» (як чемпіони НБА) і «Лейкерс» (через гру видатного Кобі Брайанта).

Додаткова вартість квитків на матчі за їх участі в якості візитерів складала 140 % і 60 % відповідно.

Національна баскетбольна асоціація заключила дев'ятирічний контракт на телевізійні трансляції з каналом ESPN, що належить Disney, на суму 24 млрд. дол. США, що втричі перевищило умови попереднього контракту.

Існує прозора схема розподілу фінансів, зароблених на мерчандайзингу через мережу офіційних магазинів NBA Store (наприклад, гроші за куплену майку гравця дістануться не тільки його клубу, а частину їх отримують інші клуби).

Провідні бренди ведуть між собою боротьбу за право на спонсорські контракти. Компанія «Nike» перехопила контракт у «Adidas» на екіпіровку команд НБА з сезону 2016/17 рр. Домовленість на 8 років приносить асоціації більше 1 млрд. дол. США щороку. Бренд «Tissot» став першим офіційним хронометром НБА, заключивши контракт на 200 млн. дол. США, а телекомунікаційна компанія «Verizon» змінила «Sprint», уклавши контракт на 400 млн. дол. США. За допомогою укладених угод прогнозується на сезон 2017/18 рр. підняття ліміту заробітної платні з 70 до 94 млн. дол. США.

На сьогодні доходи кожного клубу НБА приблизно на 40 % складають власні заробітки і 60 % – надходження по лінії Асоціації.

Дохід НБА складають:

- телевізійні права на національному і глобальному рівні;
- права на весь медіа-контент (у тому числі, цифровий);
- власні національні та глобальні спонсори, рекламодавці;
- продаж офіційної атрибутики і роялті від компаній, які випускають ліцензовані товари з символікою НБА.

Основний заробіток клубів НБА:

- продаж абонементів і квитків;
- контракти з локальними медіа і спонсорами;
- доходи від експлуатації власних арен і паркінгу, включаючи реалізацію їжі під час матчів.

Підсумки фінансової діяльності баскетбольних клубів Національної баскетбольної асоціації щороку підводить видання «Forbes» (табл. 6.7). Очевидно, що продаж окремих складових бізнесу і загальна ринкова вартість клубу не співпадають.

Таблиця 6.7

**Показники фінансової діяльності окремих баскетбольних клубів
НБА США за сезон 2015–2016 рр., n=10**

Клуб, власник	Прибуток за рік, млн. дол. США	Ринкова вартість клубу, дол. США	Основні складові вартості клубу, млн. дол. США			
			бренд	арена	маркетинг	трансфер гравців
«Чікаго», Д. Рейнсдорф	48,3	1 млрд.	132	288	405	185
«Лейкерс», сім'я Бассов	41	1,35 млрд.	254	270	792	54
«Хьюстон», Л. Александер	31,7	775 млн.	98	210	352	122
«Нью-Йорк», Д. Долан	29,2	1,4 млрд.	191	425	652	146
«Фінікс», Р. Сарвер	25,7	565 млн.	64	117	190	198
«Детройт», Т. Горс	25,6	450 млн.	49	83	169	152
«Сан-Антоніо», П. Холт	17,9	660 млн.	80	179	248	160
«Бостон», У. Грусбек, І. Грусбек	17,2	875 млн.	132	159	396	197
«Клівленд», Д. Гілберт	17,7	515 млн.	60	101	191	167
«Голден Стейт», Д. Джейкоб, П. Гарбер	16,2	750 млн.	80	167	298	211

Аналіз показників фінансової діяльності окремих баскетбольних клубів НБА свідчить, що річний прибуток власників клубів знаходиться в діапазоні 16,2-48,3 млн. дол. США, при діапазоні ринкової вартості клубів від 0,45 млрд. дол. США до 1,4 млрд. дол. США.

Висновки до розділу 6

Аналіз проблем підготовки висококваліфікованих баскетболістів в

умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень дає достатньо матеріалу для вивчення, аналізу й узагальнення підходів стосовно їх раціонального вирішення. Фахівці та науковці неодноразово наголошували, що вплив чинників глобалізації спорту вищих досягнень істотно впливає на показники ефективності змагальної діяльності. В цьому сенсі вивчення особливостей спортивної кар'єри провідних баскетболістів світу дозволяє визначити необхідні передумови становлення спортивної майстерності, як на ранніх етапах багаторічної підготовки (етапи початкової підготовки, попередньої та спеціалізованої базової підготовки), так і на етапах підготовки до вищих спортивних досягнень і максимальної реалізації індивідуальних можливостей спортсменів.

Вивчення передового педагогічного досвіду на матеріалах аналізу спортивної кар'єри провідних баскетболістів світу дозволили виявити певні тенденції та схожі ознаки, а саме:

- демонстрація високих показників ефективності змагальної діяльності в дитячо-юнацькому віці (етапи початкової підготовки, попередньої та спеціалізованої базової підготовки);
- достатньо ранній вік початку виступів за основні команди професійних баскетбольних клубів: 15–17 років;
- продовження спортивної кар'єри в студентському спорті: виступи за команди коледжів або університетів;
- виступи за провідні європейські клуби або клуби НБА, національні збірні команди на офіційних міжнародних змаганнях.

Для вирішення одного з ключових завдань дослідження проаналізовано дані щодо провідних баскетболістів світу в ретроспективі розвитку їх кар'єри. Узагальнено напрями формування спортивної майстерності гравців, які відбувалися шляхом інтеграції в світовий баскетбол різними способами: зміна клубів національного чемпіонату, навчання в американських коледжах і можливість виступу за студентські команди, реалізація потенціалу з метою набуття досвіду в європейських клубах високого рівня, перевірка

індивідуальної майстерності та досягнення вершин у виступах за клуби НБА та національні збірні команди.

Педагогічний аналіз показників змагальної діяльності висококваліфікованих баскетболістів на офіційних міжнародних змаганнях Олімпійських іграх 1988–2016 рр., чемпіонаті світу 2014 р. свідчить про істотний вплив чинників світової глобалізації. У змаганнях фінальних турнірів Олімпійських ігор відсоткове значення гравців-легіонерів зросло до показників, які перевищують 50 %.

Наведені показники свідчать, що в останні олімпійські цикли майже вичерпані ресурси для подальшого зростання показників наявності гравців – «легіонерів» або «мігрантів» у складах національних збірних команд і спостерігається певний баланс між різними категоріями гравців у складах національних збірних команд при достатньо високій загальній ефективності змагальної діяльності.

Аналіз чинників професіоналізації спортсменів і комерціалізації офіційних міжнародних змагань показав, що в сучасному світі олімпійський рух має визначену комерційну складову – до Олімпійських ігор допускають спортсменів-професіоналів, організатори підраховують збитки і прибутки. Олімпійський рух активно використовують як глобальний бренд. Крім спортивної міграції, професіоналізації та комерціалізації важливим чинником, який істотно впливає на ефективність змагального процесу та підвищення рівня спортивної майстерності висококваліфікованих баскетболістів, є загальна система управління.

Так, у найбільш ефективній баскетбольній лізі світу – НБА США – на законодавчому рівні встановлено окремі правила фінансового характеру, які безпосередньо впливають на підвищення рівня спортивної конкуренції та вболівальницької зацікавленості.

Основні наукові результати шостого розділу опубліковані у працях [265-269, 272, 277, 284, 286, 289, 290, 292].

РОЗДІЛ 7

УЗАГАЛЬНЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ, ОБГРУНТУВАННЯ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ І ШЛЯХІВ РОЗВИТКУ БАСКЕТБОЛУ В УКРАЇНІ В ГЛОБАЛЬНИХ УМОВАХ

7.1. Критичний аналіз програмного матеріалу підготовки баскетболістів у дитячо-юнацьких спортивних школах

Сучасний розвиток баскетболу характеризується ускладненням навчально-тренувального процесу на етапах підготовки до вищих досягнень і максимальної реалізації індивідуальних можливостей. В процесі планування підготовки у річному макроциклі тренер зіштовхується з проблемою, що баскетболісти однієї команди і приблизно однакового рівня спортивної кваліфікації мають різні кількісні та якісні показники змагальної практики. Мова йде про баскетболістів основного (стартового) складу провідних команд національних чемпіонатів, які також приймають участь в іграх європейських кубкових турнірів і в змаганнях національних збірних команд. Складається ситуація, коли 6–7 провідних баскетболістів клубу мають максимальні, або близькі до них, кількісні показники змагальної практики. Окрім цього, якісні показники змагальної практики у цих спортсменів також охоплюють, фактично весь спектр змагань різного рівня: контрольні і товариські ігри; ігри національного чемпіонату і Кубку; ігри європейських кубкових турнірів і національної збірної країни. В той же час, висококваліфіковані баскетболісти, які в силу різних причин (тимчасове зниження показників «спортивної форми», фізична реабілітація після травм, тактичні плани на гру з конкретним супеником, схильність тренера та ін.) мають більш низькі показники змагальної практики високого рівня, практично, не мають можливості прогресувати і потрапити до основного складу. Протягом макроциклу ситуація, як правило, тільки погіршується, що призводить до суттєвого дисбалансу в підготовці висококваліфікованих баскетболістів.

Окрім цього, значущими для підготовки баскетболістів є еволюційні зміни в організації відбіркових і фінальних турнірів офіційних змагань під егідою ФІБА. Організаційні комітети намагаються зробити змагання максимально видовищними і рентабельними. Це призводить до змін календарів змагань, зводить до мінімуму кількість ігор, в яких не вирішуються турнірні завдання. В свою чергу, це призводить до більшого напруження ігор.

Облік вищенаведених факторів є актуальним для сучасних систем підготовки. Тому, підготовка баскетболістів в умовах ДЮСШ потребує визначеної корекції програмного матеріалу, застосування сучасних методик, які дозволять удосконалювати майстерність з урахуванням дії представлених факторів. Натомість, українські тренери ДЮСШ, СДЮШОР і ШВСМ за чинним законодавством на практиці застосовують застарілу за віком і підходами до підготовки програми:

- Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву та шкіл вищої спортивної майстерності (навчально-тренувальні групи та групи спортивного удосконалення) / (Баскетбол, 1999а);

- Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, (групи початкової підготовки) (Баскетбол, 1999б) [5, 6].

Аналіз програмного матеріалу з підготовки баскетболістів у ДЮСШ, СДЮШОР і ШВСМ дозволяють стверджувати, що структура тренувального процесу баскетболістів груп спортивного удосконалення, в загальних рисах, співпадає з системою спортивного тренування в командах майстрів. Автори програми виділяють чотири види циклів підготовки, які не повністю відповідають сучасним поглядам загальної теорії підготовки спортсменів: макроцикл – (1–2 макроцикла в році); мезоцикл – (10–30 днів); мікроцикл – (3–7 днів); моноцикл – (1–3 заняття в день). В таблиці 7.1 наведено приклад планування тренувальних мезоциклів баскетболістів груп спортивного удосконалення.

Таблиця 7.1

Тренувальні мезоцикли у підготовці баскетболістів ДЮСШ

Мезоцикли	Характеристика мезоциклів		
	задачі	тривалість, дні	період підготовки
Втягуючий	загальна фізична підготовка (ЗФП)	10-45	підготовчий
ЗП	ЗФП. Відновлення рухових навичок, засвоєння нових ТТД	20-30	—
СП	спеціальна фізична підготовка. Техніко-тактична і ігрова підготовка	30-45	—
Контрольний	поєднання тренувальної роботи з серіями ігор контрольного характеру	10-15	—
ПЗ	ігрова підготовка. Моделювання умов змагань.	10-15	—
З	побудова тренувань у період змагань	20-30	змагальний
ВП	відновлення після ігор	20-30	—
ВПщ	Відновлення після ігор. Застосування ефекту «переключення» на інші види спорту.	20-30	перехідний

Примітки: ЗП – загально-підготовчий; СП – спеціально-підготовчий; ПЗ – передзмагальний; З – змагальний; ВП – відновлювально-підготовчий; ВПщ – відновлювально-підтримуючий

Аналіз даних таблиці 7.1. дозволяє констатувати, що існуюча програма підготовки вимагає суттєвої модернізації, адже в сучасному баскетболі широко застосовуються інші підходи до планування різних структурних утворень макроциклу, побудовані на обліку індивідуальних характеристик спортсменів, можливостях більш широкого використання засобів інтегральної підготовки та ін.

7.2. Формування програм підготовки висококваліфікованих спортсменів з баскетболу на рівні національних збірних команд України в умовах дії глобальних чинників

27 жовтня 2015 р. відбулося засідання тренерської ради Федерації баскетболу України, на якому було заслухано звіти головних тренерів

чоловічих збірних U–16, U–18, U–20 і національної збірної команди України про результати виступів у фінальних частинах чемпіонатів Європи 2015 р. Кадетська збірна України U–16 під керівництвом Володимира Чурсіна посіла 10-е місце в дивізіоні «Б», юніорська збірна України U–18 під керівництвом Віталія Усенка посіла 15-е місце в дивізіоні «А» і за правилами ФІБА втратила місце в дивізіоні «А», потрапивши в дивізіон «Б», який є нижчим за рангом. Молодіжна збірна під керівництвом Володимира Ковалю утримала свою позицію в дивізіоні «А» на 12-му місці, а національна чоловіча збірна України під керівництвом Євгена Мурзіна посіла 22-е місце серед 24 команд. Нестабільність виступів національної чоловічої збірної з баскетболу (2013 р. – 6-е місце в чемпіонаті Європи, 2015 р. – 22-е місце) обумовлена чинниками організаційного характеру: відбулася зміна керівництва федерації баскетболу України і головного тренера команди; у складі команди наявні гравці, які мали значний дефіцит офіційної змагальної практики міжнародного рівня; існують не вирішені фінансові питання стосовно підготовки до змагань, що призвело до необхідності корекції планів підготовки та ін. Спеціальний аналіз показників техніко-тактичних дій у змагальному процесі збірних команд України різних вікових груп протягом тривалого часу (2006–2015 рр.) свідчить про наявність ряду серйозних проблем, які лежать у площині підготовки висококваліфікованих спортсменів для національної збірної України. За одноголосним рішенням тренерської ради Федерації баскетболу України лише молодіжна команда отримала позитивну оцінку виступу, у той час як інші команди – оцінку «незадовільно».

Звіти тренерів чоловічих збірних команд України різних вікових груп і подальше обговорення результатів на тренерській раді ФБУ дозволили сформулювати основні проблемні чинники:

- гравці прибувають на перший навчально-тренувальний збір у стані низької фізичної форми, що вимагає, як мінімум, двотижневого введення в режим повноцінної тренувальної роботи;
- обмежена кількість виконавців необхідного рівня спортивної

майстерності та фактична відсутність конкуренції гравців у конкретному амплуа. Недостатній рівень індивідуальної технічної та тактичної підготовленості гравців збірної команди не відповідає вимогам до спортсменів, що займаються баскетболом 10 років і більше, і це, у свою чергу, не сприяє організації ефективної командної тактики гри в нападі та захисті;

- фізична невідповідність (антропометричні дані, об'єм м'язової маси) навіть лідерів українських команд з гравцями кращих європейських збірних команд;

- відсутність достатнього ігрового досвіду на офіційному міжнародному рівні в режимі 7–9 ігор за 9–11 днів (на чемпіонаті Європи) і невідповідність ігрової практики, яку баскетболісти отримують протягом ігрового сезону в національному чемпіонаті.

Внаслідок вищенаведеного виникає психологічна проблема впевненості в собі, а низька самооцінка не дозволяє, навіть за наявності рівних умов, перемагати суперників.

Окрім вищенаведених чинників, кожний із тренерів, які звітували, відзначив недостатню мотивацію гравців, які прибувають до національних збірних команд.

З метою з'ясування низки дискусійних питань, нами сформовано анкету, на запитання якої було запропоновано відповісти відомим експертам баскетбольного середовища:

1. «Визначте тривалість процесу багаторічного вдосконалення баскетболістів до етапу підготовки до вищих досягнень?». Варіанти відповідей: 10 років (навчальна програма для ДЮСШ і СДЮШОР, 1999 р.), понад 10 років і менше 10 років. Усі респонденти (100 %) зійшлися на думці щодо збільшення періоду підготовки до етапу вищих досягнень. Адже сучасні тенденції розвитку баскетболу диктують нові вимоги. Можливості досвідчених спортсменів високого класу дозволяють досить тривалий час демонструвати високі результати.

На досвіді інших видів спорту доведено, що науковий підхід до гармонійного розвитку дитини дозволяє уникнути раннього травматизму, зацікавити до подальшого аматорського спорту, здорового способу життя і суттєво подовжити період максимальної реалізації індивідуальних можливостей.

Аналіз навчально-методичної літератури і вивчення практичного досвіду провідних фахівців і тренерів з баскетболу дав можливість зрозуміти, що однією з проблем є невідповідність сучасним вимогам навчальної програми підготовки в ДЮСШ. Загальновідомо, що вік 6–7 років – є сенситивним і сприятливим періодом для розвитку гнучкості, спритності та координації рухів. Координація рухів є першоосновою, фундаментом будь-якої фізичної діяльності, особливо в баскетболі. Кожний технічний елемент будується на координаційних зв'язках, із знайомих людині рухових елементів. Тому здатність швидко і точно виконувати нові рухи у більшості випадків залежить від того, який комплекс координаційних зв'язків вже є у людини. Значущим є завдання створення відповідного комплексу різних рухових дій з раннього віку. Техніко-тактична підготовка гравців у баскетболі набуває все більшого значення на етапі початкової підготовки, де відбувається початкове закладення та формування фундаменту для досягнення високих спортивних результатів у майбутньому.

2. «Яка кількість офіційних ігор протягом змагального сезону (враховуючи виступи за кадетську та юніорську збірні) є необхідною для етапу підготовки до вищих спортивних досягнень?».

Відповідаючи на питання, фахівці з баскетболу мали зробити свій вибір на користь кількості проведених гравцями матчів у площині від 30 до 60 офіційних ігор. Зрозуміло, що кількість матчів залежить від системи проведення змагань, кількості заявлених команд-учасниць, обраного клубу, який може брати участь у декількох першостях одночасно (чемпіонат країни, Євроліга, кубки, турніри). Переважна більшість респондентів (80 %) схильна вважати оптимальною кількістю проведених матчів за ігровий сезон на етапі

підготовки до вищих досягнень – 30–40 ігор, за переконанням 20 % респондентів – 40–50 матчів.

3. «Яка кількість офіційних ігор протягом змагального сезону (враховуючи виступи за молодіжну та національну збірні) є необхідною для періоду максимальної реалізації індивідуальних можливостей?».

Оптимальний діапазон запропонованих відповідей (30–60 ігор) обґрунтовано досвідом європейських баскетбольних ліг. Найскладнішим для гравця на даному етапі є гармонійне поєднання та продовження набуття ігрового досвіду з демонстрацією стабільної ефективності техніко-тактичних показників. На початку періоду максимальної реалізації індивідуальних можливостей важливу роль відіграє чинник психологічної підготовленості, наприкінці – фізичної. Суттєву допомогу може надати тренер, який корегує час перебування на майданчику з урахуванням віку, ігрового амплуа та поставлених перед гравцем завдань. Думка респондентів у цьому питанні була одноголосною (100 %) – 40–50 ігор.

4. «Де українському баскетболісту краще проводити змагальний сезон на етапі підготовки до вищих спортивних досягнень?». Питання анкети провокувало на відвертість вибору, оскільки мало відповідний патріотичний підтекст, але розглядалося виключно з професійної точки зору.

Питання було обмежено вибором між українським і закордонним чемпіонатами. У запитання виключено фінансову складову і респонденти обирали відповідь, орієнтуючись на професійні показники баскетболістів з метою подальшого успішного виступу за національну збірну команду України. Розбіжність у відповідях опитуваних щодо даного запитання довела своєчасність позиції керівництва Федерації баскетболу України у відповідному рішенні особливо відносно гравців, які задіяні в підготовці та виступах за збірні команди. Опитані фахівці (80 %) дали одностайну відповідь – тільки закордонний чемпіонат може надати можливість для вдосконалення спортивної майстерності та набуття значущого ігрового досвіду, крім двох респондентів (20 %), які схильні вважати перспективними

для українських баскетболістів виступи у вітчизняному чемпіонаті за умови підвищення рівня чемпіонату України за рахунок досвідчених іноземних гравців – «легіонерів».

5. «Де українському баскетболісту краще проводити змагальний сезон на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей?».

Прихильники набуття досвіду в українському чемпіонаті для етапу підготовки до вищих досягнень залишились при своїй думці, в той час як прихильники закордонного чемпіонату аргументовано висловлювали свої погляди.

6. «Визначте оптимальне співвідношення видів підготовки баскетболістів на етапі підготовки до вищих спортивних досягнень: технічної, тактичної, фізичної, психологічної, теоретичної, інтегральної». Питання анкети вимагало визначитися з відсотковою складовою щодо видів підготовки.

Особливості планування роботи тренера, за своєю сутністю, винятково творчий процес, який вимагає індивідуального підходу та, загальновідомо, що складно виокремити тісно пов'язані між собою види підготовки. Відповіді респондентів виявились абсолютно різноманітними в кількісній характеристиці, але дозволяють визначити відсоткові діапазони та особисте ставлення фахівців до пріоритетів у процесі підготовки. Відтак на етапі підготовки до вищих спортивних досягнень усі респонденти віддали 30 – 40 % на технічну підготовку, вагомо оцінили роботу над тактичною 20 – 30 % і фізичною підготовкою 20 %, залишили на теоретичну 5 % і психологічну підготовку 5 %, пояснюючи це тим, що ці види підготовки часто поєднані з іншими. Інтегральній підготовці було відведено 10 %.

7. «Визначте оптимальне співвідношення видів підготовки баскетболістів на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей: технічної, тактичної, фізичної, психологічної, теоретичної, інтегральної».

Якісна оцінка експертів щодо відсоткового співвідношення видів підготовки на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей

дозволила визначити такі діапазони: технічна – 25–35 %, тактична – 20 %, фізична – 25–35 %, психологічна – 5 %, теоретична – 5 %, інтегральна – 10%.

8. «Визначте оптимальне співвідношення індивідуальних, групових і командних дій у змагальних мікроциклах етапу підготовки до вищих спортивних досягнень».

Питання анкети дало змогу визнати відсоткову складову щодо організації процесу підготовки баскетболістів. Питання є важливим з огляду на подальшу ефективність планування підготовки висококваліфікованих баскетболістів і створення індивідуальних програм підготовки. Оновлення офіційних правил гри баскетбол потребує від спортсменів якісної індивідуальної підготовленості, а сучасні тенденції розвитку баскетболу вимагають швидких групових і командних рішень ігрових ситуацій. Розбіжність відповідей респондентів не була високою і для індивідуальних дій становила – 50 %, для групових – 30 %, а для командних – 20 %.

9. «Визначте оптимальне співвідношення індивідуальних, групових і командних дій у змагальних мікроциклах етапу максимальної реалізації індивідуальних можливостей». Питання анкети дозволило сформулювати загальну думку експертів щодо організації процесу підготовки баскетболістів на наступному етапі.

Відповіді респондентів про відсоткове співвідношення організації процесу підготовки баскетболістів на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей були такі: для індивідуальних дій – 30 %, для групових – 30 %, а для командних – 40 %.

10. «Визначте шляхи усунення проблем підготовленості українських баскетболістів з метою гідної конкуренції на світовій арені». Останнє питання анкети було залишено без варіантів відповідей, щоб не обмежувати думки респондентів.

Зрозуміло, що таке складне за своєю суттю питання не може мати конкретну відповідь, але значна схожість думок респондентів дозволила скласти алгоритм кроків, необхідних для вирішення цієї проблеми.

Важливість руху в даному напрямку очевидна і спонукає до конкретних дій передусім у керівників, науковців і меценатів баскетболу:

- потребує перегляду та вдосконалення організаційна структура підготовки баскетболістів;
- необхідне усунення дефіциту кваліфікованих педагогічних кадрів, який гальмує поширення баскетболу і покращення існуючих результатів;
- український баскетбол вимагає принципово інноваційних і сучасних підходів до методики навчання гри, створення сучасної навчальної програми для ДЮСШ, застосування сучасних науково-методичних технологій у багаторічній підготовці спортсменів і команд;
- необхідна багаторівнева система навчання, що сприятиме тривалому підтриманню інтересу до занять, збільшення кількості тих, що займаються баскетболом, за рахунок фінансової доступності для дітей із малозабезпечених сімей;
- важлива підтримка дитячого баскетболу з боку держави;
- спираючись на закордонний досвід, на часі побудова піраміди участі в лігах, фінансування якої мають взяти на себе баскетбольні клуби суперліги (вища ліга, студентська ліга, дитячі команди послідовно всіх вікових категорій);
- рання селекція на рівні національних збірних U-14;
- необхідна узгоджена цільова програма роботи тренерського складу всіх рівнів збірних (U-14, U-16, U-18, U-20 і національної);
- мають бути відновлені набуті традиції, створено належні умови для розвитку баскетболу в Україні, що в майбутньому позитивно відобразиться на рівні спортивної майстерності на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей досвідчених спортсменів.

Формування планів підготовки на рівні національних збірних команд України з баскетболу має визначену специфіку порівняно з плануванням підготовки клубної команди. Специфіка стосується таких напрямків: визначення кола гравців, яких буде викликано на навчально-тренувальні

збори; планування підготовки в умовах дефіциту часу та необхідності подолання дисбалансу в підготовленості гравців; визначення змісту спортивної підготовки з урахуванням поточного рівня техніко-тактичної майстерності гравців і майбутніх команд-суперників. Крім цього, поширеною є практика, коли кандидат на посаду головного тренера розробляє і захищає план підготовки національної збірної команди на засіданні тренерської ради Федерації баскетболу України на конкурсній основі. Проведення конкурсу дає змогу визначити оптимальний план підготовки національної збірної команди і кандидатуру головного тренера в процесі обговорення кваліфікованими фахівцями, що створює необхідні передумови для успішного виступу національної збірної команди України з баскетболу на офіційних міжнародних змаганнях.

Конкурсний відбір найбільш оптимального плану підготовки і кандидатури головного тренера національної збірної команди України на засідання тренерської ради Федерації баскетболу України запроваджено нещодавно. Це дає змогу членам тренерської ради і запрошеним фахівцям критично проаналізувати представлені плани підготовки, виявити їх недоліки і переваги. Фахівці зазначають, що під час процедури публічного захисту плану підготовки члени тренерської ради отримують повніше уявлення про особу кандидата на посаду головного тренера: його підходів до комплектації команди, стратегічних і тактичних уподобань, суб'єктивних особливостей у процесі планування підготовки команди та індивідуалізації підготовки окремих гравців та ін. Крім цього, процедура відкритого конкурсу сприяє підвищенню рівня конкуренції між кандидатами – мінімізуються кулуарні домовленості, стає зрозумілим, чому перевагу отримав план підготовки того або іншого кандидата. Враховуючи, що вплив на остаточне рішення тренерської ради має низка чинників, провідним з яких залишається якість плану підготовки з точки зору теорії та методики спортивної підготовки з урахуванням особливостей, які притаманні конкретним гравцям, і рівня матеріально-технічного забезпечення, яке надає Федерація баскетболу України.

28 травня 2015 р. головою тренерської ради Федерації баскетболу України обрано молодого і амбітного фахівця – Дмитра Базилевського, який визначив роботу тренерської ради не формальною, а діючою. Вперше було проведено конкурс кандидатур головних тренерів і їх помічників на посади тренерів чоловічих і жіночих національних збірних команд України (кадетських, юніорських, молодіжних, національних). Усім тренерам, які бажали працювати зі збірними різних вікових груп, було запропоновано, окрім резюме, представити план підготовки команди, яку вони збираються очолити. При обговоренні кандидатур на посади тренерів збірних враховувалися такі показники: освіта, досвід роботи, компетентність, обізнаність щодо кандидатів у конкретну збірну команду, участь у науково-методичних конференціях, підвищення кваліфікації, спортивні та тренерські досягнення, комунікабельність та інтелігентність.

Педагогічний аналіз представлених програм дозволив виявити ряд загальних проблем, які турбують тренерів, фахівців і стосуються всіх збірних, не виокремлюючи гендерну різницю і вікові розбіжності:

- гравці прибувають на перший навчально-тренувальний збір у стані знижених фізичних кондицій, що вимагає мінімум двотижневого введення в режим повноцінної тренувальної роботи;
- наявність обмеженої кількості виконавців, готових працювати на результат і фактична відсутність конкуренції гравців за місце в основному складі та в кожному амплуа;
- переважна більшість гравців – кандидатів національної збірної команди – має низький рівень індивідуальної технічної та тактичної підготовленості, що не дозволяє виконувати вимоги, відповідні кваліфікації спортсменів;
- недостатність змагальної практики на рівні офіційних міжнародних змагань у режимі 7–9 ігор за 9–11 днів (як на чемпіонаті Європи) і невідповідність ігрової практики, яку баскетболісти отримують протягом ігрового сезону;
- внаслідок вищезазначених чинників, виникає комплекс психологічних

проблем, які не сприяють ефективній реалізації наявного техніко-тактичного і фізичного потенціалу баскетболістів у офіційних міжнародних змаганнях.

Сучасні тенденції розвитку баскетболу помітно вплинули на погляди більшості кандидатів на тренерські посади очільників національних збірних команд України, які професійно ставляться до попереднього етапу роботи зі збіркою командою, а саме – скаутингу. Виділено загальний підхід до отримання інформації подібним чином:

- проведення скаутингу та створення відеороликів, які відображають пріоритетні сторони гри суперників у захисті та нападі;
- застосування мультимедійних засобів для наочності при аналізі індивідуальних, групових і командних дій гравців, власних помилок протягом всього часу роботи зі збірними.

Про високий рівень професійної підготовленості тренерів-кандидатів на посади керівників національних збірних команд України свідчить їх ставлення до відновлювальних заходів і фармакологічного забезпечення. Через постійні фінансові проблеми в баскетболі віддавна неприйнятно піднімати подібні питання, але в цьому відбірковому циклі фактично кожен тренер розумів важливість застосування відновлювальних засобів, турбуючись про здоров'я гравців. На думку тренерів, потребують впровадження індивідуальні підходи при психологічній і фізичній реабілітації спортсменів, що вимагає залучення додаткових компетентних спеціалістів за фахом.

Враховуючи сучасні тактичні, технічні та фізичні особливості підготовленості баскетболістів, тренери були фактично одностайними у баченні моделі гри національних збірних команд України різного віку та статі, що дає можливість сподіватись на побудову оптимальної вертикалі розвитку талановитих молодих спортсменів і впровадження в підготовчий процес збірних команд (від кадетської до національної) єдиного стратегічного плану багаторічної підготовки гравців для досягнення в подальшому максимальних спортивних результатів.

Особливості гри в захисті:

- персональний захист як базова форма, з перешкоджанням руху суперника до центру та страховкою від дальнього гравця;
- зонний захист, у більшості випадків, епізодично використовується протягом всієї гри, а також при введенні м'яча із-за лицьової та бічної ліній, з метою недопущення використання запланованих тактичних схем суперником;
- змішаний захист використовується за необхідності, проти команд з яскраво вираженими індивідуально сильними гравцями-лідерами;
- стримуючий персональний пресинг протягом більшої частини гри;
- застосування агресивного персонального пресингу або зонного пресингу (на певних ділянках майданчика) залежно від ситуації та тактичної необхідності.

Особливості переходу від захисту до нападу:

- впровадження швидкого переходу з метою створення умов для завершення нападу не лише в чисельній більшості, а також за умов слабо організованого захисту;
- при застосуванні суперником різних видів пресингу, опиратися на прості та швидкі взаємодії між гравцями, бути готовими до контактної гри.

Особливості позиційного нападу:

- вивчення запропонованих командних схем гри з можливістю подальшої інтерпретації та створення зручних позицій для атаки кошика суперника;
- впровадження активних дій із загостреннями ситуацій та акцентованим провокуванням кількості фолів суперника в кожній чверті гри;
- застосування в командному позиційному нападі швидкого руху м'яча між гравцями, з акцентованими передачами м'яча в напрямку слабого флангу суперників;
- періодична зміна акцентів при завершенні атак, з чергуванням агресивних передач з метою задіяти високих гравців під кошиком і активних

проходів під кошик розігравачів;

- використання піккенролів через центральну частину майданчика при дефіциті часу на атаку.

Представлена модель ігрових дій має відповідати віковим особливостям гравців національних збірних команд, а саме, у контексті кількісного та якісного засвоєння арсеналу індивідуальних техніко-тактичних дій, запропонованих тактичних групових і командних схем ведення гри. Це вимагає від спортсменів високого рівня фізичної, технічної, тактичної та психологічної підготовленості, що неможливо відпрацювати за два місяці навчально-тренувальних зборів у лавах національної збірної команди країни. Тому запропоновано створення індивідуальних планів підготовки з розрахунком на відповідне розуміння і роботу тренерів на місцях, які протягом року працюють з баскетболістами-кандидатами в збірні команди України. Необхідно зрозуміти, що нам доводиться грати проти команд, що проходять якісний відбір і систематичну підготовку. В Європі вже практично не залишилось «небаскетбольних» країн.

7.3. Експертна оцінка проблемних питань підготовки і шляхів розвитку спортивних ігор в умовах дії глобальних чинників

Питання розвитку спортивних ігор турбують науковців відповідного профілю через низку серйозних проблем вже тривалий час. До них належать як глобальні (відсутність достатнього фінансування професійного спорту та матеріально-технічної бази для прогресу в сучасних умовах; занепад дитячо-юнацького спорту і втрата цілої плеяди майбутніх зірок, знесилення видатного тренерського потенціалу і, як наслідок, втрата цікавості до перепитій на спортивних майданчиках з боку відданого вболівальника), так і супроводжувальні (нехтування потужним науковим доробком, ігнорування існуючими можливостями через упередження та різницю поглядів, нехтування загальновідомими основами здорового способу життя людей з боку керівництва держави).

Фахівців зі спортивних ігор не може залишити байдужими відсутність високих результатів, які в недалекому минулому, були традиційно притаманні українським спортсменам на міжнародній арені в баскетболі, водному поло, волейболі, гандболі, футболі та хокеї.

Ставлення до першого питання стосовно перспективного шляху покращення спортивних результатів на міжнародній арені було фактично одностайним. Експерти присвоювали ранг об'єкту експертизи: відповідям на питання, який обрати перспективний шлях для можливості покращення спортивних результатів національних збірних команд України на міжнародному рівні в порядку покращення значущості.

Це означає, що найменший ранг – 1, присуджувався найменш значущому об'єкту експертизи, а найвищий ранг 4 – найбільш значущому. В табл. 7.2 представлені статистичні показники оцінок експертів. Оскільки коефіцієнт конкордації $W=0,564$ значущий на рівні $p<0,001$, можемо зробити висновок, що експертиза відбулася, і думки експертів узгоджені.

Таблиця 7.2

Оцінка рішень питання, який перспективний шлях обрати для можливості покращення спортивних результатів національних збірних команд України на міжнародному рівні (n=10)

Об'єкт експертизи	Статистичні показники				
	\bar{x}	S	Me	25 %	75 %
Пріоритет одноосібним видам спорту через економічну доцільність і можливість повноцінного підготовчого процесу	1,5	1,0	1	1	2
Пріоритет декільком традиційно успішним видам спорту, які найбільш цікаві широкому вболівальницькому загалу	3,0	0,8	3	2	4
Розвиток усіх видів спорту з справедливим розподілом фінансування за попередніми досягненнями	1,9	0,7	2	1	2
Пріоритет розвитку масового дитячо-юнацького спорту, що приведе до природного зростання результатів після проходження всіх етапів повноцінного відбору талановитих спортсменів	3,6	0,5	4	3	4

Для графічної ілюстрації результати експертизи також представлені на рисунку 7.1.

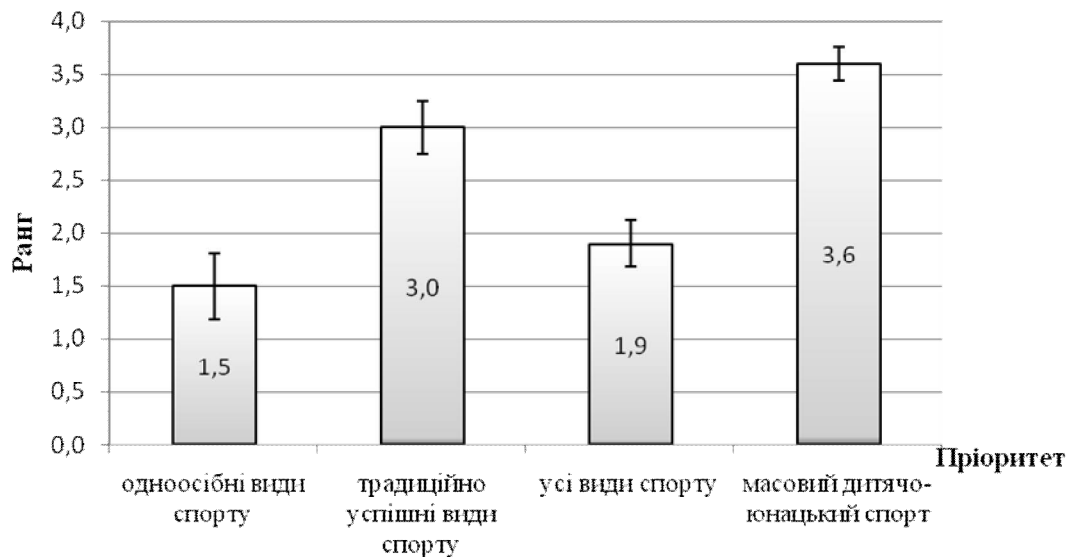

Рис. 7.1. Ранг (середнє арифметичне значення і стандартна помилка) рішень питання, який обрати перспективний шлях для можливості покращення спортивних результатів національних збірних команд України на міжнародному рівні (n=10)

Думка щодо розвитку всіх видів спорту, шляхом пріоритетного розвитку масового дитячо-юнацького спорту, що приведе до природного зростання результатів після проходження всіх етапів повноцінного відбору талановитих спортсменів не є ідеалізацією ситуації, а свідчить про виважений підхід опитаного контингенту до важливості збереження всіх видів спорту, попри складну економічну ситуацію в країні на сьогоднішній день. Така позиція науковців викликає повагу, враховуючи відомий їм різний досвід, що існує в світі.

Наприклад, Велика Британія обрала для себе шлях пріоритетності одноосібних видів спорту, свідомо зосередивши увагу на веслуванні, легкій атлетиці та велосипедному спорті (традиційних для країни видах спорту). Якщо успішне третє місце в неофіційному загальнокомандному заліку серед держав на Олімпійських іграх 2012 року в Лондоні журналісти віднесли до випадковості, пояснюючи доброзичливим ставленням суддів до господарів Олімпіади та спортивним везінням, то друге місце у Ріо-де-Жанейро 2016

року показало цілеспрямований системний підхід спортивного керівництва держави і надійно створене довгострокове підґрунтя отриманих перемог, крім того продемонструвавши успіхи і в спортивних іграх (золото – хокей на траві (жінки), срібло – регбі-7 (чоловіки)).

Для характеристики рангової оцінки визначалися медіана, нижній і верхній квантилі Me (25 %; 75 %) і розмах, які представлені на рисунку 7.2.

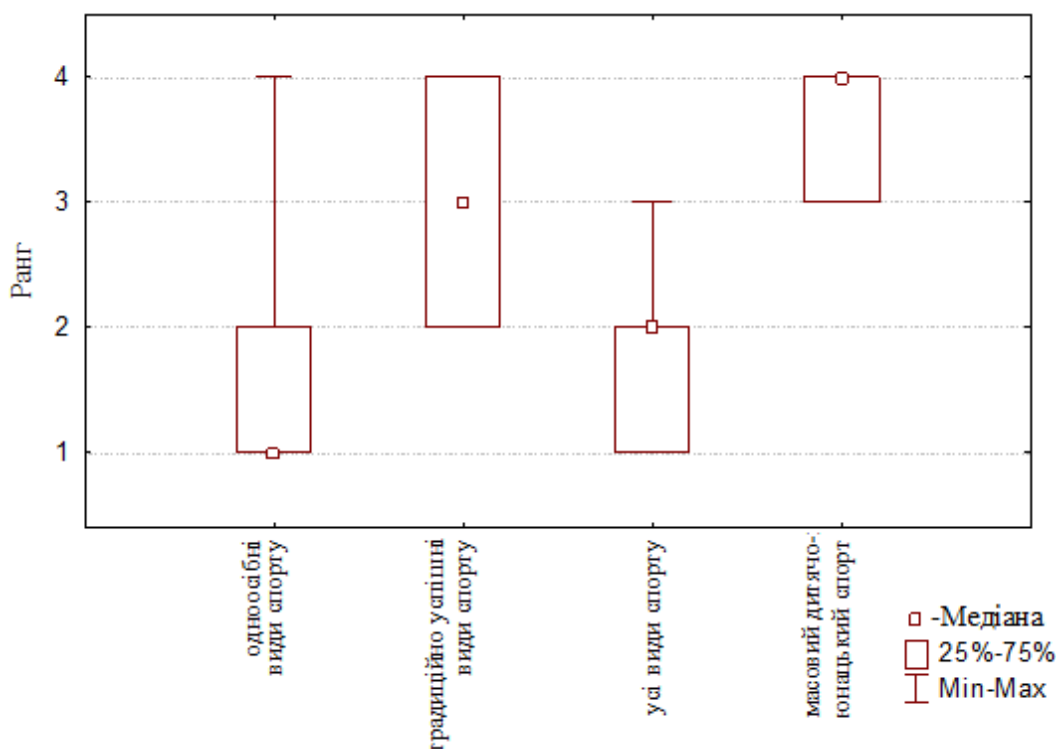

Рис. 7.2. Рангова оцінка (медіана, нижній і верхній квантилі, розмах) рішень, який обрати перспективний шлях для можливості покращення спортивних результатів національних збірних команд України на міжнародному рівні (n=10)

Принципово відмінний шлях обрала для себе Сербія, яка не вирізняється серед держав значними можливостями фінансування спорту, але в минулому Югославія, до складу якої входила Сербія, мала традиційні успіхи в спортивних іграх, які не дозволили відмовитись від амбіцій в цій групі видів спорту на міжнародній арені.

Сербія, зосередилась на розвитку дитячо-юнацького спорту і подарувала світу видатних спортсменів, які в якості легіонерів європейських

та американських ліг завоювали визнання вболівальників і отримали безцінний професійний досвід, зберігши патріотичні почуття вдячності рідній країні і залюбки виборюючи для неї славу і визнання в світі.

В Ріо-де-Жанейро Сербія завоювала 4 медалі в спортивних іграх: золото у водному поло (чоловіки); срібло – волейбол (жінки) і баскетбол (чоловіки); бронза – баскетбол (жінки).

Друге питання за рішенням експертів визначило основний критерій при формуванні пріоритетності розвитку видів спорту і це – традиційна успішність за результатами виступів у змаганнях найвищого рівня (Олімпійські ігри, чемпіонати світу і Європи) за період Незалежності України.

На жаль успіхи українських спортсменів у спортивних іграх на Іграх Олімпіад після відокремлення від Радянського Союзу більше, ніж скромні: 2004 р. (Афіни, Греція) – 3 місце посіли гандболістки; 1996 р. (Атланта, США) – 4 місце баскетболістки, 11 місце волейболістки і 12 місце посіла чоловіча збірна з водного поло.

На чемпіонатах світу високих результатів в командних спортивних іграх не продемонстровано, але кількісні показники участі у фінальних частинах чемпіонатів Європи значно кращі, що і має стати вагомим аргументом пріоритетності розвитку спортивних ігор, щоб встигнути зупинити занепад тих видів спорту, людський і економічний ресурс яких на сьогоднішній день ще не абсолютно виснажений.

В таблиці 7.3 представлені статистичні показники оцінок експертів по визначенню критерію, який має стати основним для формування пріоритетності розвитку в ігрових видах спорту.

Оскільки коефіцієнт конкордації $W=0,588$ значущий на рівні $p<0,001$, можемо зробити висновок, що експертиза відбулася, і думки експертів узгоджені.

Таблиця 7.3

Оцінка рішень питання, який критерій має стати основним для формування пріоритетності розвитку в ігрових видах спорту (n=10)

Об'єкт експертизи	Статистичні показники				
	\bar{x}	S	Me	25 %	75 %
Традиційна успішність за результатами виступів у змаганнях найвищого рівня (Олімпійські Ігри, чемпіонати світу і Європи), враховуючи досягнення українських спортсменів у складах збірних СРСР	1,7	0,9	1,5	1	2
Традиційна успішність за результатами виступів у змаганнях найвищого рівня (Олімпійські ігри, чемпіонати світу і Європи) за період Незалежності України	3,5	0,7	4	3	4
Кількісні показники спортсменів, які займаються конкретним видом спортивних ігор на сьогоднішній день	3,2	0,6	3	3	4
Економічно-вигідні показники фінансування конкретного виду спортивних ігор з огляду на організацію навчально-тренувального процесу	1,6	0,7	1,5	1	2

Для графічної ілюстрації результати експертизи також представлені на рис. 7.3.

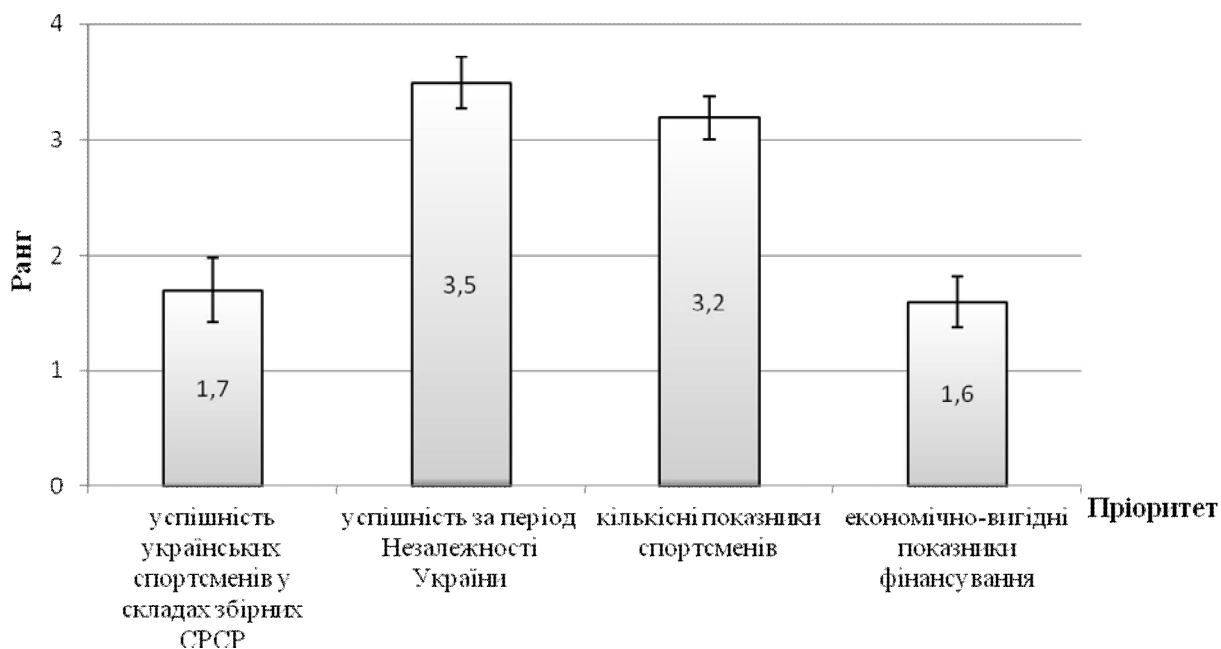

Рис. 7.3. Ранг (середнє арифметичне значення і стандартна помилка) рішень питання, який критерій має стати основним для формування пріоритетності розвитку в ігрових видах спорту (n=10)

Для характеристики рангової оцінки визначалися медіана, нижній і верхній квантилі Me (25 %; 75 %) і розмах, які представлені на рисунку 7.4.

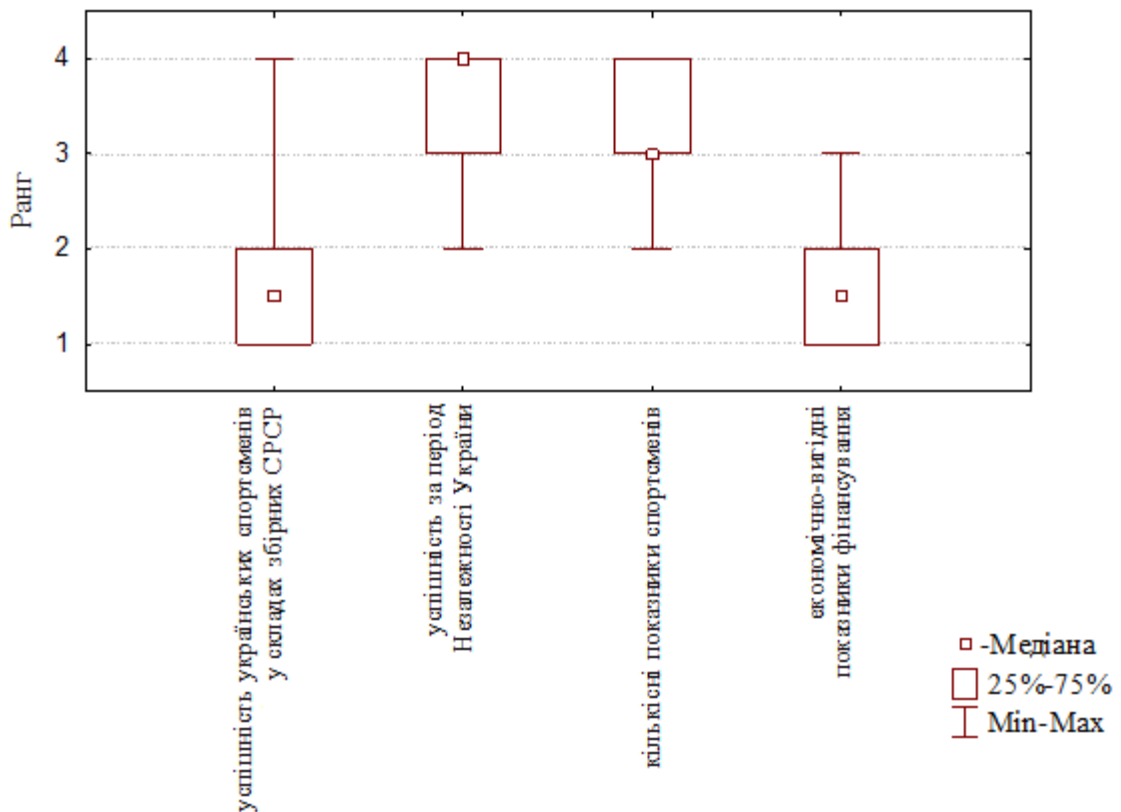

Рис. 7.4. Рангова оцінка (медіана, нижній і верхній квантилі, розмах) рішень, який критерій має стати основним для формування пріоритетності розвитку в ігрових видах спорту (n=10)

Загальновідомо, що фінансування спорту вже не одне десятиліття в Україні проводиться не належним чином і третє питання, на жаль лежить здебільшого у площині вирішення, що суттєво не залежить від поглядів науковців, та їх думка в відсотковому відношенні визначена: надати фінансовий пріоритет бюджетного фінансування розвитку дитячо-юнацького спорту.

В таблиці 7.4 представлені статистичні показники оцінок експертів по визначенню пріоритетів бюджетного фінансування, з яких необхідно почати розвиток конкретного виду спортивних ігор. Оскільки коефіцієнт конкордації $W=0,460$ значущий на рівні $p<0,01$, можемо зробити висновок, що експертиза відбулася, і думки експертів узгоджені.

Таблиця 7.4

Оцінка рішень питання по визначенню пріоритетів бюджетного фінансування, з яких необхідно почати розвиток конкретного виду спортивних ігор (n=10)

Об'єкт експертизи	Статистичні показники				
	\bar{x}	S	Me	25 %	75 %
Надати фінансовий пріоритет розвитку дитячо-юнацького спорту	3,3	0,5	3	3	4
Надати фінансовий пріоритет розвитку резервного спорту	1,6	0,8	1	1	2
Надати фінансовий пріоритет розвитку спорту вищих досягнень	1,9	0,9	2	1	2
Знайти можливість фінансової підтримки всіх етапів спортивного вдосконалення	3,2	1,1	4	2	4

Для графічної ілюстрації результати експертизи також представлені на рисунку 7.5.

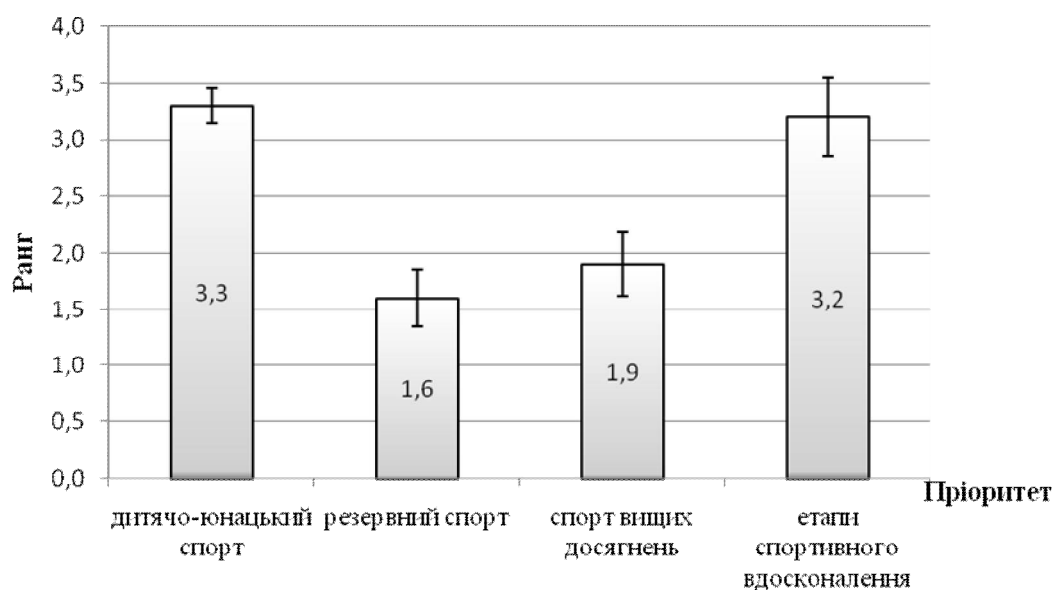

Рис. 7.5. Ранг (середнє арифметичне значення і стандартна помилка) рішень питання визначення пріоритетів бюджетного фінансування, з яких необхідно почати розвиток конкретного виду спортивних ігор (n=10)

Для характеристики рангової оцінки визначалися медіана, нижній і верхній квантілі Me (25 %; 75 %) і розмах, які представлені на рисунку 7.6.

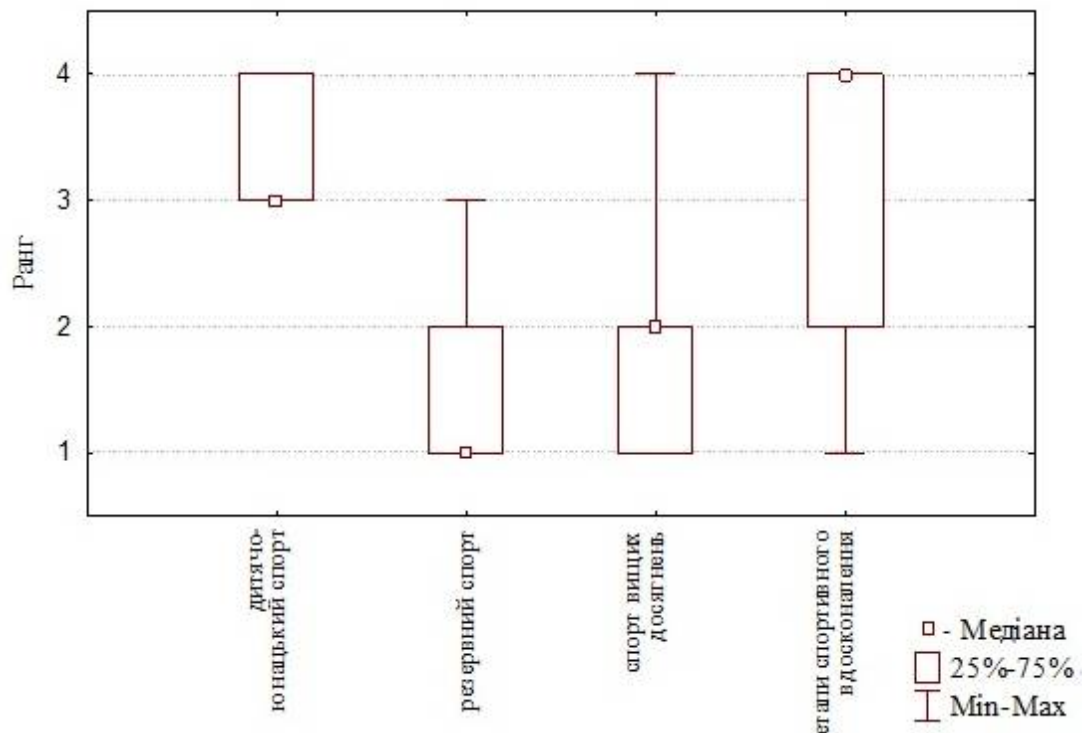

Рис. 7.6. Рангова оцінка (медіана, нижній і верхній кuartилі, розмах) питання визначення пріоритетів бюджетного фінансування, з яких необхідно почати розвиток конкретного виду спортивних ігор (n=10)

Розвиток спортивних ігор, як і взагалі розвиток будь-чого, вимагає суттєвого економічного підґрунтя.

Попри однаковість людства щодо найкращого ставлення саме до дітей, а в контексті питань, що розглядаються, йдеться про дитячо-юнацький спорт, саме фінансування цього напрямку в українському спорті зазнає несправедливих обмежень. Адже, значна частина сімей в Україні має фінансові ускладнення щодо можливості оплати спортивних секцій і закладів.

В таблиці 7.5 представлені статистичні показники оцінок експертів по визначенню можливості та доцільності фінансування дитячо-юнацького спорту, врахувавши сучасні особливості економічного стану країни.

Оскільки коефіцієнт конкордації $W=0,668$ значущий на рівні $p<0,001$, можемо зробити висновок, що експертиза відбулася, і думки експертів узгоджені.

Таблиця 7.5

**Оцінка рішень питання визначення можливості та доцільності
фінансування дитячо-юнацького спорту, врахувавши сучасні
особливості економічного стану країни (n=10)**

Об'єкт експертизи	Статистичні показники				
	\bar{x}	S	Me	25 %	75 %
Виключно за державні кошти, адже молоде покоління є найважливішим для держави	3,5	1,0	4	3	4
Виключно за кошти батьків, адже саме вони вирішують питання гармонійного розвитку організму власної дитини	1,2	0,4	1	1	1
Виключно за рахунок приватних інвесторів і спонсорів, адже меценати мають на це можливість і необхідно зацікавити їх, затвердивши відповідну законодавчу базу	2,1	0,6	2	2	2
Обрати приклад відомих іноземних спортивних шкіл, що відповідає принципам етапного відбору: групи початкової та попередньої базової підготовки – за рахунок батьків; групи спеціалізованої базової підготовки – за рахунок приватних спонсорів, з якими співпрацюють школи; групи підготовки до вищих досягнень – за державні кошти	3,2	0,6	3	3	4

Для графічної ілюстрації результати експертизи також представлені на рисунку 7.7.

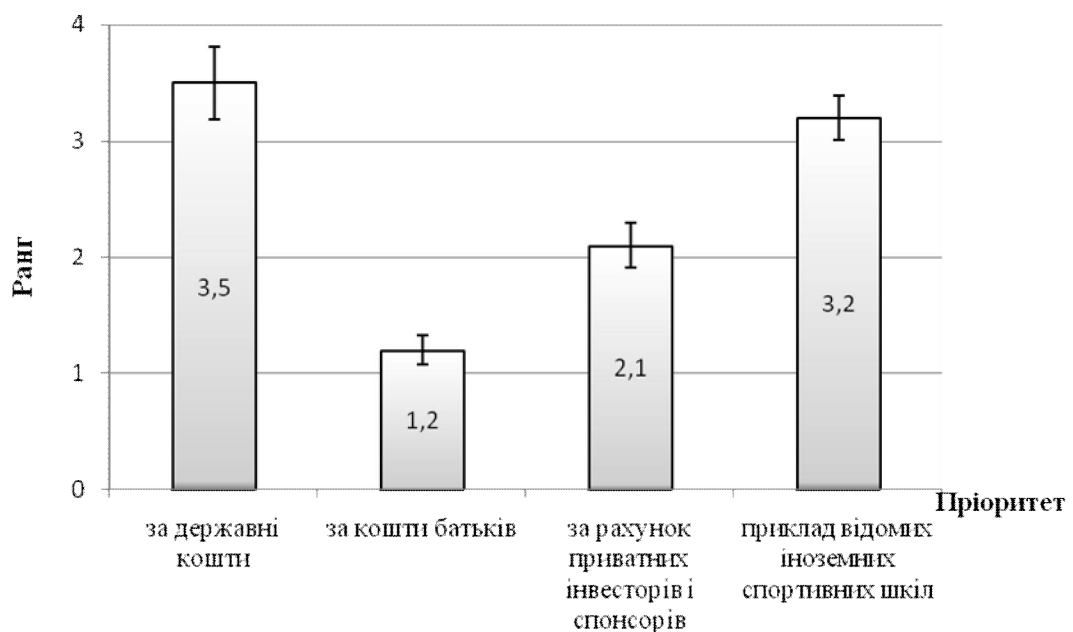

Рис. 7.7. Ранг (середнє арифметичне значення і стандартна помилка) рішень питання по визначенню можливості та доцільності фінансування

дитячо-юнацького спорту, врахувавши сучасні особливості економічного стану країни (n=10)

Для характеристики рангової оцінки визначалися медіана, нижній і верхній квантилі Me (25 %; 75 %) і розмах, які представлені на рисунку 7.8.

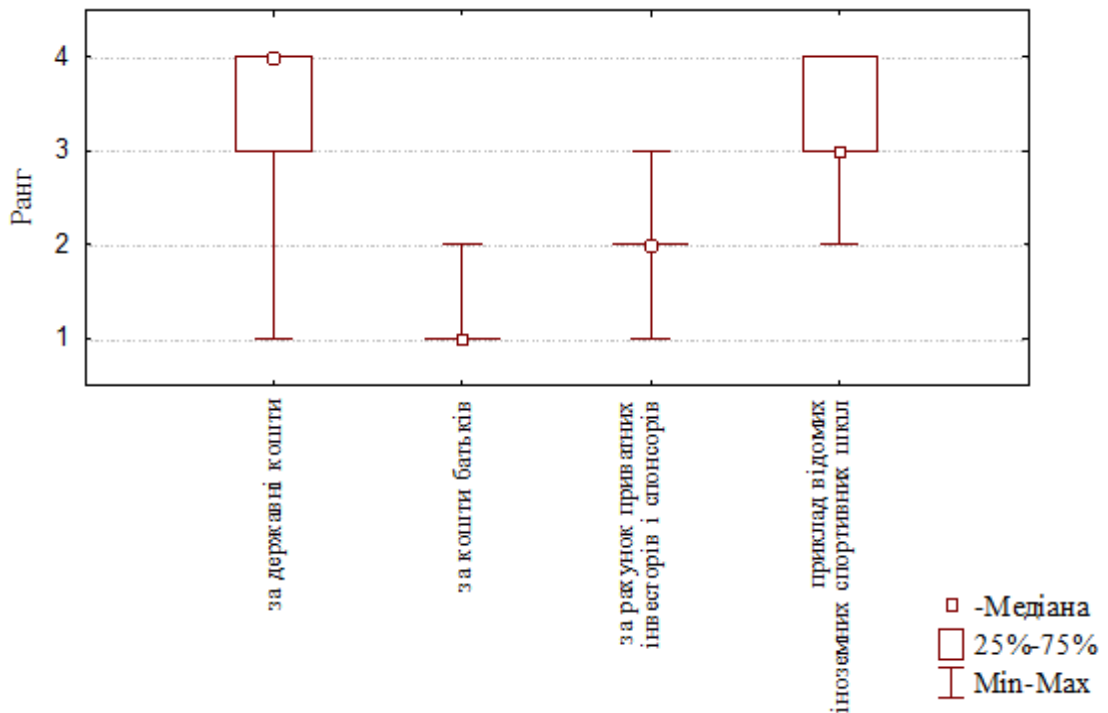

Рис. 7.8. Рангова оцінка (медіана, нижній і верхній квантилі, розмах) визначення можливості та доцільності фінансування дитячо-юнацького спорту, врахувавши сучасні особливості економічного стану країни (n=10)

На думку більшості науковців у четвертому запитанні саме держава має відшукати можливості повноцінного фінансування дитячо-юнацького спорту, визнати заняття спортом молодого покоління як необхідність для соціально-здорового розвитку громадян, а не покладатись виключно на можливості заможних батьків і нестабільну доброзичливість спонсорів. Дитячо-юнацький спорт не проходить всі стадії повноцінного відбору за етапами багаторічної підготовки через втрату масовості занять, але держава має надати можливість занять спортом дітям з малозабезпечених сімей, адже особливості їх умов життя позитивно стимулюють до самовдосконалення і розвивають необхідні риси характеру переможців.

Наступним пунктом було запропоновано обрати фактори глобалізації, що мають найбільш значущий вплив на розвиток спортивних ігор з метою визначення провідної позиції і, в подальшому, відповідного спрямування зусиль для обрання шляхів подолання існуючої кризи в спортивних іграх. Міграція спортсменів і їх концентрація в кращих світових центрах підготовки, національних і міжнародних лігах без сумніву один з основних факторів глобальних змін у світовому спорті, соціалізація відомих спортсменів і політизація офіційних змагань безапеляційно загострюють протистояння на спортивних майданчиках, та сучасні тенденції розвитку спорту вищих досягнень протягом декількох останніх десятиліть на провідну позицію висувають подальшу комерціалізацію офіційних змагань національного та міжнародного рівнів і професіоналізацію спортсменів.

В таблиці 7.6 представлені статистичні показники оцінок експертів по визначенню можливості та доцільності фінансування дитячо-юнацького спорту, врахувавши сучасні особливості економічного стану країни. Оскільки коефіцієнт конкордації $W=0,700$ значущий на рівні $p<0,001$, можемо зробити висновок, що експертиза відбулася, і думки експертів узгоджені.

Таблиця 7.6

Оцінка рішень питання вибору факторів глобалізації, що мають найбільш значущий вплив на розвиток спортивних ігор (n=10)

Об'єкт експертизи	Статистичні показники				
	\bar{x}	S	Me	25 %	75 %
Міграція спортсменів і їх концентрація в кращих світових центрах підготовки, національних і міжнародних лігах	3,6	1,0	4	4	4
Комерціалізація офіційних змагань національного та міжнародного рівнів і професіоналізація спортсменів	3,2	0,4	3	3	3
Соціалізація відомих спортсменів, політизація офіційних міжнародних змагань	1,9	0,6	2	2	2
Інформатизація суспільства, новітні технології	1,3	0,5	1	1	2

Для графічної ілюстрації результати експертизи також представлені на рисунку 7.9.

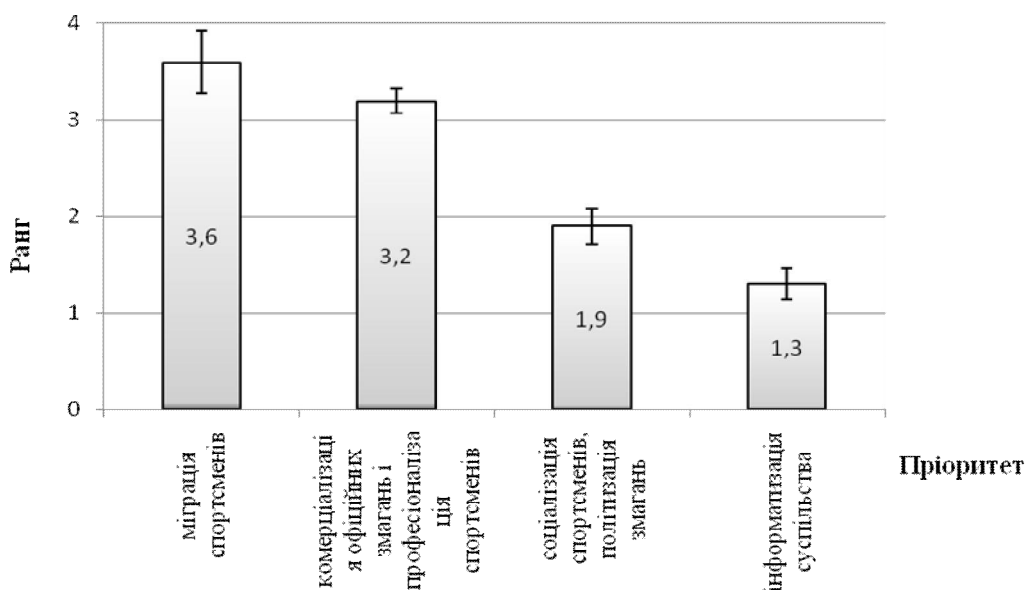

Рис. 7.9. Ранг (середнє арифметичне значення і стандартна помилка) рішень питання по визначенню факторів глобалізації, що мають найбільш значущий вплив на розвиток спортивних ігор (n=10)

Для характеристики рангової оцінки визначалися медіана, нижній і верхній квантілі Me (25 %; 75 %) і розмах, які представлені на рисунку 7.10.

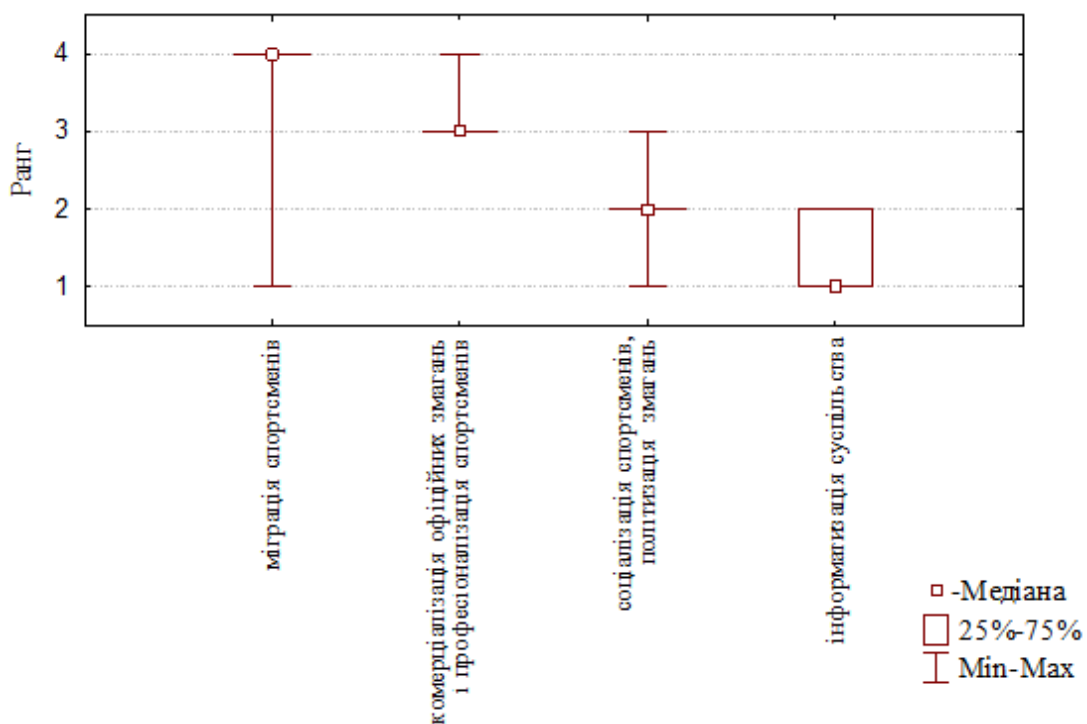

Рис. 7.10. Рангова оцінка (медіана, нижній і верхній квантілі, розмах) визначення факторів глобалізації, що мають найбільш значущий вплив на розвиток спортивних ігор (n=10)

В таблиці 7.7 представлені статистичні показники оцінок експертів по питанню, досвід яких країн може слугувати значущим прикладом для розвитку спортивних ігор в Україні. Оскільки коефіцієнт конкордації $W=0,532$ значущий на рівні $p<0,001$, можемо зробити висновок, що експертиза відбулася, і думки експертів узгоджені.

Таблиця 7.7

Оцінка рішень питання, досвід яких країн може слугувати значущим прикладом для розвитку спортивних ігор в Україні (n=10)

Об'єкт експертизи	Статистичні показники				
	\bar{x}	S	Me	25 %	75 %
Досвід країн, які традиційно мають стабільні досягнення в конкретному виді спорту, посідають високі місця в турнірних таблицях офіційних міжнародних змагань найвищого рівня	2,4	1,2	2	2	4
Досвід країн, які за показниками економічного розвитку близькі до України	3,7	0,5	4	3	4
Досвід країн, які за соціально-політичними показниками близькі до України	2,5	0,7	3	2	3
Досвід країн, які за демографічними і географічними показниками близькі до України	1,4	0,7	1	1	2

Для графічної ілюстрації результати експертизи також представлені на рисунку 7.11.

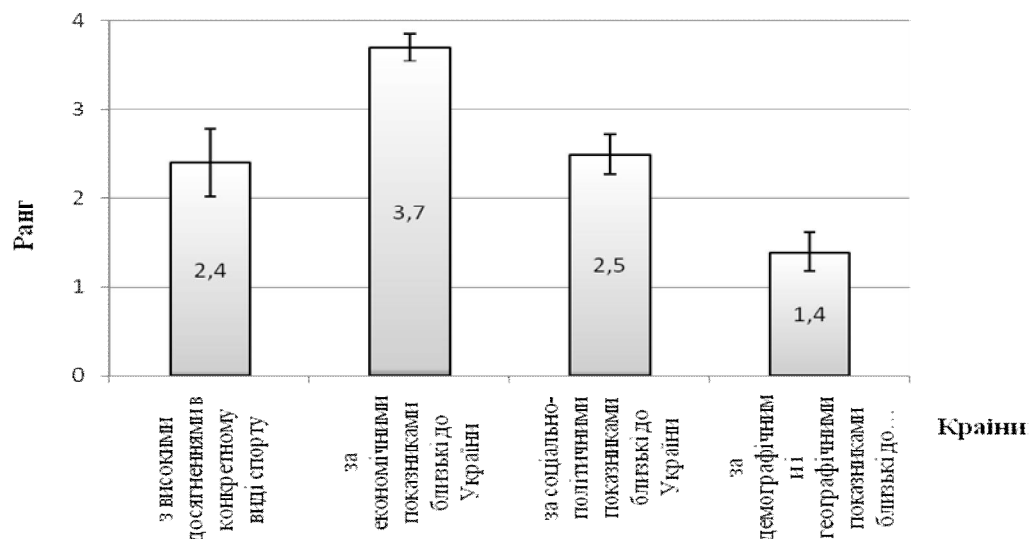

Рис. 7.11. Ранг (середнє арифметичне значення і стандартна помилка) рішень питання: досвід яких країн може слугувати значущим прикладом для розвитку спортивних ігор в Україні (n=10)

Для характеристики рангової оцінки визначалися медіана, нижній і верхній квантилі Me (25 %; 75 %) і розмах, які представлені на рисунку 7.12.

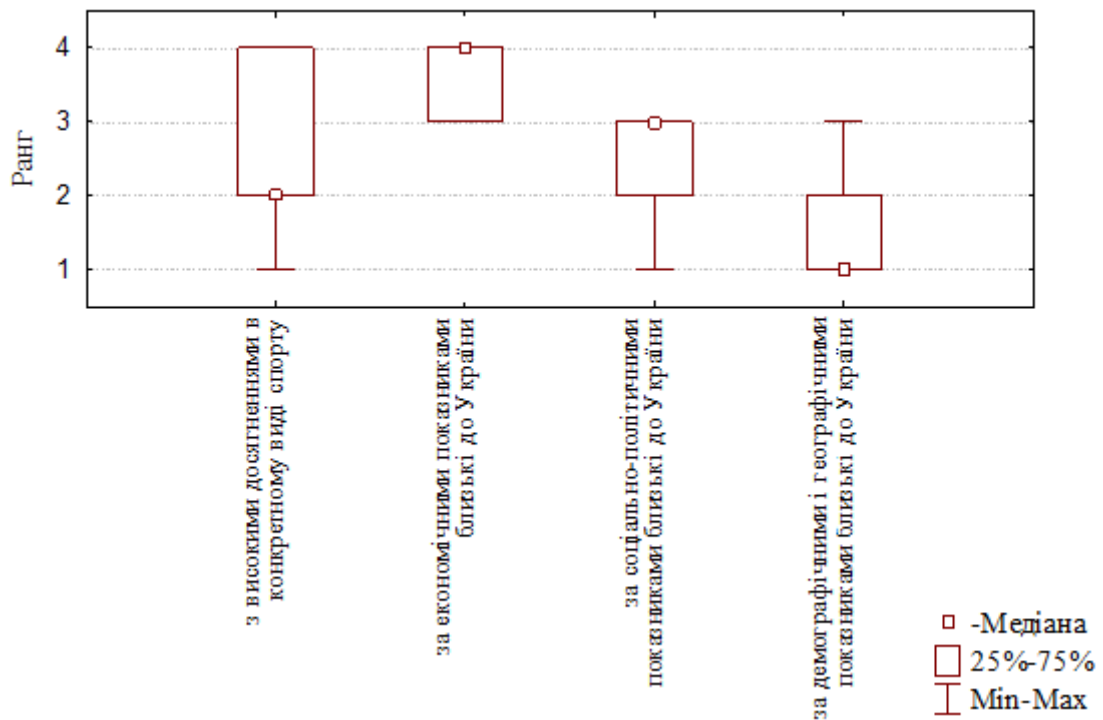

Рис. 7.12. Рангова оцінка (медіана, нижній і верхній квантилі, розмах) визначення країн, досвід яких може слугувати значущим прикладом для розвитку спортивних ігор в Україні (n=10)

Визнавши, що досить молода країна, яка має переможні традиції, повинна обрати власний шлях розвитку спорту, фахові спеціалісти, вивчаючи закордонний досвід, значущим обрали приклад країн, що є близькими Україні за економічними показниками, хоча кожна відповідь, з представлених, має право на існування при доцільній трансформації щодо розвитку українського спорту.

В таблиці 7.8 представлені статистичні показники оцінок прогнозованої думки експертів щодо рівнів міграції спортсменів на найближчу перспективу на клубному рівні.

Оскільки коефіцієнт конкордації $W=0,644$ значущий на рівні $p<0,001$, можемо зробити висновок, що експертиза відбулася, і думки експертів узгоджені.

**Оцінка прогнозованої думки щодо рівнів міграції спортсменів на
найближчу перспективу на клубному рівні (n=10)**

Об'єкт експертизи	Статистичні показники				
	\bar{x}	S	Me	25 %	75 %
Міграційні процеси досягли сталого розвитку і залишатимуться у кількісному еквіваленті подібними надалі	3,6	0,7	4	3	4
Міграційні процеси збільшуватимуться відповідно до економічних змін у фінансуванні клубних команд, фактично стираючи географічні кордони	2,7	0,9	2	2	4
Міграційні процеси зменшуватимуться відповідно до економічних змін у фінансуванні клубних команд, обираючи шлях зрозумілих вболівальнику уособлень (мій клуб, моя команда, моє місто)	2,6	0,7	3	2	3
Міграційні процеси не носять системний характер в світі, є абсолютно спонтанними, на їх перебіг впливає безліч різнобічних складових	1,1	0,3	1	1	1

Для графічної ілюстрації результати експертизи також представлені на рисунку 7.13.

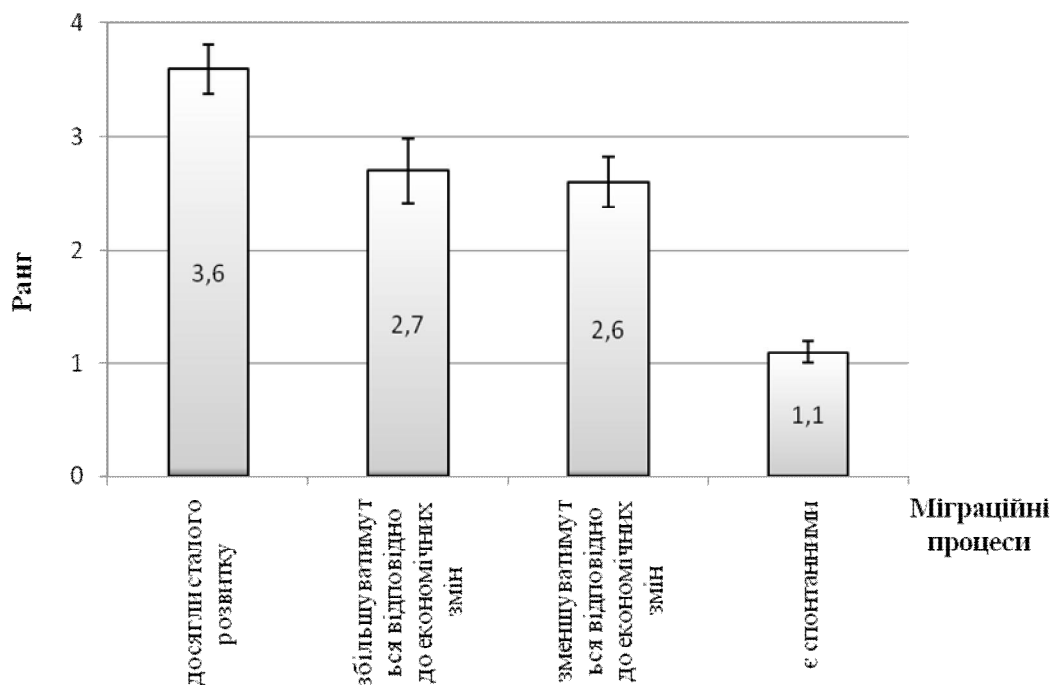

Рис. 7.13. Ранг (середнє арифметичне значення і стандартна помилка) прогнозованої думки щодо рівнів міграції спортсменів на найближчу перспективу на клубному рівні (n=10)

Для характеристики рангової оцінки визначалися медіана, нижній і верхній квантілі Me (25 %; 75 %) і розмах, які представлені на рисунку 7.14.

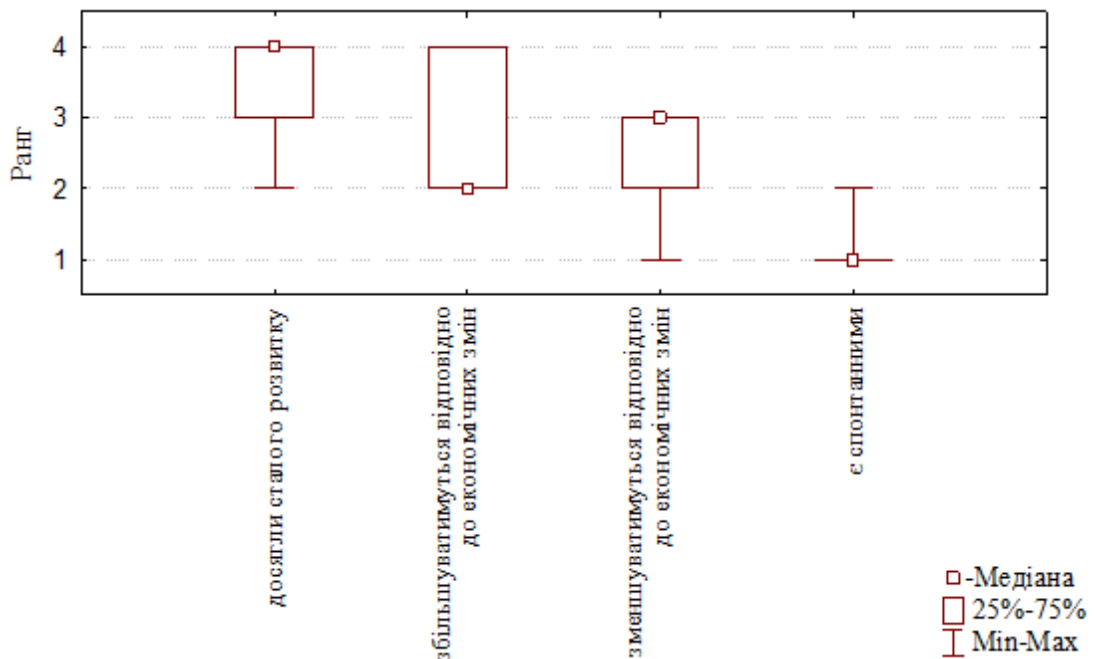

Рис. 7.14. Рангова оцінка (медіана, нижній і верхній квантілі, розмах) прогнозованої думки щодо рівнів міграції спортсменів на найближчу перспективу на клубному рівні (n=10)

За прогнозом більшості опитаних науковців міграційні процеси досягли сталого розвитку і залишатимуться у кількісному еквіваленті подібними надалі, пояснення цьому наступне: сформовано потужні клуби і ліги в економічно стабільних країнах, де зосередились кращі спортсмени і куди селекціонери пропонують кращих перспективних гравців; закінчився період хаотичної міграції, викликаний політичним розпадом Югославії, Радянського Союзу та інших комуністичних європейських режимів.

В таблиці 7.9 представлені статистичні показники оцінок експертів щодо ставлення до міграційних процесів стосовно розвитку ігрових видів спорту.

Оскільки коефіцієнт конкордації $W=0,340$ значущий на рівні $p<0,05$, можемо зробити висновок, що експертиза відбулася, і думки експертів узгоджені.

Таблиця 7.9

Оцінка ставлення експертів до міграційних процесів стосовно розвитку ігрових видів спорту (n=10)

Об'єкт експертизи	Статистичні показники				
	\bar{x}	S	Me	25 %	75 %
Важливо знайти можливість утримання талановитого перспективного резерву в країні, його розвитку та вдосконалення індивідуальної майстерності в українських чемпіонатах	2,9	1,0	3	2	4
Важливо створити умови для міграції обдарованих юних спортсменів за кордон і подальшого супроводу з метою набуття спортивного досвіду і повернення в національні збірні команди різного рівня	3,3	1,1	4	3	4
Необхідно зменшити міграцію молодих спортсменів, надаючи можливість контрактного продовження кар'єри за кордоном лише кращим гравцям національних збірних	2,2	0,8	2	2	3
Штучно не втручатись у процеси міграції, працюючи з гравцями, які мають власне бажання захищати кольори українських збірних команд	1,6	1,0	1	1	2

Для графічної ілюстрації результати експертизи також представлені на рисунку 7.15.

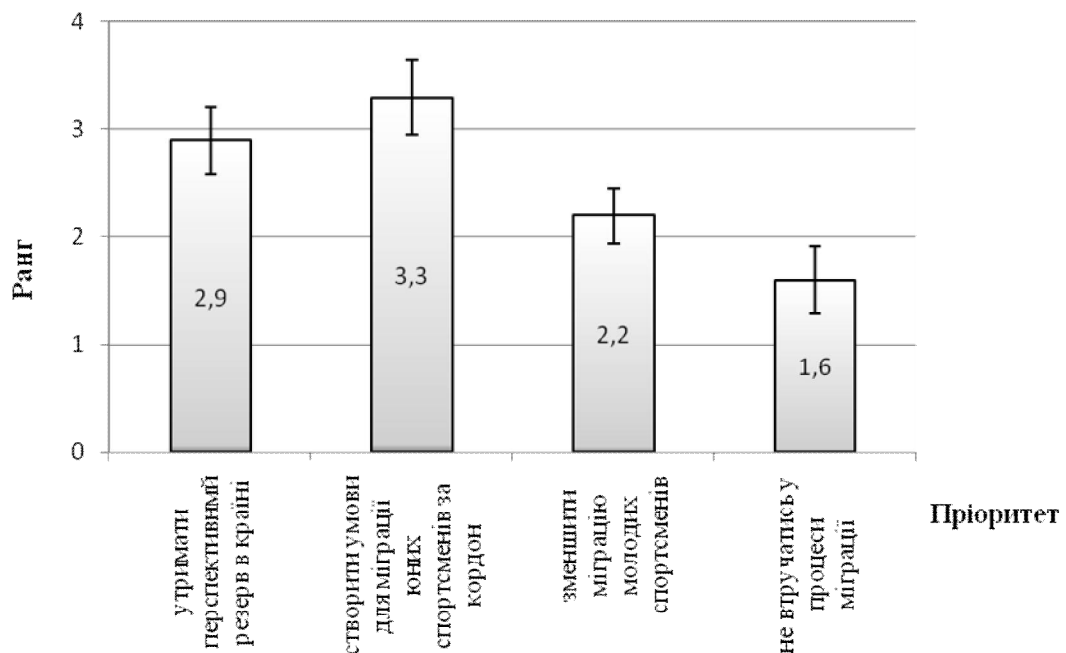

Рис. 7.15. Ранг (середнє арифметичне значення і стандартна помилка) рішень питання щодо ставлення до міграційних процесів стосовно розвитку ігрових видів спорту (n=10)

Для характеристики рангової оцінки визначалися медіана, нижній і верхній квантілі Me (25 %; 75 %) і розмах, які представлені на рисунку 7.16.

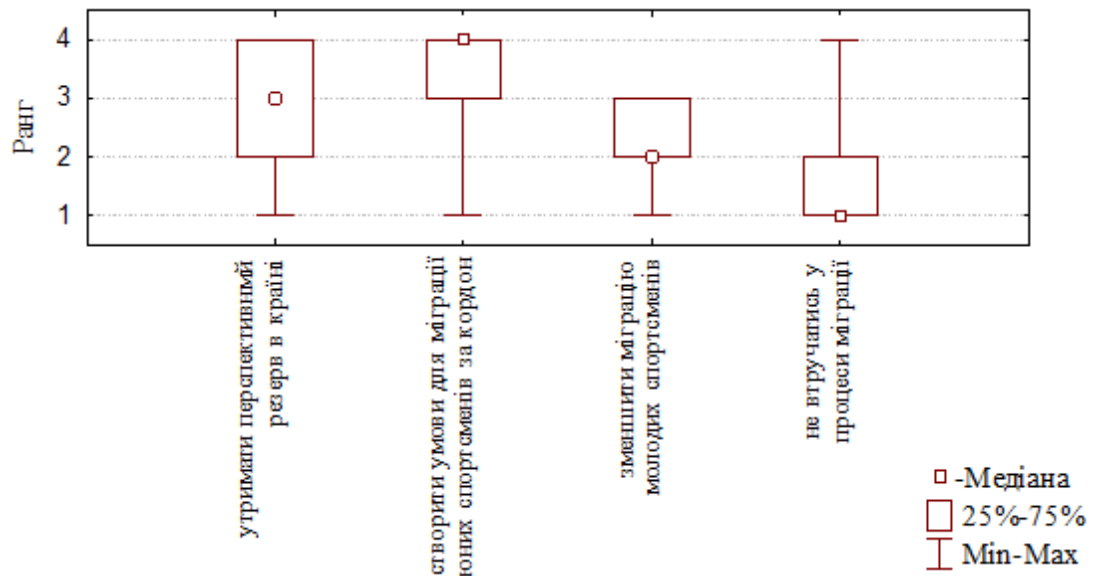

Рис. 7.16. Рангова оцінка (медіана, нижній і верхній квантілі, розмах) ставлення до міграційних процесів стосовно розвитку ігрових видів спорту (n=10)

Майбутній шлях розвитку спортивних ігор фахівці бачать по-різному: 60 % вважає, що важливо створити умови для міграції обдарованих юних спортсменів за кордон і подальшого супроводу з метою набуття спортивного досвіду і повернення в національні збірні команди різного рівня, 30 % бачать можливість утримання талановитого перспективного резерву в країні, його розвиток та вдосконалення індивідуальної майстерності в українських чемпіонатах, а 10 % заперечують штучне втручання у процеси міграції.

В таблиці 7.10 представлені статистичні показники оцінок експертів по визначенню можливості та доцільності фінансування дитячо-юнацького спорту, врахувавши сучасні особливості економічного стану країни.

Оскільки коефіцієнт конкордації $W=0,304$ значущий на рівні $p<0,05$, можемо зробити висновок, що експертиза відбулася, і думки експертів узгоджені.

Таблиця 7.10

**Оцінка ставлення до тренера-легіонера національної збірної команди
України в спортивних іграх (n=10)**

Об'єкт експертизи	Статистичні показники				
	\bar{x}	S	Me	25 %	75 %
Так, бо рівень баскетболу в світі вищий загалом і це дасть можливість отримати нові бачення з ведення підготовчого процесу та змагальної діяльності в сучасному стилі	3,1	0,9	3	2	4
Так, якщо тренер працюватиме в українському чемпіонаті з клубною командою в якості головного тренера, або тренера-асистента, що надасть можливість контролю за кандидатами до національної збірної	2,5	0,7	3	2	3
Ні, бо в нас достатньо власних спеціалістів високого рівня	1,5	1,0	1	1	2
Ні, бо специфіка роботи тренера національної збірної вимагає від фахівця швидкого взаєморозуміння з гравцями, що ускладнюється через мовний бар'єр, різний менталітет і суттєві відмінності спортивної підготовки (погляди на стратегію підготовки і тактику, технічну, фізичну та психологічну підготовленість)	2,9	1,3	3,5	2	4

Для графічної ілюстрації результати експертизи також представлені на рисунку 7.17.

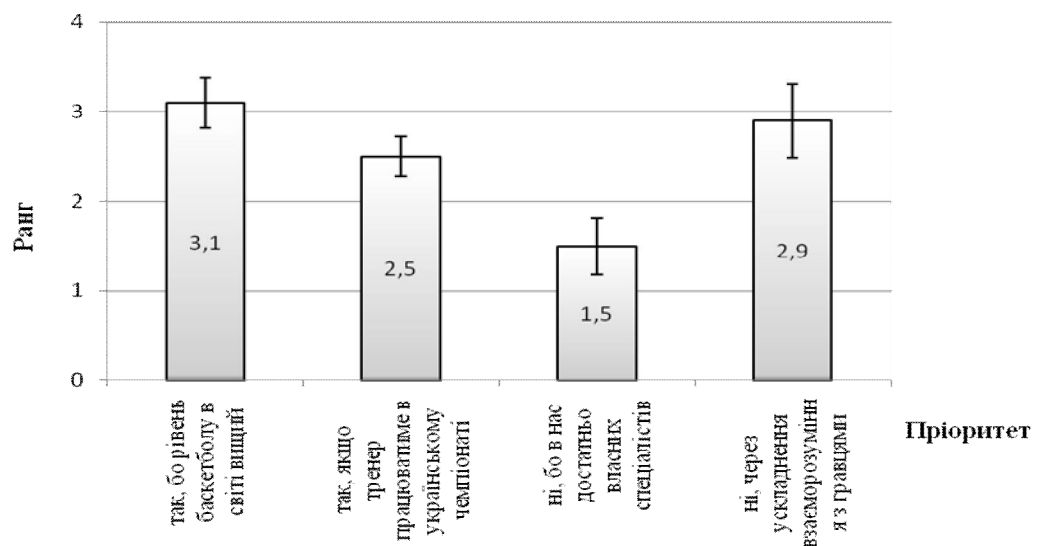

Рис. 7.17. Ранг (середнє арифметичне значення і стандартна помилка) рішень питання ставлення до тренера-легіонера національної збірної команди України в спортивних іграх (n=10)

Для характеристики рангової оцінки визначалися медіана, нижній і верхній квантилі Me (25 %; 75 %) і розмах, які представлені на рисунку 7.18.

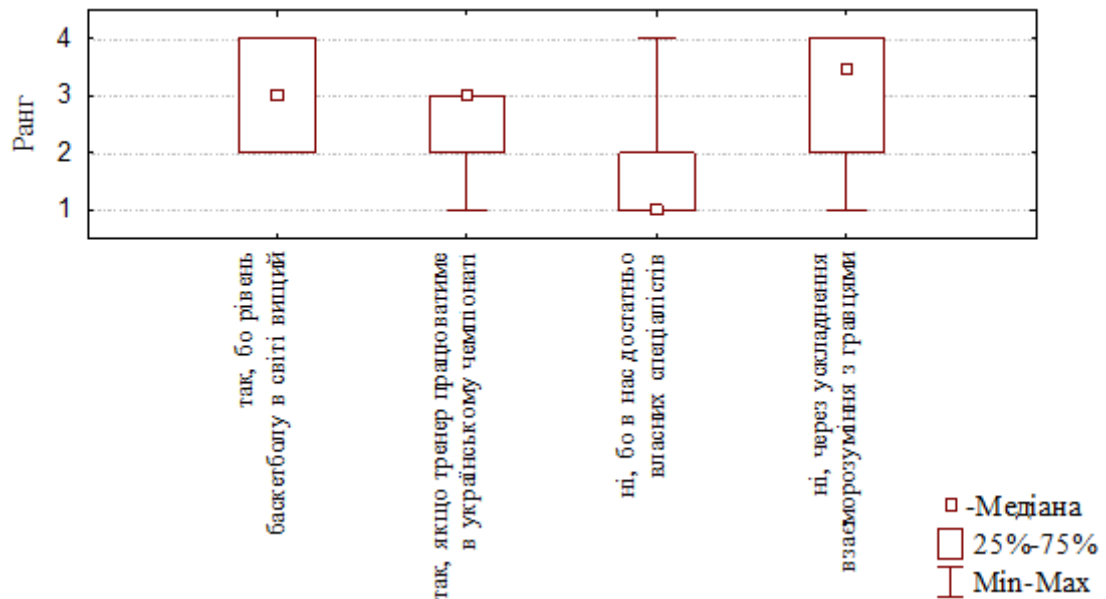

Рис. 7.18. Рангова оцінка (медіана, нижній і верхній квантилі, розмах) ставлення до тренера-легіонера національної збірної команди України в спортивних іграх (n=10)

Дев'яте питання про ставлення щодо тренера-легіонера на посаду національної збірної команди України в спортивних іграх показало 50-ти відсотковий розподіл, подібний поглядам суспільства щодо керівництва на державному рівні. Фахові респонденти сказали «ні» закордонному тренеру, пам'ятаючи гучні прізвища видатних тренерів (І. Турчин, В. Лобановський, Є. Кочергіна, Л. Ратнер, В. Рижов), які своєю наполегливою працею і успіхами вихованців довели спроможність українців демонструвати високі результати.

Науковці, які висловили довіру тренеру-легіонеру, звісно, покладають власні сподівання не на пересічного тренера з закордонним паспортом, а фахівця високого світового рівня, який застосує знання, вміння і навички для створення боєздатного колективу в короткий термін, демонструє сучасні творчі підходи до роботи, привнесе новітні технології в навчально-тренувальний процес і ведення змагальної діяльності.

Детальне вивчення сучасних тенденцій розвитку спортивних ігор у світі спонукає до розгляду питань, що формують організаційні процеси в роботі з національними збірними. Так, наступним було визначення статусу тренера, або конкретизація його обов'язків протягом сезону.

В таблиці 7.11 представлені статистичні показники оцінок експертів по визначенню можливості та доцільності фінансування дитячо-юнацького спорту, врахувавши сучасні особливості економічного стану країни.

Оскільки коефіцієнт конкордації $W=0,500$ значущий на рівні $p<0,01$, можемо зробити висновок, що експертиза відбулася, і думки експертів узгоджені.

Таблиця 7.11

Оцінка рішень щодо характеристики статусу тренера національної збірної України в спортивних іграх (n=10)

Об'єкт експертизи	Статистичні показники				
	\bar{x}	S	Me	25 %	75 %
Тренер має працювати в якості головного тренера з клубною командою протягом року, щоб не втратити відчуття і досвід ведення гри	1,8	0,4	2	2	2
Тренер має зосередитися на теоретичній і методичній роботі, стежити за змагальною діяльністю гравців-кандидатів до лав національної збірної і тісно співпрацювати щодо їх підготовки з тренерами українських клубних команд, контролювати статистику українських легіонерів за кордоном і надавати вчасні рекомендації, слідкувати за виступами збірних-конкурентів у боротьбі на міжнародній арені	3,6	0,5	4	3	4
Тренер має працювати в якості тренера-асистента з клубною командою протягом року, щоб знаходитись у діючому підготовчому і змагальному процесі, але мати можливість дистанційно працювати з кандидатами до лав національної збірної	2,9	1,2	3	2	4
Тренер має зосередитись на підвищенні кваліфікації, відвідуючи методичні та практичні семінари за кордоном і відстежувати сучасні тенденції розвитку виду спорту в світі	1,7	0,9	1	1	3

Для графічної ілюстрації результати експертизи також представлені на рисунку 7.19.

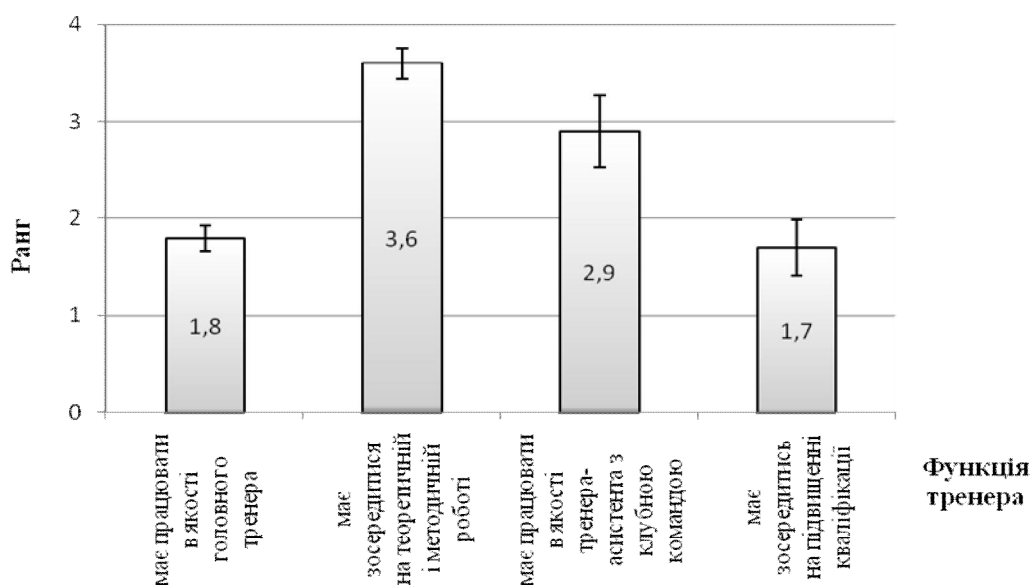

Рис. 7.19. Ранг (середнє арифметичне значення і стандартна помилка) рішень щодо характеристики статусу тренера національної збірної України в спортивних іграх (n=10)

Для характеристики рангової оцінки визначалися медіана, нижній і верхній квантілі Me (25 %; 75 %) і розмах, які представлені на рисунку 7.20.

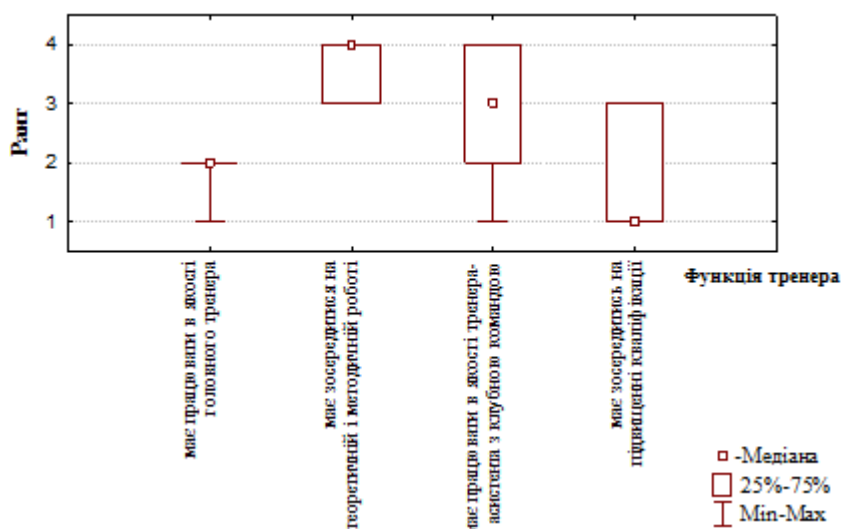

Рис. 7.20. Рангова оцінка (медіана, нижній і верхній квантілі, розмах) рішень щодо характеристики статусу тренера національної збірної України в спортивних іграх (n=10)

Більшість респондентів визначились на користь відповіді, що вимагає від тренера зосередження на теоретично-методичній роботі та змагальній

діяльності гравців-кандидатів до лав національної збірної, тісної співпраці щодо їх підготовки з тренерами українських клубних команд, контролю статистики українських легіонерів і, за необхідності, вчасних рекомендацій. Це надає можливість стеження за виступами збірних-конкурентів у боротьбі на міжнародній арені та творчого самовдосконалення, що є неможливим при практичній роботі з конкретною клубною командою.

Наступне питання про необхідність покращення методичного забезпечення підготовки і підвищення кваліфікації тренерських кадрів дало змогу експертам висловитись щодо важливості проведення системної роботи з підвищення кваліфікації та подальшого ліцензування на всіх рівнях роботи. Тренер зобов'язаний методично розвиватись, прогресувати відповідно до сучасних тенденцій розвитку спорту, що можливо при навчанні та контролі.

Таблиця 7.12

Оцінка рішень питання визначення можливості та доцільності фінансування дитячо-юнацького спорту, врахувавши сучасні особливості економічного стану країни (n=10)

Об'єкт експертизи	Статистичні показники				
	\bar{x}	S	Me	25 %	75 %
Проводити системну масову роботу з підвищення кваліфікації та подальше ліцензування на всіх рівнях	3,3	1,1	4	3	4
Залучати іноземних фахівців для проведення українських методичних і практичних семінарів	2,1	0,7	2	2	3
Надати можливість кращим українським фахівцям отримати досвід, системно беручи участь у практичних семінарах і конференціях, що відбуваються в міжнародних центрах підготовки	2,8	1,0	3	2	4
Створити підґрунтя для прогресивного саморозвитку тренерів у регіонах	1,8	1,1	1	1	3

В таблиці 7.12 представлені статистичні показники оцінок експертів по визначенню можливості та доцільності фінансування дитячо-юнацького спорту, врахувавши сучасні особливості економічного стану країни. Оскільки коефіцієнт конкордації $W=0,276$ значущий на рівні $p<0,05$, можемо зробити висновок, що експертиза відбулася, і думки експертів узгоджені.

Для графічної ілюстрації результату експертизи також представлені на рисунку 7.21.

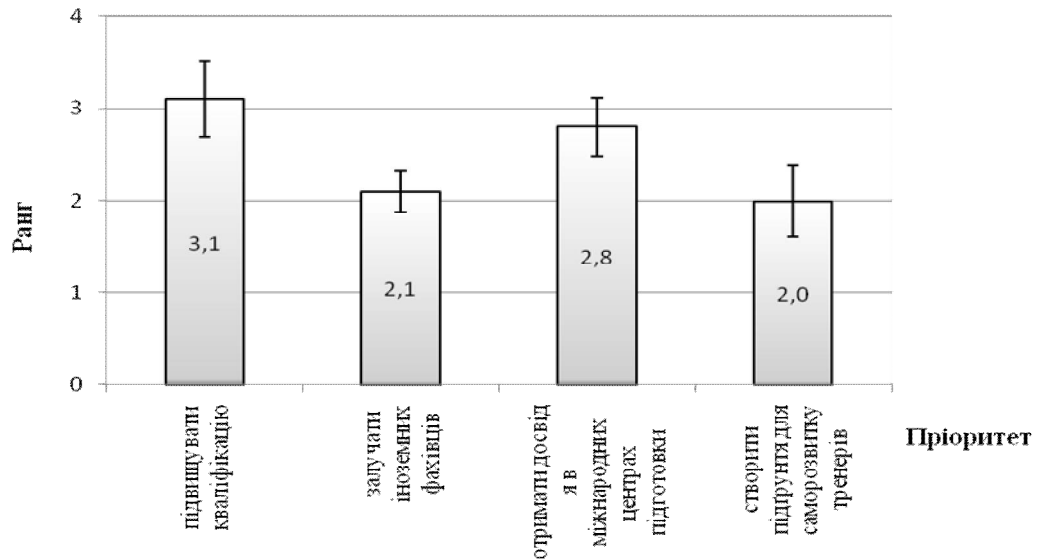

Рис. 7.21. Ранг (середнє арифметичне значення і стандартна помилка) рішень питання, яким чином необхідно покращити методичне забезпечення підготовки і кваліфікацію тренерських кадрів (n=10)

Для характеристики рангової оцінки визначалися медіана, нижній і верхній квантілі Me (25 %; 75 %) і розмах, які представлені на рисунку 7.22.

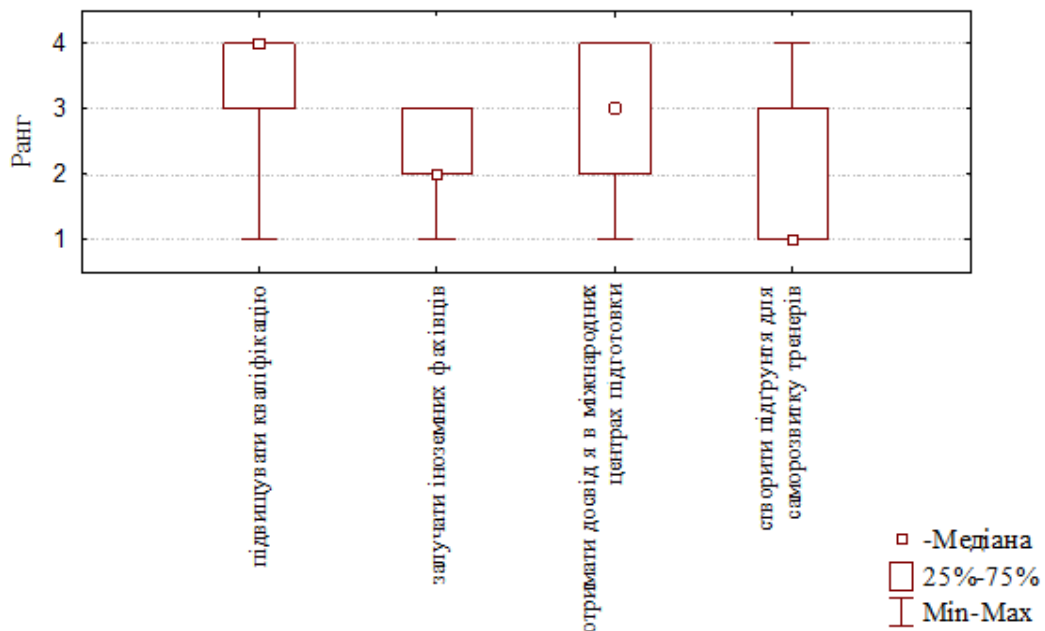

Рис. 7.22. Рангова оцінка (медіана, нижній і верхній квантілі, розмах) визначення, яким чином необхідно покращити методичне забезпечення підготовки і кваліфікацію тренерських кадрів (n=10)

Три наступних питання до фахівців стосувались алгоритму відбору гравців до національних збірних, формування складу команд та технології підготовки, що часто призводить до серйозних непорозумінь на рівні федерацій і керівництва клубних команд.

Керівництво професійних команд завжди вважає доцільним більшість представництва власного клубу у збірних країни і часто апелює до менеджерів департаменту національних збірних команд з цього приводу через гнучкість і непрозорість важелів відбору. Важливо, щоб особливості відбору не змінювались під конкретних очільників національних збірних команд, а мали виважений і сталий характер. Доцільно шляхом обговорення обрати власний алгоритм вирішення цього питання, адже саме свідомий підхід до побудови толерантних стосунків керівництва федерацій з керівництвами професійних клубів призведе до подальшої плідної співпраці.

В таблиці 7.13 представлені статистичні показники оцінок експертів. Оскільки коефіцієнт конкордації $W=0,304$ значущий на рівні $p<0,05$, можемо зробити висновок, що експертиза відбулася, і думки експертів узгоджені.

Таблиця 7.13

Оцінка рішень питання, яким чином має відбуватись відбір гравців до національних збірних (n=10)

Об'єкт експертизи	Статистичні показники				
	\bar{x}	S	Me	25 %	75 %
Виключно за найкращими статистичними показниками і модельними характеристиками гравців у відповідності до визначених амплуа	2,9	1,1	3	3	4
За відповідністю до стратегії змагальної діяльності, яку представив тренер у плані підготовки під час конкурсного відбору на посаду головного тренера національної збірної	1,9	0,6	2	2	2
Повна довіра у відборі гравців тренерському штабу для плідної роботи, враховуючи упередження взаємної співпраці	3,3	1,1	4	3	4
Шляхом обговорення кандидатур гравців і відкритого голосування членів тренерської ради федерації з виду спорту	1,9	1,1	1,5	1	3

Для графічної ілюстрації результати експертизи також представлені на рисунку 7.23.

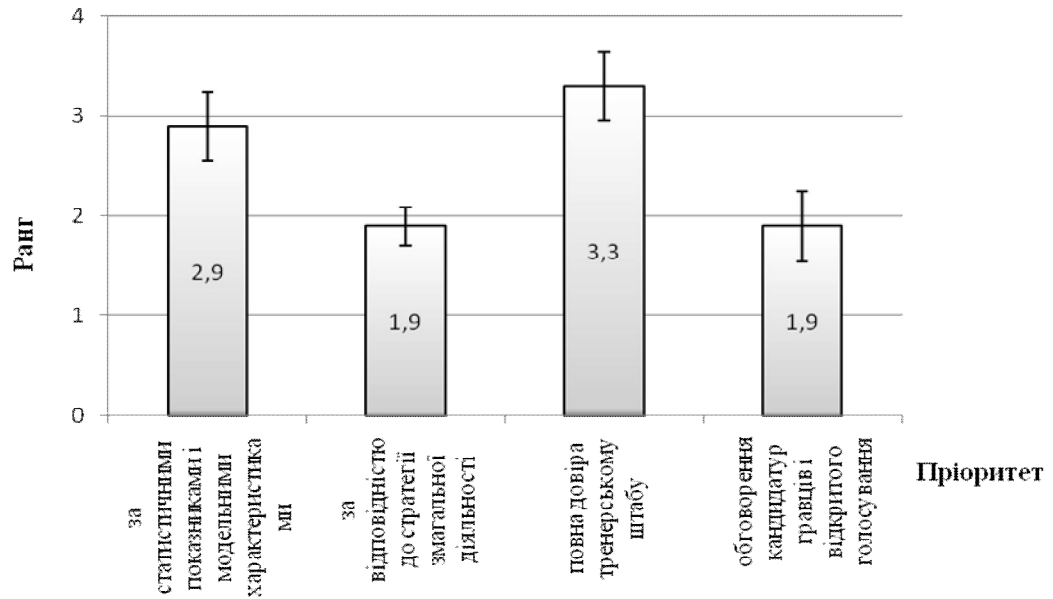

Рис. 7.23. Ранг (середнє арифметичне значення і стандартне відхилення) рішень питання, яким чином має відбуватись відбір гравців до національних збірних (n=10)

Для характеристики рангової оцінки визначалися медіана, нижній і верхній кватилі Me (25 %; 75 %) і розмах, які представлені на рисунку 7.24.

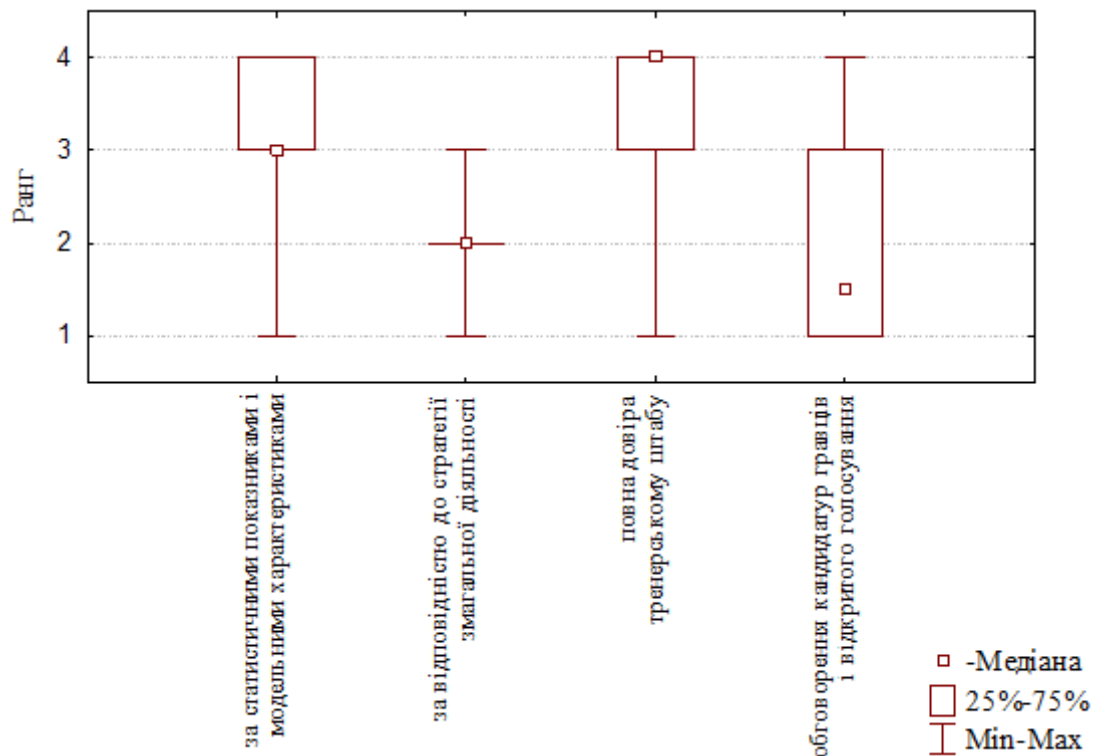

Рис. 7.24. Рангова оцінка (медіана, нижній і верхній кватилі, розмах) рішень, яким чином має відбуватись відбір гравців до національних збірних (n=10)

В таблиці 7.14 представлені статистичні показники оцінок експертів по вирішенню питання, яким чином необхідно формувати склад національних збірних команд України зі спортивних ігор.

Оскільки коефіцієнт конкордації $W=0,436$ значущий на рівні $p<0,01$, можемо зробити висновок, що експертиза відбулася, і думки експертів узгоджені.

Таблиця 7.14

Оцінка рішень питання, яким чином необхідно формувати склад національних збірних команд України зі спортивних ігор (n=10)

Об'єкт експертизи	Статистичні показники				
	\bar{x}	S	Me	25 %	75 %
Пріоритетно за рахунок учасників українського чемпіонату через можливість взаємодії з огляду корекції підготовчого процесу з керівництвом українських клубів і відсутністю проблем в організації навчально-тренувальних зборів і контрольних ігор національної збірної протягом сезону	2,5	1,1	3	1	3
Залучити значну кількість легіонерів через вищий загальний рівень іноземних чемпіонатів і можливість надбання потужного досвіду, який є необхідним національній збірній	3,2	0,9	3,5	2	4
Запропонувати зміну громадянства 2-3 іноземним гравцям високої кваліфікації та створювати боєздатний колектив навколо визнаних професіоналів	1,3	0,5	1	1	2
Оптимально поєднати зазначені вище особливості щодо формування складу національної збірної з пріоритетним визначенням найкращої підготовленості гравця в конкретному сезоні	3,0	0,9	3	2	4

Формування складу збірних команд потребує сучасних підходів з урахуванням впливу глобальних чинників. Зрозуміло, що пріоритетною має бути оцінка відповідності кандидата збірної команди до поставлених перед ним вимог (модельних характеристик змагальної діяльності, фізичної та психологічної підготовленості гравця на конкретному передзмагальному етапі підготовки).

Для графічної ілюстрації результати експертизи також представлені на рисунку 7.25.

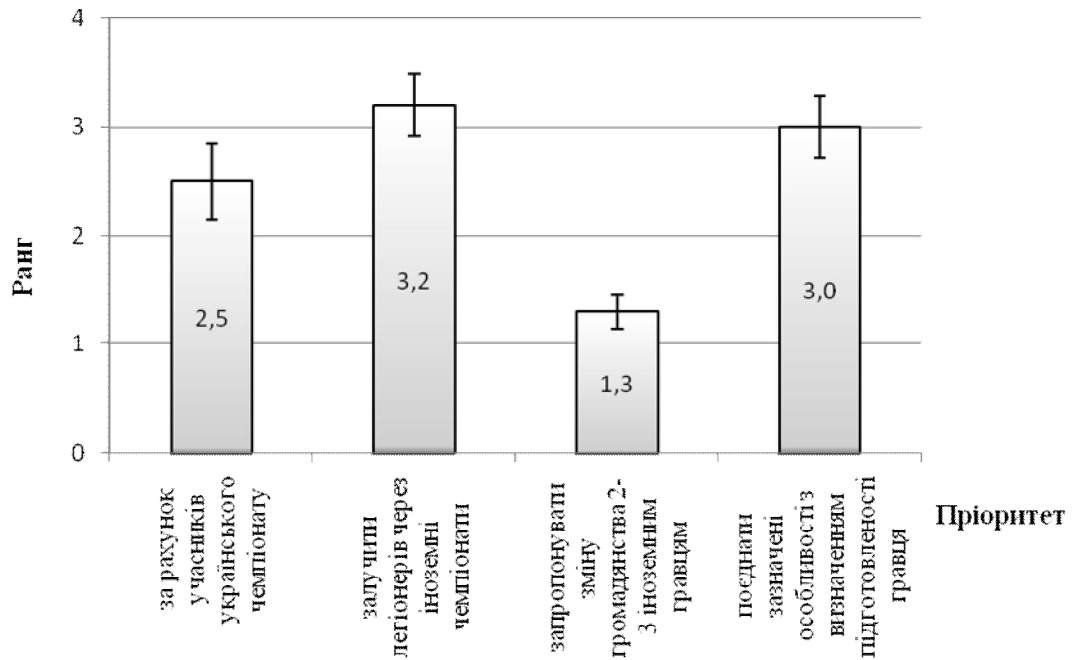

Рис. 7.25. Ранг (середнє арифметичне значення і стандартна помилка) рішень питання, яким чином необхідно формувати склад національних збірних команд України зі спортивних ігор (n=10)

Для характеристики рангової оцінки визначалися медіана, нижній і верхній кватилі Me (25 %; 75 %) і розмах, які представлені на рисунку 7.26.

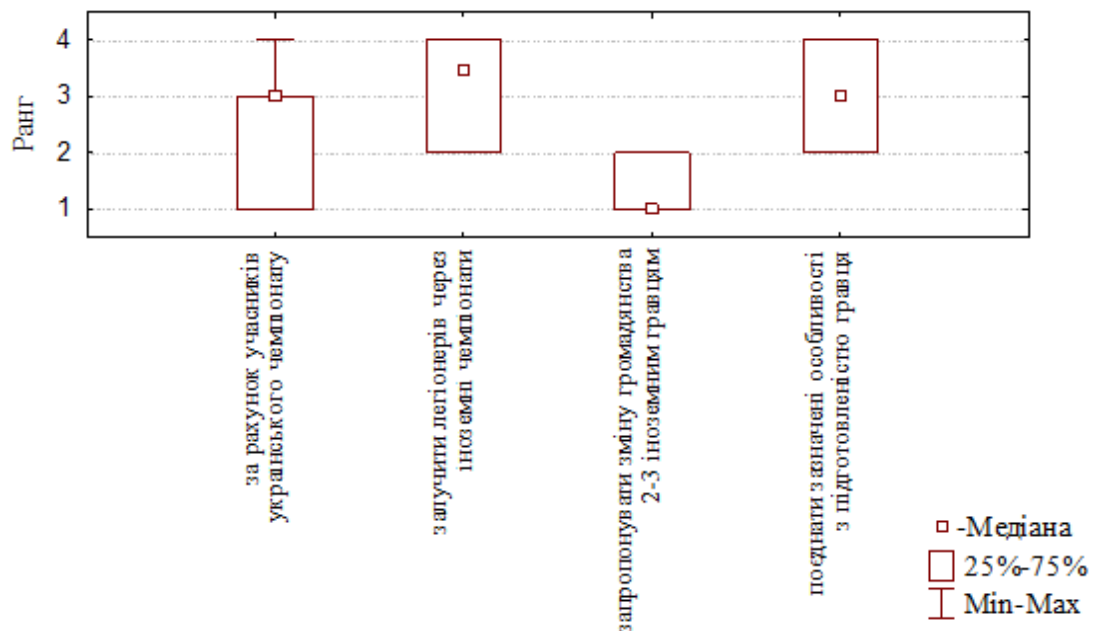

Рис. 7.26. Рангова оцінка (медіана, нижній і верхній кватилі, розмах) рішень питання, яким чином необхідно формувати склад національних збірних команд України зі спортивних ігор (n=10)

В таблиці 7.15 представлені статистичні показники оцінок експертів по визначенню пріоритетного чинника технології підготовчого процесу в національній збірній команді України зі спортивних ігор. Оскільки коефіцієнт конкордації $W=0,756$ значущий на рівні $p<0,001$, можемо зробити висновок, що експертиза відбулася, і думки експертів узгоджені.

Таблиця 7.15

Оцінка рішень визначення пріоритетного чинника технології підготовчого процесу в національній збірній команді України зі спортивних ігор (n=10)

Об'єкт експертизи	Статистичні показники				
	\bar{x}	S	Me	25 %	75 %
Диференціація складу гравців на групи (основний склад, регулярна заміна, розширений склад, перспективний резерв), з гнучким підходом до заміни на перших зборах основних гравців перспективним резервом відповідного амплуа з метою збереження повноцінного навчально-тренувального процесу	3,7	0,7	4	4	4
Планування навчально-тренувального процесу без урахування особливостей прибуття гравців до лав національної збірної	1,4	0,7	1	1	2
Моделювання підготовчого процесу з урахуванням можливостей участі кандидатів у повноцінному навчально-тренувальному процесі національної збірної та вчасна корекція	3,2	0,4	3	3	3
Застосування комп'ютерних технологій дистанційної тактичної підготовки, розраховуючи на прибуття гравців у своїй кращій спортивній формі щодо фізичної і техніко-тактичної підготовленості	1,7	0,5	2	1	2

Більшість респондентів обрала диференціацію складу гравців-кандидатів у національні збірні країни через розуміння сучасних тенденцій розвитку спортивних ігор. Вже неможливо протистояти міграції спортсменів, тому доцільно знайти інший вихід. Планування навчально-тренувальної роботи на зборах з урахуванням чинників глобалізації вже застосовують іноземні спеціалісти і це знаходить позитивне відображення.

Для графічної ілюстрації результати експертизи також представлені на рисунку 7.27.

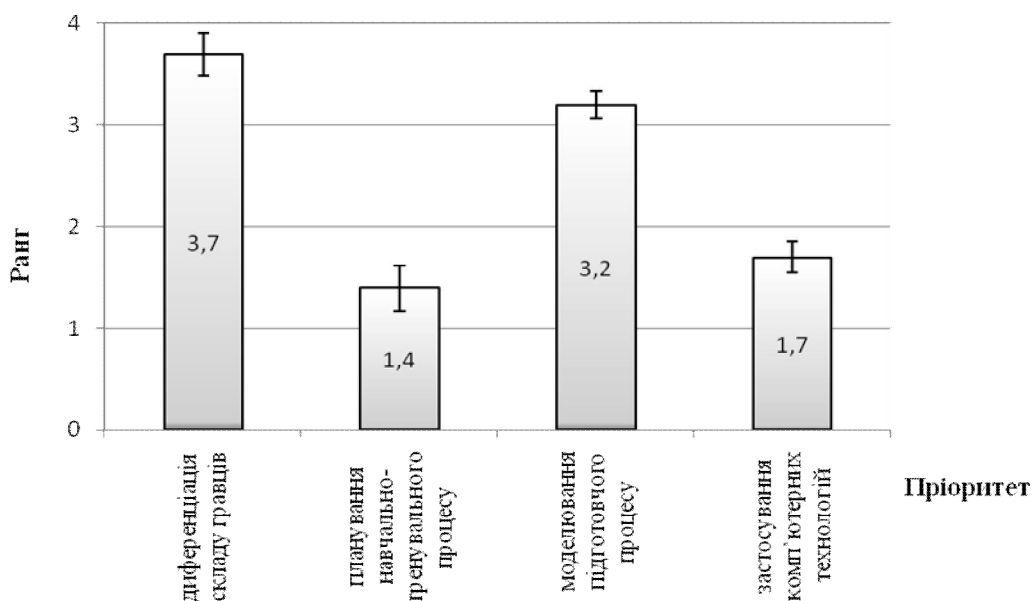

Рис. 7.27. Ранг (середнє арифметичне значення і стандартна помилка) рішень питання по визначенню пріоритетного чинника технології підготовчого процесу в збірній команді України зі спортивних ігор (n=10)

Для характеристики рангової оцінки визначалися медіана, нижній і верхній квантілі Me (25 %; 75 %) і розмах, які представлені на рисунку 7.28.

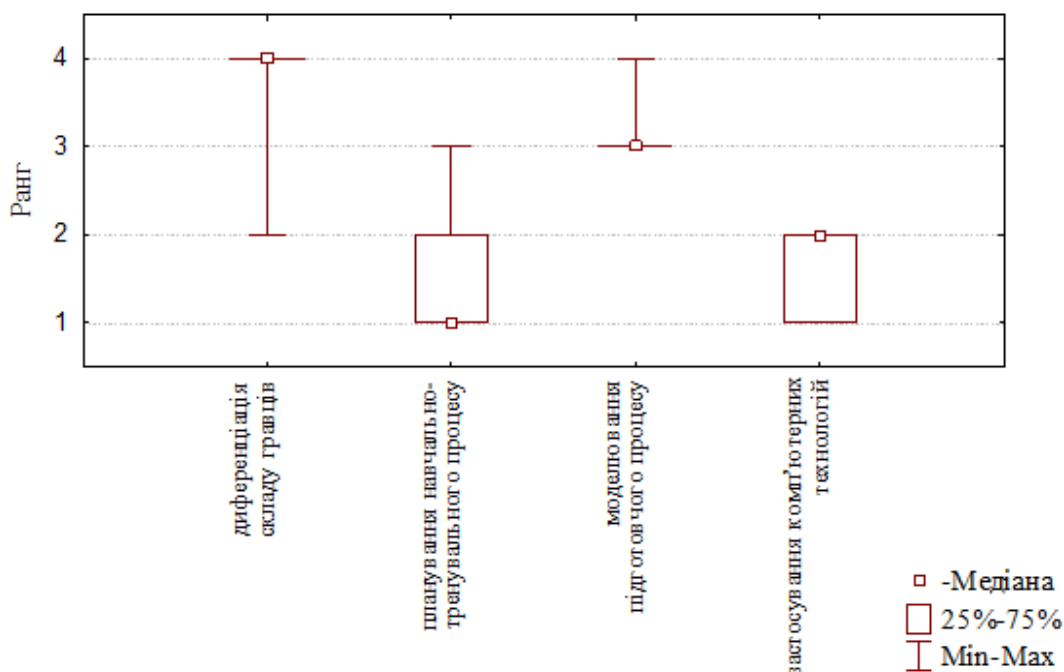

Рис. 7.28. Рангова оцінка (медіана, нижній і верхній квантілі, розмах) визначення пріоритетного чинника технології підготовчого процесу в національній збірній команді України зі спортивних ігор (n=10)

В таблиці 7.16 представлені статистичні показники оцінок експертів по рішенню питання, яким чином можна повернути увагу сучасного українського вболівальника до спортивних ігор. Питання неймовірно важливе для подальшого їх розвитку в країні. Попри особисті амбіції, бажання реалізації власного потенціалу і фінансові здобутки слід пам'ятати, що спортсмени виступають для людей, створюючи видовище і мають отримувати підтримку вболівальників. Порожні трибуни негативно впливають на спортивну боротьбу на майданчиках і в цьому плані спортивні ігри потребують фахового втручання спеціалістів ЗМІ та піар-менеджерів.

Оскільки коефіцієнт конкордації $W=0,612$ значущий на рівні $p<0,001$, можемо зробити висновок, що експертиза відбулася, і думки експертів узгоджені.

Таблиця 7.16

Оцінка рішень питання, яким чином можна повернути увагу сучасного українського вболівальника до спортивних ігор (n=10)

Об'єкт експертизи	Статистичні показники				
	\bar{x}	S	Me	25 %	75 %
Зосередити сили федерацій на підготовці дитячо-юнацького спорту і готувати видатних професіоналів, яких у майбутньому захочуть побачити пересічні громадяни України на змаганнях	3,1	1,0	3	3	4
Потужно розвивати масовий і аматорський спорт, який надасть підґрунтя для відбору і подальшого прогресу в підготовці	1,8	0,4	2	2	2
Активно пропагувати широкому загалу в засобах масової інформації існуючих кумирів, як приклад можливості досягнення успіхів, слави і матеріального достатку	1,5	0,8	1	1	2
Системно мотивувати населення до занять спортивними іграми як до засобу здорового способу життя, формувати моду на спортивні ігри через неповторність колективного виховного процесу та гармонійного розвитку організму за допомогою гри	3,6	0,5	4	3	4

Для графічної ілюстрації результати експертизи також представлені на рисунку 7.29.

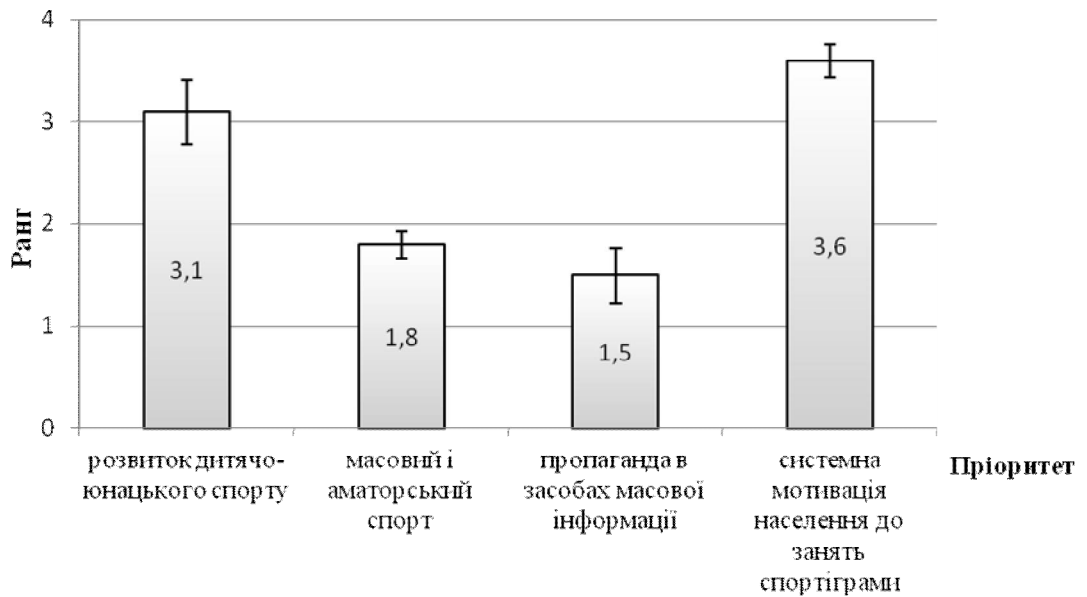

Рис. 7.29. Ранг (середнє арифметичне значення і стандартна помилка) рішень питання, яким чином можна повернути увагу сучасного українського вболівальника до спортивних ігор (n=10)

Для характеристики рангової оцінки визначалися медіана, нижній і верхній квантилі Me (25 %; 75 %) і розмах, які представлені на рисунку 7.30.

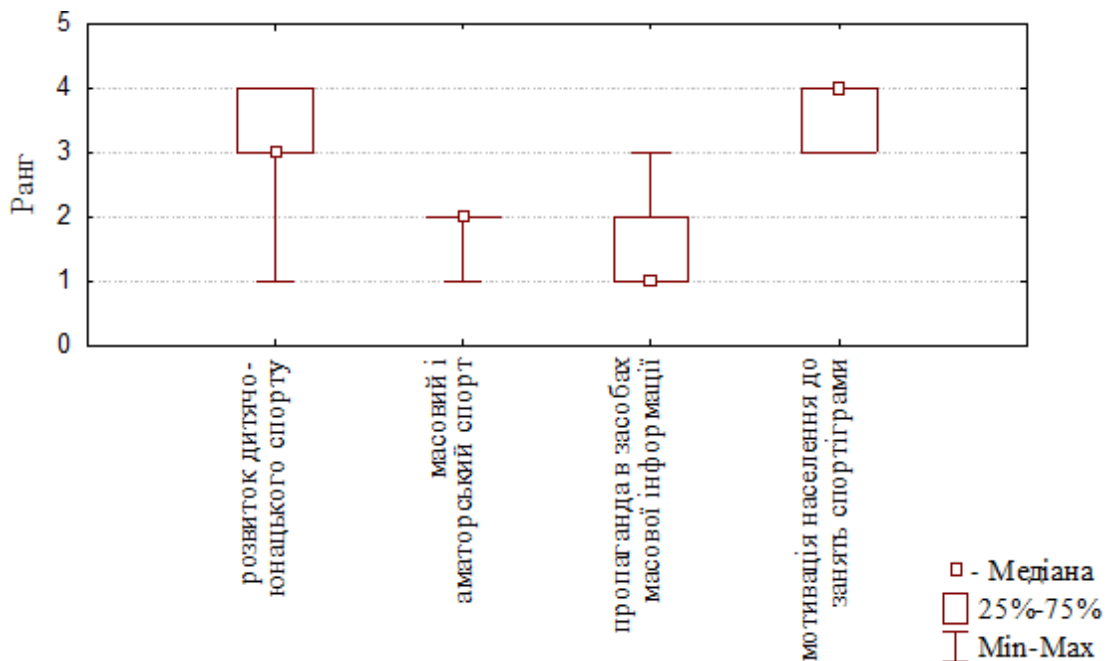

Рис. 7.30. Рангова оцінка (медіана, нижній і верхній квантилі, розмах) рішень питання, яким чином можна повернути увагу сучасного українського вболівальника до спортивних ігор (n=10)

Опитані спеціалісти досить одностайно сформуливали позицію, що свідчить про взаєморозуміння серед науковців і підкреслює неоднозначність творчих підходів серед практиків. Науковці обрали шлях обговорення кандидатур гравців і подальшого відкритого голосування членів тренерської ради федерації з виду спорту з метою конструктивного діалогу та оптимального відбору до лав національних збірних; не конкретизували формування складу за рахунок легіонерів, іноземців чи гравців українських чемпіонатів, вважаючи, що саме оптимальне поєднання при визначенні найкращої підготовленості гравця в конкретному сезоні є пріоритетним; віддали перевагу диференціації складу гравців на групи (основний склад, регулярна заміна, розширений склад, перспективний резерв), з гнучким підходом до заміни на перших зборах основних гравців перспективним резервом відповідного амплуа з метою збереження повноцінного навчально-тренувального процесу, подальшого прогресу молодого покоління, безболісного та поступового омолодження національних збірних команд.

Процеси глобалізації, що істотно впливають на сучасний спорт та формують як переваги, так і негативні сторони, призводять до втрати відданого українського вболівальника. Інформаційний доступ до спортивної статистики і відеопереглядів у Інтернет, хаотична міграція і невиправдана селекція гравців у клубах, відсутність повноцінних протистоянь спортсменів-зірок, загальні низькі результати на міжнародній арені національних збірних і тотальні економічні проблеми українців спустошили трибуни спортивних арен. Але так не має бути, адже спортивні ігри в світі посідають провідні позиції, а їх популярність в Україні традиційно високою була завжди. Останнім питанням до спеціалістів було визначити напрямок спрямування зусиль для повернення уваги сучасного вболівальника до спортивних ігор. І хоча всі представлені відповіді повинні знайти відображення в реальному житті, експертна думка, переважним чином, зупинилась на необхідності закладення потужної основи майбутніх дій, а саме системної мотивації населення до занять спортивними іграми як до засобу здорового способу

життя, формування моди на заняття спортивними іграми через неповторність колективного виховного процесу та гармонійного розвитку організму. Такий підхід призведе до масового зацікавлення спортивними іграми, надасть можливість повноцінного відбору і природної конкуренції, що в свою чергу підвищить загальний рівень майстерності гравців і приверне увагу широкого загалу до цікавих спортивних баталій.

7.4. Методичні особливості формування програм інтегральної підготовки висококваліфікованих баскетболістів в умовах дії глобальних чинників

Через міграцію спортсменів назріло питання змін стосовно підходів до формування планів підготовки команд, де ключове місце має посісти інтегральна підготовка як найбільш ефективний вид, у якому об'єднуються сукупні зусилля, демонструючи загальний техніко-тактичний, фізичний і морально-вольовий потенціал гравців і тренера. Поєднання видів підготовки, що застосовані в ігровому і змагальному процесах, дає можливість виявити сильні та слабкі сторони для подальшого вдосконалення навчально-тренувального процесу, проаналізувати і зробити максимально реалістичні висновки щодо внесення змін у поточний план підготовки.

Педагогічний аналіз планів підготовки чоловічих і жіночих збірних команд України (кадетських, юніорських, молодіжних, національних) свідчить про наявність досить незначних об'ємів роботи, які відведено на інтегральну підготовку – 12–15 %. Враховуючи, що національні збірні команди України мають досить обмежений час на підготовку через виступи більшості гравців за клубні команди і фінансово-економічні можливості федерації баскетболу України, саме інтегральна підготовка може сприяти досягненню позитивних ефектів у навчально-тренувальному процесі. Вплив чинників глобалізації на спорт вищих досягнень є предметом наукових розвідок вітчизняних і закордонних фахівців.

Інтегральна підготовка – це єдина система тренувальних впливів, що

покликана реалізувати тренувальні ефекти окремих сторін підготовки (фізичної, технічної, тактичної, психологічної, теоретичної) в змагальній діяльності для реалізації стратегічних завдань командної спортивної боротьби [165-167].

Інтегральна підготовка передбачає:

- цілеспрямовану роботу над вдосконаленням окремих якостей або сторін підготовленості;
- забезпечення злагодженості комплексних проявів всіх сторін підготовленості в змагальній діяльності.

Одним з провідних чинників інтегральної підготовки баскетболістів є виконання завдань з інтенсивністю, що моделює змагальні навантаження, яка близька або перевищує їх за кількісними й якісними показниками. В процесі тренування використовують зменшення пауз відпочинку між ігровими фазами, зменшують час пояснення та ін., що дозволяє підвищити інтенсивність навчально-тренувальних занять.

Кожна зі сторін підготовленості баскетболістів у визначеній мірі формується внаслідок використання спрямованих (специфічних) методів і засобів. Загальновідомо, що окремі якості та здібності, що проявляються в локальних вправах, не можуть в повному обсязі бути представленими в змагальній діяльності. Для цього необхідне застосування важливого розділу підготовки, який спрямований на об'єднання різних сторін підготовленості, якостей і здібностей у єдиному комплексі. Основне завдання інтегральної підготовки баскетболістів – забезпечити злагодженість та ефективність комплексного прояву багатогранних складових, які в сукупності визначають успішність змагальної діяльності [174, 308].

Разом з тим, для повноцінної інтегральної підготовки баскетболістів, яка передбачає комплексне вдосконалення різних видів підготовленості, доцільно виокремити такі важливі напрямки:

- удосконалення індивідуальних техніко-тактичних дій;
- удосконалення здібностей до максимальної реалізації функціональних

можливостей;

- удосконалення здатності до переходу від максимальної рухової активності до періодів відносного відпочинку для забезпечення високої працездатності в змагальному процесі.

Інтегральна підготовка спроможна підсилити весь комплекс здібностей спортсмена до прояву якостей, необхідних для демонстрації високих результатів. Подібний стан визначає підготовленість баскетболістів, яка включає високий рівень тренуваності та інших складових спортивної майстерності: теоретичні знання, психологічну впевненість і рівновагу.

Для планомірного сприяння зростаючому функціональному потенціалу баскетболістів протягом сезону обсяг засобів інтегрального впливу в річному макроциклі має збільшуватись із наближенням до відповідальних зустрічей, а в багаторічній підготовці – на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей.

В спортивних іграх взагалі, та в баскетболі зокрема, основними засобами інтегральної підготовки є змагання різного рівня (від навчально-тренувальних до офіційних включно). На етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей, високий рівень спортивної майстерності досягається шляхом надбання відповідних кількісних показників офіційної змагальної практики різних рівнів. Це той випадок, коли кількість сприяє якості гри, вдосконаленню окремих технічних елементів і відпрацюванню тактичних схем. Спеціальні та додаткові вправи на вдосконалення технічної та тактичної підготовленості, набуття фізичної досконалості та відповідні психологічні здібності не мають такого стійкого ефекту як отриманий досвід, що набутий в спортивній боротьбі, коли іншого значення набуває відповідальність за результат гри в умовах неоднозначного суддівства, тиску глядачів та ін.

Проведення навчально-тренувальних ігор, в умовах, що максимально наближені до офіційних змагань, вимагає постановки і вирішення конкретних завдань, а саме:

- удосконалення техніко-тактичних дій, вивчених раніше в індивідуальних, групових і командних вправах в умовах змагальної діяльності;

- відтворення умов змагальної боротьби у вправах і навчально-тренувальних заняттях;

- моделювання тактичних схем гри з майбутнім суперником у нападі та захисті;

- підготовка запасних гравців і перспективного резерву для гри в основному складі.

Ефективними на тренуваннях є змагання команд, які сформовані з двох або трьох гравців, що надає підвищення інтенсивності ігровим вправам і напруженості, а також в ситуації, коли команда з меншим чисельним складом грає проти команди, вкомплектованої більшим числом гравців (за умов приблизно рівної кваліфікації та підготовленості).

З метою підвищення ефекту від інтегральної підготовки застосовують методичні прийоми, які ускладнюють або спрощують змагальну діяльність:

- ускладнення умов за рахунок обмеження розмірів майданчика, більшої кількості захисників, м'ячів при виконанні ігрових вправ; застосування вправ з примусовим лідерством з метою формування вольових якостей і відпрацювання арсеналу індивідуальної майстерності; проведення змагань з більш сильним або «незручним» суперником; проведення зборів у несприятливих кліматичних умовах та ін.;

- полегшення умов за рахунок застосування різних модельних засобів (баскетбольні стійки, пасивний захист); зменшення дистанцій для виконання звичних вправ на майданчику з метою якісного зосередження на техніці виконання; організація та проведення змагань з більш слабкими або «зручними» суперниками з метою відпрацювання тактичних схем або підняття самооцінки гравців;

- інтенсифікація інтегральної підготовки за допомогою збільшення розмірів майданчика, зменшення часу володіння м'ячем, збільшення

тривалості змагальної діяльності.

Значна роль у вирішенні завдань інтегральної підготовки відводиться вправам спеціально-підготовчого характеру, які максимально наближені за структурою й особливостями діяльності функціональних систем організму до змагального процесу. На навчально-тренувальних зборах важливе систематичне моделювання факторів, що відволікають увагу (наприклад, виконання техніко-тактичних дій на тлі стомлення).

В процесі побудови плану підготовки конкретної команди, важливо зрозуміти, що в сучасних умовах міграції баскетболістів, коли склад клубних команд суттєво змінюється щосезону, а в національних збірних командах наявні вимушені зміни через віковий ценз, рівні підготовленості та тактичні вподобання тренерів, саме інтегральна підготовка дає можливість досягти найвищого навчально-тренувального ефекту.

Сучасні тенденції розвитку баскетболу в світі свідчать про постійний пошук шляхів удосконалення процесу підготовки національних збірних команд з метою успішного виступу на міжнародній арені та досягнення максимально високих спортивних досягнень [177, 250, 389, 407]. Особливості сьогодення вимагають пошуку нових шляхів подолання проблем удосконалення навчально-тренувального процесу за допомогою оптимізації організаційно-методичних підходів до формування підготовки національних збірних команд [86, 308].

Кожна національна збірна команда обирає власну форму підготовчого процесу до головних змагань макроциклу. Основні складові, які впливають на вибір оптимального варіанту організації підготовки і, значною мірою, лімітують його ефективність, доцільно охарактеризувати наступним чином:

- матеріально-технічне забезпечення процесу підготовки;
- фінансове забезпечення процесу підготовки;
- терміни процесу підготовки з відповідною узгодженістю щодо календаря головних змагань і національних чемпіонатів гравців, які залучені до складу національної збірної команди.

Офіційні міжнародні змагання – чемпіонати Європи, світу, Олімпійські ігри, розіграші європейських кубкових турнірів протягом існування змінювали формули проведення: за кількістю учасників, формою проведення (тури, відбіркові матчі, групові турніри), за часом проведення (міжсезоння, протягом сезону). Розвиток спорту зазнає подібних змін для популяризації власного виду спорту. Чоловіча національна збірна США з баскетболу 18 разів брала участь в Іграх Олімпіад і за кількістю золотих медалей значно випереджає суперників: 1936, 1948, 1952, 1956, 1960, 1964, 1968, 1976, 1984, 1992, 1996, 2000, 2008, 2012, 2016 рр.; срібний призер – 1972 р.; бронзовий – 1988 р., 2004 р. Не викликає сумніву, що успіхи країни, яка подарувала світу баскетбол як спортивну гру, є традиційними, але крім створеної в країні найсильнішої ліги світу (НБА), потужної матеріально-технічної бази, можливостей і бажання запрошувати провідних спортсменів і тренерів світу, керівництво на відповідний рівень підіймає науково-методичне забезпечення, провокуючи на розвиток всі ланки управління навчально-тренувальним і змагальним процесами. Дійсно важливим є пошук можливостей удосконалення правил гри (саме американці є законодавцями більшості змін), застосування складних технічних способів виконання прийомів, цікавих тактичних рішень, та належне місце посідають наукові нововведення організаційно-адміністративного управління процесом підготовки, застосовуються нові форми роботи з кандидатами до лав національної збірної з урахуванням можливостей, які пропонує глобалізація спорту вищих досягнень (дистанційна підготовка спортсменів, аналіз і контроль змагальної діяльності, індивідуальні завдання та ін.).

Американська школа баскетболу має вражаючі успіхи, а досягнення спортсменів ґрунтуються не тільки на ефективній фізичній, техніко-тактичній і психологічній підготовленості гравців. Особливе ставлення управлінського штабу до сучасних наукових розробок протягом тривалого часу робить майже недосяжною мрію інших команд про олімпійське золото і є запорукою стабільних і впевнених перемог. Яскравим прикладом такого

ставлення може слугувати спроба нового підходу до побудови навчально-тренувального процесу жіночої національної збірної США перед Іграми XXVI Олімпіади 1996 р. в Атланті (США).

Загальновідомо, що жіночий баскетбол з'явився в програмі Ігор XXI Олімпіади у 1976 р. (Монреаль, Канада). З того часу жіноча національна баскетбольна команда США 10 разів брала участь в олімпійських турнірах (не пропустила жодного, крім 1980 р., коли спортсмени США бойкотували Ігри XXII Олімпіади в Москві (СРСР) за політичними мотивами) і може пишатись власними досягненнями: 8 золотих медалей, 1 – срібна (1976 р., Монреаль) і 1 – бронзова (1992 р., Барселона).

За рік до Ігор XXVI Олімпіади в Атланті американський баскетбольний тренерський штаб і керівні органи федерації баскетболу прийняли рішення створити належні умови для підготовки жіночої національної баскетбольної збірної команди США шляхом залучення спортсменів з професійних клубів США на один рік (а саме 13 баскетболісток) і створення збірної команди для повноцінного навчально-тренувального процесу в макроциклі з необхідною кількістю зборів, контрольних ігор і турнірів з національними збірними впливових баскетбольних держав, що можуть скласти гідну конкуренцію на Олімпіаді. Проект виявився фінансово-затратним: враховуючи систему підготовки найбільшими були витрати на світове турне, протягом якого збірна США зіграла по 3 гри з чемпіонками всіх континентів, іншими провідними національними збірними європейських країн, на спільні навчально-тренувальні збори з провідними національними збірними інших країн, на належне фінансування контрактів (заробітну плату) власним баскетболісткам, які припинили виступи за професійні баскетбольні клуби протягом макроциклу.

Не можна стверджувати, що перемога національної збірної команди США на олімпійському турнірі 1996 р. є наслідком нового підходу до побудови навчально-тренувального процесу керівництвом, але висока якість гри, ефективні техніко-тактичні дії гравців, що були продемонстровані під

час офіційної змагальної діяльності дозволяє зробити подібне припущення.

Більшість команд, що отримали можливість виступати в фінальній частині Ігор Олімпіад серед 12 кращих обирають підготовку в повноцінному макроциклі, де близько 2 місяців припадає на спільні тренування та навчально-тренувальні збори. Залежно від можливостей фінансування формується графік участі в турнірах і контрольних іграх.

Подібний підхід має індивідуалізовану спрямованість і, як правило, залежить від рівня соціально-економічної ситуації в країні. Наприклад, на підготовку до олімпійського турніру 2016 р. в Ріо-де-Жанейро бюджет національної чоловічої збірної Іспанії з баскетболу склав близько 5 млн. дол. США, чоловічої збірної РФ – 46,3 млн. руб., інші команди не оприлюднили власні бюджети, та з огляду на представлену різницю можна стверджувати, що бюджети різних країн значно відрізняються [7, 9, 13].

На тлі представленої інформації доречним є порівняльний аналіз ТОП-10 за версією журналу «Forbes» найбільш фінансово успішних олімпійців Ріо-де-Жанейро: 1. К. Дюрант (США, баскетбол) – 56,2 млн. дол. США; 2. Н. Джокович (Сербія, теніс) – 55,8 млн. дол. США; 3. Неймар (Бразилія, футбол) – 37,5 млн. дол. США; 4. Р. Надаля (Іспанія, теніс) – 37,5 млн. дол. США; 5. К. Нісікорі (Японія, теніс) – 33,5 млн. дол. США; 6. У. Болт (Ямайка, легка атлетика) – 32,5 млн. дол. США; 7. К. Ентоні (США, баскетбол) – 30,9 млн. дол. США; 8. С. Уільямс (США, теніс) – 28,9 млн. дол. США; 9. К. Ірвінг (США, баскетбол) – 27,6 млн. дол. США; 10. П. Джордж (США, баскетбол) – 24,1 млн. дол. США.

Доцільно звернути увагу, що до ТОП-10 за версією журналу «Forbes» найбільш фінансово успішних олімпійців Ріо-де-Жанейро потрапили 9 представників спортивних ігор, з яких 4 баскетболіста стартової п'ятірки національної збірної команди США.

Групові відбіркові змагання до фінальної частини чемпіонату Європи сьогодні відбуваються протягом змагального сезону. Специфікою процесу підготовки є обмеження в термінах. Звісно, мрія кожного тренера отримати

провідних гравців у найкращій спортивній формі. Історія спорту знає чимало випадків, коли для підготовки національних збірних команд відмінялись Кубки країни, скорочувались чемпіонати країни (і не тільки в СРСР).

В наш час процеси міграції, професіоналізації гравців і комерціалізації змагань унеможливили вірогідність і виправданість подібних рішень. Зараз від тренера та гравців вимагаються прояви максимальної реалізації індивідуальних можливостей, щоб створити психологічно боекватний колектив у достатньо короткий термін, визначитись з стилем гри і тактичними побудовами, розставити пріоритети в змагальній діяльності з конкретними суперниками.

Продуктивний підхід до формування ефективної організації підготовки протягом тривалого часу демонструють національні федерації, в минулому, югославської школи баскетболу. Залучаючи до активної допомоги батьків юних баскетболістів, на території Сербії, Македонії, Хорватії двічі на місяць відбуваються баскетбольні вихідні. Юні гравці збираються за амплуа в різних містах країни і проводять спільні тренування, де відточують власні навички, змагаючись у єдиноборствах з майбутніми суперниками, тим самим набуваючи безцінний досвід змагальної боротьби. Особливим підходом до організації такого навчально-тренувального процесу є підбір тренерами вправ, які є спеціалізованими для гравців конкретного амплуа. Тренування проходять цікаво і корисно через збереження ряду складових навчально-тренувального процесу, що неможливо, тренуючись лише в своїй команді:

- подібні дводенні збори проводять різні тренери, які мають власне бачення щодо шляхів розвитку баскетболу, а спортсмени набувають досвід шляхом отримання різноманітної інформації та не обмежені поглядами одного тренера на сучасні тенденції розвитку гри;

- спортсмени в ігровій формі отримують природній стимул до розвитку через протидію і взаємодію з іншими гравцями, що особливо важливо для гравців, які є лідерами своїх команд, що часто втрачають стимули для подальшого вдосконалення без належної конкуренції;

- поглиблена спеціалізація підготовки (акцентована увага гравцям конкретного амплуа), яка в рамках однієї команди практично неможлива;

- зміна умов тренування (споруди, інвентар, тренери, гравці, нові вправи), подорож і новий соціум гравців (необмежений тільки тренувальним процесом) призводять до подальшого позитивного спілкування.

Можливо, в такому поступовому і плановому підході до організації навчально-тренувального процесу зростаючого резерву криється секрет успіхів югославської школи баскетболу, яка не втратила провідних позицій у світовому баскетболі, навіть після трагічних подій, що пов'язані з болісними процесами поділу країни на кілька нових незалежних держав. Наприклад, національні збірні команди Сербії з баскетболу стабільно демонструють високі спортивні результати:

- чемпіонат світу, 2014 р. – 2-е місце (чоловіки), 8-е місце (жінки);
- чемпіонат Європи, 2015 р. – 1-е місце (жінки), 4-е місце (чоловіки);
- Ігри XXXI Олімпіади, 2016 рік – 2-е місце (чоловіки), 3-є місце (жінки);
- чемпіонат Європи, 2017 рік – 11-е місце (жінки), 2-е місце (чоловіки);

З діючого складу жіночої збірної Сербії з баскетболу, крім тренерського штабу, лише одна спортсменка брала участь у національному чемпіонаті Сербії, інші виступали за збірну в якості «легіонерів», які представляють клуби Угорщини, Італії, Чехії, РФ, Франції, Польщі, Швеції, Туреччини і США.

В чоловічій збірній Сербії, крім очільників, діючий склад сформовано трьома представниками ушавленого сербського клубу «Црвена Звезда» (Белград) та гравцями, які представляли професійні баскетбольні клуби Італії, Іспанії, Греції, Туреччини, РФ і США.

Окрім високого рівня технічної та тактичної підготовленості, обидві збірні демонстрували зіграний і психологічно потужний колектив, що досить важко при такому рівні спортивної міграції в збірній, тому є підстави вважати, що навички взаєморозуміння було закладено ще в дитинстві.

Висновки до розділу 7

Дитячо-юнацький спорт є платформою закладання подальших можливих успіхів, гармонійного фізичного розвитку юних гравців, формування вмінь і навичок техніко-тактичних дій, психологічної стійкості. Стрімка інформатизація суспільства, як чинника глобалізації, має потужно впливати і на дитячо-юнацький спорт, програма ДЮСШ має відповідати сучасним інноваційним підходам, що давно знаходять відображення в роботі закордонних фахівців, які працюють з віковими групами, відповідними етапам початкової, попередньої та спеціальної базової підготовки. Більш того, в спортивних іграх звичайною є практика, коли перспективний і талановитий спортсмен у віці 13–15 років змінює громадянство країни або центр підготовки (клуб). Ці проблеми є актуальними стосовно корекції питань підготовки до змагань в умовах дії глобальних чинників.

Вищенаведене дозволяє констатувати, що в процесі підготовки баскетболістів у ДЮСШ, СДЮШОР або ШВСМ наявний комплекс проблем, які безпосередньо пов'язані з впливом глобальних чинників на спорт вищих досягнень, а саме:

- невідповідність програмного матеріалу підготовки баскетболістів сучасним вимогам розвитку баскетболу в Україні через використання застарілих програм і методичних підходів;
- необхідність більш широкого застосування системи підвищення кваліфікації для тренерів з баскетболу, які працюють з дитячо-юнацькими колективами;
- поєднання в системі підготовки індивідуальних та інтегральних підходів для досягнення максимально високих результатів у різних видах підготовленості баскетболістів.

Аналіз результатів експертної оцінки впливових фахівців галузі фізичного виховання і спорту показав, що науковці в своїх підходах до вирішення проблем розвитку спортивних ігор стоять на таких позиціях: поділяють думку стосовно важливості розвитку спортивних ігор як

невід'ємної частини українського спорту, ухвалюють підтримку з боку держави дитячо-юнацького спорту як фундаментальної основи майбутніх досягнень; виділяють значущість демократичного і прозорого відбору кандидатів до національних збірних команд та призначення головних тренерів; обґрунтовано підкреслюють важливість збереження традицій з фаховим поєднанням інноваційних технологій підготовчого процесу; підтримують міграційні процеси спортсменів як можливість ефективної інтеграції українських національних збірних на міжнародний рівень шляхом залучення закордонного досвіду; виокремлюють необхідність підвищення кваліфікації тренерських кадрів і висловлюють готовність сприяти у науково-методичному забезпеченні.

Аналіз програм підготовки національних збірних команд України з баскетболу дозволив виявити проблемні моменти і недоліки:

- спортсмени мають низькі показники спеціальної фізичної підготовленості, що вимагає, проведення двох підвідних недільних мікроциклів для введення в режим повноцінної тренувальної роботи;
- дефіцит висококваліфікованих баскетболістів визначеного амплуа призводить до істотного зниження рівня конкуренції в складі команди;
- фізична невідповідність (антропометричні дані, об'єм м'язової маси), яка притаманна навіть гравцям-лідерам українських збірних команд у порівнянні з гравцями кращих європейських збірних команд;
- недостатність ігрового досвіду та змагальної практики на офіційному міжнародному рівні в режимі 7–9 ігор за 9–11 днів (на чемпіонаті Європи); невідповідність ігрової практики, яку баскетболісти отримують протягом ігрового сезону в національному чемпіонаті.

Внаслідок вищенаведеного, виникає комплекс психологічних проблем який, значною мірою, лімітує досягнення високих спортивних результатів на міжнародній арені. Крім цього, спостерігається недостатній рівень мотивації гравців, які є кандидатами до лав національних збірних команд.

Шляхами вирішення існуючої проблемної ситуації є певна корекція

тренувального процесу, а саме:

- збори для гравців одного амплуа, що проводять різні тренери, які мають власне бачення щодо шляхів розвитку баскетболу, а спортсмени набувають досвід шляхом отримання різносторонньої інформації;

- під час таких тренувальних занять спортсмени отримують природній стимул до подальшого розвитку через протидію і взаємодію з іншими, що особливо важливо для гравців, які є лідерами своїх команд і часто втрачають стимули для подальшого вдосконалення без належного рівня конкуренції;

- поглиблена спеціалізація підготовки (акцентована увага гравцям конкретного амплуа), яка в рамках однієї команди практично неможлива;

- зміна умов тренування та спілкування призводять до подальшого позитивного впливу на показники спортивної підготовленості.

Основні наукові результати сьомого розділу опубліковані у працях [273–275, 278–280, 282, 287, 291, 292].

РОЗДІЛ 8

АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Протягом останніх десятиліть фахівцями з'ясовано, що світові глобальні процеси не оминули й спортивну галузь [19, 27, 32, 214].

Вплив настільки суттєвий, що вимагає від спортивної індустрії значних змін [43, 232]. На процеси розвитку спортивних ігор впливає велика кількість чинників, що мають як політико-економічний і соціально-педагогічний характер [88, 145, 207], так і суто спортивну спрямованість [395, 403, 417]. Потужні зміни в спорті вищих досягнень, які викликані світовою глобалізацією і невідповідністю сучасним тенденціям розвитку видів спорту тільки збільшують низку проблем стосовно процесу багаторічної підготовки українських спортсменів і, як наслідок, призводить до зниження змагальних результатів [432-439].

Назріла необхідність істотної корекції сучасних підходів до формування стратегії розвитку спортивних ігор в Україні на всіх етапах багаторічного вдосконалення, змін в адміністративному управлінні, науково-методичному супроводженні, організації навчально-тренувального процесу і вдосконаленні змагальної діяльності з урахуванням власних національних спортивних традицій [23, 68, 133, 180] і закордонного досвіду [327, 372, 397].

Проблеми фінансово-економічного і політичного (в межах країни) характеру, які спіткали український спорт, призвели до істотного занепаду системи підготовки спортсменів високого класу, яка була дієвою в умовах СРСР. Економічні негаразди є невід'ємними супутниками становлення України як незалежної держави і формування адміністративно-правової бази, яка необхідна для функціонування спорту як важливої і відокремленої складової життєдіяльності суспільства. Перехід від однієї соціально-економічної формації до іншої зазвичай не є безболісним. Негаразди перехідного періоду негативно вплинули на стан українського спорту та

призвели до кризових явищ, які вимагають детального обговорення і пошуку шляхів стосовно вирішення.

Кризові явища в українському спорті розпочалися в 90-ті роки ХХ століття. В цей період молода незалежна держава не змогла забезпечити належний рівень для підтримки і розвитку спорту: дитячо-юнацькі спортивні школи почали працювати за інерцією, на ентузіазмі тренерів, керівництва та продовжили готувати юних спортсменів достатньо високої кваліфікації [27, 34, 207].

На Олімпійських іграх в 1996 році (Атланта, США), Україна вразила світову спільноту, посівши в загальнокомандному заліку 9 місце серед 197 країн-учасниць. Українська збірна була представлена в спортивних іграх командами: баскетбол (жінки), волейбол (жінки), водне поло (чоловіки). Кращий результат був за баскетболістками, які вибороли 4 місце, пропустивши вперед успішні і традиційно сильні команди США, Бразилії й Австралії. До речі, в груповому турнірі жіноча національна збірна України переграла збірну Австралії, але програла їй матч за бронзові медалі).

Для вболівальників і прихильників спортивних ігор здавалось, що це перші успішні кроки і попереду шанс українським спортсменам виступати на Олімпійських іграх самостійною командою, а не делегувати одного-двох гравців в збірні команди СРСР.

Переважна кількість фахівців зі спортивних ігор розуміли, що для якісної підготовки спортивного резерву та національних збірних команд до офіційних міжнародних змагань необхідна істотна корекція як системи підготовки, так і інших чинників: позатренувальних і позазмагальних, навколишнього середовища та ін.

Отримавши юридичну можливість для виступу в офіційних міжнародних змаганнях найвищого рангу, Україна в часи набуття незалежності зазнала істотних фінансових і матеріально-технічних втрат, що негативно вплинуло на розвиток спорту та підготовку команд і можна узагальнити таким чином [271, 414]:

- зруйновано багаторічну систему підготовки спортивного резерву;
- платні секції відокремили збіднілу частину населення, вихідці з якої раніше здобували перемоги через надану можливість добитись успіху в житті за допомогою спорту;
- кваліфіковані тренерські кадри залишили країну або змінили вид діяльності через відсутність відповідних умов для плідної роботи;
- через фінансову неспроможність втрачено безліч спортивних споруд, а ті, що залишилися потребують капітального ремонту;
- спортсмени, що пройшли радянську школу підготовки за віком закінчили активні виступи.

Новітня історія України пам'ятає виступ гандболісток національної збірної України під керівництвом Леоніда Ратнера в 2004 році (Афіни, Греція, бронзові медалі) – це кращий результат серед команд, представників спортивних ігор незалежної України до сьогодні [297], але розглядає його з позиції «всупереч», а не «завдяки».

На жаль, хоча і прогнозовано, останні олімпійські турніри зі спортивних ігор проходять без представників збірної України [440].

Кризові явища в економіці призвели до занепаду командних спортивних ігор в Україні та, як наслідок, до низьких результатів на європейському рівні. До вищезазначених проблем долучились сучасні, що викликані загальносвітовим інтенсивним розвитком спортивних ігор, а саме:

- спортивні ігри вимагають залучення значних коштів через кількість спортсменів у команді (визначену офіційними правилами), в порівнянні з одноосібними видами спорту, тому є неофіційно «нерентабельними»;
- контрактна система «спілкування» з гравцями і міграція закордонними клубами призвела до низки проблем і непорозумінь у взаємовідносинах з талановитими спортсменами і федераціями з видів спорту;
- став значно нижчим рівень патріотизму і залучення до лав збірної України перестало бути почесним і престижним, як це було раніше;

- існуючі спортивні зали не відповідають вимогам сучасних офіційних правил змагань з видів спортивних ігор;

- нормою стали угоди, коли на керівні посади приходять меценати спортивних ігор, які мають посереднє фахове мислення щодо конкретного виду спортивних ігор.

Це свідчить, що в теперішній час, процеси розвитку командних спортивних ігор потребують істотної корекції, а саме: значущої адміністративно-правової підтримки, яка крім фінансово-економічної складової, перш за все має отримати підтримку з боку керівництва держави. За досвідом європейських країн саме поєднання державних і громадських програм щодо розвитку спортивних ігор, пропаганда спортивних ігор як явища субкультури (реклама з визнаними спортсменами, які є кумирами мільйонів) можуть змінити становище [354, 400, 409].

Характерною ознакою розвитку спортивних ігор зростання майстерності від аматорського (в тому числі дитячо-юнацького) спорту до професійного і, як наслідок, ефективної роботи (від масовості за умов кваліфікованого поетапного відбору) – до олімпійського спорту.

Науковці [209, 210, 162] поділяють підготовку кваліфікованих спортсменів на конкретні етапи, які необхідно пройти у відповідному віці: початкової, попередньої базової, спеціалізованої базової, підготовки до вищих досягнень і максимальної реалізації індивідуальних можливостей.

На кожному етапі важливий якісний відбір, який може відбуватись лише за наявності відповідної популярності виду спортивних ігор, яка забезпечує масовість занять.

Невідповідність сучасним тенденціям розвитку спортивних ігор, ігнорування закордонного досвіду і відсутність взаєморозуміння діючих тренерів і науковців призвела до низки нагальних проблем, які починаються на початковому етапі підготовки і з наступними етапами лише набувають вагомості і значущості, а саме [56, 144, 212]:

- достатньо пізній початок занять спортивними іграми в дев'ятирічному віці (наприклад, в баскетболі за нині діючою програмою ДЮСШ від 1999 року). Натомість у провідних європейських баскетбольних країнах (Іспанія, Литва, Німеччина, Хорватія) залучення до гармонійного фізичного розвитку дитини завдяки розвиваючим іграм з елементами баскетболу відбувається з 6 років;

- в умовах обмеженого фінансування висококваліфіковані тренерські кадри, як правило, шукають роботу за фахом за кордоном. Тренери, що залишаються, зазвичай є менш кваліфікованими, через що вони неспроможні втримати цікавість дітей до обраного виду спортивних ігор, що через рік призводить до фактичного об'єднання груп різного віку, а подекуди і полу;

- низький рівень фінансування нівелює якість роботи тренера, унеможлиблює якісний контроль спортивної підготовленості. Фінансування навчально-тренувального та змагального процесів за рахунок батьків створює ряд загальновідомих проблем від відбору гравців у команду до переважного вибору змагань за географічним принципом.

Форсування перебігу подій, які останнім часом частіше зустрічаються в сучасному спорті, призводить до фізичних і психологічних травм, що заважає обдарованому юному спортсмену стати яскравою особистістю в конкретному виді спортивних ігор.

Як правило, подібні проблеми стосуються етапу підготовки до вищих досягнень, коли гравці постають не тільки перед спортивним відбором, але і самостійним вибором подальшого шляху (аматорський чи професійний спорт), а саме [81, 146, 354]:

- рівень фізичної підготовленості не відповідає віковій категорії, в якій виступає юний спортсмен (наприклад, юніор грає за молодіжну збірну України і через декілька днів бере участь у подібному виснажливому турнірі в своїй віковій категорії; три роки різниці в такому віці є суттєвими, а фізичне навантаження на організм протягом чотирьох тижнів є надмірним);

- в контексті вищенаведеного страждає не тільки фізичний стан спортсмена, але і самооцінка гравця, адже психологічне навантаження зазнає надмірного впливу, враховуючи відповідальність, конкуренцію і замкнутість простору спілкування в команді.

Вагомим аргументом на користь позитивних змін існуючого стану речей у спортивних іграх на сучасному етапі розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні є наступне [233, 234] :

- організація спортивних заходів із залученням батьків. Мова йде не про формальні заходи, а дійсно цікаві суспільні події традиційного характеру, які викличуть в масах інтерес до занять спортивними іграми;

- якісна підготовка спортивного резерву має відповідати сучасним європейським і світовим стандартам, інакше очікувати максимальних результатів на високому рівні буде неможливо (відповідність вимогам як до юних спортсменів, так і рівня підготовленості та кваліфікації тренерів);

- штучне створення на державному рівні гідної та здорової конкуренції за рахунок масовості юних спортсменів у спортивних іграх, що призведе до повноцінного і якісного відбору, від чого країна отримає зайнятість молодого покоління, яке буде спрямоване на здоровий спосіб життя, і отримає важливі навички для суспільної життєдіяльності – відчуття патріотизму, колективізму і взаємодопомоги, послідовно засвоюючи значення понять «моя команда» і «моя країна».

Для професійного спорту характерна проблема адаптації юних спортсменів у професійному середовищі. Багато достатньо обдарованих молодих особистостей не витримують тиску нових обставин, коли перехід вимагає від них самовизнання, що лідером у дитячо-юнацькій команді він був вчора, а сьогодні має отримати довіру тренерів, партнерів по команді та, перш за все довести собі, що він зможе стати спортсменом-професіоналом. Особливого значення дана проблема набула з 2000 років, коли втрата масовості спортивних ігор позбавила можливості проходити кваліфікований відбір на всіх етапах багаторічної підготовки юних спортсменів [9, 310].

Сучасний випускник ДЮСШ у спортивних іграх має ряд невимушених недоліків, а саме:

- не проходить якісного відбору, не отримує природних навичок боротьби за місце в команді;
- фізична підготовленість спортсменів не відповідає вимогам команд майстрів, що небезпечно через контактність змагальної діяльності в більшості видів спортивних ігор;
- обмежений арсенал техніко-тактичних дій і, часто, відсутність планового змагального процесу;
- несприйняття інших тренерів внаслідок тренувальної роботи на всіх етапах підготовки лише з одним конкретним спеціалістом;
- неспроможність будувати соціальні стосунки серед кращих за кваліфікацією і старших за віком спортсменів.

Проблема міграції спортсменів ставить перед керівництвом команд високої кваліфікації у професійному спорті питання вибору між українськими випускниками ДЮСШ, з якими необхідно працювати додатково, що вкрай проблематично, враховуючи завантажений річний календар змагань, і іноземними гравцями, які вже є сформованими як виконавці та мають досвід змагальної боротьби.

Внаслідок знижених фінансових можливостей власників українських клубів спортивний ринок є перенасиченим посередніми за рівнем підготовленості легіонерами, що відвернуло вболівальників і негативно відбилося на системі підготовки юних спортсменів. Не маючи перспектив для подальшого вдосконалення, кращі молоді спортсмени інколи, ще не закінчивши школу, отримують запрошення до лав іноземних клубів, а більшість просто залишають заняття спортом.

Знайти вихід безпосередньо в професійному спорті неможливо, меценати вже не вкладають гроші в легіонерів, а іноземні спортсмени через політико-економічні проблеми в Україні обирають більш стабільні, в фінансовому відношенні, національні чемпіонати. Рішення проблеми

необхідно починати з дитячо-юнацького спорту і підготовки кваліфікованого резерву, від чого виграє український професійний спорт [16, 85, 186]:

- за рахунок збільшення загальної кількості спортсменів, збільшиться кількість команд у професійному спорті, адже вболівальнику цікаві баталії своїх фаворитів, (не виключено залучення легіонерів, але важливо, щоб вони були високого рівня підготовленості та, бажано з лімітованою кількістю – 2–3 спортсмени);

- природна конкуренція приведе до зростання індивідуального рівня підготовленості гравців і загальнокомандного результату кращих українських клубів в європейських турнірах;

- сильний національний чемпіонат – сильна збірна (наприклад, це доводять збірні команди Іспанії та РФ, які останнє десятиліття утримують чільні позиції в чемпіонатах Європи з баскетболу);

- спорт, в першу чергу, це видовище для вболівальників, яке здатне повернути дорослих людей у спортивні зали і на стадіони, можливо, витіснивши розваги, які сьогодні приносять негатив в їх життя (наприклад, американські ліги баскетболу, бейсболу, хокею є фінансово значущим бізнесом, а ігри проходять при заповнених трибунах 25-тисячних залів і 50-тисячних стадіонів);

- спортивна зайнятість старшого покоління – це здоровий спосіб життя нації та здорові наступні покоління, адже їх приклад і сімейні традиції, як правило, наслідують молодь.

Олімпійський спорт у процесі розвитку спортивних ігор розглядається науковцями як вищий рівень спорту взагалі [35, 75, 212], як необхідна мета в досягненні результату, яка можлива при ефективному розвитку спочатку дитячо-юнацького, потім резервного і, далі, олімпійського та професійного спорту.

В Україні існують традиції підготовки видатних особистостей зі спортивних ігор (чемпіони і призери Олімпійських Ігор), про що свідчить наступне:

- баскетбол: С. Коваленко, А. Полівода (1972, Мюнхен), Н. Климова, Р. Курвякова (1976, Монреаль); О. Белостенний, О. Волков, В. Гоборов (1988, Сеул), М. Ткаченко, О. Жирко (1992, Барселона);

- водне поло: О. Баркалов (1972, Мюнхен; 1980, Москва);

- волейбол: Ю. Венгеровський, Ю. Поярков, Е. Сибіряков (1964, Токіо), В. Біляєв, В. Іванов, Є. Лапинський, В. Матушевич, В. Михальчук, Ю. Поярков, Б. Терещук (1968, Мехіко), В. Кривов, Ф. Лашьонов, Ю. Панченко (1980, Москва), О. Шкурнова (1988, Сеул);

- гандбол: Л. Бобрусь, Т. Глущенко, Г. Захарова, Л. Карлова, М. Іщенко, С. Кушнірюк, Ю. Лагутін, М. Літошенко, Н. Лобова, Т. Макарець, Л. Панчук, О. Резанов, Н. Тимошкіна, З. Турчина (1976, Монреаль), О. Зубарева, Л. Карлова, Т. Кочергіна, Н. Лук'яненко, В. Лутаєва, Л. Одинокіна, І. Пальчикова, Л. Порадник, Н. Тимошкіна, З. Турчина (1980, Москва), С. Бебешко, Ю. Гаврилов (1992, Барселона);

- футбол: Й. Беца (1956, Мельбурн), І. Добровольський, В. Лютий, О. Михайличенко, В. Татарчук, В. Тищенко, О. Чередник, Є. Яровенко (1988, Сеул);

- хокей: О. Житник (1992, Альбервіль).

Спорт має потужний політичний ресурс у сенсі визнання в світі, яким наша країна не має права нехтувати.

Про молоду державу в 1996 році в Атланті заговорили після блискучих перемог В. Олійника, І. Кравець, В. Кличка, Л. Подкопаєвої, К. Серебрянської, хоча до Олімпійських ігор Україну більшість сприймала зі згадкою про Чорнобиль.

П'єдестал Олімпіад за часів незалежності України не всім українським спортсменам дав визнання на батьківщині, що є неприпустимим, адже саме ідеалізація кумирів формує національну гордість і патріотизм, об'єднує народ і спонукає до самостійних звершень [141, 178].

Експертна оцінка змагальних результатів у спортивних іграх на Олімпійських Іграх 2016 року (Ріо-де-Жанейро, Бразилія) дозволила виявити

тенденцію, що в багатьох видах спортивних ігор успіхів досягли збірні команди країн з відносно невеликою кількістю населення [45, 441]:

- водне поло (чоловіки); в фіналі змагались національні збірні команди Сербії та Хорватії (підсумкова турнірна таблиця: Сербія, Хорватія, Італія, Чорногорія, Угорщина, Греція, Іспанія, Бразилія, Австралія, США, Франція, Японія);

- регбі-7 (чоловіки); національна збірна команда Фіджі виграла першу (і до того ж золоту) медаль в історії Олімпійських ігор впевнено перемігши збірну Великобританії з рахунком 43:7 (підсумкова турнірна таблиця: Фіджі, Великобританія, ЮАР, Японія, Нова Зеландія, Аргентина, Франція, Австралія, США, Іспанія, Кенія, Бразилія). Змагання з цього виду спорту вперше потрапили до Програми Олімпійських Ігор у 2016 році;

- волейбол (жінки); в фіналі національна збірна команда КНР обіграла команду Сербії з рахунком 3:1 (підсумкова турнірна таблиця: КНР, Сербія, США, Нідерланди);

- баскетбол (чоловіки); (підсумкова турнірна таблиця: США, Сербія, Іспанія, Австралія);

- баскетбол (жінки); (підсумкова турнірна таблиця: США, Іспанія, Сербія, Франція);

- футбол (чоловіки); (підсумкова турнірна таблиця: Бразилія, Німеччина, Нігерія, Гондурас).

Наведені вище дані доцільно підсумувати наступним чином: потужні за фінансуванням і кількістю населення національні збірні команди системно поступаються місцями на п'єдесталах турнірів найвищого ґатунку невеликим і посереднім за економічною стабільністю національним збірним командам. Підтвердженням даного твердження слугує системний вдалий виступ національної збірної команди Сербії на Олімпійських іграх 2016 року в спортивних іграх. Країна посіла у загальному заліку 32 місце: загальна кількість 8 медалей (2 золота, 4 срібла і 2 бронзи). Рівно половину країні принесли спортивні ігри (1 золото, 2 срібла і 1 бронза). Національні збірні

команди Сербії є традиційно сильними за часів формування югославської школи спортивної підготовки і незважаючи, на істотні фінансові затрати на підготовку команд з ігрових видів спорту, змогли показати максимально високі спортивні результати (останній чемпіонат Європи по баскетболу 2017 року закінчився феєричним фінальним виступом збірних Словенії і Сербії, що посіли перше і друге місця відповідно). З 2006 року Сербія існує в якості незалежної країни з кількістю населення близько 7 мільйонів людей.

Враховуючи вплив процесів глобалізації керівництво федерацій спортивних ігор пішло шляхом організації чемпіонатів країни з мінімальним залученням легіонерів для підготовки власних спортсменів, а до лав національних збірних команд запрошують сербських гравців, які приїздять виборювати спортивну славу Сербії в якості легіонерів із закордонних клубів. Іншим яскравим прикладом, є виступ збірної Ісландії на чемпіонаті Європи 2016 року – 5-8 місця (населення 320 тисяч людей). Вперше взявши участь у змаганнях такого рівня національна збірна команда Ісландії дійшла до чвертьфіналу, сенсаційно подолавши у 1/8 фіналу з рахунком 2:1 англійців. Під час чемпіонату Європи в Ісландії проходив чемпіонат країни з футболу, через особливості погодних умов (8 місяців у році там лежить сніг, що унеможлиблює інші терміни проведення власного чемпіонату країни).

Одним з основних чинників глобалізації, що суттєво впливає на спорт є міграція спортсменів [187, 415].

На сьогоднішній день складно виявити чинники, які найбільшою мірою впливають на цей процес. Це відбувається тому, що міграція спортсменів набула неконтрольованих форм, важко виявити передумови, які впливають на процес переміщень (наприклад, баскетболісти залишають економічно-стабільні країни у пошуках фінансово більш вигідних контрактів навіть у країнах «третього світу», або погоджуються на досить низький гонорар через пропозиції щодо зміни громадянства і виступу на Олімпійських Іграх під прапором іншої держави).

Якщо раніше кращі клуби укладали контракти з кращими гравцями, то

тепер мігрувати країнами світу баскетболісти починають в достатньо ранньому віці, з різним рівнем кваліфікації та з багатьох причин. Баскетболісти в ранньому віці намагаються разом з отриманням спортивного досвіду отримати можливість навчання у закордонному коледжі; висококваліфіковані гравці змінюють клуби для отримання більш вигідних умов контракту; кваліфіковані спортсмени – з метою покращення фінансового становища та перспектив надбання змагальної практики в більш престижних лігах або клубах.

Суттєва кількість спортсменів намагається завдяки переходам обрати країну з метою подальшої зміни громадянства; переважна більшість гравців змінює клуби через незадоволення щодо часу, відведеного їм у грі, довіри тренера, неузгодженості дій з партнерами, що заважає продемонструвати високий рівень гри і т.п.

Особистість спортсменів високої кваліфікації має значущий вплив на широкі верстви населення, формує позитивне відношення до здорового способу життя. Фінансово-економічна складова успішності спортсменів є вагомим аргументом визначення зацікавленості до конкретного виду спорту та професійної діяльності засобів масової інформації (Інтернет-трансляцій та Інтернет-сайтів, телебачення, радіо, наукової періодики і спортивних журналів) і рекламної продукції, що представлена видатними спортивними особистостями. Спостереження за своїми кумирами, окрім вподобання до виду спорту, викликане наступним:

- формуванням почуття гордості та патріотизму за спортсменів – представників власної країни;
- удосконаленням різних аспектів тренувального процесу та змагальної діяльності, пошуком нових нетрадиційних високоефективних чинників позатренувальної та позазмагальної діяльності;
- удосконаленням зовнішнього середовища тренувальної та змагальної діяльності;
- цікавістю фахівців і вболівальницького загалу до багаторічного

протистояння визнаних зірок-спортсменів або зірок-команд національного або міжнародного рівнів;

- значним інтересом широких верств населення до способу життя, особливостей тренувальної та змагальної діяльності відомих спортсменів, які висвітлені в засобах масової інформації.

Вплив процесів глобалізації на розвиток спорту вищих досягнень стимулює створення ситуації, в якій провідні спортсмени отримують багатомільйонні гонорари за свою професійну діяльність. Значним прибутком також є рекламні контракти спортсменів – зірок світового рівня. Загальні суми фінансових статків провідних спортсменів виокремлюють їх в унікальну категорію за впливовістю, свідчать про значний інтерес до цієї галузі широких верств населення, державних інституцій і громадських організацій.

Порівняльний аналіз фінансової успішності провідних спортсменів світу є своєрідним віддзеркаленням впливу чинників глобалізації на спорт вищих досягнень. Крім цього, значну зацікавленість фахівців викликає аналіз видів спорту, які є найбільш рейтинговими з точки зору фінансової мотивації спортсменів екстра-класу.

Аналіз економічних успіхів провідних спортсменів світу за період 2011-2015 рр. свідчить про позитивний розвиток фінансової складової їх спортивної кар'єри. Зростання гонорарів провідних спортсменів світу виглядає певним винятком на фоні загального погіршення фінансово-економічної ситуації та прогнозів рецесивного розвитку економік найбільш потужних країн світу.

Показники загальної суми призових і рекламних коштів, які зароблені провідними спортсменами (TOP-10) за останні 5 років свідчать про її неухильне зростання:

- 2011 рік – 474,93 млн. дол. США;
- 2012 рік – 543,1 млн. дол. США;
- 2013 рік – 552,2 млн. дол. США;

- 2014 рік – 643,4 млн. дол. США;
- 2015 рік – 950,2 млн. дол. США.

Це ще раз доводить загальновідому істину, що людина у всі часи розвитку цивілізацій і суспільно-економічних формацій потребує видовищ.

Підсумовуючи представлені дані доцільно підкреслити, що місця в рейтингах і популярність видів спорту в засобах масової інформації відповідають рейтингу фінансового розташування у списку TOP-10 за версією журналу «Forbes» провідних спортсменів світу. А імідж успішного спортсмена є ефективним чинником, який впливає на можливості ділової активності провідних спортсменів світу, що призводить до підписання фінансово вигідніших рекламних контрактів, більших, ніж професійний зарібок. Розвиток спорту під впливом процесів глобалізації надає потужні можливості для кращих спортсменів і робить їх прикладом успішного поєднання професіоналізації, комерціалізації, соціалізації і політизації спорту.

В наш час глобальні процеси набувають стрімкого розповсюдження в усіх сферах життєдіяльності людства.

Все більш помітним стає їх вплив на спорт вищих досягнень – галузь, яка є в фокусі уваги практично всіх верств населення земної кулі, що безпосередньо пов'язано з багатьма чинниками, а саме:

- з формуванням здорового способу життя, моди на здоров'я як найвищої цінності людини, що забезпечує її гармонійний розвиток і надає практичні можливості для професійної самореалізації;
- з гуманістичною сутністю спорту як виду людської життєдіяльності, що виникла на основі бойових і мистецьких традицій, умінь і навичок: на період проведення Олімпійських Ігор у стародавній Греції припинялися військові конфлікти й оголошувалося перемир'я, що є важливим та актуальним і в наш час;
- з тим, що найбільш видовищні види спорту (спортивні ігри, легка атлетика, різні види гімнастики, біатлон, різні види єдиноборств,

автоперегони та ін.) користуються великою популярністю та формують відповідну субкультуру споживання видовища як комерційного продукту. Формується певний спосіб життя значних прошарків населення: родинне відвідування офіційних ігор і змагань, спілкування з «зірковими» спортсменами в соціальних мережах, придбання відповідної атрибутики і багато ін.

Вищезазначене дозволяє акцентувати увагу на значущості спорту вищих досягнень у сучасному світі як галузі, що безпосередньо формує патріотизм і гордість за свою країну (регіон або конкретний спортивний клуб) та націю.

Крім цього, значущими є питання формування позитивного іміджу на прикладі найкращих спортсменів, які є беззаперечними авторитетами для молоді; дослідження вчених, які дозволяють істотно збільшити наукові знання про людські можливості, закономірності їх становлення, розвитку та практичної реалізації в спорті вищих досягнень. Також значущими, для формування полікультурних традицій населення в глобальному вимірі, є програми Міжнародного олімпійського комітету за підтримки багатьох міжнародних федерацій з видів спорту стосовно боротьби з проявами расизму, впровадженню принципів «Fairplay» в змагальну діяльність і контроль за вживанням заборонених препаратів спортсменами, які дають конкурентні переваги в змаганнях.

В якості складових глобальних процесів звичайно виокремлюють міжнародний поділ праці, міграцію фінансових, людських і виробничих ресурсів, стандартизацію та уніфікацію національного і міжнародного законодавства стосовно укладення контрактних угод, економічних і технічних процесів, а також зближення культур народів різних країн. Аналіз даних наукової та методичної літератури свідчить, що на спорт вищих досягнень найбільший вплив мають наступні чинники глобалізації:

- *міграція* спортсменів, тренерів і сукупні їй фактори («натуралізація» – зміна громадянства з метою отримання можливості виступів на офіційних

міжнародних змаганнях, навчання в провідних світових центрах підготовки спортсменів та ін.);

- з міграцією безпосередньо пов'язана та є її наслідком *концентрація* спортсменів у провідних світових центрах підготовки і лігах з видів спорту, що значно підвищує рівень внутрішньої конкуренції в тренувальному процесі. Такий стан речей призводить до різкого зростання рівня спортивної майстерності, підвищення ефективності змагальної діяльності, вболівальницької зацікавленості до змагань і є передумовою до подальшої експлуатації спортивних видовищ в якості комерційних продуктів;

- внаслідок дії двох перших чинників, активного розвитку набувають процеси *професіоналізації* висококваліфікованих спортсменів, для яких спортивні виступи стають справою їх життя. Значущості набуває діяльність спортивних агентів і скаутинг для ефективного працевлаштування спортсменів і тренерів, уніфікації міжнародних норм трудового законодавства для можливості укладення професійних контрактів із спортсменами, які є громадянами інших країн;

- в сучасному світі офіційні міжнародні змагання найвищого рівня (чемпіонати Європи і світу, Олімпійські Ігри та ін.) є комерційними продуктами внаслідок *комерціалізації* спорту вищих досягнень. За право на телетрансляції офіційних міжнародних змагань йде конкурентна боротьба між найбільш впливовими світовими медійними корпораціями. Провідні світові бренди з виробництва спортивної екіпіровки конкурують за право бути офіційним партнером змагань. Це дозволяє організаторам змагань отримувати значні прибутки з двох основних джерел: продажу прав на телевізійні трансляції змагань і конкурсного відбору офіційних партнерів змагань;

- провідні спортсмени світового рівня є впливовими особами в суспільстві, що свідчить про високий рівень їх *соціалізації*. Загальновідомі приклади видатного баскетболіста О. Волкова, який тривалий час очолював федерацію баскетболу України, видатного футболіста К. Каладзе, який після

завершення спортивної кар'єри став відомим грузинським політиком (громадським і державним діячем), видатного українського боксера-професіонала В. Кличка, який обраний мером Києва (столиці України) і веде активну суспільно-політичну діяльність в якості лідера всеукраїнської партії «Український Демократичний Альянс за Реформи» підтверджують високий рівень соціалізації відомих спортсменів і їх вплив на значні верстви населення, особливо, молоді та студентів;

- незважаючи на декларування, що спорт поза політикою Міжнародному олімпійському комітету та міжнародним федераціям з видів спорту остаточно не вдається подолати політичний вплив на результати офіційних міжнародних змагань. На сьогодні досить актуальною залишається тема стосовно переносу фінальної частини чемпіонату світу з футболу 2018 в Російській Федерації до іншої країни внаслідок геополітичних конфліктів на Донбасі та анексії АР Крим (Україна). Також наголошується на непрозорому проведенні голосування в ФІФА з питання визначення місця проведення чемпіонату світу 2018 року. Значна кількість незалежних експертів наголошує на значній *політизації* цих питань і можливості часткового бойкоту змагань країнами-учасницями чемпіонату світу.

Крім цього, вплив глобальних процесів на спорт вищих досягнень істотно підвищується внаслідок стрімкого розвитку інформаційних технологій, що призводить до *інформатизації* сучасного суспільства. За допомогою всесвітньої мережі «Internet» передові наукові досягнення та нові методики підготовки спортсменів, практично, миттєво стають доступними світовій спільноті та спеціалістам галузі фізичної культури і спорту. Вже не є новиною, коли оперативний контроль за поточним станом підготовленості спортсменів тренер здійснює за допомогою технологій «Skype», «Wiber», «WattsUpp» та ін. в поширених мобільних пристроях на базі мобільної платформи Android.

Вплив вищезазначених чинників глобалізації спорту вищих досягнень формує проблемну ситуацію стосовно розвитку виду спорту та зниження

ефективності класичних підходів до підготовки висококваліфікованих спортсменів на етапах підготовки до вищих досягнень і максимальної реалізації індивідуальних можливостей. В першу чергу, це стосується командних спортивних ігор, які є найбільш поширеними і популярними в світі, що і обумовило актуальність і своєчасність проведеного дослідження на матеріалі баскетболу.

У результаті проведеного дослідження було **підтверджено**:

- дані теорії спорту В. Платонова [210, 211] стосовно раціональної побудови структурних утворень (мікроциклів і мезоциклів) річного циклу підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань в умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень;

- дані стосовно особливостей розвитку ігрових видів спорту в сучасних умовах – О. Борисова [26], R. Poli [396], M. Taylor [414];

- дані стосовно значущості та впливу системи управління підготовкою та змагальною діяльністю кваліфікованих і висококваліфікованих спортсменів з ігрових видів спорту для їх ефективного розвитку – Е. Дорошенко [68], Ж. Козіна [107], В. Костюкевич [126], Г. Лісенчук [148], В. Ніколаенко [182], L. Luo [374], S. Robson [400].

Матеріали проведеного дослідження **доповнюють** дані щодо:

- комплексного використання в технології підготовки до офіційних міжнародних змагань принципів індивідуалізації, методик удосконалення групових і командних взаємодій з їх подальшою інтеграцією в практику змагальної діяльності в умовах глобалізації спорту вищих досягнень;

- урахування різних рівнів підготовленості та спортивної майстерності висококваліфікованих баскетболістів у технології підготовки до офіційних міжнародних змагань в умовах глобалізації спорту вищих досягнень;

- необхідності впровадження програм підготовки, ліцензування та підвищення кваліфікації тренерів з баскетболу на дитячо-юнацькому, аматорському та професійному рівнях у вищих навчальних закладах і федерації баскетболу України.

Крім того, в результаті дослідження були отримані **нові** дані, а саме:

- показано кардинальні зміни в розвитку спортивних ігор, які відбулися за останні 20–25 років, що обумовлено як чинниками зовнішнього характеру, так і внутрішніми соціально-економічними умовами; обґрунтовано важливість урахування впливу цих глобальних змін при формуванні програм підготовки на основі світового досвіду та необхідності застосування принципово нових підходів;

- обґрунтовано та розроблено основи національної концепції розвитку спортивних ігор (на матеріалі баскетболу) в умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень;

- обґрунтовано та розроблено технологію реалізації теоретичної моделі стосовно оптимальної побудови системи підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень на основі диференціації складу команди на групи: основний склад, регулярна заміна, розширений склад, перспективний резерв;

- обґрунтовано передумови і шляхи подолання внутрішнього протиріччя системи підготовки висококваліфікованих баскетболістів, що ґрунтується на різниці між кількісними показниками і рівнем змагальної практики у провідних спортсменів (учасників національного чемпіонату та Кубку, європейських кубкових турнірів, офіційних міжнародних змагань) і спортсменів з найближчого резерву;

- представлено цілісну систему знань, яку сформовано на підставі теоретичного аналізу й узагальнення показників тренувальної і змагальної практики, що відображають процес розвитку спортивних ігор, відповідно до сучасних особливостей глобалізації спорту вищих досягнень (міграції спортсменів та їх концентрації в провідних світових центрах підготовки; професіоналізації спортсменів і комерціалізації змагань; соціалізації провідних спортсменів і політизації офіційних міжнародних змагань);

- обґрунтовано теоретичну модель розвитку спортивних ігор (на

матеріалі баскетболу) в умовах глобалізації спорту вищих досягнень, яка ґрунтується на врахуванні наступних показників: визначенні мети і завдань стосовно розвитку баскетболу; рівня фінансування та матеріально-технічного забезпечення багаторічної підготовки баскетболістів; економічних, демографічних, соціальних і політичних особливостей розвитку країни.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

В Україні розвиток спортивних ігор має певні недоліки, які пов'язані з відсутністю системної роботи за існуючими критеріями ефективності розвитку виду спорту та є невідповідними тенденціям провідних світових країн. Незважаючи на це, розвиток командних спортивних ігор в Україні має потужний потенціал до відродження переможних традицій.

Пропозиції щодо подолання кризи в спортивних іграх з метою досягнення високих результатів і гідної конкуренції на міжнародному рівні полягають у наступному:

- створення умов для ефективної роботи тренерів ДЮСШ, створення системи матеріального заохочення для найбільш кваліфікованих тренерів, які протягом багатьох років готують перспективних спортсменів. Тренер має отримувати фінансову винагороду за підготовку гравця-кандидата до лав національної збірної команди країни, U–16, U–18, U–20 чи професійний клуб, а в подальшому кращі умови роботи, сучасний інвентар (м'ячі, форму), вищий рівень фінансування процесу підготовки та ін.;

- заохочення широких верств населення до здорового способу життя за допомогою спортивних ігор. Розробка та впровадження спільних програм розвитку спортивних ігор центральними органами державної влади і відповідними національними федераціями з метою створення сприятливих умов для занять спортивними іграми дітей з малозабезпечених родин, активного функціонування аматорських команд і проведення змагань спортсменів різних вікових груп (від студентів до ветеранів), проведення потужних рекламних кампаній (сімейні змагання, розіграші призів, лотереї), що істотно посилить можливості розвитку аматорського спорту та подальшого повноцінного відбору перспективних спортсменів на всіх етапах багаторічного вдосконалення;

- вдосконалення відносин між федераціями і талановитими гравцями різного рівня підготовленості (сприяння молоді в бажанні навчання та

продовження підготовки за кордоном, для кваліфікованих спортсменів – отримання можливості набуття змагального досвіду в кращих світових центрах підготовки і лігах). Юридичний супровід гравців, які є членами або кандидатами до складу національних збірних команд, виступають у чемпіонатах інших країн або навчаються і виступають за студентські команди за кордоном;

- пошук можливостей побудови толерантних відносин гравця і тренера збірної команди, коли сучасні засоби комунікації (інтернет, гаджети) дозволять налагодити системний взаємозв'язок з метою плідної дистанційної співпраці у відповідності до набуття необхідної інформації: прогнозованих тактичних схем гри команди і суперника, поточного рівня інтегральної підготовленості спортсмена та ін. Подібні дані важливі для формування плану підготовки тренерів національної збірної команди, тактичних форм ведення гри, корекції змагальної діяльності протягом сезону, застосування кращих індивідуальних сторін підготовленості спортсмена в конкретних матчах за національну збірну команду та ін.;

- фахове урахування обставин і особливостей підготовчого процесу. Якщо національні збірні команди U-16, U-18, U-20 мають можливості отримати достатньо часу на підготовку (1,5–2 місяці) через календар проведення важливих змагань у літній період міжсезоння, то національні збірні команди змагаються за право участі в фінальній частині чемпіонату Європи протягом двох сезонів. Враховуючи різний рівень чемпіонатів, фахівців, з якими співпрацюють спортсмени (керівників, партнерів і суперників), різні календарі змагань і етапи підготовки до важливих матчів у різних клубах, то зрозуміло, що тренер збірної отримує надскладне завдання за нетривалий час (як правило тиждень), в умовах дії акліматизації, створити дієздатний колектив для вирішення поставлених задач;

- формування демократичних підходів до призначення тренерів національних збірних команд, з урахуванням їх практичного досвіду, професійної компетентності, спроможності до ефективного творчого пошуку.

Тренер має бути особистістю, яка отримала повну довіру з боку спортсменів, керівників федерації, користується повагою як фахівець і наставник, володіє достатньою інформацією стосовно можливих суперників і можливостями залучення кращих гравців до складу команди, спроможна створити, в першу чергу, колектив однодумців з визнаних і талановитих спортсменів, які, в багатьох випадках, мають складні характери і є суперниками в національних змаганнях або європейських кубкових турнірах;

- системне підвищення кваліфікації тренерів, відповідне науково-методичне забезпечення навчального процесу, сучасна корекція підходів у роботі з різними віковими групами юних і кваліфікованих спортсменів щодо теоретичної, технічної, тактичної, фізичної, психологічної та інтегральної видів підготовки;

- тотальна пропаганда яскравих особистостей провідних спортсменів з метою популяризації виду спорту в засобах масової інформації, професійна співпраця із ЗМІ для оперативного висвітлення спортивних подій широкому загалу вболівальників, залучення фахівців з рекламного бізнесу та відомих естрадних артистів для створення і трансляції якісного шоу-продукту, системний пошук шляхів повернення вболівальників на трибуни (запрошення на ігри впливових політичних діячів, меценатів, визнаних зірок з інших видів спорту, рекламні акції, розіграші призів на матчах, вікторини радіоефірів, тощо);

- сучасні підходи розвитку ігрових видів спорту тісно пов'язані з історичними етапами розвитку країни, соціально-економічними умовами і мають працювати відповідно до етапу та трансформуватися в залежності від ряду нових факторів, що змінюються відповідно до соціально-економічних умов та формування нової системи змагань.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз науково-методичної літератури, даних мережі Інтернет, передового педагогічного досвіду фахівців спортивної галузі свідчить про зростання популярності ігрових видів спорту в світі на сучасному етапі розвитку і значний вплив процесів глобалізації спорту на основі її значущих чинників: міграції та концентрації спортсменів у провідних міжнародних центрах підготовки і лігах світу; професіоналізації спортсменів і комерціалізації спортивних змагань; соціалізації провідних спортсменів і політизації офіційних міжнародних змагань. Встановлено, що недостатня вивченість процесів глобалізації спорту вищих досягнень призводить до протиріч і негативних наслідків стосовно ефективності змагальної діяльності та відсутності високих спортивних результатів, що спричинено ірраціональною побудовою спортивної підготовки. Значною мірою це зумовлено незавершеністю наукових розробок, концептуальних ідей і сучасних методичних підходів до формування інтегральних технологій підготовки висококваліфікованих спортсменів до офіційних міжнародних змагань – чемпіонатів Європи, світу та Ігор Олімпіад. У зазначених умовах актуальним є обґрунтування концепції, формулювання національної моделі розвитку командних спортивних ігор і розробка ефективної технології підготовки до офіційних міжнародних змагань вищого рівня в умовах глобалізації спорту вищих досягнень, що має важливе наукове та практичне значення.

2. На основі ретроспективного і комплексного аналізу значного обсягу знань, який накопичений зусиллями низки відомих фахівців різних країн, що вивчали вплив дії глобальних чинників на спорт вищих досягнень, які зумовлені зовнішніми і внутрішніми соціально-економічними тенденціями розвитку, виявлено підвищення рівня популярності баскетболу в світі. Крім цього, з'ясовано сучасні тенденції та особливості його розвитку, що набули загальних ознак для ігрових видів спорту і стали підґрунтям для вибору аналітичного матеріалу в якості модельного, який підкреслює важливість

ефективності менеджменту, що безпосередньо пов'язаний з міграцією спортсменів. На основі вищезазначеного, констатуємо, що процеси глобалізації спорту суттєво змінили систему світового баскетболу, підвищили його популярність, надали можливість активної міграції спортсменів різного рівня, що призвело до істотного зростання інвестицій, а професійний спорт як бізнес-продукт отримав поштовх до розвитку.

3. Суттєвий вплив на формування концепції розвитку українського баскетболу в умовах глобалізації спорту вищих досягнень обумовили наступні чинники: внутрішні протиріччя розвитку баскетболу в Україні; причини виникнення проблем й обґрунтування шляхів їх вирішення; наукові передумови розвитку спортивної інфраструктури і матеріально-технічного забезпечення галузі; напрями розвитку баскетболу в сучасних умовах глобалізації спорту вищих досягнень з урахуванням передового практичного досвіду США та країн ЄС в якості орієнтовної моделі розвитку; шляхи практичної реалізації концепції розвитку баскетболу в Україні та технології підготовки висококваліфікованих спортсменів до офіційних міжнародних змагань в умовах глобалізації спорту вищих досягнень.

4. Тенденції міграційних процесів баскетболістів, що досліджені у ретроспективі розвитку олімпійського руху, та вплив чинників професіоналізації і комерціалізації на показники розвитку баскетболу в світі свідчать про істотний вплив чинників світової глобалізації. В змаганнях фінальних чоловічих баскетбольних турнірів Ігор Олімпіад за період 1988–2016 рр. відсоткове значення участі гравців-легіонерів зросло до показників, що близькі 50% від загальної кількості заявлених спортсменів: Сеул, Південна Корея (1988 р.) – 8 %; Барселона, Іспанія (1992 р.) – 22 %; Атланта, США (1996 р.) – 29 %; Сідней, Австралія (2000 р.) – 32 %; Афіни, Греція (2004 р.) – 34 %; Пекін, КНР (2008 р.) – 35 %; Лондон, Велика Британія (2012 р.) – 52 %; Ріо-де-Жанейро, Бразилія (2016 р.) – 50 %.

Аналіз статистичних показників наявності гравців – «легіонерів» і «мігрантів» у складах національних збірних команд показав, що протягом

останніх олімпійських циклів майже вичерпані ресурси для подальшого зростання і спостерігається певний баланс між різними категоріями гравців:

– Лондон, Велика Британія (2012 р.) – команди, що посіли 1–4 місця: 41,67 %; 5–8 місця: 79,17 %; 9–12 місця: 47,91 %; середній показник – 56,25 %;

– Ріо-де-Жанейро, Бразилія (2016 р.) – команди, що посіли 1–4 місця: 41,67 %; 5–8 місця: 66,67 %; 9–12 місця: 47,91 %; середній показник – 52,08 %.

З 12 команд-учасниць фінального турніру Ігор XXX Олімпіади 2012 р. з баскетболу 7 команд очолювали головні тренери з громадянством інших країн – 58,33 %, на Іграх XXXI Олімпіади 2016 р. іноземне або подвійне громадянство мали 41,66 % тренерів.

5. Аналіз процесів професіоналізації спортсменів і комерціалізації офіційних міжнародних змагань дозволяє констатувати, що в сучасному світі олімпійський рух має визначену комерційну складову. Крім процесів міграції, професіоналізації, комерціалізації, соціалізації та політизації важливим чинником, що істотно впливає на ефективність змагального процесу та підвищення рівня майстерності спортсменів, є загальна система управління. В найбільш ефективній лізі світу – НБА США діють правила фінансового характеру, що впливають на підвищення рівня конкурентної боротьби і вболівальницької зацікавленості, а саме: бюджет клубу не може перевищувати встановлений ліміт для конкретного сезону; перевищення фінансового ліміту потребує сплати податку на розкіш; організована система драфту; рівномірний підсумковий розподіл доходів між всіма клубами НБА за результатами попереднього сезону.

6. Теоретична модель розвитку баскетболу в Україні з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень ґрунтується на базових принципах загальної теорії спорту та системи підготовки спортсменів і містить наступні структурні складові: міграцію та концентрацію спортсменів у провідних центрах підготовки, лігах або клубах; комерціалізацію офіційних міжнародних змагань вищого рівня, професіоналізацію спортсменів і тренерів; соціалізацію провідних спортсменів і тренерів; політизацію

офіційних міжнародних змагань – чемпіонатів Європи та світу, Ігор Олімпіад. Особливостями моделей розвитку баскетболу є: на дитячо-юнацькому рівні спрямованість на наявність спортивної інфраструктури, її доступність та оволодіння юними спортсменами базовими техніко-тактичними діями; на аматорському рівні – масовість занять спортивними іграми широких верств населення; на професійному рівні – спрямованість на досягнення максимально високих спортивних результатів в офіційних міжнародних змаганнях.

7. Розроблена технологія підготовки в спортивних іграх до офіційних міжнародних змагань з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень містить такі складові:

- визначення передумов до формування технології підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних змагань в умовах впливу чинників глобалізації на розвиток спорту вищих досягнень на основі спеціальних принципів спортивного тренування;

- диференціація складу команди і його розподіл на типологічні групи (основний склад; регулярна заміна; розширений склад; група перспективного резерву) для оптимізації підготовки до офіційних міжнародних змагань з урахуванням амплуа, рівня майстерності та кількісно-якісних показників змагальної практики відповідних рівнів: клубного, національного, міжнародного;

- принципово відмінні підходи до планування підготовки команди до офіційних змагань, які враховують ротацію складу гравців, що беруть участь у тренувальних зборах;

- індивідуалізація тренувального процесу спортсменів, які виступають у національних чемпіонатах інших країн і не мають можливості брати повноцінну участь у тренувальних зборах національної збірної команди для підготовки до офіційних міжнародних змагань внаслідок дії контрактних зобов'язань з професійним клубом або баскетбольною лігою;

- застосування інноваційних методів управління підготовкою та

змагальною діяльністю висококваліфікованих баскетболістів за допомогою аналітичних комп'ютерних програм, вивчення офіційних протоколів ігор і статистичних показників змагальної діяльності на офіційних сайтах змагань, педагогічні спостереження за процесом підготовки і змагальною діяльністю, їх оперативне обговорення, консультації, корекція підготовки за допомогою сучасних інформаційних технологій і мобільних пристроїв;

- використання модельно-цільового підходу для індивідуалізації підготовки висококваліфікованих гравців, використання модельних тренувальних завдань в якості інструменту побудови процесу підготовки до офіційних змагань;

- інтеграція індивідуальної підготовленості висококваліфікованих гравців і спортсменів з розширеного складу команди, які брали безпосередню участь у навчально-тренувальних зборах, у максимально високі показники загальнокомандної підготовленості та ефективну реалізацію наявного рівня спортивної підготовленості в офіційних міжнародних змаганнях;

- практична реалізація технології загальнокомандної підготовленості та її оперативна корекція в офіційних міжнародних змаганнях протягом макроциклу;

- експертна оцінка результатів змагальної діяльності з використанням алгоритму спеціального аналізу в командних спортивних іграх з урахуванням впливу чинників глобалізації.

8. Аналіз характерних особливостей багаторічної підготовки і змагальної діяльності в спортивних іграх в умовах глобалізації спорту вищих досягнень (на матеріалі баскетболу) показав, що професійний спорт протягом останніх десятиліть зазнав кардинальних змін і може ефективно розвиватись лише з урахуванням глобальних чинників, потребує модифікованих підходів до побудови системи підготовки, відповідного наукового обґрунтування, змістовного компоненту підготовки і нормативних засад її організації, поглибленого вдосконалення умов системи підвищення кваліфікації тренерів.

9. Аналіз проблем підготовки висококваліфікованих баскетболістів в

умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень дає достатньо матеріалу для вивчення, аналізу й узагальнення підходів стосовно їх раціонального вирішення. Основні чинники глобалізації спорту вищих досягнень істотно впливають на показники ефективності змагальної діяльності, а їх необхідними передумовами становлення спортивної майстерності та загальними тенденціями є: демонстрація високих показників ефективності змагальної діяльності в дитячо-юнацькому віці (етапи початкової підготовки, попередньої та спеціалізованої базової підготовки); початок виступів за професійні баскетбольні клуби (16–17 років); виступи за команди коледжів або університетів (етап підготовки до вищих спортивних досягнень); виступи за провідні європейські клуби або клуби НБА, національні збірні команди на офіційних міжнародних змаганнях (етап максимальної реалізації індивідуальних можливостей спортсменів).

10. На підставі проведених досліджень сформовано цілісну систему знань у теорії спорту, яка містить концепцію, модель розвитку спортивних ігор в Україні з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень та технологію підготовки спортсменів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алешин И. Моделирование годичной подготовки в командных игровых видах спорта / И. Алешин, В. Рыбаков // Теория и практика физической культуры. – 2007. – № 10. – С. 43–45.
2. Анохин П. К. Идеи и факты в разработке теории функциональных систем / П. К. Анохин // Психологический журнал. – 1984. – Т. 5. – № 2. – С. 107–118.
3. Анохин П. К. Биология и нейрофизиология условного рефлекса / П.К. Анохин. – М.: МГУ, 1986. – 547с.
4. Архипова С. А. Управление развитием физической культуры и спорта на основе программно-целевого подхода: дисс. канд. пед. наук: 13.00.04. Тула, 2009. – 28 с.
5. Баскетбол: [навчальна програма для ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ (навчально-тренувальні групи та групи спортивного удосконалення)] / Л. Ю. Поплавський, В. Г. Окіпняк. – К., 1999 а. – 124 с.
6. Баскетбол: [навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, (групи початкової підготовки)] / А. Д. Леонов, А. І. Вальтін. – К., 1999 б. – 110 с.
7. Бацунов С. М. Соціальне буття спорту: український контекст / С. М. Бацунов // Гілея : науковий вісник. – Вип. 57. – К. : ВІР УАН, 2012. – С. 268–271.
8. Безмылов Н. Н. Комплексная оценка уровня подготовленности баскетболистов в профессиональные клубы при проведении ежегодной процедуры драфта в НБА / Н. Н. Безмылов, О. А. Шинкарук, Е. А. Митова. // Фізична культура спорт та здоров'я нації. – Вінниця: ТОВ «Планер», Вип. № 2. – 2016 – С. 112–119.
9. Безмылов Н. Н. Многолетняя подготовка и отбор баскетболистов в Испании / Н. Н. Безмылов // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2016. – Випуск 11 (81) 16. – С. 24–28.

10. Безмилов Н. Комплектування команд високої кваліфікації в умовах інтернаціоналізації світового баскетболу / Н. Безмилов // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2016. – № 3. С. 3–11.
11. Безмылов Н. Н. Подготовка резерва и отбор игроков в национальную сборную команду по баскетболу / Н. Н. Безмылов, Е. В. Мурзин // Наука в олимпийском спорте. – 2016. – № 2. – С. 32–38.
12. Безмылов Н. Привлечение зарубежных игроков в украинские клубы как современная тенденция развития украинского баскетбола / Н. Безмылов // Наука в олимпийском спорте. – 2010. – № 1–2. – С. 14–20.
13. Безмылов Н. Н. Критерии отбора квалифицированных баскетболистов в команду: автореф. дисс. ... канд. наук по ФВиС: спец. 24.00.01 / Н. Н. Безмылов. – К.: 2010. – 24 с.
14. Безмылов Н. Н. Морис Подолов. Жизненный путь и роль в создании Национальной баскетбольной ассоциации / Н. Н. Безмилов // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2015. – № 1. С. 81–97.
15. Безмылов Н. Комплектование состава команды как важнейшее направление отбора в игровых видах спорта / Н. Безмылов // Современный Олимпийский и спорт для всех: материалы XIV Междунар. научн. конгресса: - К., 2010. – С. 43.
16. Белаш В. Размышления о пути развития баскетбола в Украине. Код доступа: http://oofb.odessa.ua/index.php?option=com_content&view
17. Білогур В. Філософія спорту як новий науковий напрямок і нова навчальна дисципліна / В. Білогур // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2013.– № 54.– С. 138–154.
18. Білогур В. Є. Філософія спорту: теоретико-методологічний контекст. Монографія / В. Є. Білогур.- Дніпропетровськ: Акцент ПП, 2014. – 264 с.
19. Білогур В. Є. Становлення та розвиток парадигми філософії спорту в умовах глобалізації / В. Є. Білогур // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2015. – № 60. – С. 78–89.
20. Блохін О. Український спорт у сучасній соціокультурній реальності /

- О. Блохин// Вища освіта України. – 2013. - №1. – С. 75–81. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2013_1_14
21. Бондарчук А. Периодизация спортивной тренировки / А. Бондарчук. – К.: Олимпийская литература. – 2005. – 304 с.
22. Борисова О. Наукові й теоретико-методологічні засади викладання дисципліни "Професійний спорт" / О. Борисова // Освіта та педагогічна наука. – 2013. – № 3. – С. 39–48.
23. Борисова О. Сучасні підходи до підготовки тенісистів високого класу / О. Борисова // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2013. – № 3. – С. 3–8.
24. Борисова О. Теннис: история и современность/ О. Борисова // Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта. – 2012. – № 11. – С. 119–124.
25. Борисова О. Теоретико-методологическое обоснование формирования и развития профессионального спорта в Украине (на материале тенниса) / О. Борисова // Фізична активність, здоров'я і спорт.– 2011.– № 1(3). – С. 3–11.
26. Борисова О. Управление профессионализацией олимпийского спорта в контексте опыта организации профессионального спорта / О. Борисова, Ю.Мичуда // Наука в Олимпийском спорте. – 2013. – № 3. – С. 73–80.
27. Борисова О. В Глобализация и ее влияние на развитие мирового профессионального тенниса / Ольга Борисова // Слобожанський науково-спортивний вісник : наук. - теорет. журн. – Харків, 2012. – №5 (1). – С. 117–122.
28. Борисова О. В. Современный профессиональный спорт и пути его развития в Украине (на материале тенниса) [текст]: монография / Ольга Борисова – К.: Центр учебной литературы. – 2011. – 312 с.
29. Борисова О. Формирование кадрового потенциала тенниса в условиях современного рынка / О. Борисова, Ю. Мичуда // Спорт. Олимпизм. Здоровье : матер. междуна. науч. конгр. – Молдова. –Т. 1. – 2016. – С. 148–153.
30. Борисова О. В. Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації спорту. [методичні рекомендації] / О. В. Борисова, Р.О. Сушко. – Київ.: Вид.

«Науковий світ». – 2016. – 35 с.

31. Бріскін Ю. Проблеми диференціації техніко-тактичної підготовки спортсменів в ігрових командних видах спорту / Ю. Бріскін, М. Пітин // Вісник Запорізького національного університету: Фізичне виховання та спорт. – 2011. – № 1. – С. 77–84.

32. Бубка С. Н. Олимпийский спорт в условиях глобального рынка: источники развития / С. Н. Бубка // Фан-спорта. – 2012. – № 3. – С. 43–47. (*Наукове періодичне видання Узбекистану*).

33. Бубка С. Н. Коммерциализация олимпийского спорта и современная экономическая политика МОК / С. Н. Бубка // Теория и методика физ. культуры. – 2011. – № 2. – С. 62–70. (*Наукове періодичне видання Казахстану*).

34. Бубка С. Н. Социально-экономические аспекты развития олимпийского спорта в XXI веке / С. Н. Бубка // Sportul Olimpic si sportul pentru toti : Materialele Congresului St. Intern.: [in vol.] / col. red.: V. Manolachi, S. Danail. – Ch.: USEFS, 2011. – P. 37–42.

35. Булатова М. М. Система олимпийского образования в Украине / М. М. Булатова // Наука в олимпийском спорте. – 2015. – № 2. – С. 5–9.

36. Булатова М. М. Ренессанс, Просвещение, неоклассицизм и возрождение наследия древнегреческой цивилизации / М. М. Булатова // Наука в олимпийском спорте. – 2014. – № 1. – С. 4–12.

37. Булатова М. М. Культурное наследие Древней Греции и Олимпийские игры / М. М. Булатова, С. Н. Бубка // . – К.: Олимп. л-ра, 2012. – 408 с.

38. Бурухин С. В. Игровая деятельность и спорт в информационном обществе: автореф. дисс. канд. философ. наук: спец.: 09.00.11 / С. В. Бурухин. – Тверь, 2012. – 23 с.

39. Васильев С. В. Особенности трудового договора профессиональных спортсменов и рассмотрение споров в области профессионального спорта: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / С. В. Васильев. — М., 2006.

40. Ващекин Н. П. Глобализация и устойчивое развитие / Н. П. Ващекин,

- М. А. Мунтян, А. Д. Урсул // . – М.: Наука, 2002. – 396 с.
41. Ващенко І. М. Загальні та науково-педагогічні основи розвитку галузі «Фізична культура та спорт» у незалежній Україні / І. М. Ващенко [Електронний ресурс] // Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту: зб. наук. праць. – Педагогічні науки. – Вип. 80. – 2010. – Режим доступу до журналу: http://www.nbu.gov.ua/portal/SocGum/Vchdpu/ped/2010_80/Vaschenko.pdf.
42. Визитей Н. Н. Социология спорта / Н. Н. Визитей // . – К.: Олимпийская литература, 2005. – 248 с.
43. Візитей М. М. Спорт вищих досягнень і його соціально-культурна місія в нових умовах розвитку суспільства / М. М. Візитей, Д. О. Качуровський // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 12. – С. 27–31.
44. Виноградов В. Е. Стимуляция работоспособности и восстановительных процессов в тренировочной и соревновательной деятельности квалифицированных спортсменов / В. Е. Виноградов. – К.: НПФ «Славутич-Дельфин», 2009. – 367 с.
45. Вікіпедія. Код доступу: <https://uk.wikipedia.org/>
46. Вознюк Т. В. Оптимізація тренувального процесу кваліфікованих баскетболісток засобами швидко-силової спрямованості на передзмагальному етапі підготовки: дис. ... канд. наук з ФВіС: спец.: 24.00.01 / Т. В. Вознюк. – Вінниця, 2005. – 243 с.
47. Воинов Д. Е. Типологизация влияния политики на современные Олимпийские игры / Д. Е. Воинов // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2013. – Т. 16. – № 5. – С. 21–38.
48. Войтенко С. М. Групповая эффективность спортивной команды: содержательный анализ / С. М. Войтенко // Рудиковские чтения : сб. матер. IX-ой Междунар. науч.-практ. конф. психологов спорта и физической культуры. – М.: 2013. – С. 46–48.
49. Волков А. Баскетбол в хорошем состоянии. [Электронный ресурс]. – Код доступа: <http://ua-news.in.ua/ekonomika/1332-aleksandr-volkov-basketbol>

50. Волошин А. П. На олімпійській хвилі / А. П. Волошин. – К. : «МП Леся», 2007. – 448 с.
51. Волошин А. Баскетбол України. [монографія] / А. Волошин , Р. Сушко. – К.:ТОВ «СІК ГРУП УКРАЇНА», 2014. – 362 с.
52. Воронкова В. Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри: [Монографія] / В. Г. Воронкова. – Запоріжжя: Вид-тво ЗДІА, 2010. – 272 с.
53. Воронова В. Динамика эмоциональных состояний футболистов на разных этапах многолетней спортивной подготовки /В. Воронова, С. Шутова // Наука в олимпийском спорте. – 2014. – № 3. – С. 62–68.
54. Врублевский Е. П. Технология индивидуализации подготовки квалифицированных спортсменов (теоретико-методические аспекты): монография / Е. П. Врублевский [и др.]. – Гомель, 2016. – 223с.
55. Газнюк Л. М. Маркетингова діяльність у сфері фізичної культури та спорту як об'єкт соціального пізнання / Л. М. Газнюк, С. О. Разумовський // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2014. – № 1. – С. 12–16.
56. Гасюк І. Л. Спорт вищих досягнень: актуальні проблеми розвитку / І. Л. Гасюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 11. – С. 94–98.
57. Герасимчук А. Роль місії фізичної культури та спорту в Україні / А. Герасимчук, І. Українець // Молода спортивна наука України. – 2007. – Т. 5. – С. 71–74.
58. Гладышева А. В. Воздействие сферы физической культуры и спорта на формирование трудовых ресурсов / А. В. Гладышева, О. Н. Горбунова, И. С. Кондрашова // Социально-экономические явления и процессы. Тамбов, 2013. – № 5 (051). – С. 62–66.
59. Глобалистика: Международный междисциплинарный энциклопедический словарь / Гл. ред.: И.И.Мазур, А.Н.Чумаков.- М.-СПб.-Н.-Й.:ИЦ «ЕЛИМА», ИД «Питер», 2006. – 1160 с.
60. Гомельский А. Я. Энциклопедия баскетбола от Гомельського / А. Я. Гомельский. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2003. – 352 с.

61. Гомельский А. Я. Библия баскетбола. 1000 баскетбольных упражнений. / А. Я. Гомельский // – М.: «Сксмо», 2015. – 256 с.
62. Дев'ятаєва О. Модель розвитку пляжних ігрових видів спорту в Україні / О. Дев'ятаєва, Т. Кропивницька // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2016. – № 2 (24). – С. 71–77.
63. Дев'ятаєва О. Перспективи розвитку пляжних ігрових видів спорту у контексті сучасних тенденцій міжнародного спортивного руху / О. Дев'ятаєва, Т. Кропивницька // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2015. – № 4. – С. 66–70.
64. Денисова Л. В. Измерения и методы математической статистики в физическом воспитании и спорте / Л. В. Денисова, И. В. Хмельницкая, Л. А. Харченко // – К.: Олімпійська література, 2008. – 127 с.
65. Дорошенко Е. Ю. Сучасні методичні принципи оцінювання спортивної майстерності у баскетболі / Е. Ю. Дорошенко // Теорія і методика фізичного виховання та спорту. – 2008. – № 2. – С. 3–6.
66. Дорошенко Э. Подготовка высококвалифицированных баскетболистов на этапе максимальной реализации индивидуальных возможностей: современное состояние проблемы и пути ее решения / Э. Дорошенко, Р. Сушко, Р. Крейвите // Наука в Олимпийском спорте. – 2015. – № 4. – С. 14–17.
67. Дорошенко Э. Показатели технико-тактической деятельности как фактор управления подготовкой баскетболистов высокой квалификации / Э.Дорошенко // Наука в олимпийском спорте. – 2014. – №1. – С. 17–22.
68. Дорошенко Э. Управление технико-тактической деятельностью в командных спортивных играх / Э. Дорошенко // Наука в олимпийском спорте. – 2014. – № 4. – С. 15–21.
69. Дорошенко Э. Ю. Управление технико-тактической деятельностью в командных спортивных играх: [монография] / Э. Ю. Дорошенко. – Запорожье, ООО Липс, 2013. – 436 с.
70. Дорошенко Э. Ю. Удосконалення техніко-тактичних дій

- висококваліфікованих гандболістів: проблеми, пошуки, шляхи вирішення: [монографія] / Э.Ю. Дорошенко, Д. Г. Сердюк, О. О. Мітова // – Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2016. – 312 с.
71. Дьяченко А. Функциональное обеспечение специальной выносливости в циклических видах спорта (на материале академической гребли) / А. Дьяченко, Е. Лысенко, В. Виноградов // Наука в Олимпийском спорте. – 2014. – № 3. – С. 38–45.
72. Европейская и Американская модели профессионального спорта // Sport business. Спортивный менеджмент. Теория. Практика. Информация [Электронный ресурс]. – 2010. – Режим доступа: <http://sportbusiness.livejournal.com/2683.html>. – Дата доступа: 24.05.2013.
73. Елевич С. Многолетняя подготовка баскетболистов высокой квалификации: [монография] / С. Елевич. – СПб: Олимп-СПб, 2008. – 216 с.
74. Елевич С. Н. Управление состоянием соревновательной готовности высококвалифицированных баскетболистов в процессе многолетней спортивной подготовки: дис. ... докт. пед. наук: спец.: 13.00.04 / С. Н. Елевич. – СПб., 2009. – 345 с.
75. Есентаев Т. Современная система подготовки спортсменов в олимпийском спорте и ее внешняя среда / Т. Есентаев // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2015. – № 4. – С. 7–11.
76. Есентаев Т. К. Развитие системы подготовки спортсменов высшей квалификации / Т. К. Есентаев // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2016. – № 2. – С. 4–10. doi:10.15561/18189172.2016.0201
77. Есентаев Т. Деятельность спортивных тренировочных центров разных стран в условиях глобализации спорта высших достижений / Т. Есентаев, Ю. Павленко // Наука в олимпийском спорте. – 2016. – № 1. – С. 70–76.
78. Єрмаков С. С. Повнотекстові електронні наукові ресурси з фізичного виховання і спорту: стан і перспективи розвитку / С. С. Єрмаков // Теорія та методика фізичного виховання. – 2007. – № 8. – С. 45–51.

79. Жданов И. На подготовку и участие в Олимпийских и Паралимпийских играх выделено 433 млн грн. [Электронный ресурс]. – Код доступа: <http://censor.net.ua/news/390063/>
80. Желязков Ц. Основи на спортната тренировка / Ц. Желязков, Д. Дашева. – София: Гера арт, 2011. – 432 с.
81. Загузов Е. С. Обоснование компонентов психологической подготовленности спортсменов игровых видов спорта / Е. С. Загузов, В. Г. Сивицкий // Мир спорта. – 2011. – № 1 (42). – С. 75–78.
82. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями» від 16.11.2016 № 1752-VIII [Електронний ресурс] /Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
83. Иванченко Ю. Накопичення соціального капіталу засобами фізичної культури і спорту / Ю. Иванченко // Молода спортивна наука України. – 2009. – Т. 4. – С. 74–79.
84. Ибрагимов М. М. Философия спорта как новый антропологический проект: монография / М. М. Ибрагимов. – К.: НУФВСУ, изд-во «Олимп. лит.», 2014. – 296 с.
85. Имас Е. Професиональный теннис: проблемы и перспективы развития / Е. Имас, О. Борисова // . – К: НУФВСУ, «Олимп. лит» . – 2016. – 292 с.
86. Иссурин В. Б. Подготовка спортсменов XXI века. Научные основы и построение тренировки. / В. Б. Иссурин. – М. : Спорт, 2016. – 454 с.
87. Календарні плани підготовки національних збірних команд України до офіційних міжнародних змагань. – К. : ФБУ, 2016. – 24 с.
88. Калина М. С. Глобалізаційні впливи на спорт в Україні як соціокультурний феномен / М. С. Калина // Практична філософія. – 2015. – № 1 (55). – С. 203–210.
89. Камаев О. Особенности и пути реализации системного подхода в профессиональной деятельности тренера / О. Камаев / Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2017. – №3. – С. 45–48.
90. Капилевич Л. В. Научные исследования в физической культуре : учеб.

пособие. – Томск : Томский государственный университет, 2013. – 184 с.

91. Касымбеков Ж. Регуляторы модели отбора спортсменов в спорте высших достижений / Ж. Касымбеков, А. Баратов, Н. Рустамов // Теория и методика физической культуры. – 2012. – №3 (30). – С. 64–70.

92. Кашапов Н. Гражданско-правовое регулирование отношений в сфере физической культуры и спорта / Н. Кашапов // Вестник спортивной науки, ВНИИФК. – 2007. – № 2. – С. 55-57. [Электронный ресурс]. – Код доступа: <http://cyberleninka.ru/article/>

93. Кашуба В. Автоматизированные системы анализа технико-тактических действий спортсменов в спортивных играх / В. Кашуба, Ю. Юхно, И. Хмельницкая // Спортивний вісник Придніпров'я.– 2013. – № 1.– С. 87–95.

94. Кашуба В. Застосування сучасних інформаційних технологій в підготовці спортивних змагань / В. Кашуба, Ю. Юхно, Ю. Хмельницька // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2012. – № 1. – С. 128–135.

95. Кашуба В. Застосування сучасних інформаційних технологій у період проведення та завершення спортивних змагань / В. Кашуба, Ю. Юхно, І. Хмельницька // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 1 (17). – 2016. – С. 119–126.

96. Кизько А. П. Состояние и перспективы совершенствования системы подготовки спортсменов / А. П. Кизько // Ученые записки университета им. П. Ф. Лесгафта. – 2016. – № 4. – С. 121–125.

97. Кириленко О. Н. Международная Ассоциация социологии спорта (International Sociology of Sport Association - ISSA): история и направления деятельности на современном этапе / О. Н. Кириленко // Вестн. Одес. Нац. ун-та. – 2009. – Т. 14, вып. 13. – С. 55–64.

98. Кириленко О. М. Трансформація інституту спорту в сучасному суспільстві: автореф. дис. ... доктора. соціологічних наук: 22.00.03 / О. М. Кириленко. – Київ, 2013. – 34 с.

99. Клешнев В. В. Модели научно-методического обеспечения подготовки элитных спортсменов [Электронный ресурс] / В. В. Клешнев // Основные

функции спорта в современном обществе. – 2007. – 9 с.

100. Коваленко Н. Негативні фактори, які впливають на відомих спортсменів у спорті вищих досягнень / Н. Коваленко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2015. – № 3. – С. 104–109.

101. Коваленко Н. Объективные и субъективные факторы, влияющие на жизнь и профессиональную деятельность спортсменов Украины / Н. Коваленко // Наука в олимпийском спорте. – 2015. – № 3. – С. 64–68.

102. Коваленко Н. Проблемы спортсменов, связанные с их социальной самоидентификацией, трудностями в получении полноценного образования и необходимостью адаптации к обычной жизни после окончания спортивной карьеры / Н. Коваленко // Наука в олимпийском спорте. – 2015. – № 4. – С. 74–87.

103. Коваленко Н. Сучасні проблеми спортсменів України у спорті вищих досягнень / Н. Коваленко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2015. – № 4. – С. 12–16.

104. Козина Ж. Индивидуализация подготовки спортсменов в игровых видах спорта: монография. Харьков, 2009. – 396 с.

105. Козина Ж. Л. Результаты разработки и применения универсальных методик индивидуализации учебно-тренировочного процесса в спортивных играх / Ж. Л. Козина // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2008. – № 14. – С. 96–103.

106. Козина Ж. Система закономерностей индивидуальной динамики эффективности соревновательных действий спортсменов в игровых видах спорта / Ж. Козина, В. Ягелло, М. Ягелло // Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта. – 2012. – № 11. – С. 43–50.

107. Козина Ж. Л. Применение системы направлений, средств и методов индивидуализации подготовки спортсменов в игровых видах спорта в структурных элементах годичного цикла подготовки / Ж. Л. Козина, Л. В. Гринь, А. А. Ефимов // Физическое воспитание студентов. – 2010. – № 4.

– С. 45–52.

108. Козина Ж. Л. Теоретико-методические основы индивидуализации учебно-тренировочного процесса спортсменов в игровых видах спорта: автореф. дисс. ... докт. наук по ФВиС: спец. 24.00.01 / Ж. Л. Козина. – К.: 2010. – 45 с.

109. Козіна Ж. Л. Застосування психофізіологічних методів дослідження в ігрових видах спорту / Ж. Л. Козіна, О. В. Жабровець // Теорія та методика фізичного виховання. – 2011. – № 8. – С. 46–48.

110. Козина Ж.Л., Собко И.Н., Прокопенко А.И., Губа А.В., Ермаков С.С., Прусик К.Я., Цеслицка М.З. Методика технико-тактической подготовки баскетболисток с нарушениями слуха с использованием инновационных технологий // Физическое воспитание студентов. – 2014. – № 3. – С. 30–39. doi:10.6084/m9.figshare.978699

111. Козина Ж. Теоретико-методические основы индивидуального похода в спорте / Ж. Козина, С. Ермаков, М. Цеслицка // Быдгощ. – 2014. – 396 с.

112. Козлова Е. Подготовка спортсменов высокой квалификации в условиях профессионализации легкой атлетики / Е. Козлова // . – К.: Олимпийская литература, 2012. – 368 с.

113. Козлова О. К. Напрями дослідження проблеми підготовки спортсменів високої кваліфікації в умовах професіоналізації (на прикладі легкої атлетики) / О. К. Козлова // Педагогіка, психологія та медико-біол. проблеми фіз. виховання і спорту: зб. наук. праць / за ред. С. С. Єрмакова. – Х., 2011. – № 12. – С. 42–45.

114. Козлова О. К. Рейтинг країн у легкій атлетиці в умовах професіоналізації / О. К. Козлова // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2010. – № 2. – С. 17–21.

115. Козлова О. К. Система рейтингової оцінки спортсменів високої кваліфікації в умовах професіоналізації легкої атлетики / О. К. Козлова // Спорт. вісник Придніпров'я. – 2008. – № 3/4. – С. 149–153.

116. Колобаев Д. В. Проблемы современного спорта / Д. В. Колобаев //

Научно-аналитический журнал Обозреватель. Observer. – 2009. – т. 236. – № 9. – С. 111–115.

117. Кордонская А. С. Особенности формирования программ Всемирных игр / А. С. Кордонская, О. В. Войтова // Спорт та сучасне суспільство : зб. наук. пр. молодих вчених та матеріалів VII Відкритої студ. конф., (20 лют. 2014 р., НУФВСУ). – К. : Інтер Сервіс, 2014. – С. 47–52.

118. Корягин В. М. Структура и содержание технической и физической подготовки баскетболистов / В. М. Корягин // Наука і освіта. – 2013. – № 4. – С. 136–138.

119. Корягин В. М. Автоматизированное обеспечение тестового контроля скоростно-силовых возможностей / В. М. Корягин, О. З. Блавт // Теорія та методика фізичного виховання. – 2013. – № 1. – С. 47–51.

120. Корягін В. М. До питання індивідуалізації навчання юних спортсменів-ігровиків / В. М. Корягін // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2014. – № 3. – С. 129–135.

121. Корягин В. М. Теоретико-методические основы системы подготовки юных баскетболистов / В. М. Корягин // Теорія та методика фізичного виховання. – 2010. – № 10. – С. 3–7.

122. Корягин В. М. Тестовый контроль в физическом воспитании: [монография] / В. М. Корягин, О. З. Блавт. – Germany: LAP LAMBERT Academic Publishing is a trademark of: Omni Scriptum Gmb H & Co. KG, 2013. – 144 с.

123. Корягін В. Періодизація багаторічної підготовки юних спортсменів-ігровиків / В. Корягін // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт. – 2014. – Вип. 15. – С. 124–129.

124. Костюкевич В. Моделирование соревновательной деятельности в хоккее на траве: [монография] / В. Костюкевич. – К.: Освіта України, 2010. – 564 с.

125. Костюкевич В. Експертний аналіз техніко-тактичної майстерності

спортсменів високої кваліфікації / В. Костюкевич // Спортивна наука України: [електронне видання]. – 2013. – № 4 (55). – С. 16–21.

126. Костюкевич В. М. Моделирование в системе подготовки спортсменов высокой квалификации. / В. М. Костюкевич // Фізична культура, спорт та здоров'я нації. – 2014. – Вип. 18. – Т. 2. – С. 92–102.

127. Костюкевич В. М. Модельные тренировочные задания как инструмент построения тренировочного процесса спортсменов командных игровых видов спорта / В. М. Костюкевич, Н. Ю. Щепотина // Наука в олимпийском спорте. – 2016. – № 2. – С.24–28.

128. Костюкевич В. М. Основи науково-дослідної роботи магістрантів та аспірантів у вищих навчальних закладах [навчальний посібник] / М. В. Костюкевич, В. І. Воронова, О. А. Шинкарук, О. В. Борисова; за заг. ред. В.М. Костюкевича. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – 554 с.

129. Костюкевич В. М. Тактические аспекты игры футболистов высокой квалификации / В. М. Костюкевич // Фізична культура, спорт та здоров'я нації. – 2016. – Вип. 2 (21). – С. 152–159.

130. Костюкевич В. М. Теоретичні та методичні основи моделювання тренувального процесу спортсменів ігрових видів спорту: дис. ... докт. наук з ФВіС: спец. 24.00.01 / В. М. Костюкевич. – К.: 2012. – 560 с.

131. Костюкевич В. Модельно-целевой подход при построении тренировочного процесса спортсменов командных игровых видов спорта в годичном макроцикле / В. Костюкевич // Наука в Олимпийском спорте. – К. : Олімпійська література, 2014. – № 4 – С. 22–29.

132. Костюкевич В. М. Модельные тренировочные задания как инструмент построения тренировочного процесса спортсменов командных игровых видов спорта / В. М. Костюкевич, Н. Ю. Щепотина // Наука в олимпийском спорте. – 2016. – № 2. – С.24–28.

133. Костюкевич В. М. Теорія і методика спортивної підготовки (на прикладі командних ігрових видів спорту) [навчальний посібник] / В. М. Костюкевич // . – Вінниця : Планер, 2014. – 616 с.

134. Костюкевич В. М. Метрологічний контроль у фізичному вихованні та спорті: навч. посіб. / В. М. Костюкевич, Л. М. Шевчик, О. Г. Сокольвак // – Вінниця: Планер, 2015. – 256 с.
135. Костюкевич В. М. Управление тренировочным процессом футболистов в годичном цикле подготовки: монография 2-е изд. / В. М. Костюкевич. – Киев : КНТ, 2016. – 683 с.
136. Костюкевич В. М. Теоретико-методичні основи контролю у фізичному вихованні та спорті: монографія / В. М. Костюкевич, Є. П. Врублевський, Т. В. Вознюк [та ін.] //; за заг. ред. В. М. Костюкевича. – Вінниця ТОВ «Планер», 2017. – 191 с.
137. Кропивницкая Т. А. Игровые виды спорта в программе Всемирных игр / Т. А. Кропивницкая, О. В. Войтова // Научное обоснование физического воспитания, спортивной тренировки и подготовки кадров по физической культуре и спорту : материалы науч.-практ. конф., (Минск, 24 мая 2013 г.). – Минск : БГУФК, 2013. – С. 55–57.
138. Кропивницкая Т. А. Развитие пляжного волейбола в современных условиях международного спортивного движения / Т. А. Кропивницкая, О. В. Войтова // Probleme actuale privind perfectionarea sistemului de invatamint in domeniul culturii fizice : materialele conferintei stiintifice international. – Chisinau : USEFS, 2014. – С. 208–211.
139. Кропивницкая Т. А. Развитие пляжного футбола в Бразилии / Т. А. Кропивницкая, О. В. Девятаева // Стратегічне управління розвитком фізичної культури і спорту в контексті 25-річчя незалежності України : зб. матеріалів IV регіональної наук.-практ. Інтернет-конф. з міжнар. участю, (Харків, 11–13 трав. 2016 р.). – Харків : ХДАФК, 2016. – С. 80–85.
140. Крылова В. Материально-техническое обеспечение спорта высших достижений. / В. Крылова // Вестник спортивной науки, ФНЦ ВНИИФК. – 2014. – № 2. – С. 9–13. [Электронный ресурс]. – Код доступа: <http://cyberleninka.ru/article/>
141. Кыласов А. В. Идея олимпизма в контексте глобализации /

- А. В. Кыласов // Вестник спортивной науки, 2009, №6. С. 64–66.
142. Кыласов А. В. Спорт как социокультурный феномен эпохи глобализации: дисс. ... канд. культурологии: спец. 24.00.01 / А. В. Кыласов. – М.: 2010. – 181 с.
143. Леонов Я. В. Соціально-ринкові умови розвитку сфери фізичної культури та спорту / Я. В. Леонов, В. В. Васильєв // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2013. – № 5. – С. 151–154.
144. Лисенчук С. Г. Маркетинг в профессиональном футболе: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / С. Г. Лисенчук. Киев, 2002. – 17 с.
145. Лисенчук Г. А. Вправи, ігри і розваги у вільний час: [методичний посібник] / Г. А. Лисенчук, В. В. Соломонко, О. В. Соломонко, А. О. Соломонко. – Київ, 2012. – 125 с.
146. Лисенчук Г. А. Особенности физической подготовленности футболистов 15–16 лет как основа для комплексного контроля / Г. А. Лисенчук, В. В. Залойло, С. А. Журавлев // Физическое воспитание студентов. – 2010. – № 1. – С. 75–79.
147. Лисенчук Г. Структура фізичної підготовленості футболістів / Г. Лисенчук, О. Попов, О. Хоменко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2013. – № 3. – С. 21–23.
148. Лисенчук Г. Підвищення рівня командних і групових взаємодій юних футболістів / Г. Лисенчук, П. Перепелиця, О. Хоменко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2014. – № 2. – С. 23–26.
149. Литинская Е. А. Аксиология спорта высших достижений в современном обществе: дисс. ... канд. философских наук: 09.00.11 / Е. А. Литинская. – М.: 2013. – 157 с.
150. Лихачев О. Современные проблемы профессионального баскетбола в российской федерации. / О. Лихачев, А. Мазурина, Р. Ганиев // Научно-теоретический журнал «Ученые записки» им. П. Ф. Лесгафта, 2014. – № 06 (112). – С. 103–110. [Электронный ресурс]. – Код доступа: <http://cyberleninka.ru/article/>

151. «Лондонский светофор». Баскетбол. [Электронный ресурс]. – Код доступа: <https://www.championat.com/olympic/article-135823>
152. Лосева И. Методические приемы в адаптации молодых баскетболистов в условиях соревновательной деятельности команд высшего класса / И. Лосева, М. Питын // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2010. – № 1. – С. 24–30.
153. Лукашук В. І. Тенденції розвитку спорту в умовах ринкових перетворень: автореф. дис. ... канд. соц. наук: спец.: 22.00.04 / В. І. Лукашук. – Харків: 2006. – 24 с.
154. Лукашук В. І. Консолідуєча функція спорту у сучасному суспільстві / В. І. Лукашук // Вісник Харківського національного університету : зб. наук. праць. – № 844. – Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». – Вип 23. – Харків, 2009. – С. 235–240.
155. Лысенко Е. Особенности структуры функциональной подготовленности высококвалифицированных баскетболистов различной специализации / Е. Лысенко // Наука в олимпийском спорте. – 2010. – № 1–2. – С. 80–86.
156. Люта Л. П. Інституціалізація спорту: ди- наміка структурних змін : автореф. дис. ... канд. со- ціол. наук : 22.00.03 / Л. П. Люта. – К., 2007. – 20 с.
157. Маккензи С. Современные подходы к развитию пляжных игровых видов спорта / С. Маккензи, Т. Кропивницкая, О. Девятаева // Наука в олимпийском спорте. – 2016. – № 1. – С. 77–83.
158. Максименко І. Г. Теоретико-методичні основи багаторічної підготовки юних спортсменів у спортивних іграх: [монографія] / І. Г. Максименко. – Луганськ: ЛНПУ, 2009. – 351 с.
159. Манжинский С. А. Экономические аспекты развития спортивной отрасли Республики Беларусь / С. А. Манжинский, Е. В. Россоха // Труды БГТУ: Экономика и управление. – Минск: БГТУ, 2011. – № 7. – С. 140–142.
160. Маслова О. Урахування особливостей біологічного розвитку юних спортсменок при підготовці у спортивних іграх / О. Маслова // Спортивна медицина. – 2013. – № 2. – С. 45–48.

161. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры / Л. П. Матвеев. – М.: Физкультура и спорт, 2008. – 544 с.
162. Матвеев Л. П. Общая теория спорта и ее прикладные аспекты: [учебник для ВУЗов физической культуры] / Л. П. Матвеев. – [5 изд.]. – М.: Советский спорт, 2010. – 340 с.
163. Мельник В. Особливості атаквальних тактичних дій кваліфікованих гандболістів / В. Мельник, В. Левків, М. Пітин, Н. Кудріна, Н. Лібович // Oxford journal of Scientific Research. – 2015. – Vol. 4, №. 1 (9). – P. 452–458.
164. Митова Е. А. Современное состояние системы контроля в командных спортивных играх / Е. А. Митова // Инновационные технологии в физическом воспитании, спорте и физической реабилитации : матер. I междунар. науч.-практ. (очно-заочной) конф. Т. 2. – 2015. – С.195–201.
165. Мітова О. О. Методи наукових досліджень в баскетболі. Навчальний посібник для студентів, викладачів, тренерів / О. О. Мітова, Р. О. Сушко. – Дніпропетровськ: ДДФКіС, 2015. – 216 с.
166. Мітова О. О. Проблеми контролю в сучасних командних спортивних іграх / О. О. Мітова // Спортивний вісник Придніпров'я. Науково-практичний журнал. – Дніпропетровськ: ДДФКіС, – №3. – 2015. – С. 89–96.
167. Митова Е. А. Современные направления контроля в командных спортивных играх / Е. А. Митова // Современное состояние и тенденции развития физической культуры и спорта. – 2015. – С. 305–309.
168. Митова Е. А. Современное состояние системы контроля в командных спортивных играх / Е. А. Митова // Инновационные технологии в физическом воспитании, спорте и физической реабилитации. – 2015. – Т. 2. – С. 195–201.
169. Мітова О. О. Баскетбол: історія розвитку, правила гри, методика навчання [навчально-методичний посібник] / О. О. Мітова, В. В. Грюкова // – Дніпропетровськ: Вид. «Інновація», 2016. – 194 с.
170. Мітова О. О. Аналіз сучасних підходів до структури та змісту навчально-тренувального процесу на етапі початкової підготовки у

спортивних іграх / О. О. Мітова, В. М. Онищенко // Фізична культура, спорт та здоров'я: між нар. наук.-практ. конф.. – 2016. – С. 161–164.

171. Мітова О. О. Значущість формування системи знань про контроль у командних спортивних іграх / О. О. Мітова // Фізична культура, спорт та здоров'я: міжнар. наук.-практ. конф. – 2015. – С. 56–58.

172. Мітова О. О. Проблеми контролю в сучасних командних спортивних іграх / О. О. Мітова // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2015. – № 2. – С. 166–171.

173. Мітова О. О. Ретроспективний аналіз формування системи контролю у командних спортивних іграх / О. О. Мітова // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2016. – № 1. – С. 74–81.

174. Мітова О. О. Проблеми контролю у командних спортивних іграх на другій стадії багаторічної підготовки/ О.О. Мітова // Спортивные игры. – №1. – 2017. – С. 24–28.

175. Мічуда Ю. П. Сфера фізичної культури і спорту в умовах ринку. Закономірності функціонування і розвитку / Ю. П. Мічуда. – К. : Олімпійська література, 2007. – 216 с.

176. Нагорна В. О. Спортивні ігри як пріоритетний напрям адаптивного спорту в Україні / В. О. Нагорна, М. О. Дорошенко, Л. Г. Гришко, І. В. Новікова // Научная дискуссия: вопросы педагогики и психологии : IX Межд. науч.-практ. конф. М., «Интернаука». – №3 (60). – 2017. – С. 223 – 229.

177. Наказ Міністерства молоді та спорту України від 02.02.2016 № 443 Мінмолодьспорт; Наказ від 03.08.2016 № 3101 «Про внесення змін до форм індивідуальних планів підготовки спортсменів національних збірних команд України на спортивний сезон». Зареєстровано: Мін'юст України від 22.08.2016 № 1159/29289 [Електронний ресурс] /Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)

178. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту. Указ Президента України; Доктрина від 28.09.2004 № 1148/2004 [Електронний ресурс] /Режим доступу: <http:// zakon.rada.gov.ua>

179. Начинская С. В. Спортивная метрология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / С. В. Начинская. – М.: Изд. «Академия», 2005. – 240 с.
180. Николаенко В. Построение многолетней подготовки в современном футболе / В. Николаенко // Наука в Олимпийском спорте. – К. : Олімпійська література, 2014. – № 1– С. 12–17.
181. Ніколаєнко В. В. Особливості розвитку футболу на сучасному етапі / В. В. Ніколаєнко, О. В. Байрачний // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2012. – № 3. – С. 17–20.
182. Николаенко В. В. Рациональная система многолетней подготовки футболистов к достижению высшего спортивного мастерства : [монография] / В. В. Николаенко. – К.: Саммит-книга, 2014. – 336 с.
183. Новиков А. Теоретико-методологические положения управления подготовкой спортсменов высокой квалификации / А. Новиков, И. Радич, О. Морозов // Наука в олимпийском спорте. – 2014. – № 2. – С. 24–28.
184. Обозна О. М. Розвиток фізичної культури і спорту як важливий напрям державної політики України щодо забезпечення здоров'я громадян [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/>
185. Озолин Н. Г. Настольная книга тренера / Н. Г. Озолин. - М.: ООО «Издательство АСТ», 2011. – 864 с.
186. Озолин Э. С. Итоги исследований по актуальным проблемам подготовки спортсменов за рубежом [текст] / Э. С. Озолин, Б. Н. Шустин // Вестник спортивной науки. – 2013. – № 5. – С. 27–30.
187. Озолин Э. С. Научно-исследовательские институты и центры подготовки спортсменов в зарубежных странах [текст] / Э. С. Озолин, Б. Н. Шустин // Вестник спортивной науки. – 2011. – № 5. – С. 3–8.
188. Олешко В. Г. Моделювання, відбір та орієнтація в системі підготовки спортсменів (на матеріалі силових видів спорту): дис. ... доктора наук з фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.01. / В. Г. Олешко. – К., 2014. – 463 с.
189. Олійник Ю. О. Сучасні проблеми спорту в Україні та олімпійське майбутнє держави / Ю. О. Олійник, В. С. Яцків // Концепція розвитку галузі

фізичного виховання і спорту в Україні : зб. наук. праць. – Вип. VI. – Ч. II. – Рівне : Ред.-вид. центр Міжнар. економіко-гуманітарного ун-ту ім. академіка С. Дем'янчука, 2009. – С. 50–58.

190. Олимпийский спорт: в 2 т., Т. 1 / В. Н. Платонов, М. М. Булатова, С. Н. Бубка; ред. В. Н. Платонов. – Киев: Олимпийская л-ра, 2009. – 736 с.

191. Олимпийский спорт: в 2 т., Т. 2 / В. Н. Платонов, М. М. Булатова, С. Н. Бубка; ред. В. Н. Платонов. – Киев: Олимпийская л-ра, 2009. – 696 с.

192. Олимпиада в Рио: скандалы, медали, угрозы. [Электронный ресурс]. – Код доступа: <http://www.segodnya.ua/world/olimpiada-v-rio>

193. Олимпийские миллиарды: сколько стоила России подготовка к Рио. [Электронный ресурс]. – Код доступа: <http://www.s-bc.ru/news/olimpiada>

194. Павленко Ю. Организационно-методологические основы научно-методического обеспечения подготовки спортсменов / Наука в олимпийском спорте // Ю. Павленко. – 2015. – № 2. – С. 10–18.

195. Павленко Ю. Організація та середовище системи науково-методичного забезпечення олімпійської підготовки / Ю. Павленко // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2011. – № 4 (6). – С. 34–39.

196. Павленко Ю. Спортивные тренировочные центры в системе подготовки спортсменов / Ю. Павленко, Н. Козлова // Наука в олимп. спорте, 2013. – № 3. – С. 81–86.

197. Павленко Ю. О. Науково-методичне забезпечення підготовки спортсменів в олімпійському спорті / Ю. О. Павленко. – К: Олімпійська л-ра, 2011. – 312 с.

198. Павлюк І. С. Організаційні основи розвитку ігрових видів спорту в Україні (на прикладі гандболу) : автореф. дис. канд. наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.0; НУФВСУ. – К., 2008. – 19 с.

199. Панарин А. Искушение глобализмом. М.: ЭКСМО-Пресс, 2002. – 416 с.

200. Переверзин И. И. О структуре современного спорта высших достижений и социально-правовом статусе спортсменов-профессионалов / И. И. Переверзин, Ф. П. Суслов // Теория и практика физической культуры. –

2002. – № 5. – С. 57–61.

201. Пітин М. Теоретична підготовка в спорті: [монографія] / М. Пітин // . – Л.: ЛДУФК, 2015. – 372 с.

202. Пітин М. Основи теорії систем у спортивній науці / М. Пітин, А. Лопатьєв, А. Демічковський // Моделювання та інформаційні технології у фізичному вихованні і спорті. ЛДУФК: 2016, С. 4–6.

203. Пітин М. Підходи до системи підготовки спортсменів у студентському спорті України / М. Пітин, М. Мельник / Моделювання та інформаційні технології у фізичному вихованні і спорті. ЛДУФК: 2016, С. 13–14.

204. Платонов В. Н. Подготовка спортсменов разных стран к Олимпийским играм / В. Н. Платонов, Ю. А. Павленко, В. В. Томашевский // . – К: Изд. дом Д. Бураго, 2012. – 336 с.

205. Платонов В. Н. Общая теория подготовки спортсменов: история развития, методология построения, современное состояние / В. Н. Платонов // Наука в олимпийском спорте. – 2016. – № 3. – С. 75–104.

206. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения: учебник тренера высшей квалификации / В. Н. Платонов. – М.: Советский спорт, 2005. – 820 с.

207. Платонов В. Организационно-управленческие модели совершенствования системы подготовки спортсменов высокой квалификации в условиях политизации и коммерциализации олимпийского спорта / В. Платонов, Т. Есентаев // Наука в олимп. спорте. – 2015. – № 1. – С. 19–26.

208. Платонов В. Специальные принципы в системе подготовки спортсменов / В. Платонов // Наука в олимпийском спорте. – 2014. – № 2. – С. 8–19.

209. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте / В. Н. Платонов. – К.: Олимпийская литература, 2004. – 808 с.

210. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения: учебник [для тренеров]: в 2 кн. / В. Н. Платонов. – К.: Олимпийская литература, 2015. – Кн. 1. – 680 с.

211. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения: учебник [для тренеров]: в 2 кн. / В. Н. Платонов. – К.: Олимпийская л-ра, 2015. – Кн. 2. – 752 с.
212. Платонов В. Н. Спорт высших достижений и подготовка национальных команд к олимпийским играм. Отечественный и зарубежный опыт: история и современность. – Москва: Советский спорт, 2010. – 312 с.
213. Платонов В. Периодизация спортивной тренировки. Общая теория и ее практическое применение: [монография] / В. Платонов. – К.: Олимпийская литература, 2013. – 624 с.
214. Платонова Р. И. Миссия национальных видов спорта в глобализирующемся мире / Р. И. Платонова // Вестник спортивной науки : Регионы – Россия. 6 (6) 2012. – С. 61–64.
215. Подготовка российских спортсменов к Играм-2016 обошлась в 500 млн рублей. [Электронный ресурс]. – Код доступа: <http://www.interfax.ru/>
216. Поли Р. Глобализация спорта (на примере футбола) / Р. Поли // Наука в олимпийском спорте. – 2013. – № 4. – С. 52–57.
217. Положення про комісію для надання спортивній федерації статусу національної та позбавлення такого статусу Мінмолодьспорт; Наказ, Положення, Заява, Форма типового документа від 21.01.2014 № 102 Зареєстровано: Мін'юст України від 04.02.2014 № 210/24987 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
218. Положення про підвищення кваліфікації тренерів (тренерів-викладачів) та інших фахівців у сфері фізичної культури і спорту Мінмолодьспорт; Наказ, Положення від 13.09.2016 № 3520 Зареєстровано: Мін'юст України від 05.10.2016 № 1321/29451 [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
219. Понкин И. В. Спортивное право в контексте глобализации // Государственное строительство и право. Вып. 29, 2011 / Под общ. ред. Г. В. Мальцева; отв. ред. О. Н. Доронина. – М.: Изд-во МосГУ, 2011. – 144 с.

220. Поплавський Л. Ю. Баскетбол: Підручник для студентів вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту / Поплавський Л. Ю. – К.: Олімпійська література, 2004. – 447 с.
221. Попов О. В. Маркетингова діяльність суб'єктів управління щодо популяризації проведення спортивно-масових заходів міжнародного рівня / О. В. Попов // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2013. – № 5.– С. 196–199.
222. Портнов Ю. М. Теоретические и научно-методические основы подготовки квалифицированных спортсменов в игровых видах спорта : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Портнов Ю. М. – М., 1989. – 51 с.
223. Постанова Верховної Ради України «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки дитячо-юнацького спорту та фізичного виховання дітей» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2015, № 30, ст.277) [Електронний ресурс] /Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
224. Постанова Верховної Ради України «Про порядок введення в дію Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 14, ст. 81) [Електронний ресурс] /Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
225. Постанова Верховної Ради України «Про забезпечення сталого розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні в умовах децентралізації влади» від 19.10.2016 № 1695-VIII [Електронний ресурс] / Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
226. Постанова Кабінету Міністрів України «Про заохочення спортсменів і тренерів з олімпійських та неолімпійських видів спорту; Порядок, Перелік» від 04.02.2016 № 91 [Електронний ресурс] /Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
227. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про надання на конкурсних засадах спортивній федерації статусу національної та позбавлення такого статусу» від 07.12.2016 № 909 [Електронний ресурс] /Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)

228. Починкин А. В. Потенциальное развитие спорта в условиях коммерциализации [Электронный ресурс] / А. В. Починкин // . – 2010. – С. 131–132. – Режим доступа: <http://federalbook.ru/files/SPORT/soderganie/>
229. Починкин А. В. Воздействие профессионального спорта на систему физкультуры и спорта, политику и экономику / А. В. Починкин // Теория и практика физической культуры. – 2008 – №2 – С. 65–70.
230. Починкин А. В. Становление и развитие профессионального коммерческого спорта в России : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / А. В. Починкин; Моск. гос. акад. физ. культуры. – Малаховка, 2007. – 51 с.
231. Радчич И. Ю. Цели и задачи информационно-аналитической деятельности в сфере спортивной науки / И. Ю. Радчич, Л. Б. Кофман, В. А. Курашвили // Вестник спортивной науки. – 2013. – №5. – С. 31–35.
232. Разумовський С. О. Маркетинг фізичної культури як елемент соціальної сфери суспільства (соціально-філософський аналіз) / С. О. Разумовський // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2013. – № 2. – С. 199–204.
233. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 рр.» (Офіційний вісник України, 2011 р., № 69, ст. 2638);
234. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2020 року» (від 9 грудня 2015 р. № 1320-р).
235. Рошупкина Е. В. Многомерность понятия глобализации в современной социологии. (Аналитический обзор) // Социальные и гуманитарные науки. Сер.11, Социология: РЖ, 2004, № 1. – С. 39–62.
236. Самая проблемная Олимпиада в истории. Наркомафия, разруха и разъяренные бразильцы. [Электронный ресурс]. – Код доступа: <https://strana.ua/articles/analysis/25820-rio-2016>
237. Семенов Л. А. Ведение в научно-исследовательскую работу в сфере

- физического воспитания и спорта: уч.пособие / Л. А. Семенов. – Москва: Советский спорт, 2011. – 200 с.
238. Сітнікова Н. С. Розвиток сучасного літнього олімпійського руху в Україні та проблеми його підтримки державою / Н. С. Сітнікова // Право та державне управління. – 2011. – № 2. – С. 145–149.
239. Сироткина И. Е. Маргиналии: история книги Н. А. Бернштейна «Современные искания в физиологии нервных процессов» / И. Е. Сироткина // Вопросы истории естествознания и техники. – 2014. – № 1. – С. 28–41.
240. Скобелева А. С. Физическая культура и ее влияние на решение социальных проблем / А. С. Скобелева, Е. М. Колпакова // Международный студенческий научный вестник. – 2015. - № 4. – С. 606–608.
241. Смоляр И. Изучение личности лидера и стиля его взаимодействия в спортивной команде / И. Смоляр, Е. Иващенко // Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта. – 2012. – № 11. – С. 94–97.
242. Соловей О. М. Історія гандболу в аспекті аналізу виступів національних збірних команд на чемпіонатах світу, Європи та України [методичні рекомендації] / О. М. Соловей /. – Дніпро: ДДІФКіС, 2016. – 38 с.
243. Соловей О. Оцінка змагальної діяльності гандболістів на олімпійському турнірі в Ріо-де-Жанейро–2016 / О. Соловей / Спортивний вісник Придніпров'я. – 2017. – №1. – С. 91–94.
244. Соловьев А. А. Спортивное право и глобализация спорта: основные тенденции развития // Актуальные проблемы спортивных правоотношений: законодательное регулирование, перспективы развития: Матер. I Всеросс. научно-практич. конф. (14.05.2010, Челябинск). - Челябинск: Уральский гос. университет физич. культуры, 2010. – 92 с.
245. Столяров В. И. Современный спорт и Олимпийское движение в системе международных отношений / В. И. Столяров, С. Ю. Баринов, М. М. Орешкин. М.: Анкил, 2009. – 256 с.
246. Столяров В. И. Философия спорта и телесности человека:

- [монографія]. В 2-х кн. – Кн. 1. Введение в мир философии спорта и телесности человека. М.: Изд-во Университетская книга. – 2011. – 723 с.
247. Столяров В. И. Философия спорта и телесности человека: [монографія]. В 2-х кн. – Кн. 2. Введение в мир философии спорта и телесности человека. – М.: Изд-во Университетская книга, 2011. – 766 с.
248. Столяров В. И. Ценности современного олимпийского движения: идеалы и реалии // Наука в олимпийском спорте» ("Science in Olympic Sports"). – Киев. – 2014. – № 3. – С. 76–82.
249. Столяров В. И. Теория и методология современного физического воспитания: состояние разработки и авторская концепция: [монографія] / В. И. Столяров. – К.: НУФВСУ, изд-во «Олимп. лит.», 2015. – 704 с.
250. Стратегия развития физической культуры и спорта на период до 2020 года. [Электронный ресурс]. / URL: <http://minstm.gov.ru/documents/>
251. Суха Ю. С. До питання про систематизацію договорів у сфері професійного спорту [Електронний ресурс] / Ю. С. Суха // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 59. – С. 565–570. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/>
252. Сушко Р. О. Історичні аспекти розвитку українського жіночого баскетболу на прикладі характеристики основних стартів БК «Динамо» Київ у 1992 році / Р. О. Сушко, А. П. Волошин // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – К.: 2012. – № 4. – С. 129 – 133.
253. Сушко Р. О. Зародження та хронологія розвитку жіночого баскетболу на Україні у першій половині ХХ століття / Р. О. Сушко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків: ХДАФК, 2012. – № 2. – С. 207–210.
254. Сушко Р. О. Передумови та аналіз виступу команди «Динамо» Київ у кубку ім. Л. Ронкетті (1988) / Р. О. Сушко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків: ХДАФК, 2012. – № 3. – С. 173–176.
255. Сушко Р. О. Жіночий баскетбол України. Аналітичний погляд крізь призму БК «Динамо» Київ / Р. О. Сушко, А. П. Волошин // . – К.: «МП Леся», 2012. – 252 с.

256. Сушко Р. О. Исторические аспекты участия украинских баскетболисток на Олимпийских Играх / Р. А. Сушко // Олимпийский спорт – составляющая часть физического и духовного развития человека : Междунар. олимп. конф. – Баку. – 2012. – С. 230–236.
257. Сушко Р. О. Аналіз виступу жіночих збірних команд України по баскетболу у чемпіонаті Європи 2012 року / Р. О. Сушко, Л. Й. Тещук // Науковий часопис «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури /фізична культура і спорт/» – К: НПУ ім. М. П. Драгоманова, – 2013. – № 1 (27). – С. 69–74.
258. Сушко Р. О. Історичні тенденції участі українських баскетболісток на Олімпійських Іграх / Р. О. Сушко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків: ХДАФК, 2013. – № 1. – С. 113–115.
259. Сушко Р. О. Тенденції розвитку українського баскетболу за результатами виступу чоловічих збірних команд у чемпіонаті Європи 2012 року / Р. О. Сушко // Вестник Черниговского нац. пед. ун-та им. Т. Г. Шевченко, 2013. – Выпуск 107, том 1. – С. 327–330.
260. Сушко Р. О. Эффективность соревновательной деятельности высококвалифицированных баскетболистов / Р. О. Сушко, И. А. Никитин // Науковий часопис «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури /фізична культура і спорт/» – К: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – № 9 (36). – С. 153–158.
261. Сушко Р. О. Аналіз виступу баскетболісток «Динамо» (Київ) у стартах 1992 року / Р. О. Сушко // Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях / сборник статей IX международной научной конференции – Белгород – Харьков – Красноярск – Москва . – 2013. – С. 337–340.
262. Сушко Р. А. Особенности оценки технико-тактической подготовленности квалифицированных баскетболистов при накоплении утомления / Р. А. Сушко, А. Ф. Мустафа Аассад // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – К.: 2014. – № 1– С. 15–18.

263. Сушко Р. О. Оценка эффективности функционального обеспечения специальной выносливости во взаимосвязи с технико-тактической подготовленностью баскетболистов / А. Ф. Мустафа Аассада, Р. О. Сушко // Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. праць. Вип. 19 (Том 2) / Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2015. – С. 391–399.
264. Сушко Р. Оценка эффективности технико-тактической деятельности баскетболисток с учетом различий периодов игровой деятельности / Р. Сушко, Мустафа Ассаад Муншид Ал-Фартуси / Фізичне виховання і спорт : журнал. – Луцьк: Східноєвроп.нац. ун-т ім. Л. Українки, 2015. – Вип.18. – С. 234–240.
265. Сушко Р. О. Ефективність техніко-тактичних дій висококваліфікованих баскетболісток і шляхи їх удосконалення на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей / Р. О. Сушко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2015. – № 8. – С. 57–65.
266. Сушко Р. О. Аналіз ефективності змагальної діяльності висококваліфікованих баскетболістів на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей / Р. О. Сушко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків: ХДАФК, 2015. – № 4(48). – С. 84–89.
267. Сушко Р. О. Техніко-тактичні дії висококваліфікованих баскетболістів на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей / Р. О. Сушко, Е. Ю. Дорошенко // Науковий часопис «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури /фізична культура і спорт/» – К: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – № 9 (64)15. – С. 153–158.
268. Сушко Р. О. Параметри техніко-тактичної діяльності висококваліфікованих баскетболісток на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей / Р. О. Сушко, Е. Ю. Дорошенко // Вісник Запорізького національного університету: зб. наук. статей. Фізичне виховання та спорт. – Запоріжжя. – 2015. – с. 189–197.

269. Сушко Р. О. Аналіз ефективності змагальної діяльності висококваліфікованих баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень. / Р. О. Сушко, Е. Ю. Дорошенко // Фізична культура, спорт та здоров'я : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. [Електронний ресурс]. – Харків : ХДАФК, 2015. – С.99–100.
270. Сушко Р. О. Інноваційні технології у початковій підготовці дітей на прикладі спортивних ігор / Р. О. Сушко, М. В. Ібраїмова // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків: ХДАФК, 2015. – № 2(46). – С. 190–194.
271. Сушко Р. Глобалізація в сучасному світі та її вплив на спорт вищих досягнень / Р. Сушко, Е. Дорошенко // Спортивний вісник Придніпров'я . – Дніпропетровськ: 2016. – № 2.– С. 140–146.
272. Сушко Р. Розвиток баскетболу з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень (на матеріалі національної збірної Литви) / Р. Сушко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – К.: 2016. – № 4.– С. 11–15.
273. Сушко Р. О. Рейтинги фінансової успішності провідних спортсменів світу / Р. Сушко // Науковий часопис «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури /фізична культура і спорт/» – К: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. – № 06 (76)16. – С. 121–125.
274. Сушко Р. Рейтингова оцінка популярності видів спорту в країнах з високим рівнем розвитку баскетболу / Р.О. Сушко // Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових статей. Фізичне виховання та спорт. – Запоріжжя: ЗНУ, 2016. № 2.– с. 78–85.
275. Сушко Р. О. Сучасні підходи до вдосконалення підготовленості висококваліфікованих баскетболістів: огляд проблеми і шляхи вирішення. / Р. Сушко // Науковий часопис «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури /фізична культура і спорт/» – К: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. - № 02 (69)16. – С. 76–80.
276. Сушко Р. О. Підвищення спортивної майстерності в процесі багаторічного вдосконалення висококваліфікованих баскетболістів в умовах глобалізації

- спорту / Р. Сушко // Науковий часопис «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури /фізична культура і спорт/» – К: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. – № 03 (72)16. – С. 123–127.
277. Сушко Р. Ефективність і особливості розвитку клубної кар'єри висококваліфікованих баскетболістів з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень / Р. Сушко // Вісник Запорізького національного університету: Фізичне виховання та спорт. – 2016. – с. 92–99.
278. Сушко Р. Сучасні підходи до формування інтегральних планів підготовки висококваліфікованих баскетболістів з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту / Р. Сушко // Australian Journal of Education and Science, “Sydney University Press”, 2016, № 1(17). – Р. 361–368.
279. Сушко Р. Аналіз планів підготовки кандидатів на посади головних тренерів національних збірних команд України з баскетболу/ Р. Сушко //AsianJournalofscientificandeducationalresearch, 2016, №1(19). – Р. 447–452.
280. Сушко Р. Аналіз проблем розвитку спортивних ігор на Україні/ Р. Сушко //Massachusetts Review of Science and Technologies, “MIT Press”, 2016, № 1(13). – Р. 531–538.
281. Сушко Р. Еволюція правил змагань та її вплив на розвиток спорту вищих досягнень у глобальному вимірі (на матеріалі спортивних ігор) XI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» Переяслав-Хмельницький, 2016. – С. 305–307.
282. Сушко Р. А. Программный материал для подготовки баскетболистов: тенденции и пути совершенствования / Р. А. Сушко, Е. Ю. Дорошенко // Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях : материалы XII международной научной конференции – Харьков, 2016. – С.41–44.
283. Сушко Руслана. Шляхи вдосконалення підготовленості висококваліфікованих баскетболістів в умовах глобалізації спорту вищих досягнень. / Р. Сушко // Всеукраїнська науково-практична конференція

«Актуальні проблеми фізичного виховання і спорту в сучасних умовах – Дніпропетровськ, 2016. – С.138–141.

284. Сушко Р. Порівняльний аналіз міграції спортсменів (на прикладі олімпійських баскетбольних турнірів 1988–2016 р.р.) Баскетбол: історія, сучасність, перспективи : матеріали I Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної інтернет-конференції / відповід. ред. О.О. Мітова; тех.ред. Т.В. Михайлова. – [Електронний ресурс] – Дніпро : ДДІФКіС, 2016.– 248 с. – Доступ за посиланням:<http://infiz.dp.ua/misc-documents/conf-2016-01-basketball.pdf>

285. Сушко Р.А. Проблемы реализации технико-тактической подготовленности спортсменов при накоплении утомления в баскетболе. / Р.А. Сушко // VII Міжнародна науково-методична конференція «Сучасні проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту»– К: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016, - ЗК 1 (70)16. – С. 182–186.

286. Сушко Р.О. Особливості підготовки баскетболістів в умовах дії чинників глобалізації спорту вищих досягнень / Р.О. Сушко // Науковий часопис «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури /фізична культура і спорт/» – К: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. – № 2 (83). – С. 103–106.

287. Сушко Р. О. Аналіз проблемних питань розвитку спортивних ігор з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень / Р. О. Сушко // Збірник наукових праць «Фізична культура, спорт та здоров'я нації», Вінниця, – 2017. – № 1. – С. 441–445.

288. Сушко Р. Формирование теоретической модели развития баскетбола в Украине с учетом влияния факторов глобализации спорта высших достижений / Р. Сушко // Наука в Олимпийском спорте. – 2017. – № 1 – С. 48–55.

289. Сушко Р. Миграция в системе подготовки баскетболистов высшей квалификации (на материалах турниров олимпийских игр 1988–2016) / Р. Сушко // Наука в Олимпийском спорте. – 2017. – № 2. – С. 11–16.

290. Сушко Р. О. Особливості підготовки баскетболістів в умовах дії чинників глобалізації спорту вищих досягнень / Р. О. Сушко // Науковий часопис «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури /фізична культура і спорт/» – К: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. – № 2 (83). – С. 103–106.
291. Сушко Р. Проблемні питання розвитку спортивних ігор в Україні та шляхи їх подолання / Р. Сушко / X Міжнародна конференція «Молодь та олімпійський рух» : тези доп. – К., 2017. – С. 177–178.
292. Сушко Р. О. Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації (на матеріалі баскетболу): [монографія] / Р. О. Сушко. – Київ : Центр учбової літератури. – 2017. – 360 с.
293. Таймазов В. А. Пётр Францевич Лесгафт. История жизни и деятельности / В. А. Таймазов, Ю. Ф. Курамшин, А. Т. Марьянович // . – СПб.: Печатный двор им. Горького. – 2006. – 480 с.
294. Ткалич М. О. Правова природа та особливості укладення контракту про спортивну діяльність [Електронний ресурс] / М. О. Ткалич // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – Вип. 51. – С. 326–333. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2009_51_53
295. Український спорт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/287.htm>.
296. Україна спортивна 2010–2011 роки. Інформаційний довідник / Т. А. Федюшина, З. С. Осіпова, Л. В. Лященко [та ін.] ; за ред. Н. Д. Уманець. – К. : Держ. служба молоді та спорту України, 2012. – 206 с.
297. Фискалов В. Д. Теоретико-методические аспекты практики спорта / В. Д. Фискалов, В. П. Черкашин // . – М. : Спорт, 2016. – 352 с.
298. Фомин Ю. А. Коммерциализация олимпийского спорта как противоречие его развития / Ю. А. Фомин // Человек в мире спорта: Новые идеи, технологии, перспективы. – М., 2008. – Т. 2. – С. 578–579.
299. Хавин Б. Н. Международные и национальные спортивные организации / Б. Н. Хавин // . М.: ФиС. – 2006. – 314 с.
300. Хрусталев Г. А. Анализ распределения игрового времени у

высококвалифицированных спортсменов в игровых видах спорта без ограничения замен / Г.А. Хрусталева // Теория и практика физической культуры. – 2012. – № 5. – 77 с.

301. Через 50 лет население Литвы сократится на 24%: Lenta.ru, 28.08.2008.

Код доступа: <http://ru.delfi.lt/news/live/id=18335122>.

302. Чередник Р. В. Спортивний кодекс Франції та законодавство України у сфері спорту: порівняльно-правовий аналіз [Електронний ресурс]

/ Р. О. Чередник // Актуальні проблеми держави і права 2012. – Вип. – 63. – С. 582–588. Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2012_63_89

303. Шамардин В. М. Технологія управління системою багаторічної підготовки футбольних команд вищої кваліфікації: автореф. дис ... докт. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01 / В. М. Шамардин . – Львів, 2013 . – 36 с.

304. Шамардин В. Н. Состояние и тенденции развития современного футбола / В. Н. Шамардин // Футбол в Україні – витоки, традиції, перспективи: збірник наукових праць. – Л. – К., 2004. – С. 11–15.

305. Шамардин В. Н. Обоснование теоретико-методических основ стратегии подготовки футбольных команд высшей квалификации / В. Н. Шамардин // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Х. – 2012. – № 2. – С. 74–78.

306. Шевченко О.А. Правовая доктрина регулирования труда в сфере профессионального спорта и пути ее реализации в России: [монография] / О.А. Шевченко. – М.: ООО Проспект, 2015 . – 371 с.

307. Шинкарук О. А. Отбор спортсменов и ориентация их подготовки в процессе многолетнего совершенствования (на материале олимпийских видов спорта) / О. А. Шинкарук // . – К.: Олимпимпийская литература, 2011. – 360 с.

308. Шинкарук О. Интегральные индексы при оценке соревновательной деятельности баскетболистов высокой квалификации / О. Шинкарук, Н.Безмылов // Наука в олимпийском спорте. – 2013. – № 1. – С. 49–55.

309. Шинкарук О. А. Отбор спортсменов и ориентация их подготовки в процессе многолетнего совершенствования (на материале олимпийских

- видов спорта): монография / О. А. Шинкарук. – К.: Олимпийская литература., 2011. – 360 с.
310. Шинкарук О. А., Система контролю підготовки початківців у командних спортивних іграх: проблемні питання та сучасні підходи / О. А. Шинкарук, О. О. Мітова // Спортивний вісник Придніпров'я. Науково-практичний журнал. – №1. – 2017. – С. 105–112.
311. Шленская О. Л. Техничко-тактичеськая подготовка квалифицированных спортсменов в командных игровых видах спорта с ограниченным игровым пространством (на материале волейбола) / О. Л. Шленская, В. В. Гамалий // Наука в олимпийском спорте. – 2016. – № 1. – С. 58–69.
312. Шойфет М. Селье (1907–1986): 100 великих врачей. –М.: Вече, 2008. – 528 с.
313. Шутова С. Е. Психологические факторы, обеспечивающие эффективность соревновательной деятельности баскетболистов высокой квалификации: дис...канд. наук по физ. воспитанию и спорту: 24.00.01 / С. Е. Шутова; НУФВСУ. – Киев, 2000. –270 с.
314. Ямщиков Ю. Н. Спорт в условиях глобализации / Ю. Н. Ямщиков // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 1 : Регионоведение: философия, история, социология, юриспруденция, политология, культурология. 2009. – № 3 – с. 159–162.
315. Яхонтов Е. Р. Внесезонная подготовка баскетболистов в клубах НБА / Е. Р. Яхонтов, А. Г. Кириленко // Научно-методический весник. Тренерский совет Российской федерации баскетбола; сост. Б. Е. Лосин, У. Р. Яхонтов. – СПб.: Олимп., – 2011. – Вып. I. – 92 с.
316. Ajinomoto national training center [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.joc.or.jp/english/ntc>.
317. Andersen S. S. Managing Elite Sport Systems: Research and Practice / S. S. Andersen, B. Houlihan, L. T. Ronglan. – Routledge, 2015. – 216 p.
318. Andreff W. Business & Economics. The men's Association of Tennis Professionals of governors who have a wide-ranging remit under the Royal

- Charter which forms the regulatory framework / W. Andreff, S. Szymański. – 2006. – 830 p.: [Электронный ресурс] / Режим доступа к журналу: <https://books.google.com.ua/books>.
319. Andreji O. Acute effects of low- and high-volume stretching on fitness performance in young basketball players / O. Andreji, S. Toli, O. Knehev // Serbian Journal of Sports Sciences. – 2012. – №6 (1). – P. 11–16.
320. Arrieta H. Relative age effect and performance in the U-16, U-18 and U-20 European basketball championships / Haritz Arrieta, Jon Torres-Undaa, Susana María Gila, Jon Irazusta // Journal of Sports Sciences. – 2015. – № 14. – P. 1–5.
321. Australian institute of Sport URL: [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.ausport.gov.au/ais/>
322. Australian Sports Commission [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.ausport.gov.au.
323. Avanzini G. Create synergies around Elite Sports performers in Elite Sports: INSEP proposition: INSEP / G. Avanzini, C. Carpentier // V International Forum on Elite Sport Sport. – Beijing, China, 3rd–6th September, 2007.
324. Berdejo-del-Fresno D. Validation of an instrument to control and monitor the training load in basketball: the BATLOC tool / D. Berdejo-del-Fresno, J.M.González-Ravé // American Journal of Sports Science and Medicine. – 2014. – №2 (4). – P. 171-176. DOI:10.12691/ajssm-2-4-10.
325. Bilogur V. Axiological measurement and meaning of life reflexes individual athlete under globalization / V. Bilogur // Humanities Bulletin of Zaporizhzh State Engineering Academy. – 2015. – Vol. 63. – P. 198–207.
326. Bompa T. Periodization: theory and methodology of training / T. Bompa, G. Haff. – USA: Human Kinetics Publishers, 2009. – 480 p.
327. Briskin Y. Competition system organizational features in epee fencing / Yuriy Briskin, Maryan Pityn, Neonila Neroda, Oleksandr Vaulin // British Journal of Science, Education and Culture. – London: “London University Press”, 2014. – No.1. (5). Vol. III. – P. 158–163.

328. Brauner T. Basketball footwear requirements are dependent on playing position / Torsten Brauner, Marc Zwinzscher, Thorsten Sterzing // *Footwear Science*. – 2012. – Vol. 4, Issue 3. – P. 191–198.
329. Bundesinstitut für Sportwissenschaft URL: [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.bisp.de>
330. Centra voor Topsport en Onderwijs en Nationale Topsport Centra [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.nocnsf.nl/cms/showpage=627.
331. Chatzinikolaou A. The microcycle of inflammation and performance changes after a basketball match / A. Chatzinikolaou, D. Draganidis, A. Avloniti, A. Karipidis, A. Z. Jamurtas, C. L Skevaki, D. Tsoukas, A. Sovatzidis, A.Theodorou, A. Kambas, I. Papassotiriou, K. Taxildaris, I. Fatouros // *Journal of Sports Sciences*. – 2014. – Volume 32, Issue 9. – P. 870–882.
332. Chen Y.-W. The Chinese government and the globalization of table tennis: a case study in local responses to the globalization of sport / Yu-Wen Chen, Tien-Chin Tan, Ping-Chao Lee // *International journal of the history of sport*. –2015. – Vol. 32, Issue 10. – P. 1336–1348. doi:10.1080/09523367.2015.1036239
333. China State General Sports Administration [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.chinasfa.net.
334. Chung J. Globalization, media imperialism and south Korean sport / Jaeyong Chung, Sunhwan Hwang, Doyeon Won // *International journal of the history of sport*. – 2015. – Vol. 32, Issue 3. – P. 494–498.
335. Comitato Olimpico Nazionale Italiano [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.coni.it.
336. Darby P. Football academies and the migration of African football labour to Europe / P. Darby, G. Akindes, M. Kirwin // *Journal of Sport and Social Issues*. – 2007. – Vol. 31, N 2. – P 143–161.
337. De Saa Guerra Y. Basketball scoring in nba games: an example of complexity / Y. De Saa Guerra, J. Martin Gonzalez, S. Sarmiento Montesdeoca, D. Rodriguez Ruiz, N. Arjonilla Lopez, J. Garcia-Manso // *J Syst Sci Complex*, 2013 – 26: P.94–103.

338. Deutschen Olympischen Sportbundes [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.dosb.de.
339. Deutschera, C., Fricka, B., Prinz, J. Performance under pressure: estimating the returns to mental strength in professional basketball. *European Sport Management Quarterly*, 2013. – Vol. 13, No. 2, P. 216–231.
doi:10.1080/09523367.2015.1035261
340. English Institute for Sport. Manchester URL: [Электронный ресурс] / Режим доступа:<http://www.eis2win.co.uk>
341. Erčulj F. An analysis of basketball players movements in the slovenian basketball league play-off using the sagit traning system // *Facta universitatis: Scientific paper. Series: Phisycal Education and Sport* / F. Erčulj, B. Dežman, G.Vučovič, J. Perš, M. Perše, M. Kristan. – 2008. – V. 6. – № 1. – P. 75–84.
342. Fearnhead P. On Estimating Ability of NBA players / P. Fearnhead, B.Taylor // *Journal of Quantitative analysis in sports*. – 2011. – V.7: issue 3. – P. 112–119.
343. *Football in Asia: history, culture and business*: red. Cho Y. –New York, Taylor &Francies. – 2015. – 193 p.
344. Francis W. Sports science and sports medicine in sport: Box 100 / W. Francis // *Proceedings of Pre-Olympic Congress*. – Greece: Thessalonica, 2004. – Vol. I. – P. 113.
345. Giulianotti R. Globalization and sport / R. Giulianotti, R. Robertson [ets.] / – Malden : Blackwell Publishing, 2008. – 144 p.
346. Gómez M. A. Effects of situational variables and starting quarter score in the outcome of elite women's water polo game quarters / M. A. Gómez, A. De la Serna, C. Lupo, J. Sampaio // *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 2014. – P. 73-83. doi: 10.1519/JSC.0000000000000234.
347. Ha J.-P. From development of sport to development through sport: a paradigm shift for sport development in South Korea / Jae-Pil Ha, Karam Lee, Gwang Ok // *International journal of the history of sport*. – 2015. – Vol. 32, Issue 10. – P. 1262–1278. doi:10.1080/09523367.2015.1062756

348. Hickey P. J. *Autonomy of the European Olympic Committees // XIII Olympic Congress (Copenhagen, 2009). Contributions.* - Belmont-sur-Lausanne (Switzerland): Lautrelabo S.a r.l., 2009. – 751 p.
349. Helland K. *Changing Sports, Changing Media / K. Helland //* – *Nordicom Review, Jubilee Issue 2007.* — 232 p. — P. 105–119.
350. Henwood D. *Canadian Sport Centre Calgary: Performance and Profit /D. Henwood //* – *IV International Forum on Elite Sport.* – USA: Colorado Springs, 2009. – 25 p.
351. Hong F. *Beijing ambitions: An analysis of the Chinese elite sports system and its Olympic strategy for the 2008 Olympic Games / F. Hong, P. Wu, H. Xiong // The International Journal of the History of Sport.* – 2005. –22(4). – p. 510–529.
352. Horton P. *Pacific islanders in global rugby: the changing currents of sports migration /Peter Horton // International journal of the history of sport.* – 2012. – Vol. 29, Issue 17. – P. 2388–2404.doi:10.1080/09523367.2012.74683
353. Houlihan B. *Routledge Handbook of Sports Development / B. Houlihan, M. Green.* – Taylor & Francis, 2011. – 648 p.
354. Hoye R. *Sport Management: Principles and Applications / R. Hoye, A. C. T. Smith, M. Nicholson //* – Routledge, 2012. – 304 p.
355. Huang F. *Globalization and the governance of Chinese sports: the case of professional basketball / Fuhua Huang, Fan Hong // International journal of the history of sport.* – 2015. – Vol. 32, Issue 8. – P. 1030–1043.
356. Imas Y. *Technical and tactical training of qualified Volleyball players by improving attacking actions of players in different roles / Y. Imas, O. Borysova, O. Shlonska, I. Kogut, V. Marynych, V. Kostyukevich // Journal of Physical Education and Sport ® (JPES) 17(1), Art 66 – 2017.* – С. 441–446.
357. Institut fur Angewandte Trainingswissenschaft URL: [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.iat.uni-leipzig.de/>
358. International Association for Sports and Leisure Facilities [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iaks.org>.
359. International Association for Sports Information [Электронный ресурс]. –

- Режим доступа: <http://www.iasi.org>.
360. International Association High Performance Sports Training Centers [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sportperformancescentres.org>.
361. International Association of Computer Science in Sport [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iacss.org>
362. International Association of Sports Economists [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iasecon.net>
363. International Association of Sports Law [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://iasl.org>.
364. International Council of Sport Science and Physical Education [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.icsspe.org>
365. International Federation of Sports Medicine [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fims.org>.
366. Jong G. Sports in Holland: «Innovation a must» / G. Jong // . – VvBN symposium, Utrecht, maart 2010. – 28 p.
367. Kawahara T. K. Scientific support of elite athlete in Japan / T. K. Kawahara // IX Міжнар. наук. конгр. «Олімпійський спорт і спорт для всіх». – К., 2005. – С. 357.
368. Klusemann M. J. Optimising technical skills and physical loading in small-sided basketball games / M. J. Klusemann, D. B. Pyne¹, C. Foster, E. J. Drinkwater // Journal of Sports Sciences, 2012, – 30(14), P. 1463–1471.
369. Kolb J. Canada's Top Secret Project: Update on Research and Innovation / J. Kolb // Sidene finner du presentasjonene fra for sknings konferansen 23 februar 2011. – Olympiatoppen, 2011. – 20 p.
370. Korean Olympic Committee: Annual Report 2010 [Электронный ресурс]. – 182 p. – Режим доступа: www.sports.or.kr/eng/ksckoc.eng.
371. Lanfranchi P. Moving with the ball: The migration of professional footballers / P. Lanfranchi, M. Taylor // . – Oxford: Berg, 2001.
372. Li Guihua. China Sport Information Center for coaches and Scientists in Chinese Elite Sport / Li Guihua // Presentation [Электронный ресурс]. – Режим

доступа: keithlyons.me/wp-content/.../liguihua_2003.pps.

373. Lopes C. R. Effect of a Physical Training Season Applied on a U-19 Male Basketball Team / C. R. Lopes, G. R. da Mota, C. J. Dechechi, L. S. Tessutti // *International Journal of Sports Science*. – 2012. – № 2 (4). – P. 32–35.

374. Luo L. Globalization and the rise of the chinese basketball market / Lin Luo, Yongguan Dai, Fuhua Huang // *The International Journal of the History of Sport*. – 2015. – Volume 32, Issue 10, P. 1321–1335.

375. Maguire J. *Global sport: Identities, societies, civilizations*. – Cambridge: Polity, 1999. – P. 178–189.

376. Maguire J. *Power and global sport* / J. Maguire // . – London : Routledge, 2005. – P. 207–233.

377. Matveyev L. P. *The general theory of sports and its applied aspects* / L. P. Matveyev. – St. Peterburg: Izvestiya, 2008. – 354 p.

378. Mazzucco M. F. *Lex sportiva: Sports law as a transnational autonomous legal order: Thes is [Lex sportiva: Спортивный закон как транснациональный автономный нормативный порядок: Дис. ... доктора права]* / University of Victoria. -Victoria (British Columbia, Canada), 2010. – 105 p.

379. *Ministere des Sports, de la Jeunesse, de l'Education populaire et de la Vie associative [Электронный ресурс]*. – Режим доступа: www.sports.gouv.fr.

380. Moon Y. J. *Scientific support to Korean National Team in Athens Olympics [Электронный ресурс]* / Y. J. Moon, S. W. Youn // . – Режим доступа: www.hkcoaching.com/icce-arcc/abstract.

381. Mullin B. *Sport marketing* / Bernard J. Mullin, Stephen Hardy, William A. Sutton. – 3 ed. – Champaign : Human Kinetics, 2007. – 540 p.

382. Murray W. *Geographies of globalization* / W. Murray // . – London: Routledge, 2006.

383. *Nederlands Olympisch Comité Nederlandse Sport Federatie [Электронный ресурс]*. – Режим доступа: www.nocnsf.nl.

384. *Neues Steuerungsmodell Leistungssport des DOSB*. – Deutscher Olympischer Sport Bund, 2006. – 24 p.

385. Neues Steuerungsmodell Leistungssport des DOSB. Deutscher Olympischer Sport Bund, 2006. – 24 p. Olympiatoppen [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.olympiatoppen.no.
386. News: [Электронный ресурс] / Режим доступа до журналу: <http://www.olympic.org/2016>.
387. Okamoto D. Stratified Odds Ratios for Evaluating NBA Players Based on their Plus/Minus Statistics / D. Okamoto // *Journal of Quantitative Analysis in Sports*. – 2011. – V. 7: issue 2. – P. 1–12.
388. Okazaki V. H. A. Increased distance of shooting on basketball jump shot / Victor Hugo Alves Okazaki, André Luiz Félix Rodacki // *Journal of Sports Science & Medicine*. – 2012. – № 11. – P. 231–237.
389. Olympiatoppen [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.olympiatoppen.no>.
390. Olympic Training Centers [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.teamusa.org
391. Oudejans, R.R.D. Effects of Visual Control Training on the Shooting Performance of Elite Female Basketball Players. *International Journal of Sports Science & Coaching*, Volume 7, · Number 3, 2013, – P. 469–480.
392. Ozolin N. G. The table book of coach: the science of winning / N. G. Ozolin. – Moscow: Astrel: – AST, 2006. – 864 p.
393. Parks J. «Nothing but trouble»: the Soviet Union’s push to «democratise» international sports during the Cold War, 1959–1962 / Jenifer Parks // *International journal of the history of sport*. – 2013. – Vol. 30, Issue 13. – P. 1554–1567. doi:10.1080/09523367.2013.828709
394. Perales J. C. Differential effect of incidental and intentional instruction in learning about decision-making conditions when shooting in basketball / J. C. Perales, D. Cardenas, M. I. Pinar, G. Sanchez-Delgado, J. Courel // *Revista de Psicologia del Deporte*. 2011. – P.729–745.
395. Perraton J. The scope and implications of globalisation / In: Michie J. (ed.) *The handbook of globalisation*. – Cheltenham: Elgar, 2003 – P. 37–60.

396. Poli R. Des migrants a qualifier. Les footballeurs africains dans quatre pays europeens / In: Nedelcu M. (ed.) La mobilite internationale des competences. Situations recentes, approches nouvelles. – Paris: L'Harmattan, 2004 b. – P. 143–164.
397. Poli R. Les frontieres de la libre circulation dans le football europeen. Vers une mondialisation des flux de joueurs? / R. Poli, L. Ravenel // Espace Population Societe. – 2005. – 3. – P. 293–303.
398. Report on the 2011 populations and housing census of the republic of Lithuania: Statistics Lithuania, 2013. – 54 p.
399. Ritzer G. The globalization of nothing / G. Ritzer. – Pine Forge Press, 2004. – P. 43–57.
400. Robson S. Strategic Sport Development / S. Robson, K. Simpson, L. Tucker. – Routledge, 2013. – 288 p.
401. Routledge handbook of the sociology of sport: red. R. Giulianotti. – London, Taylor &Francies. – 2015. – 453 p.
402. Sampaio, J., Lago-Penas, C., Gomez, M. A. Brief exploration of short and mid-term timeout effects on basketball scoring according to situational variables. European Journal of Sport Science. – 2013(1), P. 25–30.
403. Savage M. Globalisation and belonging / M. Savage, G. Bagnall, B. Longhurst //. – London: SAGE, – 2005. – P. 356–368.
404. Scanlan A. A comparison of the activity demands of elite and sub-elite Australian men's basketball competition / A. Scanlan, B. Dascombe, P. Reaburn // Journal of Sports Sciences. – 2011. – Vol. 29, Issue 11. – P. 1153–1160.
405. School of Sport, Exercise and Health Sciences, Loughborough University URL: [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.lboro.ac.uk/departments/>
406. Sport – Italia 2020: Il Libro Bianco dello Sport Italiano. – Roma: CONI, 2012. – II parte. – 93 p.
407. Sports Science Institute of North Africa, Newlands URL: [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.ssisa.com>

408. Stapelfeldt B. Sports-scientific support at the Freiburg olympic-training-centre / B. Stapelfeldt, A. Schwirtz, A. Neubert // *Science in Elite Sport*. – Taylor & Francis: 1999. – P. 76–82.
409. Stewart B. Sports development and elite athletes: The Australian experience / B. Stewart // *Routledge Handbook of Sports Development* / ed. by B. Houlihan, M. Green. – Taylor & Francis. – 2011. – P. 418–432.
410. Štrumbelj E. Decade of Euroleague Basketball: an Analysis of Trends and Recent Rule Change Effects / E. Štrumbelj, P. Vračar, M. Robnik-Šikonja, F. A. Erčulj // *Journal of Human Kinetics*. – 2013, Vol. 38, P.183–189.
411. Sushko R. Efficiency analysis of competitive activity of highly skilled basketball players europe–2015 / R. Sushko // *Proceedings of the XVII International academic congress «History, problems and prospects of development of modern civilization»*, Japan, Tokyo, 25–27 January 2016; «Tokyo university press». – 2016. – P. 839–843.
412. Sushko R. Problems of qualified athletes' technical and tactical qualification (basing on sport games) / Sushko Ruslana, Doroshenko Eduard // *International Scientific Congress “ Sport. Olympism. Health.”*. Chisinau, Republic of Moldova, 2016. – C. 376–381.
413. Sushko R. Professionalization issues of concern as a factor of sports games globalization (basing on basketball) / R. Sushko, E. Doroshenko // *Proceedings of the VII International Academic Congress "Fundamental and Applied Studies in EU and CIS Countries"* (United Kingdom, Cambridge, England, 26–28 February 2017). “Cambridge University Press”, 2017. - P. 128–132.
414. Taylor M. Global players? Football, migration and globalisation, c. 1930-2000 / M. Taylor // *Historical Social Research*. – 2006. – Vol. 31, N1. – P 7–30.
415. The UK's High Performance Sports Agency [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.uk sport.gov.uk.
416. Tomas J. R. Research methods in physical activity / J. R. Tomas, J. K. Nelson, S. J. Silverman. – Champaign (USA), 2010. – 457 p.
417. Torres-Unda J. Anthropometric, physiological and maturational

- characteristics in selected elite and non-elite male adolescent basketball players / J.Torres-Unda, I. Zarrazquin, J. Gil, F. Ruiz, A. Irazusta, J. Seco, J. Irazusta // Journal of Sports Sciences. – 2013. – Vol. 31, Issue 2. – P. 196–203.
418. Turner J. S. This is sportscenter: a longitudinal content analysis of ESPN'S signature television sports-news program from 1999 and 2009 / Jacob S. Turner // Journal of sports media. – 2014. – Vol. 9, № 1. – P. 45–70.
419. U.S. Olympic Training Center Lake Placid [Электронный ресурс] / Режим доступа:<http://www.teamusa.org/about-usoc/u-s-olympic-training-center>
420. Uchida Y. Prediction of shot success for basketball free throws: visual search strategy / Y. Uchida, N. Mizuguchi, M. Honda, K. Kanosue // European Journal of Sport Science. – 2014. – Vol. 14, Issue 5. – P. 426–432.
421. United States Olympic Committee [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.teamusa.org
422. United States Olympic Training Center Chula Vista [Электронный ресурс] / Режим доступа:<http://www.teamusa.org/about-usoc/u-s-olympic-trainingcenter>
423. United States Olympic Training Center Colorado Springs Cd URL: [Электронный ресурс] / Режим доступа : <http://www.teamusa.org/about-usoc/u-s-olympic-training-center-colorado-springs>
424. Vincent W. J. Statistics in kinesiology / W.J.Vincent. – 3rd ed. – Champaign: Human Kinetics, 2005. – 312 p.
425. Vučić, D. Effect of application of preparatory movements and actions before shooting on the accuracy of free throws in basketball / D. Vučić, R. Kreivyte, A. Emeljanovas, Z. Milanovic, L. Mudronja // Sport Science. – 2014, (7, 1): P. 10–14.
426. Woods R. Social issues in sport / R. Woods. – Champaign : Human Kinetics, 2007. – 384 p.
427. World Association for Sport Management [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.worldsportmanagement.org>.
428. World Federation of the Sporting Goods Industry [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.wfsgi.org>.

429. Wright R. Transnational corporations and global divisions of labor / In: Johnston R., Taylor P, Watts M. (eds) Geographies of global change: Remapping the world. – Malden, MA: Blackwell, 2002. – P. 68–78.
430. Асоціація баскетбольних клубів України. Офіційний сайт. Код доступу: <http://www.superleague.ua/>
431. Всесвітня федерація баскетболу. Офіційний сайт. Код доступу: <http://www.fiba.com/>
432. Всесвітня федерація волейболу. Офіційний сайт. Код доступу: <http://www.fivb.com/>
433. Всесвітня федерація гандболу. Офіційний сайт. Код доступу: <http://www.ihf.info/>
434. Всесвітня федерація тенісу. Офіційний сайт. Код доступу: <http://www.itftennis.com/>
435. Всесвітня федерація настільного тенісу. Офіційний сайт. Код доступу: [http:// www.ittf.com /](http://www.ittf.com/)
436. Всесвітня федерація регбі. Офіційний сайт. Код доступу: <http://www.worldrugby.org/>
437. Всесвітня федерація хокею. Офіційний сайт. Код доступу: <http://www.iihfworlids2017.com/>
438. Всесвітня федерація футболу. Офіційний сайт. Код доступу: <http://www.fifa.com/>
439. Всесвітня антидопінгова агенція. Офіційний сайт. Код доступу: [//www.wada-ama.org/](http://www.wada-ama.org/)
440. Олімпійські ігри. Офіційний сайт. Код доступу: <https://www.olympic.org/>
441. Федерація баскетболу України. Офіційний сайт. Код доступу: <http://www.fbu.ua/>

ДОДАТКИ

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладено в 55 наукових працях, що опубліковані в 2012–2017 рр. З них 2 монографії, 24 публікації у фахових виданнях України, з яких 12 включено до міжнародної наукометричної бази, 4 праці у наукових періодичних виданнях інших держав; 14 публікацій апробаційного характеру; 11 публікацій додатково відображають наукові результати дисертації.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Сушко Р. О. Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації (на матеріалі баскетболу) : [монографія] / Р. О. Сушко. – Київ : Центр учбової літератури, 2017. – 360 с.

2. Волошин А. Баскетбол України : [монографія] / Анатолій Волошин, Руслана Сушко. – К. : ТОВ «СІК ГРУП УКРАЇНА», 2014. – 362 с.

3. Сушко Р. Історичні аспекти розвитку українського жіночого баскетболу / Руслана Сушко, Анатолій Волошин // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2012. – № 4. – С. 129–133. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

4. Сушко Р. О. Зародження та хронологія розвитку жіночого баскетболу на Україні в першій половині ХХ століття / Р. О. Сушко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2012. – № 2. – С. 207–209. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

5. Сушко Р. О. Передумови та аналіз виступу команди «Динамо» (Київ) у кубку ім. Л. Ронкетті (1988) / Р. О. Сушко // Слобожанський науково-

спортивний вісник. – 2012. – № 3. – С. 173–176. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

6. Сушко Р. О. Аналіз виступу жіночих збірних команд України по баскетболу у чемпіонаті Європи 2012 року / Р. О. Сушко, Л. І. Тещук // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2013. – № 1 (27) 13. – С. 69–74. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача складають збирання первинної інформації та її теоретичний аналіз, узагальнення та інтерпретація.*

7. Сушко Р. О. Історичні тенденції участі українських баскетболісток в Олімпійських Іграх / Р. О. Сушко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2013. – № 1. – С. 113–115. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

8. Сушко Р. О. Тенденції розвитку українського баскетболу за результатами виступу чоловічих збірних команд у чемпіонаті Європи 2012 року / Р. О. Сушко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – 2013. – Т. 1. – Вип. 107. – С. 327–330. Фахове видання України.

9. Сушко Р. А. Эффективность соревновательной деятельности высококвалифицированных баскетболистов / Р. А. Сушко, И. А. Никитин // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2013. – № 9 (36) 13. – С. 153–158. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети дослідження, педагогічному аналізі отриманих даних, формулюванні висновків.*

10. Сушко Р. О. Эффективність техніко-тактичних дій висококваліфікованих баскетболісток і шляхи їх удосконалення на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей / Р. О. Сушко, Е. Ю. Дорошенко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2015. – № 8. – С. 57–64. Фахове видання

України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає у збиранні первинної інформації, теоретичному аналізі, узагальненні та інтерпретації.*

11. Сушко Р. О. Аналіз ефективності змагальної діяльності висококваліфікованих баскетболістів на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей / Р. О. Сушко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2015. – № 4 (48). – С. 84–89. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

12. Сушко Р. О. Техніко-тактичні дії висококваліфікованих баскетболістів на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей / Р. О. Сушко, Е. Ю. Дорошенко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2015. – № 9 (64) 15. – С. 72–76. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає в організації експериментальних досліджень, аналізі отриманого матеріалу, формулюванні висновків.*

13. Сушко Р. О. Параметри техніко-тактичної діяльності висококваліфікованих баскетболісток на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей / Р. О. Сушко, Е. Ю. Дорошенко // Вісник Запорізького національного університету: Фізичне виховання та спорт. – 2015. – № 1. – С. 189–197. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети дослідження, визначенні проблеми, узагальненні фактичного матеріалу.*

14. Сушко Р. О. Інноваційні технології у початковій підготовці дітей на прикладі спортивних ігор / Р. О. Сушко, М. В. Ібраїмова // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2015. – № 2 (46). – С. 190–194. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

15. Дорошенко Э. Подготовка высококвалифицированных баскетболистов на этапе максимальной реализации индивидуальных возможностей: современное состояние проблемы и пути ее решения / Эдуард Дорошенко, Руслана Сушко, Раса Крейвите // Наука в Олимпийском спорте. – 2015. – № 4 – С. 33–38. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає в узагальненні отриманих даних та формулюванні висновків.*

16. Сушко Р. О. Рейтингова оцінка популярності видів спорту в країнах із високим рівнем розвитку баскетболу / Р. О. Сушко // Вісник Запорізького національного університету: Фізичне виховання та спорт. – 2015. – № 2. – С. 78–85. Фахове видання України.

17. Sushko R. Historical aspects of development of Ukrainian womanish basket-ball on example of description of basic starts of BK «Dynamo» Kyiv in 1992 year / Ruslana Sushko // Harvard Educational and Scientific Review. – Harvard : Harvard University Press, 2015. – № 1(7). – Vol. VIII. – P. 346–351. Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави (США).

18. Сушко Р. Глобалізація в сучасному світі та її вплив на спорт вищих досягнень / Руслана Сушко, Едуард Дорошенко // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2016. – № 2. – С. 140–145. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача складають збирання первинної інформації та її узагальнення.*

19. Сушко Р. О. Рейтинги фінансової успішності провідних спортсменів світу / Р. О. Сушко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2016. – № 6 (76) 16. – С. 122–125. Фахове видання України.

20. Сушко Р. Тенденції розвитку баскетболу з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень (на матеріалі національної збірної Литви) / Руслана Сушко // Теорія і методика фізичного виховання і

спорту. – 2016. – № 4. – С. 11–15. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

21. Сушко Р. О. Сучасні підходи до вдосконалення підготовленості висококваліфікованих баскетболістів: огляд проблеми і шляхи вирішення / Р. О. Сушко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2016. – № 2 (69) 16. – С. 76–80. Фахове видання України.

22. Сушко Р. О. Підвищення спортивної майстерності в процесі багаторічного вдосконалення висококваліфікованих баскетболістів в умовах глобалізації спорту / Р. О. Сушко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2016. – № 3 (72) 16. – С. 123–127. Фахове видання України.

23. Сушко Р. О. Ефективність і особливості розвитку клубної кар'єри висококваліфікованих баскетболістів з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень / Р. О. Сушко // Вісник Запорізького національного університету: Фізичне виховання та спорт. – 2016. – № 1. – С. 92–99. Фахове видання України.

24. Sushko R. Modern approaches to the integral plans formation for training of highly qualified basketball players taking into account the influence of sport globalization factors / Ruslana Sushko // Australian Journal of Education and Science. – Sydney : Sydney University Press, 2016. – № 1 (17). – Vol. IX. – P. 361–367. Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави (Австралії).

25. Sushko R. Analysis of training plans for head coach candidates of the national basketball teams of Ukraine / Ruslana Sushko // Asian Journal of Scientific and Educational Research. – Seoul, 2016. – №1 (19). – Vol. IX. – P. 447–452. Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави (Кореї).

26. Sushko R. Analysis of sports games development problems in Ukraine / Ruslana Sushko // Massachusetts Review of Science and Technologies. –

Massachusetts : MIT Press, 2016. – № 1 (13). – Vol. VII. – P. 531–537. Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави (США).

27. Сушко Р. О. Особливості підготовки баскетболістів в умовах дії чинників глобалізації спорту вищих досягнень / Р. О. Сушко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2017. – № 2 (83) 17. – С. 103–105. Фахове видання України.

28. Сушко Р. Аналіз проблемних питань розвитку спортивних ігор з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень / Руслана Сушко // Фізична культура, спорт та здоров'я нації. – 2017. – Вип. 3 (22). – С. 441–445. Фахове видання України.

29. Сушко Р. Формирование теоретической модели развития баскетбола в Украине с учетом влияния факторов глобализации спорта высших достижений / Руслана Сушко // Наука в олимпийском спорте. – 2017. – № 1 – С. 48–55. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

30. Сушко Р. Миграция в системе подготовки баскетболистов высшей квалификации (на материалах турниров Игр Олимпиад 1988–2016 гг.) / Руслана Сушко // Наука в олимпийском спорте. – 2017. – № 2. – С. 11–16. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Сушко Р. А. Исторические аспекты участия украинских баскетболисток на Олимпийских Играх / Р. А. Сушко // Олимпийский спорт – составляющая часть физического и духовного развития человека. Философские аспекты современного олимпийского движения : матер. Междунар. олимп. конф., 8–9 октября 2012 г. – Баку, 2012. – С. 231–237.

2. Сушко Р. О. Аналіз виступу баскетболісток «Динамо» (Київ) у стартах 1992 року / Р. О. Сушко // Проблемы и перспективы развития спортивных

игр и единоборств в высших учебных заведениях : сб. статей IX Междунар. науч. конф., 8–9 февраля 2013 г. – Белгород – Харьков – Красноярск – Москва, 2013. – С. 337–340.

3. Sushko R. Problems of Women Basketball Beginning and Development in Ukraine during the First Half of the Twentieth Century / Ruslana Sushko // Olympic Sport and Sport for All : proceedings 17th International Scientific Congress, 2nd–6th, June, 2013. – China, 2013. – P. 241.

4. Sushko R. Improvement program of competitive activity / Ruslana Sushko // Fundamental and Applied Studies in Amerika, Europe, Asia and Africa : Humanitarian and Social Sciences : proceedings of the 2nd International Sciences Congress. International Agency for Development of Culture, Education and Science, 27 September 2014. – USA, New York, 2014. – Vol. II. – P. 204–208.

5. Сушко Р. О. Аналіз ефективності змагальної діяльності висококваліфікованих баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень / Р. О. Сушко, Е. Ю. Дорошенко // Фізична культура, спорт та здоров'я : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. [Електронний ресурс], 10–11 грудня 2015 р. – Харків, 2015. – С. 99–100. *Особистий внесок здобувача полягає у здійсненні статистичної обробки матеріалу та узагальненні отриманих даних.*

6. Sushko R. Efficiency analysis of competitive activity of highly skilled basketball players europe-2015 / Ruslana Sushko // History, Problems and Prospects of Development of Modern Civilization : proceedings of the XVII International Academic Congress, 25–27 January 2016. – Japan, Tokyo. – 2016. – P. 839–842.

7. Сушко Р. Еволюція правил змагань та її вплив на розвиток спорту вищих досягнень у глобальному вимірі (на матеріалі спортивних ігор) / Руслана Сушко // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації : зб. наук. праць XI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 20–21 лютого 2016 р. – П.-Хмельницький, 2016. – С. 305–307.

8. Сушко Р. А. Програмный материал для подготовки баскетболистов:

тенденции и пути совершенствования / Р. А. Сушко, Э. Ю. Дорошенко // Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях : материалы XII Междунар. науч. конф., 2016 р. – Харьков, 2016. – С.41–44. *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні проблеми, теоретичному аналізі та формулюванні висновків.*

9. Сушко Р. Шляхи вдосконалення підготовленості висококваліфікованих баскетболістів в умовах глобалізації спорту вищих досягнень / Руслана Сушко // Актуальні проблеми фізичного виховання і спорту в сучасних умовах : матер. Регіональної наук.-практ. конф., 21 квітня 2016 р. – Дніпропетровськ, 2016. – С.138–140.

10. Sushko R. Problems of qualified athletes technical and tactical qualification (basing on sport games) / Ruslana Sushko, Eduard Doroshenko // Sport. Olympism. Health : proceedings of the International Scientific Congress, 5–8 oktober 2016. – Chisinau, Republic of Moldova, 2016. – Vol. II. – P. 377–381. *Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети дослідження, визначенні проблеми, узагальненні фактичного матеріалу.*

11. Сушко Р. О. Порівняльний аналіз міграції спортсменів (на прикладі олімпійських баскетбольних турнірів 1988–2016 рр.) / Р. О. Сушко // Баскетбол: історія, сучасність, перспективи : матеріали I Всеукраїнської з міжнар. участю наук.-практ. інтернет-конф. – [Електронний ресурс], 20–21 грудня 2016 р. – Дніпро : ДДІФКіС, 2016. – С. 50–53. – Доступ за посиланням: <http://infiz.dp.ua/misc-documents/conf-2016-01-basketball.pdf>

12. Сушко Р. А. Проблемы реализации технико-тактической подготовленности спортсменов при накоплении утомления в баскетболе / Р. А. Сушко // Сучасні проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту : матер. VII Міжнар. наук.-метод. конф. : Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2016. – ЗК 1 (70) 16. – С. 182–185.

13. Sushko R. Professionalization issues of concern as a factor of sports games globalization (basing on basketball) / Ruslana Sushko, Eduard Doroshenko // *Fundamental and Applied Studies in EU and CIS Countries : proceedings of the VII International Academic Congress, 26–28 February 2017. – United Kingdom, Cambridge, England, 2017. – Vol. VII. – P. 128–132. Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження і узагальненні отриманих даних.*

14. Сушко Р. О. Проблемні питання розвитку спортивних ігор в Україні та шляхи їх подолання / Р. О. Сушко / Молодь та олімпійський рух : зб. тез доп. X Міжнар. наук. конф. молодих учених, 24–25 травня 2017 р. – К., 2017. – С. 178–179.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Сушко Р. О. Жіночий баскетбол України. Аналітичний погляд крізь призму БК «Динамо» Київ / Р. О. Сушко, А. П. Волошин // . – К. : «МП Леся», 2012. – 252 с. *Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження і узагальненні фактичного матеріалу.*

2. Сушко Р. О. Теорія і методика викладання обраного виду спорту (баскетбол) : програма навчальної дисципліни підготовки бакалаврів напряму підготовки 6.010202 «Спорт» / Р. О. Сушко, О. В. Маслова. – К. : Науковий світ, 2013. – 18 с. *Особистий внесок здобувача полягає у формуванні матеріалу.*

3. Сушко Р. Особенности оценки технико-тактической подготовленности квалифицированных баскетболистов при накоплении утомления / Руслана Сушко, Аль-Фартусси Мустафа Аассад // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2014. – № 1. – С. 15–18. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

4. Мустафа Аассад Аль-Фартуссі. Індивідуальні особливості реалізації техніко-тактичної майстерності і функціонального забезпечення

кваліфікованих баскетболісток в умовах змагальної діяльності / Мустафа Аассада Аль-Фартуссі, Руслана Сушко // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2014. – № 1. – С. 111–117. *Особистий внесок здобувача складають збирання первинної інформації та її узагальнення.*

5. Ал Фартуси Мустафа Асаад Муншид. Функциональные резервы повышения технико-тактического мастерства баскетболистов / Ал Фартуси Мустафа Асаад Муншид, Руслана Сушко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2015. – № 8 (63) 15. – С. 4–6. *Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети дослідження, педагогічному аналізі отриманих даних, формулюванні висновків.*

6. Ал-Фартуси Мустафа Асаад. Функциональное обеспечение игровой деятельности квалифицированных спортсменов в баскетболе / Ал-Фартуси Мустафа Асаад, Руслана Сушко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2015. – № 3. – С. 3–8. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, організації дослідження та формулюванні висновків.*

7. Сушко Р. Оценка эффективности технико-тактической деятельности баскетболисток с учетом различий периодов игровой деятельности / Руслана Сушко, Мустафа Асаад Муншид Ал-Фартуси / Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2015. – Вип. 18. – С. 234–240. *Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети дослідження, інтерпретації даних та формулюванні висновків.*

8. Сушко Р. Оценка эффективности функционального обеспечения специальной выносливости во взаимосвязи с технико-тактической подготовленностью баскетболистов / Руслана Сушко, Аль-Фартусси Мустафа Аассада // Фізична культура, спорт та здоров'я нації. – 2015. – Вип. 19. – Т. 2 – С. 391–398. *Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження та аналізі отриманих даних.*

9. Мітова О. О. Методи наукових досліджень у баскетболі :

Навчальний посібник [для студентів та аспірантів спеціалізації «Баскетбол» вищих навчальних закладів фізичного виховання та спорту] / О. О. Мітова, Р. О. Сушко. – Дніпропетровськ : Інновація, 2015. – 216 с. *Особистий внесок здобувача полягає в обґрунтуванні та інтерпретації даних, формулюванні висновків.*

10. Борисова О. В. Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації спорту : [методичні рекомендації] / О. В. Борисова, Р. О. Сушко. – К. : Науковий світ, 2016. – 35 с. *Особистий внесок здобувача полягає у теоретичному аналізі, узагальненні отриманих даних та формулюванні висновків.*

11. Мітова О. О. Тестування баскетболістів : [навч. посібник для тренерів з баскетболу, студентів та аспірантів] / О. О. Мітова, Р. О. Сушко. – Дніпропетровськ : Інновація, 2016. – 140 с. *Особистий внесок здобувача полягає у теоретичному аналізі даних та формулюванні висновків.*

**ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ
ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**

№ з/п	Назва конференції, конгресу, симпозиуму, семінару, школи	Місце та дата проведення	Форма участі
1.	Международная олимпийская конференция «Олимпийский спорт – составляющая часть физического и духовного развития человека»	г. Баку, 8–9 октября 2012 г.	Публікація
2.	IX Международная научная конференция «Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях»	г. Белгород – Харьков – Красноярск – Москва, 8–9 февраля 2013 г.	Публікація
3.	17 th International Scientific Congress «Olympic Sport and Sport for All»	China, 2nd–6th, June, 2013	Публікація
4.	2nd International Sciences Congress «Fundamental and Applied Studies in Amerika, Europe, Asia and Africa : Humanitarian and Social Scienses»	USA, New York 27 September 2014.	Публікація
5.	XV Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт та здоров'я»	м. Харків, 10–11 грудня 2015 р.	Доповідь, публікація
6.	XVII International Academic Congress «History, Problems and Prospects of Development of Modern Civilization»	Japan, Tokyo, 25–27 January 2016	Публікація
7.	XI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»	м. Переяслав-Хмельницький, 20–21 лютого 2016 р.	Публікація
8.	XII Международная научная конференция «Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях»	г. Харьков, 2016 г.	Доповідь, публікація
9.	Регіональна науково-практична конференція «Актуальні проблеми фізичного виховання і спорту в сучасних умовах»	м. Дніпропетровськ, 21 квітня 2016 р.	Публікація

10.	The International Scientific Congress «Sport. Olympism. Health»	Chisinau, Republic of Moldova, 5–8 oktober 2016	Публікація
11.	I Всеукраїнська з міжнародною участю науково-практична інтернет-конференція «Баскетбол: історія, сучасність, перспективи»	м. Дніпро, 20–21 грудня 2016 р.	Публікація
12.	VII Міжнародна науково-методична конференція «Сучасні проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту»	м. Київ, лютий 2016 р.	Доповідь, публікація
13.	VII International Academic Congress «Fundamental and Applied Studies in EU and CIS Countries»	United Kingdom, Cambridge, England, 26–28 February 2017	Публікація
14.	X Міжнародна наукова конференція молодих учених «Молодь та олімпійський рух»	м. Київ, 24–25 травня 2017 р.	Доповідь, публікація
15.	Міжнародна конференція «Сталий розвиток і спадщина у спорті : проблеми та перспективи»	м. Київ, 15–16 листопада 2017 р.	Доповідь
16.	Щорічні науково-практичні конференції кафедри спортивних ігор	м. Київ, 2012–2017 рр.	Доповіді
17.	Щорічні науково-практичні конференції кафедри історії та теорії олімпійського спорту	м. Київ, 2015–2017 рр.	Доповіді

Шановний колего!

В НУФВСУ України проводиться дослідження, що присвячене науковому аналізу новітніх тенденцій розвитку спорту вищих досягнень в світі.

Запрошуємо Вас взяти участь у науковій дискусії і відповісти на запропоновані запитання. Прохання проранжувати варіанти відповідей від 1 до 4 (мінімальний ранг – 1; максимальний ранг -4, не можна присвоювати однакові ранги або залишати відповідь без рангу, тобто потрібно присвоїти ранги від 1 до 4 відповідям на кожне з 15 запитань).

- 1) Оберіть перспективний шлях для можливості покращення спортивних результатів національних збірних команд України на міжнародному рівні:
 - пріоритет одноосібним видам спорту через економічну доцільність і можливість повноцінного підготовчого процесу;
 - пріоритет декільком традиційно успішним видам спорту, які найбільш цікаві широкому вболівальницькому загалу;
 - розвиток усіх видів спорту з справедливим розподілом фінансування за попередніми досягненнями;
 - пріоритет розвитку масового дитячо-юнацького спорту, що приведе до природного зростання результатів після проходження всіх етапів повноцінного відбору талановитих спортсменів.
- 2) Визначте, який критерій має стати основним для формування пріоритетності розвитку в ігрових видах спорту:
 - традиційна успішність за результатами виступів у змаганнях найвищого рівня (Олімпійські Ігри, чемпіонати світу і Європи), враховуючи досягнення українських спортсменів у складах збірних СРСР;
 - традиційна успішність за результатами виступів у змаганнях найвищого рівня (олімпійські ігри, чемпіонати світу і Європи) за період Незалежності України;

- кількісні показники спортсменів, які займаються конкретним видом спортивних ігор на сьогоднішній день;
 - економічно-вигідні показники фінансування конкретного виду спортивних ігор з огляду на організацію навчально-тренувального процесу.
- 3) На Вашу думку, розвиток конкретного виду спортивних ігор необхідно почати з визначення наступних пріоритетів бюджетного фінансування:
- надати фінансовий пріоритет розвитку дитячо-юнацького спорту;
 - надати фінансовий пріоритет розвитку резервного спорту;
 - надати фінансовий пріоритет розвитку спорту вищих досягнень;
 - знайти можливість фінансової підтримки всіх етапів спортивного вдосконалення.
- 4) Визначте можливості та доцільність фінансування дитячо-юнацького спорту, врахувавши сучасні особливості економічного стану країни:
- виключно за державні кошти, адже молоде покоління є найважливішим для держави;
 - виключно за кошти батьків, адже саме вони вирішують питання гармонійного розвитку організму власної дитини;
 - виключно за рахунок приватних інвесторів і спонсорів, адже меценати мають на це можливість і необхідно зацікавити їх, затвердивши відповідну законодавчу базу;
 - обрати приклад відомих іноземних спортивних шкіл, що відповідає принципам етапного відбору: групи початкової та попередньої базової підготовки – за рахунок батьків; групи спеціалізованої базової підготовки – за рахунок приватних спонсорів, з якими співпрацюють школи; групи підготовки до вищих досягнень – за державні кошти.
- 5) Оберіть фактори глобалізації, що мають найбільш значущий вплив на розвиток спортивних ігор:

- міграція спортсменів і їх концентрація в кращих світових центрах підготовки, національних і міжнародних лігах;
 - комерціалізація офіційних змагань національного та міжнародного рівнів і професіоналізація спортсменів;
 - соціалізація відомих спортсменів, політизація офіційних міжнародних змагань;
 - інформатизація суспільства, новітні технології.
- 6) Досвід яких країн може слугувати значущим прикладом для розвитку спортивних ігор в Україні?
- досвід країн, які традиційно мають стабільні досягнення в конкретному виді спорту, посідають високі місця в турнірних таблицях офіційних міжнародних змагань найвищого рівня;
 - досвід країн, які за показниками економічного розвитку близькі до України;
 - досвід країн, які за соціально-політичними показниками близькі до України;
 - досвід країн, які за демографічними і географічними показниками близькі до України.
- 7) Сформулюйте прогнозовану думку щодо рівнів міграції спортсменів на найближчу перспективу на клубному рівні:
- міграційні процеси досягли сталого розвитку і залишатимуться у кількісному еквіваленті подібними надалі;
 - міграційні процеси збільшуватимуться відповідно до економічних змін у фінансуванні клубних команд, фактично стираючи географічні кордони;
 - міграційні процеси зменшуватимуться відповідно до економічних змін у фінансуванні клубних команд, обираючи шлях зрозумілих вболівальнику уособлень (мій клуб, моя команда, моє місто);

- міграційні процеси не носять системний характер в світі, є абсолютно спонтанними, на їх перебіг впливає безліч різнобічних складових.

8) Охарактеризуйте Ваше ставлення до міграційних процесів стосовно розвитку ігрових видів спорту:

- важливо знайти можливість утримання талановитого перспективного резерву в країні, його розвитку та вдосконалення індивідуальної майстерності в українських чемпіонатах;
- важливо створити умови для міграції обдарованих юних спортсменів за кордон і подальшого супроводу з метою набуття спортивного досвіду і повернення в національні збірні команди різного рівня;
- необхідно зменшити міграцію молодих спортсменів, надаючи можливість контрактного продовження кар'єри за кордоном лише кращим гравцям національних збірних;
- штучно не втручатись у процеси міграції, працюючи з гравцями, які мають власне бажання захищати кольори українських збірних команд.

9) Визначте Ваше ставлення до тренера-легіонера національної збірної команди України в спортивних іграх:

- так, бо рівень баскетболу в світі вищий загалом і це дасть можливість отримати нові бачення з ведення підготовчого процесу та змагальної діяльності в сучасному стилі;
- так, якщо тренер працюватиме в українському чемпіонаті з клубною командою в якості головного тренера, або тренера-асистента, що надасть можливість контролю за кандидатами до національної збірної;
- ні, бо в нас достатньо власних спеціалістів високого рівня;

- ні, бо специфіка роботи тренера національної збірної вимагає від фахівця швидкого взаєморозуміння з гравцями, що ускладнюється через мовний бар'єр, різний менталітет і суттєві відмінності спортивної підготовки (погляди на стратегію підготовки і тактику, технічну, фізичну та психологічну підготовленість).

10) Охарактеризуйте статус тренера національної збірної України в спортивних іграх:

- тренер має працювати в якості головного тренера з клубною командою протягом року, щоб не втратити відчуття і досвід ведення гри;
- тренер має зосередитися на теоретичній і методичній роботі, стежити за змагальною діяльністю гравців-кандидатів до лав національної збірної і тісно співпрацювати щодо їх підготовки з тренерами українських клубних команд, контролювати статистику українських легіонерів за кордоном і надавати вчасні рекомендації, слідкувати за виступами збірних-конкурентів у боротьбі на міжнародній арені;
- тренер має працювати в якості тренера-асистента з клубною командою протягом року, щоб знаходитись у діючому підготовчому і змагальному процесі, але мати можливість дистанційно працювати з кандидатами до лав національної збірної;
- тренер має зосередитись на підвищенні кваліфікації, відвідуючи методичні та практичні семінари за кордоном і відстежувати сучасні тенденції розвитку виду спорту в світі.

11) Яким чином необхідно покращити методичне забезпечення підготовки і кваліфікацію тренерських кадрів?

- проводити системну масову роботу з підвищення кваліфікації та подальше ліцензування на всіх рівнях роботи;

- залучати іноземних фахівців для проведення українських методичних і практичних семінарів;
- надати можливість кращим українським фахівцям отримати досвід, системно беручи участь у практичних семінарах і конференціях, що відбуваються в міжнародних центрах підготовки;
- створити підґрунтя для прогресивного саморозвитку тренерів у регіонах.

12) Відбір гравців до національних збірних має відбуватись...

- виключно за найкращими статистичними показниками і модельними характеристиками гравців у відповідності до визначених амплуа;
- за відповідністю до стратегії змагальної діяльності, яку представив тренер у плані підготовки під час конкурсного відбору на посаду головного тренера національної збірної;
- повна довіра у відборі гравців тренерському штабу для плідної роботи, враховуючи упередження взаємної співпраці;
- шляхом обговорення кандидатур гравців і відкритого голосування членів тренерської ради федерації з виду спорту.

13) Склад національних збірних команд України зі спортивних ігор необхідно формувати наступним чином:

- пріоритетно за рахунок учасників українського чемпіонату через можливість взаємодії з огляду корекції підготовчого процесу з керівництвом українських клубів і відсутністю проблем в організації навчально-тренувальних зборів і контрольних ігор національної збірної протягом сезону;
- залучити значну кількість легіонерів через вищий загальний рівень іноземних чемпіонатів і можливість надбання потужного досвіду, який є необхідним національній збірній;

- запропонувати зміну громадянства 2-3 іноземним гравцям високої кваліфікації та створювати боездатний колектив навколо визнаних професіоналів;
- оптимально поєднати зазначені вище особливості щодо формування складу національної збірної з пріоритетним визначенням найкращої підготовленості гравця в конкретному сезоні.

14) Визначте пріоритетний чинник технології підготовчого процесу в національній збірній команді України зі спортивних ігор.

- диференціація складу гравців на групи (основний склад, регулярна заміна, розширений склад, перспективний резерв), з гнучким підходом до заміни на перших зборах основних гравців перспективним резервом відповідного амплуа з метою збереження повноцінного навчально-тренувального процесу;
- планування навчально-тренувального процесу без урахування особливостей прибуття гравців до лав національної збірної;
- моделювання підготовчого процесу з урахуванням можливостей участі кандидатів у повноцінному навчально-тренувальному процесі національної збірної та вчасна корекція;
- застосування комп'ютерних технологій дистанційної тактичної підготовки, розраховуючи на прибуття гравців у своїй кращій спортивній формі щодо фізичної і техніко-тактичної підготовленості.

15) Яким чином можна повернути увагу сучасного українського вболівальника до спортивних ігор?

- зосередити сили федерацій на підготовці дитячо-юнацького спорту і готувати видатних професіоналів, яких у майбутньому захочуть побачити пересічні громадяни України на змаганнях;

- потужно розвивати масовий і аматорський спорт, який надасть підґрунтя для відбору і подальшого прогресу в підготовці;
- активно пропагувати широкому загалу в засобах масової інформації існуючих кумирів, як приклад можливості досягнення успіхів, слави і матеріального достатку;
- системно мотивувати населення до занять спортивними іграми як до засобу здорового способу життя, формувати моду на спортивні ігри через неповторність колективного виховного процесу та гармонійного розвитку організму за допомогою гри.

Шановний колего!

Ми вдячні Вам за висловлену позицію щодо поставлених питань.

Надайте, будь ласка, особисту інформацію (заповнюється за бажанням).

Який стаж Вашої професійної (наукової) діяльності?

- до 5 років;
- 5-10 років;
- 10-20 років;
- більше 20 років.

ПІБ _____

Вчений ступінь _____

Наукове звання _____

Підпис

Шановний колего!

**Запрошуємо Вас взяти участь у науковому дослідженні
і відповісти на запропоновані в анкеті запитання.**

1. Визначте тривалість процесу багаторічного вдосконалення баскетболістів до етапу підготовки до вищих досягнень?
 - a. 10 років
 - b. більше 10-ти років
 - c. менше 10-ти років
2. Яка кількість офіційних ігор протягом змагального сезону (враховуючи виступи за кадетську та юніорську збірні) є необхідною для етапу підготовки до вищих спортивних досягнень?
 - a. 30-40
 - b. 40-50
 - c. 50-60
 - d. 60 і більше
3. Яка кількість офіційних ігор протягом змагального сезону (враховуючи виступи за молодіжну та національну збірні) є необхідною для періоду максимальної реалізації індивідуальних можливостей?
 - a. 30-40
 - b. 40-50
 - c. 50-60
 - d. 60 і більше
4. Де краще проводити українському баскетболісту змагальний сезон на етапі підготовки до вищих спортивних досягнень?
 - a. український чемпіонат
 - b. закордонний чемпіонат
5. Де краще проводити українському баскетболісту змагальний сезон на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей?

- a. український чемпіонат
 - b. закордонний чемпіонат
6. Визначте оптимальне співвідношення видів підготовки баскетболістів на етапі підготовки до вищих спортивних досягнень: технічної, тактичної, фізичної, психологічної, теоретичної, інтегральної.
 7. Визначте оптимальне співвідношення видів підготовки баскетболістів на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей: технічної, тактичної, фізичної, психологічної, теоретичної, інтегральної.
 8. Визначте оптимальне співвідношення індивідуальних, групових і командних дій у змагальних мікроциклах етапу підготовки до вищих спортивних досягнень.
 9. Визначте оптимальне співвідношення індивідуальних, групових і командних дій у змагальних мікроциклах етапу максимальної реалізації індивідуальних можливостей.
 10. Визначте шляхи усунення проблем підготовленості українських баскетболістів з метою гідної конкуренції на світовій арені.

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
роботи Федерації баскетболу України

Ми, ті що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами дисертаційної роботи відповідно тематичного плану наукових досліджень і розробок, які виконуються за рахунок коштів державного бюджету МОН України на 2016-2017 рр., за темою 2.38 «Сучасні системи розвитку спорту вищих досягнень і стратегія розвитку спорту і олімпійської підготовки спортсменів України на найближчу та віддалену перспективу» (№ державної реєстрації 0116U007019) Сушко Руслана Олександрівна внесла такі рекомендації та пропозиції:

Назва та автори розробки	Показники результативності переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації відомча належність, адреса)	Результати, які отримано ВНЗ / науковою установою від впровадження
Формування теоретичної моделі розвитку баскетболу в Україні з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень. Сушко Р.О.	- вперше обґрунтовано та розроблено технологію реалізації теоретичної моделі стосовно оптимальної побудови системи підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень на основі диференціації складу команди на групи; - обґрунтовано передумови і шляхи подолання внутрішнього протиріччя системи підготовки висококваліфікованих баскетболістів, що ґрунтується на різниці між кількісними показниками і рівнем змагальної практики у провідних спортсменів і спортсменів з найближчого резерву.	Федерація баскетболу України Міністерство молоді та спорту України м. Київ, Спортивна площа, 1	Рекомендації та пропозиції використано в діяльності Федерації баскетболу України, що сприяло підвищенню ефективності роботи з національним і збірними командами країни.

Автор, розробник:

к. фіз. вих., докторант кафедри історії та теорії олімпійського спорту

Р.О. Сушко

Представники установи, де здійснювалось впровадження:

державний тренер з баскетболу,
директор департаменту збірних команд України

Н.О. Жержерунова

Генеральний секретар
Федерація баскетболу України

В.В. Драбіковський

Дата: 1 вересня 2017 р.

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
роботи науково-дослідного інституту
Національного університету фізичного виховання і спорту України

Ми, ті що підписалися нижче, проректор з науково-педагогічної роботи **О. В. Борисова** і директор науково-дослідного інституту **І. О. Когут**, склали цей акт про те, що за результатами дисертаційної роботи відповідно тематичного плану наукових досліджень і розробок, які виконуються за рахунок коштів державного бюджету МОН України на 2016-2017 рр., за темою 2.38 «Сучасні системи розвитку спорту вищих досягнень і стратегія розвитку спорту і олімпійської підготовки спортсменів України на найближчу та віддалену перспективу» (№ державної реєстрації 0116U007019) Сушко Руслана Олександрівна внесла такі рекомендації та пропозиції:

<i>Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика</i>	<i>Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання</i>	<i>Ефект від впровадження</i>
«Особливості підготовки баскетболістів в умовах дії чинників глобалізації спорту вищих досягнень». Форма впровадження – навчально-методичне забезпечення процесу підготовки баскетболістів. Представлено аналіз програм підготовки національних збірних команд України з баскетболу, який дозволив виявити проблемні моменти або недоліки і запропонувати нові підходи до формування програм підготовки висококваліфікованих баскетболістів на рівні національних збірних команд з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень на розвиток баскетболу в Україні.	Вперше обґрунтовано і шляхи подолання внутрішнього протиріччя системи підготовки висококваліфікованих баскетболістів, що ґрунтується на різниці між кількісними показниками і рівнем змагальної практики у провідних спортсменів (учасників національного чемпіонату та Кубку, європейських кубкових турнірів, офіційних міжнародних змагань) і спортсменів з найближчого резерву. Результати досліджень можуть використовуватися для підвищення рівня підготовленості тренерів та спеціалістів галузі.	Представлені матеріали дослідження дозволили вдосконалити процес підготовки національних збірних команд України з баскетболу (U-18, U-20) шляхом впровадження технології підготовки до офіційних міжнародних змагань з урахуванням кількісно-якісних показників змагальної діяльності та диференціації складу команди на групи (гравці основного складу; гравці, які регулярно виходять на заміну; гравці розширеного складу; гравці, що входять до групи перспективного резерву).

Автор, розробник:

к. фіз. вих., докторант кафедри історії та теорії олімпійського спорту

Р. О. Сушко

Представники НУФВСУ:

проректор з науково-педагогічної роботи НУФВСУ, доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор

О. В. Борисова

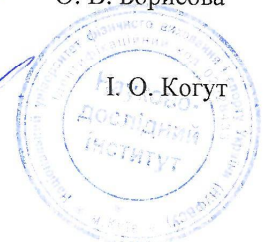
директор науково-дослідного інституту, доктор наук з фізичного виховання та спорту, доцент

І. О. Когут

Дата: 1 вересня 2017 р.

Handwritten signature of O. V. Boriso

Акт
впровадження результатів наукових
досліджень у навчальний процес
кафедри спортивних ігор
Національного університету фізичного виховання і спорту України

Ми, ті що підписалися нижче, перший проректор **М. В. Дутчак** і завідувач кафедри спортивних ігор **С. Є. Шутова**, склали цей акт про те, що за результатами дисертаційної роботи відповідно тематичного плану наукових досліджень і розробок, які виконуються за рахунок коштів державного бюджету МОН України на 2016-2017 рр., за темою 2.38 «Сучасні системи розвитку спорту вищих досягнень і стратегія розвитку спорту і олімпійської підготовки спортсменів України на найближчу та віддалену перспективу» (№ державної реєстрації 0116U007019) Сушко Руслана Олександрівна внесла такі рекомендації та пропозиції:

<i>Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика</i>	<i>Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання</i>	<i>Ефект від впровадження</i>
«Аналіз проблемних питань розвитку спортивних ігор з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень» Форма впровадження – навчально-методичне забезпечення дисципліни «Теорія та методика тренерської діяльності в обраному виді спорту». Висвітлено і обґрунтовано процеси міграції, концентрації, професіоналізації та соціалізації спортсменів, політизації та комерціалізації змагань як основних чинників глобалізації спорту, що суттєво впливають на розвиток спортивних ігор.	Вперше показано кардинальні зміни в розвитку спортивних ігор, які відбулися за останні 20-25 років, що обумовлено як чинниками зовнішнього характеру, так і внутрішніми соціально-економічними умовами. Обґрунтовано важливість урахування впливу цих глобальних змін при формуванні програм підготовки на основі світового досвіду та необхідності застосування принципово нових підходів. Результати досліджень можуть використовуватися у навчальному матеріалі для підвищення рівня підготовленості спеціалістів галузі.	Представлені матеріали дослідження дозволили доповнити і розширити лекційний матеріал з дисципліни «Теорія та методика тренерської діяльності в обраному виді спорту» для студентів IV курсу кафедри спортивних ігор ІУФВСУ, що сприяло поглибленню знань та підвищенню якості навчального процесу.

Автор, розробник:

к. фіз. вих., докторант кафедри історії та теорії олімпійського спорту

Р. О. Сушко

Представники ІУФВСУ:

перший проректор, д. фіз. вих., професор

М. В. Дутчак

завідувач кафедри спортивних ігор
 к. фіз. вих., доцент

С. Є. Шутова

Дата: 1 вересня 2017 р.

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені Г.С. СКОВОРОДИвул. Алчевських, 29, м. Харків, 61002, тел. (057) 700-35-23, факс (057) 700-69-09
e-mail: rector@hnpu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125585

Від 03.10.2016 № 01/10-746

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Сушко Руслани Олександрівни «Теоретико-методичні основи розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації (на матеріалі баскетболу)»

Основні наукові положення докторської дисертації Сушко Руслани Олександрівни використовувались в навчальному процесі студентів Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди з предметів «Фізичне виховання», «Підвищення спортивної майстерності» та «Спортивно-педагогічне вдосконалення» протягом 2014/2015 та 2015/2016 навчальних років.

Використання основних положень дисертаційної роботи Сушко Руслани Олександрівни засвідчило належний науковий рівень виконаного дослідження і доцільність застосування його результатів у процесі підготовки майбутніх учителів у педагогічних вищих навчальних закладах.

Обґрунтовані Сушко Р.О. теоретичні положення і практичні рекомендації дали можливість підвищити рівень фундаментальної та професійної підготовки, а також рівень педагогічної майстерності студентів Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. В результаті застосування розроблених в дисертаційному дослідженні рекомендацій поліпшився рівень знань студентів з проблем фізичного виховання та спорту, формування здорового способу життя та рівень сформованості мотиваційної, творчої, наукової компетенції студентів.

Затверджено на засіданні кафедри спортивних ігор, протокол № 2 від 28.09.2016 року.

Завідувач кафедри спортивних ігор
доктор наук з фізичного виховання
та спорту, професор

Ж.Л. Козіна

Проректор з наукової роботи
доктор філологічних наук,
професор

О.А. Андрущенко

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, МСП-41, 69600, Україна
 тел.: (061) 764-45-46, факс: (061) 228-75-08, e-mail: zv@znu.edu.ua, Код ЄДРПОУ 02125243

19.10.2016 № 01-15/257
 на № _____

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень
 у навчальний процес студентів
 Запорізького національного університету

Ми, ті що підписалися нижче, склали цей акт про те, що в результаті роботи, яка виконана згідно Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2016 – 2020 роки за темою «Удосконалення змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у спортивних іграх» виконавці теми, Борисова Ольга Володимирівна і Сушко Руслана Олександрівна внесли наступні рекомендації:

Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації, відомча належність, адреса)	Результати, які отримано ВНЗ / науковою установою від впровадження
Методичні матеріали «Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації спорту» Борисова О.В., Сушко Р.О.	Представлено огляд сучасних поглядів на позитивні і негативні наслідки глобалізації спорту, розглянуто проблемні питання розвитку спортивних ігор з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень. Методичні матеріали рекомендовані для застосування з метою підвищення ефективності навчального процесу студентів факультету фізичного виховання ЗНУ.	Державний вищий навчальний заклад Міністерства освіти і науки України «Запорізький національний університет» Україна 69000, м. Запоріжжя вул. Жуковського, 66	Матеріали і результати дослідження використано в навчальному процесі студентів факультету фізичного виховання під час викладання навчальних дисциплін «Теорія та методика обраного виду спорту», «Спортивні ігри з методикою викладання» «Спортивно-педагогічне вдосконалення», що сприяло покращенню рівня теоретичних знань та практичних навичок студентів.

Автори, розробники:

Перший проректор ЗНУ

Представник установи, де виконувалось впровадження

О.В. Борисова

Р.О. Сушко

О.Г. Бондар

С.С.Шутова

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
 Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту
 кафедри спортивних ігор

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що з 1 вересня 2016 року в практику навчального процесу кафедри спортивних ігор ДДІФКіС внесено такі методичні рекомендації «Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації спорту» авторів-розробників Борисової О.В., Сушко Р.О.:

Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації, відомча належність, адреса)	Дата впровадження	Результати, які отримано ВНЗ/науковою установою від впровадження
Методичні рекомендації «Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації спорту» Авторів Борисової О.В., Сушко Р.О.	Вперше узагальнено теоретичні аспекти щодо проблемних питань розвитку спортивних ігор з урахуванням чинників глобалізації спорту, що розроблено для більш якісного опанування дисципліни «Теорія і методика спортивних ігор (баскетбол)» та «Теорія та методика обраного виду спорту».	ДДІФКіС, МОН України, м. Дніпропетровськ, вул. Набережна Перемоги, 10	Вересень 2016	Покращилися якість та рівень лекційного курсу відповідно до сучасних тенденцій розвитку спортивних ігор. Підвищився рівень знань студентів при складанні модулів з дисциплін «Теорія і методика спортивних ігор» та «Теорія та методика обраного виду спорту»

Автори розробки:
 д. фіз.вих., професор

к.фіз.вих, докторант НУФВСУ

Перший проректор з науково-педагогічної роботи ДДІФКіС, доцент

Зав. кафедри спортивних ігор,
 к.фіз.вих., доцент

 О.В.Борисова

 Р.О.Сушко

 М.Афанасьєв

 Мітова

м. Львів

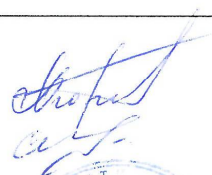
АКТ

*впровадження результатів наукових досліджень
в навчальний процес кафедри фізичного виховання
Національного університету «Львівська політехніка»*

Ми, ті що підписалися нижче, склали цей акт про те, що з 1 вересня 2016 року в практику навчального процесу кафедри фізичного виховання НУ «Львівська політехніка» внесено методичні рекомендації «Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації спорту» авторів розробників Борисової О.В. і Сушко Р.О.:

<i>Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика</i>	<i>Наукова новизна та її значущість, рекомендації з подальшого використання</i>	<i>Ефект від впровадження</i>
Методичні матеріали «Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації спорту» використано при проведенні практичних занять для студентів, які входять в склад збірних команд НУ «Львівська політехніка» зі спортивних ігор: баскетбол, волейбол, гандбол, настільний теніс, теніс, футбол.	Наукова новизна полягає в тому, що автори роботи висвітили позитивні і негативні наслідки глобалізації спорту, розробили рекомендації щодо напрямків розвитку спортивних ігор з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень.	Методичні матеріали дозволяють студентам-спортсменам більш якісно підвищувати спортивну майстерність і добиватись високих спортивних результатів.

Автори розробки:
д.фіз.вих., професор
к.н.фіз.вих.

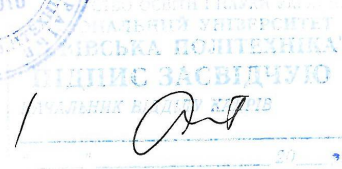
О.В. Борисова
Р.О. Сушко

Представники НУ «Львівська політехніка»:

завідувач кафедри
фізичного виховання, професор

В.М. Корягін

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень
у навчальний процес кафедри спортивних ігор
Національного університету фізичного виховання і спорту України
01.09.2016

Ми, ті що підписалися нижче, склали цей акт про те, що в результаті роботи, яка виконана згідно Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016 – 2020 роки за темою 2.20 «Удосконалення змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у спортивних іграх» (№ держреєстрації 0116U001627) виконавці теми, Борисова Ольга Володимирівна і Сушко Руслана Олександрівна внесли наступні рекомендації:

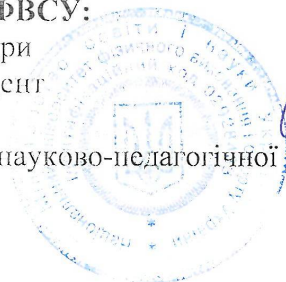
Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значущість, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Результати наукових досліджень сучасних тенденцій розвитку спортивних ігор проаналізовано, узагальнено і представлено в методичних рекомендаціях «Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації спорту». Використано при формуванні лекційного матеріалу для студентів IV курсу кафедри спортивних ігор НУФВСУ з навчальної дисципліни «Теорія та методика тренерської діяльності в обраному виді спорту».	Запропонована розробка являє собою новий науково-обґрунтований підхід до сучасного аналізу поглядів на позитивні і негативні наслідки глобалізації спорту. Розглянуто проблемні питання розвитку спортивних ігор з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень.	Підвищення якості навчального процесу, доповнення та розширення лекційного матеріалу з дисципліни «Теорія та методика тренерської діяльності в обраному виді спорту» для студентів IV курсу кафедри спортивних ігор НУФВСУ згідно з навчальним планом.

Автори розробки:
д.фіз.вих., професор
к.п.фіз.вих.

О.В.Борисова
Р.О. Сушко

Представники НУФВСУ:
в.о. завідувача кафедри спортивних ігор, доцент

С.Є.Шутова

перший проректор з науково-педагогічної роботи,
д.фіз.вих., професор

М.В. Дутчак

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту
кафедри спортивних ігор

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що результати роботи згідно Тематичного плану наукових досліджень Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. за темою НДР «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення» № держреєстрації 0116U003012 з 1 вересня 2016 року авторами Мітовою О.О. та Сушко Р.О. впроваджено у практику навчального процесу кафедри спортивних ігор такі рекомендації та пропозиції:

Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації, відомча належність, адреса)	Дата впровадження	Результати, які отримано ВНЗ/науковою установою від впровадження
Навчальний посібник «Тестування баскетболістів» Авторів Мітової О.О., Сушко Р.О.	Вперше узагальнено теоретичні аспекти щодо тестування баскетболістів, зібрано батарею тестів з визначення різних сторін підготовленості, що є дуже зручним для проведення контролю під час навчально-тренувального процесу баскетболістів на різних етапах багаторічної підготовки й при проведенні наукових досліджень студентами та аспірантами ВНЗ фізкультурного профілю	ДДіФКіС, МОН України, м. Дніпропетровськ, вул. Набережна Перемоги, 10	Вересень 2016	Покращилися якість та рівень лекційного курсу з питань контролю відповідно до сучасних тенденцій спортивних ігор. Підвищився рівень знань студентів при складанні модулів з дисциплін «Теорія та методика обраного виду спорту» та «Педагогічні методи дослідження». Підвищилась якість проведення педагогічного тестування та оформлення курсових, дипломних та дисертаційних робіт.

Автори розробки:

к. фіз.вих., доцент

к.фіз.вих, докторант НУФВСУ

Перший проректор з науково-педагогічної роботи ДДіФКіС, доцент

Зав. кафедри спортивних ігор,
к.фіз.вих., доцент

О.О.Мітова

Р.О.Сушко

С.М. Афанасьєв

О.О. Мітова

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень
у навчальний процес кафедри спортивних ігор
Національного університету фізичного виховання і спорту України
 01.09.2016

Ми, ті що підписалися нижче, склали цей акт про те, що в результаті роботи, яка виконана згідно Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016 – 2020 роки за темою 2.20 «Удосконалення змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у спортивних іграх» (№ держресстрації 0116U001627) виконавці теми, Мітова Олена Олександрівна і Сушко Руслана Олександрівна внесли наступні рекомендації:

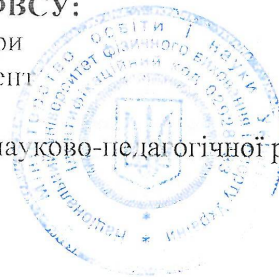
Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значущість, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Запропоновано проаналізований методичний матеріал, накопичений у вітчизняній та зарубіжній літературі, а також результати власних досліджень авторів, представлені у навчальному посібнику «Тестування баскетболістів», котрі використано при формуванні лекційного матеріалу для студентів III і IV курсів кафедри спортивних ігор НУФВСУ з навчальної дисципліни «Теорія та методика тренерської діяльності в обраному виді спорту».	Представлено теоретико-методичні основи педагогічного тестування в баскетболі та різні методи контролю стану й рівня підготовленості спортсменів, які можуть бути застосовані майбутніми тренерами у процесі багаторічної підготовки, а також студентами при проведенні наукових досліджень протягом навчання у вищих навчальних закладах.	Підвищення якості виконання та оформлення науково-дослідних робіт студентів НУФВСУ з дисципліни «Теорія та методика тренерської діяльності в обраному виді спорту».

Автори розробки:
 к.п.фіз.вих., доцент
 к.п.фіз.вих.

О.О.Мітова
 Р.О. Сушко

Представники НУФВСУ:
 в.о. завідувача кафедри
 спортивних ігор, доцент

перший проректор з науково-педагогічної роботи,
 д.фіз.вих., професор

С.Є.Шутова

М.В. Дутчак